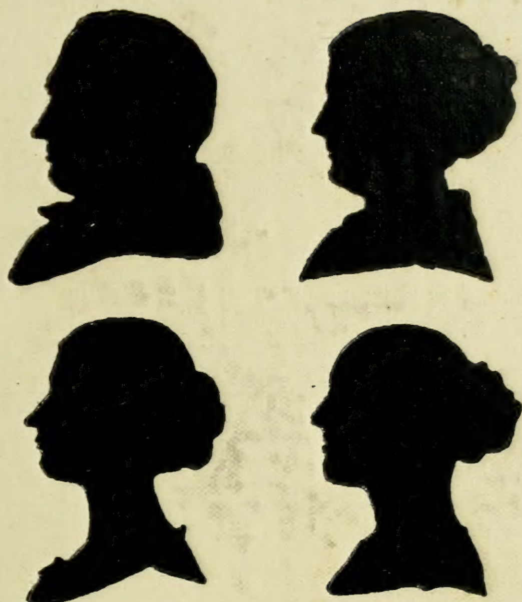

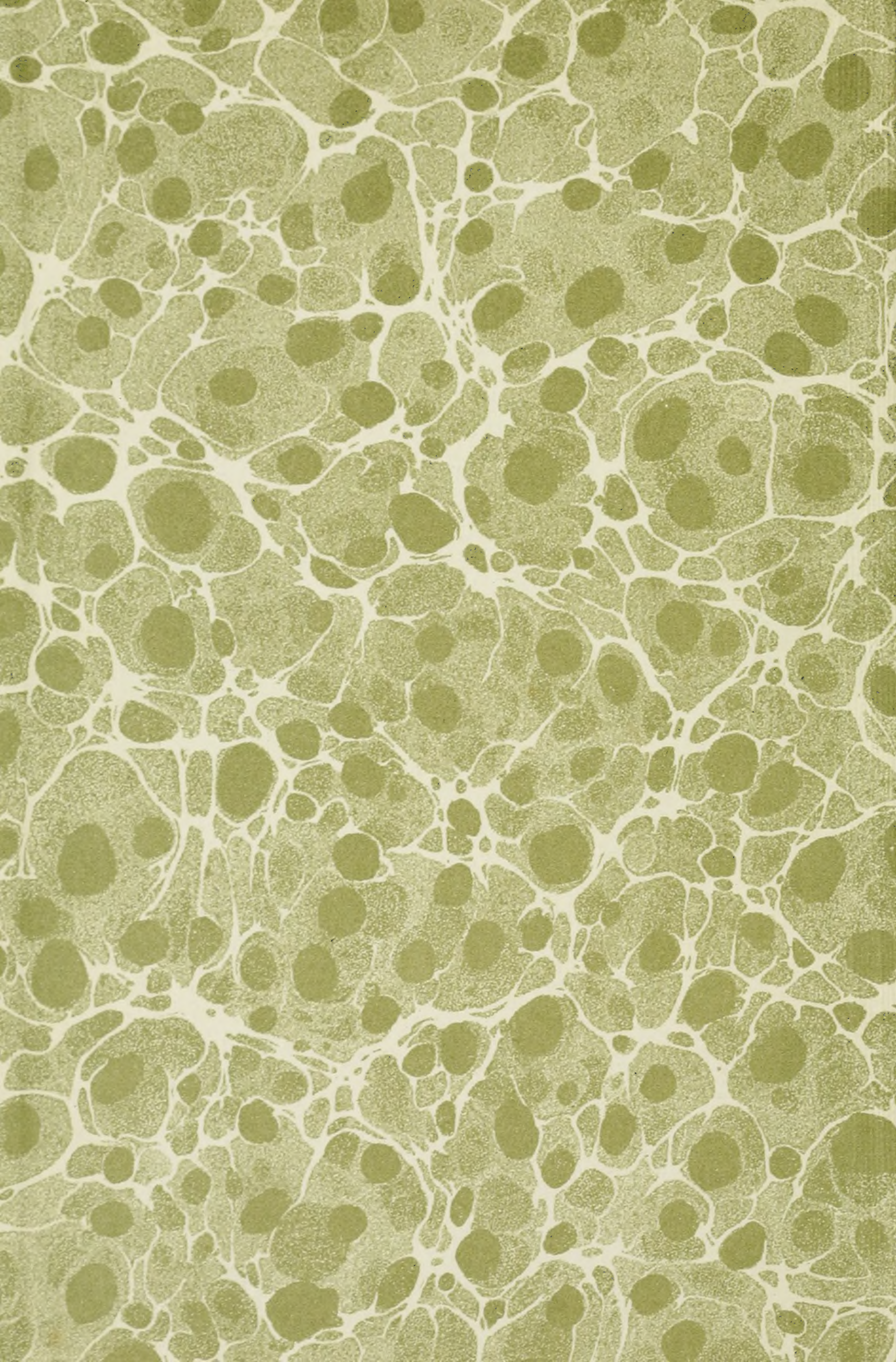

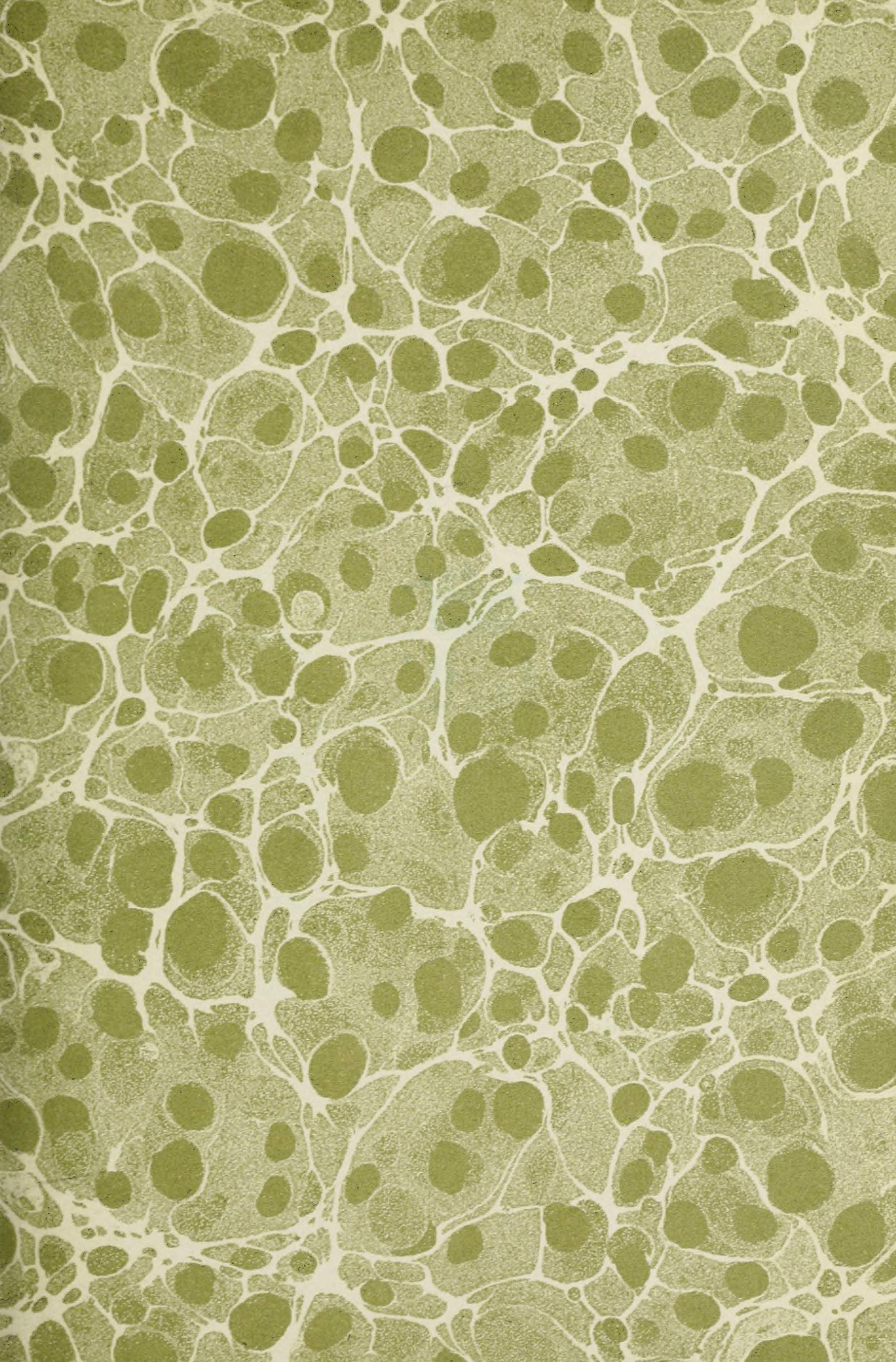
ANNA HAMILTON GEETE

I SOLNEDGÅNGEN

MINNEN OCH BILDER FRÅN

ERIK GUSTAF GEIJERS SENASTE LEFNADSÅR

R.L.

R.

ANNA HAMILTON GEETE

I SOLNEDGÅNGEN

Fjärde tusendet.

Erik Gustaf Geijer.

Porträtt af Maria Röhl, från början af 1840-talet.

I SOLNEDGÅNGEN

MINNEN OCH BILDER FRÅN ERIK GUSTAF GEIJERS SENASTE LEFNADSÅR

SAMLADE OCH MEDDELADE

AF

ANNA HAMILTON GEETE

TREDJE SAMLINGEN

SOMMAREN 1846

"Blida böljor, blida böljor —
hittills, hittills gynnsam var
eder solbeglänsta stråt! —
Milda vindar, milda vindar —
tack! — I fyllden lyckosamt
seglen i min lefnads båt . . .
— — — — — — — — — — —
Böljan brusar långt ifrån
stormen lyfter Vingen — —
Ack, hal som böljan, snabb som vinden
lyckan är af mänskors dagar —
Lifvets Herre —!
Gif mig ett ödmjukt, troget hjärta!"

E. G. Geijer.

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1912

Till Mina Älskade Farbröder

GUSTAF och GILBERT HAMILTON

med vördnad och tacksamhet.

FÖRORD.

Då jag för ett år sedan åt välvilliga läsare öfverlämnade andra samlingen af dessa »Minnen och Bilder» skedde det, för att citera mitt eget uttryck i företalet, »med en oroande känsla af att densamma för mången torde innebära en missräkning» — då arbetet så småningom svällt vida öfver alla för detsamma från början utstakade gränser som sålunda knappast kunnat undgå att sätta den läsande allmänhetens tålamod och intresse på ett icke beräknadt prof.

Denna oro erfar jag, naturligt nog, i ännu mycket högre grad och med starkare skäl då jag nu utsänder samlingens bebådade tredje del — men på samma gång måste meddela att icke heller den, såsom utlofvats, verkligen är den sista. Jag tillåter mig därför att äfven denna gång bifoga några ord till ursäktande förklaring.

Enligt den plan för hvilken redogjordes i företalet till föregående samling skulle den tillämnade »tredje och sista» delen omfatta »de sista tolf månaderna af Geijers lif, hans utländska resa sommaren 1846, hans afflyttning till Stockholm på hösten samma år samt hans sista sjukdom och död» — en skildring hvartill det föreliggande materialet vid närmare granskning befunnits »så rikhaltigt och så fullt af intresse att

det i och för sig varit nog att fylla en volym.

Det har emellertid visat sig tillräckligt att fylla mer än en; och föreliggande del innehåller i själfva verket, som redan titelbladet antyder, endast de i bref, dagboksanteckningar och familjetraditioner bevarade hågkomsterna från »Sommaren 1846» — framförallt från den resa som Geijer då tillsammans med sina närmaste företog. Äfven på dessa skildringar torde kunna tillämpas hvad som förut yttrats: nämligen att ett strängare urval bland det rika materialet i förening med större koncentration skulle gjort det hela öfverskådligare samt framförallt ur konstnärlig synpunkt mera oklanderligt. Men här, som öfverallt, har — som jag förut mer än en gång betonat — den ledande tanken mindre varit skapandet af ett i litterärt afseende mönstergillt och helgjutet konstverk än en önskan att ur ett nästan öfverväldigande rikt förråd af familjehågkomster sammanföra användbara materialier till »den fullständiga, uttömmande och verkligt populära biografi af Erik Gustaf Geijer som vår litteratur ännu saknar, men som möjligen en gang kommer att skrifvas.» Särskildt ur denna synpunkt har vid närmare eftertanke en någorlunda utförlig behandling af Geijers reseminnen från 1846 ansetts önskvärd, då, som från flera håll påpekats, hela denna episod af alla föregående lefnadstecknare affärdats så summariskt att den i Geijers historia nästan kan betraktas som ett oskrifvet blad. De nästan stereotypa orden: »...Sommaren 1846 fick Geijer, tack vare Fredrika Bremers frikostighet, tillfälle att besöka en tysk badort...» gifva i själfva verket ingen föreställning om den betydelse denna resa hade för Geijer och det myckna

den gaf honom i behållning. I ett bref till Fredrika Bremer — infördt i hans Samlade Skrifter — ger han själf visserligen en kortfattad öfversikt af de intressanta och minnesvärda erfarenheter som kommit honom till del; men äfven detta är knappast mer än en antydan. För utfyllande af denna knappa konturteckning lämna emellertid hans reskamraters på detaljer öfverflödande bref och dagboksanteckningar det rikligaste stoff, ytterligare fullständigadt genom personligen meddelade hågkomster; och då det här gällt att fylla en verklig lucka i förut befintliga skildringar af Geijers sista lefnadsår, har jag ej tvekat att med rundlig — i mångens tycke kanske alltför rundlig! — hand, ösa ur alla till buds stående källor. Den kritiske läsaren torde möjligen ej utan skäl finna att åtskilligt utan skada för det hela kunde utelämnats — men i detta fall må det förlåtas mig om jag ännu en gång, som ofta förut, hellre ger för mycket än för litet.

De läsare som med vänligt intresse följt Geijer och hans närmaste genom de föregående årens såväl mulna som solljusa dagar, ända till den stund då de, »den minnesvärda fjortonde maj» 1846, gingo ombord på Svithiod för att afresa till Tyskland, skola på följande sidor återfinna dem i helt nya förhållanden samt kanske i någon mån sakna den gamla förtroliga Uppsalakretsen och de välkända omgifningarna. Men äfven här utgör Geijers egen gestalt alltjämt medelpunkten i det hela och månget för honom karaktäristiskt drag framstår kanske till och med med större tydlighet än någonsin just mot denna helt och hållet förändrade bakgrund — ofta nog i samband med skenbara obetydligheter, eljest knappast värda att bevara, men ur denna synpunkt visserligen ej utan intresse.

Att skildringen på sina ställen fått en starkt retrospektiv prägel, ligger i sakens natur. Återupplifvandet af gamla minnen, återknytandet af gamla vänskapsförbindelser var för Geijer under denna resa ett icke mindre viktigt och betydelsefullt moment än de nya erfarenheter och tillfällen till iakttagelser den så rikligen skänkte honom. Den blef för honom i själfva verket ej blott ett uppfriskande, färgrikt och solljust intermezzo mellan vårens smärtsamma afsked i Uppsala och höstens ännu mera påkostande och allvarliga skilsmässa — utan i ännu högre grad en ofta gripande, alltid stämningsrik epilog till mycket längesedan genomlefvadt, som för hela hans utveckling och lifsriktning varit af oberäknelig betydelse. En och annan återblick på det förflutna har således här, mer än någonsin förut, varit oundgänglig — öfverflödig visserligen för den med alla enskildheter af Geijers lefnadsöden förut förtrogne, men för flertalet läsare möjligt icke ovälkommen.

»Sommaren 1846» har således befunnits tillräckligt innehållsrik för att bilda en del för sig i denna samling af »Bilder och Minnen» — liksom den i själfva verket för Geijer själf och hans kära blef en enastående erfarenhet, ett ljust och oförgätligt minne, i tacksamma hjärtan bevaradt intill lifvets slut. Öfver dessa hågkomster hvila mer än någonsin solnedgångens skäraste rosenskimmer, ostördt af minsta moln. Äfven ur denna synpunkt har det synts mig bäst att låta dem verka som ett afslutadt helt, isynnerhet som den sjunkande dagens och den tilltagande skymningens historia, äfven den, är »tillräcklig för att fylla en volym» — denna gång dock med all säkerhet den sista.

*

Ännu en gång är det mig såväl ett behof som en kär plikt att till alla, hvilka med råd och dåd, med välvilja och uppmuntran i så hög grad underlättat mitt arbete och hvar på sitt sätt bidragit till dess fullständigande, uttala de varmaste tacksägelser. Såväl till min farbror, professorn, grefve G. K. Hamilton, som till min kusin, fru Eva Hammar, född Hamilton, byråchefen grefve Adolf Hamilton, fru Leonore Odencrantz, född Ekman och häradshöfding Thor Odencrantz står jag således i tacksammaste förbindelse för värdefulla bidrag i form af upplysningar, meddelade familjedokument eller illustrationsmaterial.

I alldeles särskild djupt känd tacksamhetsskuld känner jag mig dessutom stå till herr Senator m. m. August Ramsay och fru Jully Ramsay, född Ekström, i Helsingfors, såväl för visadt intresse för mitt arbete som för de utomordentligt intressanta meddelanden, upplysningar och illustrationer hvarmed de godhetsfullt velat rikta detsamma! —

Borås i oktober 1912.

Anna Hamilton Geete.

Parti från Lübeck.

I.

Det var ett litet, men utvaldt sällskap af tillfälliga reskamrater som den fjortonde maj 1846 samlades till det festligt dukade middagsbordet i den till Lübeck destinerade ångaren Svithiods försalong en stund efter båtens afgång från Stockholm. Generalpostdirektören och Direktören för de Kungliga Teatrarna, baron Hugo Hamilton, gaf afskedsmiddag ombord för sin hustru och svärmor, hvilka han följde ett stycke på väg för att senare på aftonen från Dalarö återvända till Stockholm; gästerna utgjordes af professor Geijer med hustru och dotter, den senares blifvande svägerska, fröken Eva Hamilton, samt »den elegante och vettige» kammarherre Bogeman och ett par andra af Stockholmssocietetens mera framstående kavaljerer — således ett ur alla synpunkter, för att begagna tidens favorituttryck, »högst

distingueradt» kotteri, antagligen med nyfikenhet och intresse iakttaget af de mindre gynnade medpassagerare, hvilka framdeles i de unga damernas resedagböcker skulle figurera under den nagot vårdslösa rubriken: »n a g r a o b s k y r a p e r s o n e r a f v a n l i g å n g b a t s t y p . . .» som bakgrund och staffage till mera intresseväckande företeelser.

Middagen var, enligt bevarade urkunders enstämmiga vittnesbörd, »i högsta måtto delikat» — den mångsidigt talangfulle värden var bekant som kännare äfven på detta område och restauratrisen hade troligen satt en ära i att öfverträffa sig själf — vinerna förträffliga samt damerna lika intagande och älskvärda som herrarna artiga och spirituella; intet under om feststämningen, då man hunnit till järparna och champagnen, nått en höjd och värme, åt hvilken de nyss genomgångna afskedens vemod, ännu dallrande på djupet af känslofulla hjärtan, endast gaf ökad intensitet, liksom en glad melodi, hvilken eljest kanske skulle verka banal, stundom vinner en sällsam och rörande skönhet genom ackompanjementets diskreta mollackord. Med höjda glas och fuktigt strålande ögon drack man för de kära hemmavarande och deras välgång under den stundande långa skilsmässan — så lång och så fullständig, så ängslande oviss och full af oroande möjligheter i dessa de långsamma kommunikationernas telegraflösa dagar, då till och med budet från en dödsbädd först efter veckors förlopp kunde nå den resande och gräset redan kunde stå grönt på älskade grafvar, innan man ens blifvit medveten om hvad man förlorat. Hvad under då, om afskedet blef ömmare och allvarligare än en senare generation kan fatta och om resans glada förväntningar dämpades af olycksbådande

aningar, dem man knappt ens för sig själf ville erkänna! Det kräfdes säkerligen rätt mycken champagne för att besvärja dessa ängslande spöken och enligt krönikan tömdes äfven »åtskilliga flaskor» under ständigt stigande stämning. Man klingade med hvarandra för en lyckosam resa och en angenäm samvaro under närmaste dagarna; man drack för en lycklig hemkomst och ett gladt återseende och till sist tömde man, på värdens uppmaning, stående sina glas i botten för en älskad Konung och ett vördadt Konungahus. Men det var först sedan tårtan och vaniljglassen serverats, som värden åter knackade i glaset, reste sig vid bordsändan, där hans vackra, mörka hufvud pittoreskt aftecknade sig mot väggens hvita bakgrund, och höll sitt stora afskedstal, åhördt, försäkras det, med »de mest upphöjda känslor» af djupt rörda lyssnare... Han började med att påminna om den tid, då djärfva vikingaskaror drogo ut från Svithiods karga stränder för att på fjärran kust eröfra land och grunda konungadömen — ännu efter århundradens förlopp, tillade han stolt, flöt deras blod och fortlefde deras mannakraft i världens lifskraftigaste raser, bröt ny bygd i ödemarken och banade väg för kultur och civilisation, där förut endast barbariet härskat ... Efter seklers förlopp — fortsatte han — drogo väpnade skaror ännu en gång från Ultima Thule öfver hafvet, ej som eröfrare men väl som segrare för att under den ädlaste af konungar kämpa för mänsklighetens heligaste rättigheter. Vördadt och fruktadt var då Sveriges namn öfver hela Europa och tungt vägde dess statsmäns och konungars ord vid fredsslut och rådsbord, där länders och rikens öden afgjordes... Långt bakom oss — fortfor talaren — låg dock nu denna bragdernas gyllene tid, Gustaf Adolfs och Oxen-

stjernas, ärofulla dagar, Karlarnas bländande hjältesaga, Sveriges stormaktstid — men, hvarför klaga däröfver! — Ej med lansar och svärd, ej med kulor och krut vunnos nutidens viktigaste segrar — men väl på andens slagfält, med snillets och lärdomens vapen, med konstens och skönhetens betvingande makt — och på detta område, vågade han påstå — på detta område kunde Sverige ännu med stolthet räkna sig som en stormakt; rustade med dessa vapen drogo därifrån ännu i dag segrare och eröfrare ut att lägga världen för sina fötter!... Hyllades kanske icke just i denna stund — frågade han, och Geijer nickade gladt instämmande — hyllades icke just i denna stund en ung svensk flicka, en musernas och gracernas älskling, i Europas hufvudstäder af tusenden, som den obestridda drottningen i Sångens Rike? Var det kanske icke med svenska toners makt, som Jenny Lind besegrat världen? — Och såg man icke — sporde han vidare — just nu, här vid detta bord med glädje och stolthet midt ibland sig en af de främste bland de segrare och eröfrare på tankens slagfält, som ännu i våra dagar bidraga att göra det svenska namnet kändt och äradt långt utom Sveriges gränser? — Kunde icke Sverige vara stolt, då det samtidigt sände sådana representanter att gästa det land, för hvilket Gustaf Adolf kämpat och blödt? — Och därför — han såg sig omkring i kretsen för att öfverallt mötas af lysande eller tårfyllda blickar — därför bad han nu sina gäster att gemensamt tömma ett glas till dessa representanters ära, — för den gamle skalden, forskaren och häfdatecknaren och för den unga konstnärinnan — gudabenådade snillen båda och sannerligen ingen ringa gåfva från ett litet folk till mänskligheten!...

... Deras skål, mitt herrskap! — En skål, en bottenskål för Erik Gustaf Geijer och för Jenny Lind — för Sagan och Sången — af ålder de djupaste och renaste tonerna på moder Sveas strängalek. Lefve de!!! —»

— Man jublar och hurrar och klingar och ler och torkar sina ögon — Geijer är så rörd, att han blott kan stamma några ord till svar och fru Anna-Lisa och Agnes smälta i tårar. Därpå bryter man upp för att intaga sitt kaffe på däck och njuta af den sommarljumma majkvällens blida skönhet. Ännu dröjer det en stund innan man kommer till Dalarö; och medan herrarna blossa på sina cigarrer, tala operachefen och Geijer förtroligt med hvarandra om Jenny, om hvad de utländska tidningarna nyss haft att förmäla om hennes lysande segrar i Wien och Berlin och hela det glänsande triumftåg genom Europa, hvarunder hon blifvit hyllad och firad som knappast någon sångerska före henne. Och med rörelse påminna de hvarandra om hennes plötsligt bländande, vårfriska soluppgång för tio år sedan — om hennes Alice och hennes Agatha, banala operagestalter, genomglödgade af hennes snilles låga och i dess eld omsmälta till oförgätligt strålande urbilder af allt hvad den ädlaste kvinnlighet har ljufvast, renast, mest oskuldsfullt och mest majestätiskt — om hennes underbara förmåga att i en blick, en rörelse, ett enda tonfall inlägga något som verkade som en uppenbarelse och för alltid gaf ny klang och skönhet åt det redan ofta hörda och sedda —. De berätta anekdoter från hennes första debut och från hennes senare utvecklingsdagar och diskutera med konstnärens och kännarens intresse detaljer af hennes spel, frasering och tonbildning — och de undra båda, vemodigt hufvud-

skakande, om man väl skall våga hoppas att den unga svanen, som nu lärt känna styrkan af sina vingar och hur högt de kunna bära henne, någonsin mer skall känna sig tillfredsställd af hvad som bjudes henne i den lugna, undangömda vik, där hon sett dagen? — Måste man icke frukta, att Sverige för alltid förlorat henne, nu sedan hon blifvit hela Europas egendom? — Konsten äger ju i själfva verket intet fädernesland — den är hemma öfver allt, där den blir älskad och förstådd... Dock helt och hållet, därom äro de öfvertygade, skall Jenny aldrig förgäta Sverige och de gamla vännerna, som bevittnat och fröjdat sig öfver hennes första triumfer och stått henne bi med råd och dåd under de kampfyllda ungdomsåren, innan hon ännu fått full visshet om sin egen kallelse. Därtill är hon för varmhjärtad, för trofast och vänfast i grunden — alla konstnärsnycker till trots... Och då operachefen reser sig för att ta afsked, ber han Geijer till den unga sångerskan framföra en hälsning, när de träffas därute — en hälsning från Stockholm, från honom och från gamla Operahuset — och ett hjärtligt välkommen åter!

Men Geijer skakar på hufvudet — den hälsningen torde han tyvärr knappast få tillfälle att framföra, fruktar han — det är ej sannolikt att hans och Jennys vägar mötas denna gång. Jenny sjunger vid den stora musikfesten i Aachen 30:de maj—2:dra juni och vid den tiden är Geijer för längesedan i Schlangenbad, dit resan ställes direkt från Lübeck. Och på återresan torde hon väl näppeligen anträffas i Berlin, nu, midt i högsommaren... Dock, skulle slumpen i alla fall så foga så skall hälsningen helt visst ej blifva glömd, det lofvar han... men — det är nog ej så väl —! Gärna hade

han velat höra henne sjunga ännu en gång, men — allt, hvad man önskar sig, kan man dock ej få i denna världen —

— De milda makter, som vaka öfver denna pilgrimsfärd, le kanske i mjugg vid de halft vemodsfulla orden. De veta, att för Geijer skall under hans lifs sista sommar ingen önskan lämnas ouppfylld — allt skall skänkas honom med fulla händer till dess glädjens mått är ragadt och öfverflödande; och således skall han i sinom tid också få träffa Jenny — fröjdas af hennes sång och med henne lefva några härliga solbelysta dagar. Men därom har han själf ännu icke någon aning...

...Medan herrarna samtala, har Agnes skyndat ner i salongen för att med brådskande händer packa upp skrifportfölj, penna och resbläckhorn; hon längtar att få sända sitt hjärtas vän en sista hälsning, dubbelt kär för honom, därför att den ej är väntad — och hon skrifver:

»Ombord på Svithiod, på eftermiddagen den 14:de Maj.

Kära min Älskade!! — Jag kan ej motstå min lust att med Hugo Hamilton, som nu återvänder, få säga dig ännu några afskedsord — skall du bli glad att få dem? — Vädret är gudomligt, och reskamraterna vänliga och älskvärda — men ack! — hvad det kändes svårt att lämna dig på stranden och fara så långt, långt bort från dig — Det är för långa skilsmessor, Adolf! — Och för hvar gång blir det allt svårare att skiljas. Om jag hade dig med —! — Hur öfverlycklig vore jag ej då åt denna resa, som ju lofvar mig så mycken glädje; men nu svider det ändå alltid i hjertat af längtan och saknad vid tanken på det långa afståndet oss emellan, som för hvart ögonblick blir större —. Dock för tanken finnes ju intet afstånd —! Och i höst, Adolf, då, då — kommer jag ju hem till dig, med Guds hjelp friskare, starkare och gladare än jag reser — och då skola vi ju till-

sammans få ordna V å r t H e m! Hvilken lycka att hoppas på! — Men nu får jag ej skrifva mer... Farväl! — Farväl! Vid allt skönt och godt jag ser och förnimmer, tänker jag på min Älskade. Gud skydde och bevare dig!

Alltid D i n. —»

Den lilla biljetten, konstrikt sammanviken och förseglad med ett himmelsblått munlack — Agnes' färg lämnas i afskedsstunden till den vänlige baronen, som lägger den i sin plånbok och heligt lofvar att genast efter återkomsten låta den komma sin unge frände till handa. Man vinkar och viftar till afsked från strand och båt — därpå börja skoflarna åter arbeta och Svithiod styr ut till hafs; nu först känner man, att resan är börjad på allvar.

— Hafvet ligger spegelblankt mellan allt mera tunnsådda svarta skär och kobbar; luften är nästan sommarljum och dock förunderligt frisk och ren — den nordiska vårkvällens skära, vemodsfyllda solnedgångsstämning sänker sig alltmer både öfver naturen och öfver människornas sinnen, och de nyligen så muntra och högljudda reskamraterna sitta tysta, blickande ut öfver vattnet, eller växla halfhögt ett ord eller par med hvarandra, då och då. För hvad man i sådana stunder förnimmer äger språket intet uttryck, det tolkas blott af tonerna. Det är detta hon känner, den lilla vackra friherrinnan Hamilton, då hon plötsligt samlar hela vårkvällens stämning och allas outtalade längtan i ett förlösande ord och sakta säger:

— »Å! sjung litet för oss, Agnes! — 'B l i d a B ö l j o r' —!»

Och Agnes, som länge stått tyst i aktern med blicken fäst på den långa vattrade fåra som utmärker ångarens väg öfver det blanka hafvet, vaknar som ur

en dröm, vänder sig hastigt om och ser sig öfverraskad och tvekande omkring i kretsen. Men hon möter endast vänliga och bedjande blickar - och då hon till sist ser pa Geijer, nickar han stilla till svar på hennes stumma fråga och säger sakta:

»Ja, gör du det, mitt Socker — gör du det!»

Hon star några ögonblick tvekande, samlar sig därpå och börjar —. Rösten ljuder litet svag i det fria, men klockren och ljuf som alltid:

— »Blida böljor, blida böljor —
Hittills, hittills gynnsam var
Eder solbeglänsta stråt —
Milda vindar, milda vindar,
Tack! — I fyllden lyckosamt
Seglen i min lefnads båt...»

-- Tonernas stigande och fallande rytm verka som en vaggsång; det är hafvet själf, spegellugnt och pärlemorskiftande i solnedgången, som hviskar till orofyllda människohjärtan om en frid, som på jorden blott då och då i några sällsynta, snart försvinnande ögonblick blir den förunnad — Månne blott för att skänka ny styrka att möta de stormar, som ännu måste genomkämpas, innan den slutliga hamnen uppnås? — Tonarten växlar, och den milda stämman får en mörkare klang, då sångerskan fortsätter:

— »Böljan brusar långt ifrån —
Stormen lyfter vingen —
Ack! Ha! som böljan, snabb som vinden
Lyckan är af mänskors dagar —
— Lifvets Herre!
Gif mig ett ödmjukt, troget hjerta!...»
— — — — — — — — — — — — — — —

Det blir tyst några ögonblick; alla sitta gripna och allvarliga — icke ens den elegante kammarherrn kommer sig för med att uttala det »charmant!», som eljest hvarje ögonblick sväfvar honom på läpparna och som Eva Hamilton med tyst bäfvan alltjämt väntat på. Därpå vänder Agnes sig med ett ömt leende till sin mor och säger sakta, bedjande: —

»Mamma, kom — nu sjunga vi 'Afton på Sjön'!»

Och fru Anna-Lisa smaler till svar, reser sig stilla och tar plats bredvid dottern. Hon gör hvarken invändningar eller ursäkter —, stundens stämning gör bådadera öfverflödiga. Hennes röst är icke hvad den varit; men ännu har den dock kvar den »ädla klang», som Atterbom skref om och längtansfullt paminde sig, då han under vandringsaren i Tyskland sökte lindring för hemsjukans kval genom att läsa Geijers och Afzelii folkvisor — dem han i vännernas krets sa ofta hört Geijers unga maka sjunga — och ännu sekunderar den förträffligt, med sin djupare och fylligare timbre, dotterns skära och ljusa toner, da de tillsammans sjunga:

»Hör, klockan
Klingar
Till aftonbön,
Hör, ljudet
Sig svingar
Utöfver sjön!
Det går som en suck
Ur den svala sjö:
'Hur ljuft likt en klingande
Ton få dö —!'»...

...De bada stämmorna, olika och dock närbesläktade i klang och tonfall, fläta sig harmoniskt i hvarandra, skiljas, mötas ater och bära hvarandra på lätta vingar

långt ut öfver det skimrande vattnet — bort mot solnedgången, mot den alltmer rodnande horisonten, till dess de dö bort nästan i en hviskning, det svagaste pianissimo:

»... Hur ljuft... likt en klingande...
... Ton få dö...!»

Det blir tyst en minut eller par, innan hvardaglighetens för en stund uppdämda flod åter bryter in med tacksägelser och komplimenter och sköljer bort den hemlighetsfullt öfverjordiska stämning, som tonerna frambesvurit. Men Geijer deltar icke i samtalet; och långt efteråt, då de båda sångerskorna tillsammans stå vid en dödsbädd, hvars hågkomst alltid skall dröja i deras hjärtan som minnet af en skön musik, skola de erinra sig denna stund och med tårar påminna hvarandra om uttrycket i hans ögon då de, tankfulla, strålande och fjärrsynta, den kvällen tycktes följa tonerna på deras flykt öfver hafvet — bortom solnedgången —. Måste man icke glädjas midt i sin sorg, skola de snyftande fråga hvarandra, vid tanken på att äfven d e n n a önskan för honom fick gå i fullbordan. — Öfver att han, lyckligare än mången annan verkligen fick dö som en i solnedgången förklingande ton, ren och klar till det sista — innan strängarna hunnit brista och instrumentet förlorat det välljud, till hvilket så många med glädje lyssnat —?

*

Ännu länge sedan skymningen bredt sig öfver hafvet och de öfriga reskamraterna försvunnit, dröjer Geijer ensam på däcket — Agnes finner honom där, långsamt vandrande af och an med cigarren i munnen och blicken

riktad mot stjärnorna, då hon senare uppsöker honom, väpnad med den långa, stickade yllehalsduk som fru Anna-Lisa ängsligt bönfaller honom att taga på sig till skydd mot nattkylan — det är ännu tidigt på året, och sedan solen gått ned, har det blifvit svalt i luften. — Han mottager den lydigt, draperar den tankspridt öfver axlarna som en långschal och tar sin Agnes under armen, som han brukar, för att med henne göra några slag på däcket... Hon kan gärna dröja ännu en stund... En sådan vårnatt på hafvet, glasklar och stilla, dallrande djupblå med stora stjärnor och vid horisonten en ljusnande aning om både solnedgång och soluppgång — en sådan natt, säger han, är ej gjord att sofvas bort; den är en af de bägare, fyllda af den eviga ungdomskällans kristallrena vatten, som lifvet blott sällan räcker människan, och som hon är skyldig sin odödliga själ att tömma långsamt, med fullt vakna sinnen, tacksamt smakande sötman af hvarje droppe — en gudadryck, styrkande och lifgifvande, som frigör anden från stoftet och låter den på aningens vingar höja sig till rymder, dit tanken ännu icke nått, men kanske en gång skall nå... Och med rörda och allvarliga ord ber han sin flicka lägga märke till, hur öfvermåttan viktigt, hur oundgängligt det är för en människas andliga tillväxt att noga taga vara på hvarje sådan lifvets högtidsstund och med tyst och helig andakt fira den i sitt hjärta. Ty hur är det Goethe säger: 'Människan är så benägen att syssla med det låga. Ande och sinnen förslöas så lätt emot intrycken af det sköna och fullkomliga, att man på allt sätt måste vidmakthålla förmågan att känna det...!' Ty liksom de kroppsliga förmögenheter som aldrig brukas eller uppöfvas så småningom förtvina och förlamas, så förhåller det sig i ännu högre grad med

de andliga — och liksom det musikaliska gehöret genom öfning alltmer utbildas i skärpa och säkerhet, så utvecklas äfven genom trogen och trägen öfning själens förmåga bland tillvarons många förvirrade röster urskilja äfven den svagaste hviskning af den Eviges stämma... Tydligast och renast förnimmes ju alltid den rösten i naturen, vare sig i stormen och tordönet eller i det stilla vädret, i skogens sus, i trastens sång, i solnedgangens frid eller soluppgångens segerfröjd — eller som nu — i nattens tystnad och stjärnhimlens prakt, hvälfvande sig öfver ett till synes strandlöst haf... I sådana stunder, säger han — och Agnes gömmer trofast hans ord i sitt hjärta för att sedan ofta erinra sig dem — i sådana stunder bör man därför beflita sig om att vara idel öra, skudda stoftet af sina fötter och aftaga de nötta vandringsskor, med hvilka man trampat hvardaglighetens allfarvägar, ty rummet, hvarpå man står, är förvisso ett heligt rum, och den Röst, man i själens djup förnimmer, är densamma, som en gång talade lifvets ord till Moses ur den brinnande busken i ödemarken... Svårligen skulle man försynda sig mot det gudomliga i sitt eget väsen, om man ej uppmärksamt lyssnade till hvad den Rösten hade att förkunna!...

— Tysta och tankfulla stå far och dotter några ögonblick vid relingen och se ut öfver det svagt skimrande vattnet, innan de åter arm i arm fortsätta den afbrutna vandringen; och då Geijer åter tar till orda, är det för att tala om de bilder ur det längesedan förflutna, som aftonens stämning så lifligt framkallat för hans inre syn. Allt mera lifvad, varm och vältalig återkallar han den ena hågkomsten efter den andra från sin första »utländska resa» — den till England 1809 — och hur väl än Agnes känner dess hufvuddrag från hans

»Minnen» och från många liknande samtal, lyssnar hon alltid ånyo lika ifrigt och uppmärksamt; ty huru oändligt mycket mer har han icke att berätta än han fästat på papperet, huru många nya iakttagelser, tankar och idéförbindelser ge icke för hvar gång nytt lif åt det välkända och ofta hörda! – Ännu en gång skildrar han, så lifligt att den lyssnande ser det hela för sig som en tafla, den underbara sommarmorgon för nära fyrtio år sedan, då han från den engelska »pakettens» däck, medan den i soluppgången af en roddbåt bogserades fram mellan en i stiltjen orörlig flottilj af alla nationers fartyg, för första gången framför sig såg »vattnet utan strand» -- det öppna hafvet, spegelblankt, opalskiftande, som det varit denna afton, med svenska kustens sista försvinnande skär »hängande i luften», som en blekblå hägring vid östra horisonten. Ett mäktigt, hittills oanadt intryck, en oförgätlig syn för den bland berg och skog födde och uppvuxne ynglingen! — Ännu erinrar han sig, hur hjärtat vidgades därvid och bröstet ville sprängas vid den plötsliga förnimmelsen af att oändliga, hittills okända rymder i denna stund öppnade sig, ej blott för hans lekamliga, utan i ännu högre grad för hans inre syn. Hur viktig, hur öfver all tanke och förväntan betydelsefull för hela hans lifs riktning skulle ej denna resa blifva föranledd, som den nästan tycktes vara av en blott tillfällighet och anträdd ej utan hemligt beklagande af att ödet —, då det verkligen förunnade honom en blick ut i den större världen utom fosterlandets gränser — ej tillåtit honom att ställa färden söderut till de vetandets och kulturens källor, där svenska ynglingar af ålder varit vana att släcka sin törst — Italien, Tyskland, Frankrike —! Hvad näring kunde väl en ung Uppsalamagister, Rousseaus och Kants, Fichtes

och Schellings lärjunge och redan tillbedjande vid Schillers och Goethes altaren, hoppas finna för sitt andliga lif i det lilla trånga öriket i väster — hvilka nya synpunkter af bestående värde skulle tillvaron där kunna erbjuda honom? — Hans förhoppningar voro sannerligen icke stora — föga anade han, att den »flod af nya åskådningar» — som han kallat dem i sina Minnen — som under det evigt minnesvärda år han skulle tillbringa i England strömmade in i hans själ ej blott skulle skölja bort så mycket som hittills verkat hämmande på dess tillväxt, utan äfven kvarlämna frön, hvilka delvis kräft en lifstid för att spira och mogna... Det är på detta, säger han, som han gått och tänkt denna afton, då han — efter nära en mansålders förlopp — ännu en gång på väg till en främmande kust från ett fartygsdäck sett solen i stilla skönhet och majestät sjunka i hafvet, liksom han då, tjugusexårig, med lifvet och framtiden framför sig, sett den gå upp i glans bakom de bohuslänska skären... »Sannerligen»... så slutar han tankfull, med det vemodiga, halft humoristiska tonfall, som är honom eget och bakom hvilket alltid skälfver ett djupare allvar än han rätt vill låtsa om — »Sannerligen ett eget sammanträffande, då man tänker rätt på saken, du Agnes, du! — Så vardt då af morgon och afton — en Lefnadsdag — hur den användts, därom kan vår Herre allena döma!»...

Han står tyst några ögonblick, försjunken i tankar — och så:

— »Gud signe dig, mitt Socker — gå nu ner, annars blir mamma orolig. Jag stannar väl häruppe ännu en stund, jag — sof sött!»

Agnes känner honom för väl för att vilja störa hans stämning med invändningar och betänkligheter;

hon sveper blott yllehalsduken, som länge släpat i halfva sin längd utåt däcksplankorna efter den vårdslöse bäraren, ordentligt kring hans hals, kysser honom med ett tyst godnatt och lämnar honom ensam med hafvet och stjärnorna, som helt visst ännu ha mycket att säga honom...

*

Nere i den lilla damsalongen, som de Geijerska damerna ensamma disponera, medan de båda älskvärda friherrinnorna, Hamilton och Ridderstolpe, intagit en gemensam hytt midt öfver i korridoren, är ljust och hemtrefligt. Fru Anna-Lisa, uttröttad af dagens många sinnesrörelser och alterationer, har redan gått till hvila i sin koj med fördragna gardiner; den praktiska, omtänksamma Eva har på bästa vis ordnat sällskapets lösören på hyllor och krokar, böcker och handarbeten ligga till hands, och allt vittnar om, att man är väl rustad att möta de många förestående resdagarnas både nöjsamma och besvärliga timmar. Själf sitter hon nu, efter väl utfördt värf, med handen under kinden och djupt tankfull min vid bordet midt i rummet under den hängande lampan — och framför henne, på ömse sidor om bläckhornet och en väldig bunt formerade gåspennor, ligga de båda Dagböckerna, respektingifvande, i skinn bundna, med guldsnitt och inpressade sirater försedda kvartsvolymer af betydande omfång, afsedda att till sena tider bevara hågkomster af värdefulla och lärorika erfarenheter. I sådana böcker, det förstår man, klottrar man ej tanklöst på måfå hvad slarf som helst; de kräfva allvar och eftertanke, mogna omdömen, samvetsgranna skildringar af allt det verkligt sevärda, som möter den resande på hans väg, samt om möjligt

en och annan på lämpligt ställe inströdd reflexion, som bevis att man verkligen är den intressanta situationen vuxen. Hvem kan undra, om de båda unga damerna känna sig en smula högtidligt stämda då de nu bereda sig att med antecknande af sina första reseintryck inviga de dyrbara urkundernas jungfruliga blad! — Båda äro vana och flitiga brefskrifverskor och kunna med löpande penna fylla sida efter sida med älskvärdt osammanhängande flickprat — men här kräfves något helt annat, och man märker redan vid en flyktig blick det allvarliga bemödandet att anslå en omständigheterna värdig, verkligt litterär stil. Man är fullt medveten om att anteckningar sådana som dessa i sinom tid skola finna en plats i familjearkivet och säkerligen med aktningsfull uppmärksamhet läsas ännu af efterkommande i tredje och fjärde led.

Några utdrag, karaktäristiska för de båda unga dagboksförfattarinnornas olika skaplynne, må här finna en plats.

Agnes skrifver med sin vackraste, mest flytande stil, rund och jämn som ett pärlband:

»Ombord på ångaren Svithiod den 14:de Maj 1846.

»— Klockan två på middagen i det herrligaste solsken lemnade vi Skeppsbron, der vänner och bekanta i mängd församlats för att åskåda vår affärd och tillvinka oss ett sista Farväl. Afskedet var smärtsamt, och min resefröjd fördunklades betydligt af att på stranden qvarlemna det mörka ögonpar, i hvilket jag helst ser all min fröjd och sorg afspeglas ... Dock, den friska vinden, solskenet och de vänliga menniskor, som omgåfvo mig, bidrogo hvar i sin mån att drifva alla sorgsna tankar på flykten — och inom kort vaknade på nytt alla fordna drömmar om det Förlofvade Landet, detta »Utrikes» som så länge utöfvat en magisk dragningskraft på

mitt sinne. Måtte blott något af allt det underbara, herrliga och sköna, som lefver i min inbillning, finna en motsvarighet i verkligheten! . . .»

Efter en utförlig skildring af alla förhallanden ombord, i minsta detalj intressanta och anmärkningsvärda för resande hvilka ännu till en viss grad måste betrakta hvarje längre ångbåtsfärd som ett nervspännande och äfventyrligt experiment på det okändas och opröfvades område, samt en redogörelse för eftermiddagens tilldragelser och de olika reskamraternas personligheter, fortsätter hon:

. . . »Vädret är kyligt i qväll, men var alldeles ljufligt i solnedgången . . . Sjön stod lugn som en spegel, och solen kastade en lang, strålande blick utåt vattenytan just innan den försvann, liksom ville den säga: 'vi råkas åter i morgon'! — Pappas ögon lyste som stjernor vid denna syn — och jag tänkte med innerlig tacksamhet på den milda hand, som skänkt honom denna stora glädje. — — — Mamma ligger redan i sitt lilla skåp innanför salongen; lamporna äro tända, gardinerna fördragna, och vår lilla, flytande boning ser rätt 'wohnlich' och angenäm ut . . . Nu slutar jag för denna gång och kryper också jag upp på min hylla, ehuru Eva ännu sitter qvar vid bordet, djupt inbegripen i författande —.»

Eva satt där antagligen ännu rätt länge, att döma af anteckningarnas omfång; hennes penna flög ej lika glidande lätt öfver papperet som svägerskans, handen var tyngre och de ofta allvarliga, stundom svårmodiga tankarna formade sig ej lika lätt till ord. De lifliga bröderna skämtade gärna litet öfver Evas »grundlighet» och »langsamhet» — en aterklang af detta broderligt godmodiga gyckel förnams ännu i den en smula retsamma inskrift, hvarmed unge löjtnant Malcolm prydt första bladet i den till systern skänkta Dagboken —

Tegnérs epigram öfver tyska språket med tydlig tilllämpning på Dagboksförfattarinnans egen personlighet:

»Frisk, starklemmad och grof — en jungfru, fostrad i skogen,
Smidig derjämte och skön — endast är munnen för bred! —
Litet raskare ock! — Lägg af ditt flegma att icke
Meningens början är glömd, innan man hinner dess slut!»...

— Säkert läste hon den nu småleende, utan spår af harm, innan hon började skrifva; Adolf hade ju för länge sedan förtrott sin Agnes, att det var så frestande att retas med Eva, emedan hon ej alls förstod konsten att bli ond! — Utan tvifvel var hon tillräckligt medveten om den ömma dyrkan de retsamma bröderna i tysthet ägnade henne, för att af hjärtat unna dem ett oskyldigt nöje, om ock på hennes egen bekostnad.

Men i Dagboken skref hon på denna den första resdagens afton:

... »Alla Journaler och Resebeskrifningar jag hittills sett, hafva merendels börjat med uttryck af saknad öfver att lemna Fosterjorden. Sjelf just nu i begrepp att lemna den, förundrar jag mig öfver, att inom mig verkligen ej förnimma något af denna saknad. Min Fosterjord! det synes mig vara dem jag älskar; jag saknar således mina Föräldrar, mina Syskon — dem lemnar jag med Saknad och Smärta, till dem ila tankarne längtansfullt tillbaka — men jorden, Fosterjorden, den utgöres för mig af Kinnekulle... Då jag sett sista skymten af dess topp försvinna, då har jag tagit farväl af mitt Land, och Stockholms Skeppsbro skulle för mig vara ett Intet om ej Fader, Moder och Bröder der stått qvar och med tårfyllda ögon tillvinkat oss sitt afsked... Hugo Hamilton lemnade oss vid Dahlarön. Redan någon stund förut hade vi varit uppe på däck för att njuta af den sköna af-

tonen... Hafvet var spegelblankt, den nedgående solen speglade deri sina strålar, tusende små guldglänsande moln omgåfvo dem och bildade en så grann, så skimrande tafla, att en målares djerfvaste fantasi aldrig skulle våga skapa något sådant —... Jag stod der och såg och tänkte: 'Hjertat ej åldras, fast bort ila åren; —! — och då man känner hjertat ungt, det är, lika känsligt för sorg och glädje, då är det skönt att blicka på en sådan tafla och säga till sig sjelf: se der också något, som aldrig åldras, aldrig förändras!... Bredvid mig stod den gode Professorn; han gladdes liksom vi åt den undersköna taflan... Ja, hos honom framför alla andra är visserligen hjertat alltjemt ungt! — Men mitt — är det verkligen ungt? — Ja, men ej så som jag här ofvan sade; det är varmt, känsligt och mottagligt för alla intryck — dock mest för de sorgsna, de vemodsfulla — glädje känner jag, då jag ser eller hör något Skönt och Godt — men äfven den söker oftast sitt uttryck genom tårar... Och dock har jag ju så mycket att glädjas öfver! Gud är god — och 'den sig förtror i Guds Hand, han bygger ej på lösan sand'... Ännu för någon tid sedan var jag så upprörd, så bedröfvad; nu är jag lugnare, men i stället känner jag en domning i hela min varelse, en likgiltighet med hvilken jag ej kan förlika mig. — Dock äfven detta går väl öfver i sinom tid... Agnes tyckes vara så älskvärd —! Jag hoppas innerligen vi skola komma att hålla rätt mycket af hvarandra och alla äro de så obeskrifligt goda mot mig... Må detta vara sagdt såsom inledning till Journal, der jag föresatt mig att med få inskränkningar uppskrifva allt hvad jag känner och upplefver under min resa...»

Anteckningen bär ännu spår af den sjukligt öfverretade stämning som framkallats af en nyss genomgången, smärtsam erfarenhet — som förut blifvit nämndt*, en under beklagliga förhallanden bruten förlofning mellan tvenne dagboksförfattarinnan kära och närstående personer, hvarvid hon själf fått spela den gemensamma för-

* Se Solnedgången II, sid. 357.

trognas grannlaga och ansträngande roll på ett sätt, som starkt angripit ett under den lugna och behärskade ytan mer än vanligt känsligt sinne. Denna resa skulle i själfva verket för henne i ordets hela bemärkelse blifva hvad de bekymrade föräldrarna afsett den att vara — en rekreationsresa, under hvars lopp hon, till och med i högre grad än någon vågat hoppas, under inflytande af nya intryck och intressen skulle återvinna såväl andlig jämvikt som lekamlig hälsa. I bättre sällskap, i en sundare, mer styrkande andlig atmosfär skulle den svårligen kunnat företagas.

Efter denna »inledning» redogör hon med karaktäristisk samvetsgrannhet för den första resdagens på det hela föga märkliga upplefvelser, hvarvid som det viktigaste noteras passerandet af Vaxholm — »der den ryktbare Krusenstolpe... suttit fången...» samt Dalarö. »Det intryck dessa ställen gjorde på mig var dock ej synnerligen angenämt» — erkänner hon uppriktigt. »Kala, fula klippor och små, smutsiga kojor — men mahända —» tillägger hon, alltid mildt benägen att tyda allt till det bästa — »måhända att äfven der bodde Sällhet»!

I denna fromt förhoppningsfulla stämning lägger äfven hon ifrån sig pennan, slår igen dagboken och »kryper upp på sin hylla», där hon liksom de öfriga reskamraterna, alla dystra aningar om oundviklig sömnlöshet och sjösjuka till trots, skall sofva förträffligt och vakna till en ny solskensdag, tillbragt helt och hållet ute på öppna hafvet. Äfven angående denna och de följande resdagarnas förnimmelser och erfarenheter ha de unga damerna betydligt mer att anteckna än någon skulle kunna föreställa sig under så enformiga förhållanden; men för ett mera resvant släkte torde deras för

samtiden säkerligen värdefulla iakttagelser knappast erbjuda något af synnerligt intresse. Ett bref från fru Anna-Lisa till svägerskan Sophie Geijer torde tillräckligt öfverskådligt sammanfatta situationen.

Ombord på Svithiod ej långt från Ystad.

Älskade syskon och vänner! — Ända hittills har Gudilof vår resa varit i högsta måtto lyckosam och angenäm. Vi må alla förträffligt, äro vid godt mod och ha det bra på alla vis — man kan, sanningen att säga, ej gerna ha det bättre. Omsom vistas vi på däck, omsom nere i vår Salon, der vi ha rolig Lecture och turas om att läsa högt för hvarandra, medan vi arbeta eller knäppa nötter och äta pepparkakor af det medförda förrådet . . . Föröfrigt äter man ypperligt ombord — 3 goda mål om dagen, hvarvid man betjenas af masculin uppassning. Med de båda älskvärda Friherrinnorna stå vi på angenämaste fot, flickorna ha roligt och skratta godt tillsammans med den lilla söta Louise Hamilton. E. Gustaf är rätt intresserad af att raisonnera med de hyggliga och instruerade herrarna och cousin Bogeman finner sin skyldighet vara att omsom entretenera oss alla: i går hade vi Caffe Calas i vår Salon för samteliga, hvilket aflopp till allmän belåtenhet . . . Och huru lyckliga ha vi ej varit med väderleken! — Hafvet har alltjemt stått som en spegel med de härligaste solnedgångar, af oss alla firade som verkeliga Högtider. I dag blåser det dock litet, så att fartyget rullar, hvilket ock väl lärer synas på dessa rader . . . E. Gustaf påstår sig tydeligen förnimma, hurusom han föryngras för hvarje dag, och visst är att han, Gud vare lofvad, redan ser betydligt friskare ut och blifvit solbränd, hvilket ju säges vara helsosamt . . . Han är uppe hvarje morgon före 6 — går då genast upp på däck, der han dricker en kopp Caffe, röker sin cigarr och promenerar till kl. 9, då gemensam frukost för alla serveras vid ett stort bord i Salonen — Thé, Caffe, Coteletter, Ägg, Skinka, Potatis o. s. v., allt rikeligt och godt . . . Sjöluften ger appetit, och vi äta alla som vargar . . . med ett ord, det är ett verkligt Schlaraffenleben i bästa sällskap och härligaste väder . . . Mina båda söta flickor bli allt förtroligare och allt

mera goda vänner. Hvarje qväll, sedan jag lagt mig sitta de midt emot hvarandra vid bordet i vår Salon och skrifva flitiga i sina Dagböcker. — Berätta detta för den snälle Malcolm Hamilton, som gifvit dem böckerna, det skall säkerligen roa honom att höra! — Jag säger dem dock, att om de redan nu ha så mycket att skrifva om och fortfara på samma sätt, så torde böckerna, huru tjocka de än äro, ej långt förslå! — I går sågo vi med intresse det underliga, gammalmodiga Calmar, men båten lade ej riktigt till, så att det var endast på afstånd vi fingo tillfälle iakttaga det. Nu nalkas vi allt mera skånska kusten; om ett par timmar äro vi i Ystad der jag skall lemna detta bref ... Jag känner att jag k a n f å r o l i g t — kunde jag blott vara mera tranquille för allt ansvar, för saker, creditiv, pengar, pass o. s. v.! Allt detta ligger mig jemt i hågen och jag känner oupphörligen i mina kjortelsäckar efter de angelägna Document, som der förvaras — ännu värre blir det väl, när vi komma i land! Ett godt stöd tror jag dock verkeligen vi få i den snälla Eva Hamilton, practisk och förståndig som hon tyckes vara på alla vis samt mera resvan än vi andra och dertill så innerligen behaglig, vänlig och tjänstaktig, att hennes sällskap för oss alla är oändeligen angenämt; vi måste sannerligen vara tacksamma för den Skickelse, som så egendomligt fogat, att vi skulle få denna goda förträffeliga Flicka till reskamrat. — Ja, hvem kunde väl ännu för ett år sedan tänkt sig sådant som en möjlighet! Agnes och jag tycka båda, att hon rätt mycket påminner oss om vår afhållna Ulla Heland * — ej till utseendet naturligtvis, men till caractére och väsen, och är detta som I väl veten, i våra ögon ingen dålig recommendation ... Nu måste jag sluta. Måtte Gud nådeligen hålla sin hand både öfver oss och alla kära hemmavarande och låt oss åter mötas med glädje. E. Gustaf och flickorna helsa! Gud **välsigne Eder, beder Eder**

A.-Lisa G—r.»

---

* E. G. Geijers systerdotter, sedermera gift med C. F. Dahlgren, samt antagligen för de flesta läsare af dessa minnesblad redan välbekant genom Lotten Dahlgrens älskvärda skildringar i »Ransäter» och »Ur Ransäters familjearkiv».

Att den arma fru Anna-Lisa, såväl bildligen som bokstafligen dignande under tyngden af resekreditivet i ena »kjortelsäcken» samt passet och andra viktiga legitimationspapper i den andra måste känna det på henne hvilande ansvaret nästan förkrossande, torde icke förvåna — snarare måste man beundra den sinnets spänstighet som under sådana förhållanden ännu medgaf några förhoppningar om personligt nöje af den förestående resan. At en vanlig kappsäck eller handväska kunde de omistliga dokumenten naturligtvis icke anförtros — hur lätt kunde icke dessa falla i röfvarehänder, då, som bekant, på »kontinenten» skälmar och utplundrare vid hvarje steg lurade på den värnlöse resenären — eller i händelse af skeppsbrott, alltid en afsevärd möjlighet, helt och hållet gå förlorade? Att oafbrutet bära dem på sig var således enda utvägen — men äfven »kjortelsäckarne» erbjödo tyvärr knappast den önskade tryggheten, då oförutsedda eventualiteter ju kunde inträffa såväl vid af- och påklädning som vid andra tillfällen. Det är med en känsla af verklig lättnad som man sedermera erfar att den praktiska fröken Eva funnit en lycklig lösning på det oroande problemet genom tillverkande af en »väska af svart taft», hvilken fru Anna-Lisa med »betydligt ökad sinnesro» allt framgent, dag och natt bär »närmast kroppen» —, väl skyddad bakom såväl korsettens som klädningslifvets aktningsbjudande fiskbenspansar.

De första resdagarna hade, som man ser, endast lämnat de angenämaste minnen — men denna rosenfärgade stämning skulle tyvärr ej få fortfara ända till slutet. Den lätta blåst, som före ankomsten till Ystad endast åstadkommit en »lindrig rullning», växte efter afgången därifrån så småningom till storm, hvilken under

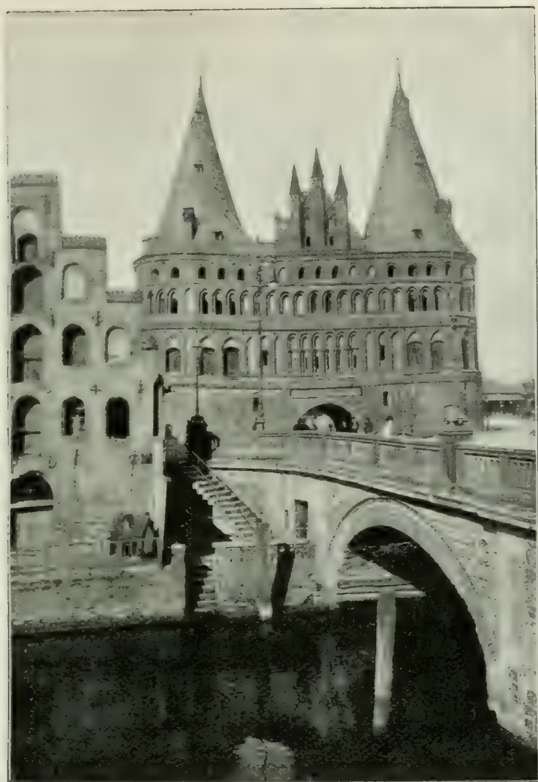
följande dygn antog verkligt oroande proportioner — åtminstone i de allt annat än sjövana damernas fantasi, för hvilka det hela var en ny och fruktansvärd erfarenhet... »Nästan omedelbart sedan vi lemnat Ystad», skrifver Agnes med ännu efter genomkämpade lidanden darrande hand »— vidtog Tragedien!» hvilken sedan utan afbrott fortfor ända till framkomsten. För första gången gjorde man bekantskap med sjösjukans kval... »Det vore omöjligt beskrifva vårt Elände...», skrifver fru Anna-Lisa efter ankomsten till Lübeck till svägerskan — »Du, kära Sophie, vet åtminstone af erfarenhet, huru det kännes!!!... Sjön gick hög — det knakade och brakade i alla fogar och der jag låg i mina Qval föreföll det mig, som om det arma fartyget varit lika marpinadt som jag... Mer än en gång trodde jag sannerligen, att vår sista stund var inne... Men Gud vare tack och lof! E. Gustaf redde sig godt, gick och satt hela tiden på däck, frisk och sund och glad, men krånglade sig ändock alltemellanåt utför de slingrande trapporna för att så kärleksfullt se till huru vi hade det... I all min ångest och nöd ville jag alltjemt gråta af glädje och tacksamhet öfver att se honom så kry!...»

Den dyrköpta erfarenheten medförde emellertid en plötslig omkastning — det skulle ingalunda blifva den sista — af den på förhand uppgjorda resplanen. Brefskrifverskan fortsätter, efter en ytterligare skildring af de utståndna vedermödorna:

»... Tack vare allt detta ha vi nu visligen beslutat att allt framgent så mycket som möjligt afhålla oss från det Våta Elementet samt derför alldeles uppgifvit planen att från Hamburg resa sjöledes till Amsterdam samt derifrån uppför Rhenfloden... Vi kunna ej utan fasa föreställa oss ytterligare en eller två, möjligen tre sådana dagar

på Nordsjön, på hvilket alla säga, att vi måste förbereda oss — och hvem vet, kanske E. Gustaf då ej lyckades undgå Sjösjukan, hvilket vore förskräckligt — jag vet nu af erfarenhet, huru sådana plågor drifva blodet åt hufvudet!! — Alltså äro vi alla fyra ense om att härifrån Landvägen resa direkt till Schlangenbad. — Angående sjelfva vägen hafva vi ännu intet beslutat, då vi nogare måste höra oss för angående lämpliga lägenheter; från Hamburg torde vi kunna lemna närmare besked...»

— Men innan man hann så långt hade de dystra minnen, som kvarlämnats af första bekantskapen med »det våta Elementets» mindre älskvärda sidor redan hunnit utplånas af nya, helt olikartade intryck. Denna flyktiga bekantskap var blott en öfvergående dissonans i förspelet till sommarens långa, jublande festsymfoni, hvilken genom själfva sin kontrastverkan så mycket mera framhäfde det följandes ostörda harmoni. Från denna stund förnimmas inga vidare missljud — allt är idel solsken och glädje.

Holstenerthor i Lübeck.

II.

... »I Hamburg —» skref Geijer några veckor senare till Fredrika Bremer, »stupade vi midt in i våren. Allt stod i den härligaste blomma...»

Orden angifva i korthet den stämning, som genomströmmar och utstrålar från hans reskamraters hänförda, vida utförligare skildringar af en oförgätlig och för-

tjusande erfarenhet. I själfva verket var det ej först i Hamburg som Våren plötsligt slöt de öfverraskade svenska resenärerna i sin vidöppna, doftande famn; hon kom dem i sin mest intagande gestalt till mötes redan den strålande morgonstund då man just i soluppgången, med alla nattens fasor och vedermödor bakom sig, anlände till Travemünde, hvarifrån färden landvägen skulle fortsättas till Lübeck.

... »Den första vederqvickelse» — skref fru Anna-Lisa senare på denna minnesrika ankomstdag — »som vi erforo, då vi tidigt i morse efter alla utståndna qval matta och dufna uppstego från våra plågoläger, var ett ofantligt fång stora friska utslagna röda och hvita syrener, ännu helt våta af dagg, som E. Gustaf kastade ned till oss genom takfenstret i vår Salon... Det var medicin som dugde! — Flickorna skreko af glädje, alla ledsamma hågkomster voro med ens som bortstrukna ur våra sinnen och medan vi i fulla drag inandades den ljufva doften, klädde vi oss skyndsamt för att så fort som möjligt komma upp på däck — all mattighet var som bortblåst!»...

Hvem kan undra om intrycket af denna vårfriska morgonhälsning förblef djupt och outplånligt? — Agnes Geijer skulle minnas den så länge hon lefde och mer än en gång, leende med tårar i ögonen, upprepa att doften af syrener allt sedan dess ovillkorligen förde till henne liksom en förnimmelse af huru själen måste vara till mods, då den efter genomkämpade stormar ändtligen erfar första aningen om himmelens salighet. — Och till sin Adolf skref hon:

... »Här stod Våren på stranden och tog emot oss med öppna armar... Du kan ej föreställa dig, min Adolf, hvilken underbar känsla det var att komma så hufvudstupa in i all

denna herrlighet från kala träd och kulna vindar i Sverige! Här var allt grönt, blommande och öfverflödande, och vinden från land mättad af syren- och blomsterdoft som hos oss i Juni... Det var som en saga, att med ens finna sig försatt midt i denna vår, som man ej varit med och gjort! — Ty där hemma i Sverige arbetar man ju så oändligt mycket för den med sina önskningar, sin längtan och sin trånad efter den, att man är helt uttröttad och knappast vågar tro, att det är sanning, då den till slut verkligen kommer. Här fingo vi den till skänks hel, på en gång, som genom ett trollslag... Till Lübeck foro vi med omnibus från Travemünde. Vägen är visst bra vacker? — Jag törs verkligen ej med säkerhet påstå det, ty under hela färden erkänner jag, att jag knappast hade mina sinnens fulla bruk, i en sådan oupphörlig extas var jag öfver alla blommande äppel- och körsbärsträd, som kantade chausséen, öfver de härliga ängarna med sina gravitetiskt promenerande storkar och sin infattning af lefvande häckar, så olika våra grå gärdesgårdar, alla de små vackra landtgårdarna, inbäddade i fruktträd- och blommande syréndungar, de lummiga kullarna, den nyutspruckna bokskogen i sin alldeles obeskrifliga friska grönska, med ett ord, allt, allt, allt, som mötte mitt öga!...»

Till Lübeck anlände de resande vid sjutiden på söndagsmorgonen, just då alla stadens klockor ringde till morgonbön i den solklara sommarvarma luften —. »Ett ljufligt och högtidligt emottagande»...

Man tog in på Hotel du Nord och beställde genast en bättre frukost, hvilken, bekänner Agnes med en viss förlägenhet — »tyvärr förtärdes med en skyndsamhet och en glupande matlust, som tydligen på det högsta förvånade de eleganta uppassarna — men ack! — de anade ej hur ondt de stackars svenska damerna slitit, eller huru länge det var sedan de förmått tänka på vare sig mat eller dryck...»

Fru Anna-Lisa, mindre påverkad af hänsyn till hotellkyparnas omdöme, meddelar utan alla baktankar med

oförbehållsam glädje de kära hemmavarande, att såväl hon som reskamraterna efter den grundliga och förträffliga måltiden, kände sig »fullkomligt restaurerade».

... »Här sitta vi nu», fortsätter hon, »i all sköns ro och välbefinnande i våra trefliga rum på hotellet och skrifva, d. v. s. Agnes, Eva och jag — Vår ångbåtscapitaine, som följt oss hit, har lofvat taga brefven med sig. — E. Gustaf låter raka sig i rummet bredvid samt går och arrangerar, frisk och glad, liflig och präktig. — Men skrifva vill han gerna slippa! — Just nu kom han in och gjorde upp med flickorna att de skulle gå i kyrkan tillsammans; sedan komma de och hemta mig för att bese det för oss svenskar så minnesrika Rådhuset jemte så mycket af stadens märkvärdigheter vi hinna med, innan vi i afton med Diligensen afresa till Hamburg... Allting förefaller här så främmande och olikt Sverige, i synnerhet byggnadssättet, bra antikt med gaflarne åt gatan m. m., men mera härom framdeles...»

Och med en tacksam hågkomst af de vänliga hjärtan, hvilkas tankar alltjämt följde de resande vännerna, slutar hon: —

»Kära min söta Sophie — skicka nu detta med omgående post till Upsala, adresseradt till vår Malla! Jag vet huru det interesserar våra dyra vänner der att höra att allt gått oss väl och framför allt, att E. Gustaf är så rask och så upplifvad!... Helsningar, helsningar i oändlighet!...»

Det blef en härlig söndag, en värdig prolog till allt det ännu härligare, som sedan skulle följa —. Hvilken fest, att börja med, redan denna första morgonvandring genom Lübecks ålderdomliga gator, rensopade och helgdagsstilla, nästan overkliga som en teaterdekoration i sin tunga medeltidsstämning och solida borgarprakt af

höga, genombrutna trappgaflar, röda tegelmurar, skulpterade portaler och framspringande burspråk... Hur främmande och underbart, hur fantastiskt och hänförande för ögon, hittills vanda endast vid Uppsalas små vänliga trähus eller de dåtida Stockholmsgatornas slätstrukna småstadsaktiga banalitet! — Vågade man tro sina sinnen, drömde man eller var man vaken, då man sålunda som genom ett trollslag såg sig förflyttad midt in i den romantikens och de tjusande möjligheternas äfventyrliga värld, som man hittills blott dunkelt skådat med fantasiens ögon under oförgätliga timmar, bortdrömda i sällskap med Jean Paul eller Fouqué, Hoffmann, Walter Scott eller Victor Hugo? — Och kände man sig icke i själfva verket snarare som medspelare i en romantisk opera än som en vanlig, alldaglig resande, då man ur de trånga gatornas virrvarr plötsligt trädde ut på den fria, oförgätligt sköna plats, inramad af Rådhusets tornspiror och arkader, där Mariakyrkans majestätiska fasad och höga, spetsiga torn i fonden aftecknade sig mot en turkosblå vårhimmel, omsvärmad af hvitskimrande dufvor och kringfluten af klockornas djupa, dallrande metallklang? — I denna omgifning, på denna oförlikneliga skådebana föreföll det — åtminstone tyckte Agnes så — nästan lika onaturligt och vanhelgande att utbyta alldagliga ord och tankar som det skulle varit naturligt att i sång, med stora dramatiska gester, ge uttryck åt det obeskrifliga, som fyllde ens själ och ej hade något med hvardagslifvet att skaffa...

... Och hvilken stämning inne i själfva kyrkan sedan. Målade fönster, glittrande som ädelstenar i solskenet, snidade korbänkar, praktfulla epitafier, minnesmärken och konstverk i oändlighet, vittnande om den pietet, hvarmed en rik och gammal stad i århundraden

prydt och smyckat sitt mest omhuldade tempel —. Agnes kunde ej annat än i tysthet erkänna, att till och med hennes älskade Domkyrka där hemma i Uppsala verkade kal och fattig i jämförelse med all denna prakt. Och då prästen i sinom tid besteg predikstolen, iklädd den långa svarta Lutherkaftanen och den stora, stärkta ringkragen, så öfverraskande och främmande för svenska ögon, förde också han med sig en fläkt af medeltidsstämning —. Agnes måste ovillkorligen tänka på Olaus Petri, den förste, som en gång i liknande dräkt på svenska predikat ordet för en svensk menighet... Enkelt och innerligt, men med så tydligt uttal, att ej ett ord går förloradt ens för vid språket ovana öron, predikade han öfver texten: »Ich habe den Herrn gesehen und ich werde den Herrn sehen.»... Han talar om lyckan, den enda verkliga, den, förutan all annan glädje allenast är en tomt ljudande malm och en klingande bjällra, af att alltjämt midt i lifvets skenbart förvirrade skickelser och öden, bakom och genom allt tillfälligt skymmande, ständigt kunna se Herrens Anlete, förmärka det fasta greppet af en faderligt ledande Hand, tryggt och säkert, om ock på branta och törneströdda stigar, förande den ödmjukt förtröstansfulle vandraren allt närmare det strålande, om ock af tidens töcken ofta dolda Mål, där alla gåtor skola lösas och alltings slutliga mening varda uppenbarad... Och hvem, frågar till sist den tyske pastorn, i det rösten får en djupare klang och det alldagliga, grofhuggna ansiktet förklaras af den högre skönhet, som endast skänkes af en djup och brinnande öfvertygelse, — hvem, den där en gång, vare sig i lifvets ångestfyllda Getsemanestunder eller midt i den tunga hvardagsgärning, under hvars börda både kropp och själ försmäktar, verkligen blifvit förunnad den

ovanskliga nåden att så skåda Herren och förnimma den lifgifvande kraft, som utströmmar från hans närhet — hvem kan väl betvifla, att han äfven framgent skall få skåda Honom om ock som genom töcken — och att den synen, liksom eldstoden lyste Israels väg genom öknen, alltjämt skall upplysa hans vandring, vare sig den blir lång eller kort fram mot det slutliga målet —?...

— Ingen känner predikantens namn eller ur hvilka djup af egen erfarenhet, af lidande eller lycka han hämtat de ord, som utgjorde kärnan och sammanfattningen af hans högmässopredikan i Lübecks Marienkirche denna strålande vårsöndag. Men underligt sammanflätade äro människornas öden och ingen vet på hvad punkt de beröra hvarandra, ingen anar i hvad hjärta det ord han efter ögonblickets ingifvelse uttalar kan falla och blifva bevaradt. Hos den gamle svenske professorn, hvilken denna dag som en tillfälligt genomresande befann sig bland den okände prästmannens åhörare, skulle denna andaktsstund kvarlämna ett outplånligt intryck — och med djup rörelse skulle en gång de, som älskade honom högst, höra honom ännu på dödsbädden sakta och tankfullt för sig själf upprepa den predikotext som för dem återkallade ett af lifvets ljusaste och mest ogrumlade minnen: ... »Ich habe den Herrn gesehen... und ich werde den Herrn sehen — Ja, ja... ich habe den Herrn gesehen! — Lofvadt vare Herrans namn!» —

Sannerligen — i få ord den sammanfattade erfarenheten af ett lif, mer än de flesta tillbragt i strängt och oafbrutet sökande efter Sanningen, — efter det Högsta och Bästa! —

— Gudstjänsten är slut, Geijer nickar med allvarliga och fuktiga ögon åt sina flickor och tysta dröja de i sin bänk till dess församlingen strömmat ut och orgelns

sista toner förklingat. Nu återstår att göra sin plikt som uppmärksam och vetgirig turist — en uppgift, hvilken man, som bekant, den tiden tog betydligt allvarligare än nu, då snart sagdt hvarje vrå af den civiliserade världen genom hundratals beskrifningar, genom snapshots, vykort och biografföreställningar blifvit allmän egendom och så ända till banalitet välbekant att den ej erbjuder några öfverraskningar ens för den, som i verkligheten knappast kommit utom den egna knuten. För sextio år sedan var ännu hvarje längre resa en upptäcktsfärd, och man reste så att säga ej blott för egen räkning utan äfven för de mindre lyckligt lottade hemmavarandes, åt hvilka man gärna borde hemföra en rik skörd af oskattbara iakttagelser från en främmande och okänd värld. Så bildade, intelligenta och belästa unga damer som Eva Hamilton och Agnes Geijer voro tvifvelsutan bättre rustade än de flesta att i detta afseende motsvara alla billiga fordringar — och att de ej lämnade någon möda ospard, därom bära Dagböckernas flitiga anteckningar vältaligt vittnesbörd än i dag.

...Naturligt nog, då man redan befinner sig på ort och ställe, börjar man sina studier med Mariakyrkan, ehuru tiden tyvärr endast medgifver en jämförelsevis flyktig öfverblick af alla dess oräkneliga konstskatter och minnesmärken, för hvilka den välvillige kyrkvaktaren med flödande och talför tunga omständligt redogör. Man beundrar vederbörligen det praktfulla högaltaret — till sin totalverkan så egendomligt påminnande om Uppsaladomens, att Agnes känner sig »nästan litet rörd» däraf — det underbara astronomiska uret med dess många sinnrika anordningar, de skulpterade och målade altarskåpen, de präktiga, konstrikt snidade korstolarna och oändligt mycket annat samt noterar sig

omsorgsfullt till minnes så mycket som möjligt af allt det värdefulla och upplysande, som förevisaren meddelar, men hvars samlade intryck, hur uppmärksamt man än bemödar sig att lyssna, tyvärr dock ej kan undgå att bli »temligen kaotiskt» — ett torrt och intetsägande virrvarr af namn, årtal och torra uppgifter om höjd och längd och bredd, om förhållandet mellan långskepp och tvärskepp m. m. af samma slag, nyttigt att veta, utan tvifvel, men dock lämnande fantasi och känsla fullkomligt oberörda... Men i självfva verket ha de lyckliga flickorna vid sin sida en vida bättre vägvisare, — visserligen ej så ofelbar i lokalkännedom eller så laddad med värdefulla smådetaljer, men i dess ställe mäktig att med ett ord eller par ur ciceronens nötta utanläxa frambesvärja en hel försvunnen värld, mana det Förflutna ur grafven och skänka det hela det lefvandes åskådlighet... Afundsvärda Eva och Agnes! — Lika litet som Geijer själf äro de medvetna om någon didaktisk afsikt, någon tanke på upplysning eller undervisning, då han nu, varm, upprymd och hänförd af de taflor, som upprullas för hans inre syn, alltmer okonstladt ger sitt hjärta luft, söker skildra hvad han ser och därvid också gör det för sina unga åhörare förnimbart... De veta ej, att det är Historiens Genius själf som osynlig vandrar vid deras sida och genom sin trogne tjänares mun talar till dem med tonfall, så välkända och hvardagsförtroliga i all sin impulsiva och osökta vältalighet att man knappast ens lägger märke till att hvarje ord är en uppenbarelse. Men medan de lyssna få kinderna en allt högre färg och de vackra ögonen allt lifligare glans: allt blir med ens så förunderligt lefvande, vackert, färgrikt och dramatiskt omkring dem, och den inlärda läxa, som den officielle förevisaren mekaniskt hasplar ur sig verkar till slut

blott som den banala texten till en stor musikers mäktiga tonskapelse... Bokstafven dödar, men anden gör lefvande... Det rör sig i bänkarna, det ger genljud under de gamla hvalfven — dryga och självmedvetna, värdiga och allvarliga, med grofhuggna, kloka ansikten och veckrika dräkter af tunga, dyrbara tyger komma Hansestadens mäktiga krämarfurstar, borgare och rådsherrar än en gång långsamt skridande uppför stora gången i sin egen församlingskyrka, den kyrka, om hvilken de stolt beslutat att den i prakt och skönhet vida skulle öfverträffa ej blott stadens åldriga Domkyrka, där biskop och prästerskap förde spiran, utan äfven »h v a r j e annan kyrka i de Tyska Landen»... I deras sällskap vandra sedesamma hustrur och döttrar, skrytsamt enkla hvad klädernas färg och snitt beträffar, men beprydda med dyrbara spetsar från Brabant och pälsverk från Novgorod, värdt sin vikt i guld... Och efter dem komma främlingarna från alla världens länder, en brokig skara — furstar och ädlingar, sändebuden från lånesökande konungar, rika, unga köpmanssöner från Hanseförbundets många olika städer, hitkomna för att stadfästa häfdvunna affärsförbindelser eller genom giftermål fastare tillknyta banden mellan mäktiga krämardynastier — riddare af Tyska Orden, väderbitna skeppsbefälhafvare i Hansans tjänst, skäggiga moskoviter, mörkhyade fransmän och spanjorer, resliga, ljushåriga norrmän och svenskar — här mötas de från norr och söder, öster och väster och i Lübecks Marienkirche behöfver ingen känna sig främmande, här är plats beredd för dem alla... Där äro Novgorodsfararnas bänkar, där Bergensfararnas, hvar och en med sina utmärkande vapensköldar och bomärken — här sitta Skånefararna stolta och trygga i sina praktfullt snidade korstolar, ännu i dag de skönaste

i hela kyrkan -- och här, på sidokapellens många altaren, återfinner hvar och en med from rörelse sitt eget lands, sitt eget skrås särskilda skyddspatron, till hvilken han på det kära modersmålet i stillhet kan anförtro, hvad honom närmast ligger på hjärtat. Hvarken den norske Olaf, som med stridsyxan i handen trampar hedendomens drake under stålskodda fötter, eller den kraftfulle Ansgarius, som i biskopsskrud med det dragna svärdet i stället för kräkla inviger Sverige åt kristendomen, saknas här... sannerligen, man märker och känner, att man befinner sig i en af världens hjärtpunkter, där pulsslagen från alla nationer förnimmas, och hvarifrån lif och rörelse utströmma åt alla håll...

— Tornklockan slår — det astronomiska verket bakom Högaltaret börjar surra och klinga med alla sina klockspel — förtrollningen är bruten, verkligheten och det närvarande gör sig åter gällande, Eva ser förskräckt på sitt ur och konstaterar med ovedersäglig logik att man förlorat mera tid än man egentligen haft råd till, och att man nu måste skynda sig, om man i någon mån skall hinna taga igen den. Det kan icke hjälpas — man måste bryta upp och gå vidare.

Men icke ens brådskan och den jäktande förnimmelsen af allt det myckna, som man b o r d e men omöjligt hinner se, kan på längden störa dagens oförgätliga äfventyrsstämning —. Hvad mer, om också resehandbokens program icke genomföres till alla delar? — Hvad man icke hinner se, får lämnas obesedt, men hvad man s e r, vill man se och njuta på sitt eget sätt, med själens, ej blott med kroppens ögon... Hvem kan väl till exempel tänka på klockan och räkna minuterna, då man i Rådhussalen står »j u s t p å d e n f l ä c k», där den unge Gustaf Eriksson en gång stod »inför Rådet», för att med all

den unga vältalighet, som längre fram skulle visa sig i stånd att försätta berg, värja sin frihet, rentvå sig från den nesliga anklagelsen att ha brutit tro och lofven samt om möjligt vinna värdefulla bundsförvanter? — Hur lefvande ser man honom icke för sig mot ekväggens mörka sniderier —, ljuslätt och fager, med sammetsbaretten käckt på sned öfver den tvärklippta, lingula luggen och de ljungande klarblå ögonen, — »en ädel, däjelig, förståndig, rask ung man, af Gud uppväckt att frälsa Fäderneslandet» — citerar Geijer med något af fadersglädje i tonen, rörd och varm vid tanken på sin unge hjälte... Och hvilken tjuskraft, — frågar han — hvilken betvingande segervisshet måste ej hafva utstrålat från denne yngling, den förrymde fången, den unge okände landsflyktige svenske adelsmannen, då han med blotta makten af sin personlighet så kunde påverka de världskloke, sluge och mångförfarna män, som i den stunden höllo hans och Sveriges öden i sina händer?... Hans rättvisa sak, det förräderi, som öfvats mot honom — hvad frågade de efter det — hvad vägde väl sådant på krämarvågen? — Men den unge mannen själf — här var skenbarligen en kraft för framsynta och praktiska män att taga vara på, en möjligen afsevärd insats i det stora spel om kronor och spiror hvars trådar så ofta sammanlöpte i Hanseförbundets hemliga rådskamrar... De mäktige männen, Lübecks borgmästare och rådsherrar mönstra förstulet, med kloka, genomträngande blickar, den unge svenske äfventyraren, stryka sina skägg och hviska sakta med hvarandra, medan han talar... Kung Kristian tror man icke mer än jämnt — hvad uppsåt har icke han nyligen röjt att förtrycka de vendiska städerna och förgripa sig på deras fri- och rättigheter? — Och hvad mer torde man icke kunna vänta sig, då han nu äfven

blifvit en herre öfver Sverige? —... »Torde hända», mumlar borgmästaren betänksamt till sin närmaste man — »att man gjorde honom ett streck i räkningen och något litet stäckte hans framfart genom att släppa denne unge Gustaf Eriksson hem i sitt land igen — Hvem vet, hvad han kunde göra?»

— »Sannerligen, ingen dum karl den Niels Broms, borgmästare i Lübeck, du Agnes, du —!!»... Och Geijer gnider förnöjd sina händer.

... Naturligtvis fördröjer man sig så länge i rådhuset, lyssnande till det förflutnas fängslande stämmor, att man, som väl kunnat förutses, föga tid har öfrig för andra på programmet upptagna »Sehenswürdigkeiten» —. Domkyrkan affärdas därför pliktskyldigast i största hast samt rubriceras i Dagboken helt vanvördigt som »En gammal ful byggnad med två sneda torn, på intet sätt jämförlig med Marienkirche —», under det att öfriga kyrkor, minnesmärken, konstsamlingar och hvad annat, resehandboken anbefaller till beskådande, helt och hållet måste lämnas i sitt värde. Man har fått nog af sådant — föda nog för fantasi och tanke, så länge man lefver! — I själfva verket är det ju icke heller Lübecks »Sehenswürdigkeiten» man vill se, men själfva staden, »den tyskaste bland alla tyska städer» och för de långväga främlingarna också den märkligaste, alldenstund den är den första. På den som förut skådat Köln och Hildesheim, Nürnberg och Rothenburg, verkar den gamla Hansestaden vid Trave med alla sina minnen och sin medeltidsstämning knappast öfverväldigande — man har redan ofta hört denna melodi, utförd af vida starkare och klangskönare instrument och hunnit vänja sig därvid. För den som däremot för första gången här förnimmer dessa toner, på en gång så främmande och så välbekanta

— ty har man icke redan tusen gånger hört dem i drömmen —? verka de som uppenbarelser af en ny värld, där man dock känner sig förunderligt hemmastadd — de romantiska drömmarnas värld, underbart kristalliserad till påtaglig verklighet och på samma gång historien själf, framställd i lefvande bild... Det är också något af drömmens lyckliga och ansvarslösa drifvande med strömmen i det sätt hvarpå Geijer och hans båda flickor — fru Anna-Lisa har, som hon själf erkänner, blifvit »så starkt tagen» af rådhuset och alla dess fosterländska minnen, att hon måste återvända till hotellet för att hvila ut före middagen — under de återstående timmarna planlöst och på måfå genomströfva den gamla staden, »fråssande» på spetsiga trappgaflar, skulpterade portaler, med terracottafriser sirade husfasader eller pittoreska gatuperspektiv samt utan annat mål än att med fulla drag dricka sig otörstiga ur den flod af nya och förtjusande intryck som från alla håll väller dem till mötes. Att upptäcktsfärden plötsligt slutar i en återvändsgränd, bör knappast förvåna, det plägar ju vanligen gå så i drömmen. Icke utan oro måste man emellertid slutligen erkänna att man grundligt gått vilse i denna labyrint af ålderdomliga gator och gränder och att man egentligen icke alls vet, hur man skall taga sig hem igen till fru Anna-Lisa och den väntande hotellmiddagen. Men de vänliga makter som alltjämt i tysthet ledt de sorglösa resenärernas steg förneka sig icke heller denna gång — ty hvad kan väl vara mera förtjusande, hvad mera passande i stil och stämning än just den lilla solbelysta medeltidsvrå, där vägen helt plötsligt och öfverraskande slutar? Inklämd mellan röda, vittrade, af murgrön och vildvin öfvervuxna tegelstensmurar ligger en för alla vindar skyddad trädgardstäppa, skuggad af nylöfvade

lindar, flammande af gula och röda tulpaner och doftande af purpurbruna lackvioler och hvita pingstliljor — och midt i denna härlighet vandrar ägaren själf, en reslig, hvithårig invalid med träben och Waterloomedaljen på bröstet på nykrattade gångar, njutande söndagspipan i solskenet, stödd af dotterdottern, en linhårig Gretchen med långa, hängande flätor och förgätmigejögon, medan hvita dufvor kuttra, kråma sig och flaxa omkring dem — en förtjusande idyll, en miniatyrbild i ljusa och blida färger, sinnrikt infogad som randteckning till dagens stämningsfulla medeltidskrönika! Sannerligen, de ha tur, de sorglösa svenska turisterna, och äfven om de gå vilse hitta de mera rätt än mången, som går med kompassen i handen och kartan i fickan! Ty är icke detta, frågar Geijer sedan, halft allvarlig, halft skämtsamt sina båda flickor, — är icke detta i själfva verket just hvad de gått ut för att se — det Tyskland de kommit för att uppsöka — den kraftfulle gamle soldaten, obruten, ehuru med krigets outplånliga märken på sin kropp och den dyrt förvärfvade tapperhetsmedaljen på bröstet — och den blomstrande unga kvinnan med alla framtidens löften i sina klara ögon, midt i denna solbelysta frid, denna doftande, blomstrande, rikt välsignade naturens härlighet? —

Verkar det icke som en strof ur Hermann und Dorotea, som en tillfälligt inskjuten episod ur Wilhelm Meister, med ett ord, uppväger det icke tusen gånger alla resehandbokens lättsinnigt försummade sevärdheter? —

Man ger sig i språk, förklarar sin förlägenhet, frågar efter vägen och utbyter vänskapliga förtroenden: — det är blott i stil med allt annat på denna de lyckliga tillfälligheternas dag, att invaliden befinnes vara

född i Stralsund som svensk undersåte och således beredd att med hänförelse hälsa de vilsegångna resenärerna som landsmän. På hans inrådan tager man hemvägen öfver de gamla vallarna, nu förvandlade till promenadplats, hvilka befinna sig alldeles i närheten, och den vackra flickan med Gretchenflätorna visar villigt vägen genom de närmaste gränderna virrvarr till den uraldriga Holsteinerbron*, som öfver Trave för ut i det fria.

Här växlar drömmen färg och stämning — ty som en dröm, en »rolig, förtjusande dröm», men flyktig och overklig, förefaller alltjämt det hela. Från de gafvelprydda gatornas tunga medeltidsstämning, från Mariakyrkans och rådhusets historiska minnen, från all den gamla Hansestadens solida prakt och rikedom finner man sig plötsligt förflyttad till Sagans förtrollade trädgårdar, där den unga Våren i leende öfvermod för spiran och med fulla händer strör sina skatter omkring sig — här, utmed breda, grusade gångar, på hvilka söndagsklädda borgare med barn och blomma långsamt och värdigt taga sin häfdvunna helgdagspromenad, blomma med tusentals tunga klasar röda och hvita syrener, fyllande luften med sin på en gång rusande och friska doft, vårens egen andedräkt; här stiger guldregnet mot höjden som en gyllene springbrunn i solskenet, de blommande körsbärsträden sträcka hvitkransade armar mot den blå luften, och på de klargröna gräsmattorna lysa som kringströdda pärlor millioner hvitskära tusenskönor. Och midt i all denna ljusa vårliga

* Nu försvunnen, liksom så mycket annat, som ännu på 1840-talet gaf den besökande en åskådlig bild af det medeltida Lübeck, men sedan fått lämna rum för nyare tiders kraf på ökadt utrymme, bekvämlighet, luft och ljus.

härlighet, infattad i nylöfvade lindars bjärta, silkeslena grönska, reser sig som en sannskyldig sagoborg, en mäktig trollkarls boning, tung och mörk i solskenet, otymplig och skrämmande som en kvarlefva af förhistoriska tider, den väldiga Holstenthor med sina tvillingtorn, sin spetsbågssirade, vittrade fasad och sitt gapande, svarta porthvalf, ur hvars djup man ännu tycker sig förnimma vakthållande legoknektars vapenskrammel eller väntar sig — hvarför icke? — att i nästa ögonblick se Doktor Faust träda ut med Wagner vid sin sida för att en stund sluta sig till de lustvandrande skarorna, medan den svarta pudeln på afstånd slår sina hemlighetsfulla lofvar öfver gräsmattor och under blomstrande träd... En underbar syn för de båda svenska flickorna, uppfyllda af tidens romantiska medeltidssvärmeri och med alla själens strängar ännu dallrande af allt hvad de redan sett, känt och upplefvat på denna minnesvärda dag, en syn, hvars hågkomst alltid skall stå för deras minne som den i oförgängliga färger strålande titelplanschen till sommarens på ljusa bilder öfverflödande pilgrimsfärd! — Hit blir det också som Agnes Geijer först styr sin stig, då hon efter många års förlopp, själf icke längre ung, men med ungdomen vid sin sida i sin dotters gestalt, ännu en gång företar en vallfart för att uppsöka sin ungdoms drömmar — och här, liksom annorstädes, skall hon också återfinna dem, tillräckligt lefvande för att ännu med sitt trolska regnbågsskimmer fängsla och tjusa äfven ett yngre släktes möjligen mera kritiska, men lika skönhetsälskande ögon. Af de fyra lyckliga människor, hvilkas skiftande öden fylla Dagböckernas blad och de många brefvens tättskrifna sidor, skall hon då vara den enda kvarlefvande; men hvem kan undra om hon, som

hon ofta med fuktiga och drömmande ögon försäkrar, alltjämt tycker sig färdas i osynliga reskamraters sällskap och med dem ännu en gång så lifligt återupplefver oförgätliga stunder, att hon till sist knappast kan skilja på dröm och verklighet?

*

Fru Anna-Lisa har hunnit blifva »ansenligt altererad» öfver det långa uteblifvandet, innan de förlorade och kringirrade fåren ändtligen åter inställa sig — visserligen ångerköpta öfver att ha låtit henne vänta och vållat henne onödig oro, men för öfrigt glädjestrålande, storbelåtna med sin dag och fullkomligt likgiltiga för table-d'hotens kallnade anrättningar och de fina uppassarnas förnärmade miner. Man har dock i själfva verket så lättsinnigt misshushållat med en dyrbar och knappt tillmätt tid, att nu intet annat återstår än att i flygande hast ordna sina reseffekter, betala räkningar och så fort sig göra låter skynda till posthuset, hvarifrån Diligencen afgår kl. 5 på eftermiddagen och där man också i sista minuten befinner sig »behörigen instufvad» sex man högt, i den trånga och kvafva »Coupéen», för att anträda färden till Hamburg. Efter allt roligt man sett och upplefvat är stämningen fortfarande hög, man jämför sina intryck, skildrar för fru Anna-Lisa det hon själf ej fått se, skämtar och skrattar och befinner sig öfver hufvud taget, som Agnes försäkrar, »in high spirits», så länge dagsljuset varar. Färden går, synes det för svenska ögon, »genom idel parker och trädgårdar, då och då afbrutna af de bördigaste åkerfält, täcka byar eller härliga bokskogar — landet synes drypa af fetma... »man ser...» annoterar med imponerande sakkunnighet den

blifvande unga husmodern på Blomberg, eljest icke alltför benägen för så praktiska iakttagelser — »att Holstein är ett land, som säkerligen exporterar mycket landtmannaprodukter —». — Månne icke — undrar hon vidare med en liten »air capable», som onekligen klär henne förtjusande, månne icke rapsodling skulle löna sig i Västergylln? Hvad säger Adolf? — De »gyllengula» fälten te sig så förtjusande som omväxling mot de öfriga klargröna! —

— Men skymningen faller på och det blir allt tystare i vagnen — man börjar märka, att man varit uppe och nästan i oafbruten rörelse sedan klockan fyra på morgonen. Natten är kvalmig, åskan mullrar svagt, och landskapet upplyses oupphörligt af stora, flammande blixtar, »grannt, vackert och underligt»... Man skulle gärna vilja beundra, men sömnen och tröttheten ta allt mer ut sin rätt; man dåsar till, nickar och somnar slutligen så djupt, att man knappast orkar vakna, då diligensen ändtligen klockan tolf på natten i ösande hällregn stannar framför posthuset i Hamburg, — utan att de resande fått erfara någon enda af de »sensationer», hvarpå de vederbörligen beredt sig vid inträdet i »denna stora och verldsberömda Handelsstad»... Försummelsen anses tillräckligt betänklig för att påminna Eva Hamilton om den »evärdeliga skam och blygsel», hvarmed hennes gudmor, gamla fröken Posse på Hellekis, alltid erinrat sig, hurusom hon, dåvarande hoffröken i prinsessan Sofia Albertinas svit, sofvit då den furstliga kortegen efter en lång och tröttsam dagsresa körde in i Rom!!! — »Quelle honte, ma chère — dormir en entrant Rome pour la première fois!» Eva har alltid funnit denna likgiltighet ofattlig, men nu har hon ju

själf sofvit, då hon första gången körde in i Hamburg — Hvilken förödmjukelse! —

Men olyckan är skedd och man får spara sensationerna till lägligare tillfälle. Tills vidare äro de uttröttade resenärerna blott alltför glada att komma under tak fyra trappor upp i Hotell Viktoria vid Jungfernstieg, för att efter alla äfventyr till lands och vatten, alla ansträngningar och sinnesrörelser ändtligen få grundligt sofva ut på fullt allvar.

Eva Hamilton.

III.

Att i mörker och hällregn med tunna skor, hvita, broderade underkjolar och högt uppskörtade klänningar — på fyrtiotalet var nämligen den praktiska resdräkten ännu ej uppfunnen — vandra en icke oansenlig sträcka på okända gator för att vid ankomsten till hotellet finna alla rum upptagna utom i vindsvåningen, var helt visst ett dystert slut på en förtjusande dag — och hvem kan undra om det var »med mycken suckan» och allt annat än glada känslor som isynnerhet den stackars fru Anna-Lisa, det lilla ressällskapets afgjordt minst motståndskraftiga medlem, släpade sina trötta och värkande lemmar uppför de många besvärliga trapporna eller om hon, som hon sedan anförtrott svägerskan, ej på länge kunde somna för grufsamma tankar på kommande mödor och strapatser, dem hon i denna stund svårligen tyckte sig kunna uthärda? — Fruktansvärdt äfventyrlig föreföll henne nu i nattens mörker det företag på hvilket hon gifvit sig ut, och rent af förkrossande tyngden af det ansvar, som hvilade på hennes axlar... Redan här i Hamburg skulle ju så mycket uträttas: inköp göras af alla slag, viktiga kommissioner uträttas för hemmavarande, sidenklänningar både åt henne själf och Agnes anskaffas och sys, för att icke tala om den nya frackkostymen åt Erik Gustaf. — Alla sakkunniga hade för-

säkrat att allt detta skulle ställa sig oändligt mycket billigare i Hamburg än i Stockholm och hon måste ju tro det — men hvilken vånda att tänka på det, och hvilken angest att man dock till sist i sin oerfarenhet skulle begå någon ohjälplig dårskap! — Ja, måtte blott Herren nådligen stå henne bi i allt detta, Han, som är mäktig i de svaga! — Gud ske lof, Erik Gustaf sof som ett barn, hon hörde hans djupa, jämna andetag, det var dock en tröst i allt elände. Men tornuren i stadens många kyrkor hade hunnit slå både tu och tre, innan sömnen ändtligen kom också till henne med ro och glömska...

Hon sof länge och djupt. Men hvilket härligt uppvaknande —!

— Erik Gustaf hade vaknat tidigt, fullsöfd och uthvilad, klädt sig i största tysthet och smugit sig ut på tå, utan att väcka henne. Han knackade på flickornas dörr — också de hade längesedan vaknat af idel ifver och otålighet att få börja den nya dagen med allt det öfverraskande och roliga den säkerligen skulle medföra. Tillsammans hade de tre därpå begifvit sig ut på upptäcktsfärd i staden och återvände nu därifrån, morgonfriska och strålande samt lastade med blommor, inköpta för en spottstyfver af de »aldra som näpnaste vierländerflickor, kostymerade som landtflickor i en Opéra comique» — stora ruskor af blommande syrener, verkliga kärfvar af pingstliljor och tulpaner, och framför allt liljekonvaljer — liljekonvaljer i »knippen, stora som kålhufvuden» — fru Anna-Lisas älsklingsblommor, evigt förbundna i hennes föreställning med tusen ljufva, vårliga hågkomster från ängarna i Gillbergadalen och björkhagarna kring Ransäter, af barndomsglädje och oförgätlig, ung kärlekslycka... Det var deras doft, som

väckte henne då Erik Gustaf sakta lade den svala, hvita härligheten på kudden mot hennes kind. — I första ögonblicket visste hon ej om det var dröm eller verklighet, men verkligheten syntes henne helt visst i denna stund ljufligare än alla drömmar och inför den smälte alla nattens skräckbilder bort som dimma för solen — för att knappast mera återkomma. Var det icke i självfva verket rent af en synd att på allvar oroa sig för framtiden och dess möjliga besvärligheter, då ögonblicket var så öfverfylldt af den renaste lycka? — Stärkt af nattens hvila, värmd af den kärlek, som strålade henne till mötes ur de älskades leende ögon, kände hon sig som löst ur en förtrollning, befriad från en tyngande börda; hon kunde blott gråta af glädje och outsäglig lättnad. De vårens vällukter som hennes kära fört med sig åt henne från sin första morgonvandring i den främmande staden tyckas hafva verkat som ett mystiskt rökverk, för hvilket alla räddhågans, grufsamhetens och klenmodighetens andar måste vika. Från denna stund hör man i de många brefven, anmärkningsvärdt nog, ej mera talas om någon »inquiétude», äfven under de mest pröfvande förhållanden — fru Anna-Lisa har ändtligen, åtminstone till en tid, lärt sig den afundsvärda konsten att icke sörja för morgondagen utan helt och fullt, med sorgfritt och obekymradt barnasinne öfverlämna sig åt stundens glädje och njuta af dess solsken. Hvad under alltså, om de veckor, som nu följde, ända till lifvets slut skulle stå för hennes hågkomst som de mest ogrumladt lyckliga och sorgfria det blifvit henne förunnadt att lefva! —

För hennes drömmande och fantasifyllda sinne, alltid skälfvande på mystikens rand, låg det i självfva verket något symboliskt i detta första uppvaknande och allt

som föregått detsamma. Ankomsten i natt och mörker, i kvalmig, åskdiger luft och strömmande regn — den öfverväldigande tröttheten, då man med blytunga steg släpade sig uppför skenbart ändlösa trappor för att slutligen hamna i ett sofrum, som vid kvällens sparsamma belysning nästan syntes skrämmande naket och ogästvänligt, ingalunda motsvarande den kontinentala lyx och komfort hvarpå man gjort sig räkning då man valde ett af stadens nyaste och elegantaste hotell — och sedan de långa, sömnlösa timmarna hvarunder man i ångest och vånda vred sig på ett ovant läger, utan att finna den ro man längtade efter... Och så — denna morgon, då med ens allt det genomgångna bekymmersamma och besvärliga endast föreföll som den dunkla bakgrund, mot hvilken det närvarandes ljusa bilder så mycket klarare framträdde! — Agnes hade dragit upp gardinerna och slagit upp fönstren på vid gafvel. — Hvilken underbar syn! — Ja, nu såg man, nu förstod man — så måste det vara, just så var det: — endast genom att vandra många och mödosamma steg, släpa trötta och tröga lemmar uppför många, långa och branta trappor, kunde man i denna värld hoppas att nå den höjd från hvilken man med en blick, ett enda svindlande ögonkast kunde omfatta all himmelens och jordens härlighet! — I fåvitsko hade man varit böjd att knota öfver det tarfliga kvarter hvarmed man varit nödsakad att hålla till godo, ja, redan öfverlagt om möjligheten att vid första ledighet få utbyta det mot en bekvämare och elegantare lägenhet i första våningen. — Dessa trappor voro dock alltför påkostande! — Men nu kände och insåg man klart, att ingen lyx och komfort, inga mjuka mattor eller förgyllda speglar, med ett ord, intet af allt hvad de finaste rummen i Hamburgs finaste

hotell kunnat erbjuda af elegans och bekvämlighet, skulle kunna ersätta den vida, undersköna utsikt, som man endast här i vindsvåningen fick så absolut till skänks — den breda Alsterbassängen i all sin prakt, glittrande i solskenet mellan sina båda paviljonger, Jungfernstieg med sitt brokiga människovimmel under ljusgröna lindar och blommande kastanjer och i fonden de gamla vallarna, äfven här, liksom i Lübeck, förvandlade till promenadplats, nu prunkande i all vårens blommande yppighet — och därtill så mycket luft, sol och himmel, att man, som fru Anna-Lisa rörd och tacksam skrifver, nästan tyckte sig hafva blifvit »förflyttad till ett högt berg, från hvilket man under sig skådade alla riken på jorden och deras härlighet» utan all besvärande förnimmelse af storstadens damm och buller. Man beslöt enhälligt att behålla de enkla rummen med den stora utsikten, hvilken under de dagar, vistelsen i Hamburg varade, äfven förblef en outtömlig glädjekälla — glad och väckande som en trumpetfanfar redan då man drog upp rullgardinen på morgonen, »så att man genast kom i feststämning för hela dagen», och glittrande som dekorationen till ett stort feeriskådespel med hvita pärlband af ljus och guirlander af färgade lyktor återspeglade i mörkskimrande vatten då man på kvällen återvände hem med hufvudet fullt af vackra och glada bilder, af hvilka dock knappast någon var vackrare än hvad man nu hade för ögonen. Och hvem kan undra om intrycket var öfverväldigande och sagolikt! — Hemma i Stockholm upplystes ännu till och med de förnäma Drottning- och Regeringsgatornas kullerstensbelagda stråt stilla och fridfullt af en och annan med sparsam hand fördelad, hängande oljelykta, endast här och där svagt understödd af det ingalunda bländande ljuset från

något butikfönster. Hamburg strålade däremot redan i full gasbelysning — och man förstår att de lifliga unga svenska damerna, alltid samvetsgrant annoterande hvarje anmärkningsvärd nyhet, aldrig tröttna att utbreda sig öfver »den magiska verkan» som åstadkommes genom denna »underbara uppfinning». I jämförelse med den upplysning, hvarvid man förut varit van och som man hittills funnit fullt tillräcklig, måste i sanning dessa floder af ljus från en förut icke anad källa, frambragt utan något af de hjälpmedel som hittills ansetts oundgängliga, hafva förefallit som en uppenbarelse från okända världar.

De glada förväntningar som väckts af första morgonens soliga intryck, skulle ej efterföljas af någon missräkning. Vistelsen i Hamburg, som utsträcktes till flera dagar, blef i själfva verket en enda lång fest, trots alla de ansvarsfulla och mödosamma plikter som borde utföras och äfven samvetsgrant utfördes. Man tog sig god tid och medhann utan brådska och öfveransträngning ej blott hvad man föresatt sig att göra, men oändligt mycket annat och roligare dessutom.

Första förmiddagen ägnades dock uteslutande åt praktiska värf. Redan omedelbart efter frukosten begaf sig Geijer, eskorterad af den kloka och vederhäftiga samt i tyska myntväsendet afundsvärdt väl hemmastadda Eva, till den bankir — Heine — hos hvilken penningar skulle lyftas på resekreditivet, samt därifrån på egen hand vidare för att göra sin uppvaktning hos svenske ministern, grefve Wrangel, anmäla sin ankomst och få sitt pass viseradt. Damerna tillbragte under tiden förmiddagen med besök i åtskilliga butiker, hvarvid den medförda garderoben enligt bevarade anteckningar riktades med så afsevärda tillägg som »hvar sin kulörta

sidenklänning, d:o af svart moiré, sidenmantiljer, hattar, silkesstrumpor, skor och handskar jämte åtskilligt annat smått och godt...» Toilettomsorgerna spelade öfver hufvud taget, en ingalunda oviktig roll i programmet för Hamburgervistelsen — ty dels hade man af erfarna och tillförlitliga resenärer på det bestämdaste tillrådts att först här på allvar »equipera sig» för resan och badortsvistelsen, då allt därigenom skulle bli både »billigare och mer öfverensstämmande med rådande Mode» än om det anskaffats i Stockholm — dels var den omtänksamma fru Anna-Lisa på samma goda grunder betänkt på att här göra åtskilliga inköp afsedda för Agnes' utstyrsel, och dels hade man, som alla dåtida resande, med nästan ofattlig tjänstvillighet åtagit sig en massa »commissioner» för hemmavarande vänner... Svägerskan Sophie och hennes flickor skulle hafva »svart moiré antique eller sidensarge» till klänningar. Eva skulle göra liknande inköp för mor och kusiners räkning, »blommig netteldúk efter sista Mode, helst något i rose» skulle för billigast möjliga pris anskaffas åt lilla Tekla, mycket annat att förtiga, med ett ord, man hade händerna fulla och tillräcklig användning både för tid, krafter och eftertanke, framför allt i betraktande af allt annat vackert och roligt som man gärna ville se och njuta af. Men det var dock på det hela ett kärt besvär, och i stället för att i bref eller dagböcker finna några klagomål öfver de därigenom förorsakade mödorna tycker man sig nästan läsa mellan raderna, att man finner det hela förtjusande roligt... »Handelsbodarna» skrifver fru Anna-Lisa, »äro alldeles förbländande med sina stora spegelfenster och den otroligaste lyx i alla afseenden — äfven betjeningen der är i högsta grad artig och förekommande — man behöfver blott säga

ett ord så sändas profver och tyger i stora packor, hattar, mantiljer, långschalar, med ett ord, hvad helst man vill, hem till påseende och profning på hotellet, man kan icke tänka sig något bekvämare eller angenämare, ja, det är ett verkeligt nöje att handla..» Med priserna är hon också högeligen belåten... »Vacker randig eller enfärgad, skiftande taft öfver alnsbred kostar en R:dr svenskt mynt, svart moiré fyra R:dr, det kan ju möjligen synas litet dyrt, men så är det också det hederligaste, bastantaste och vackraste man kan tänka sig i sidenväg, räcker säkert att slita på till döddagar...» Samtidigt får man höra, att Erik Gustaf beställt sig »en hel svart klädning med tillhörande väst af präktig, svart silkessammet, allt för hundra R:dr — ingalunda dyrt, finner jag!...» Den franska sömmerska, som sedermera rekommenderas af den högeleganta grefvinnan Wrangel, »saltar» visserligen något på glädjen öfver de lyckade inköpen genom räkningens för de svenska damerna något häpnadsväckande totalsumma; men — klänningarna sitta i alla fall förtjusande och själf är hon så rolig — »rent af typen för en sömmerska, fullkomligt sådan som alla nipperhandlerskor i franska comédier» — man är nästan villig att betala litet extra blott för det nöje hon bereder med sin flödande franska tunga och alla de »charmanta complimenter» om Evas vackra hvita armar — »vraies bras de déesse» och Agnes' smärta lif — »une taille de sylphide!» — med hvilka hon förstår att förljufva profningens tålamodspröfvande stunder.

Tack vare den energi och goda vilja hvarmed man genast griper verket an, befunno sig de resande således inom förvånande kort tid fullt rustade för alla eventualiteter samt, får man hoppas, äfven i full besittning af den sinnesfrid, hvilken — för att citera en

spirituell fransk författarinna — »mången fåfängt söker i religionen, men som endast kan vinnas genom medvetandet om en fullt oklanderlig toilett...» Att detta lyckliga medvetande åtminstone i någon mån bidrog till förhöjandet af de unga damernas nöje torde väl knappast af någon människokännare kunna betviflas.

Från den första förmiddagens »lyckade butikexpedition» återkom man lyckligt nog just i samma ögonblick, som svenske ministerns eleganta ekipage med galonerad kusk och livréklädda betjänter körde upp vid hotellets port, hvarpå den ståtlige och förbindlige grefven — en för alla hamburgare välkänd företeelse, — »till hotellpersonalens Forbauselse» efter de hjärtligaste hälsningar följde de hittills föga uppmärksammade svenska gästerna uppför de många trapporna till deras anspråkslösa logis i fjärde våningen. Den med sa smickrande skyndsamhet aflagda visiten var ingalunda en blott officiell artighetsgärd, pliktskyldigast å ämbetets vägnar ägnad den berömde svenske professorn och hans älskvärda damer af Sveriges representant på platsen; den hade en vida intimare karaktär och man träffades i själfva verket som gamla vänner, hart när anförvanter, förbundna af de varmaste gemensamma intressen och hågkomster. Ty visserligen var grefve Wrangel en mycket förnäm herre, en elegant världsman, en i många hufvudstäder hemmastadd diplomat — men för Geijers var och blef han dock i första rummet den lilla kära hjärtegoda Gustafva Wrangels son, Mallas systerson och Avas bror, hvars bana man med intresse följt allt sedan första ungdomen och till hvilken man nu från mor, syster och anförvanter medförde »oändliga helsningar» jämte bref och »souvenirer» af många slag, lika kära att få framlämna som välkomna att få mottaga... »Han satt,» skref fru

Anna-Lisa redan samma kväll till sin Malla, »väl en timme hos oss, oändeligen vänlig och aimable, så glad at alla färska hälsningar och nouveller m. m. från de sina, och framför allt högeligen interesserad af vår beskrifning på Avas superba etablissement och lycka med sin man... Hans fru mådde ej rätt väl i dag, men ville få se oss hos sig i morgon förmiddag då vi af henne hoppas få de toiletträd vi behöfva... Jag längtar se de vackra barnen och skall ej försumma, att ofördröjligen därom aflämna rapport till Farmor!... På eftermiddagen kom han åter till oss för att så snällt och artigt ställa sitt equipage till vår disposition samt bjuda oss till middag Kristi Himmelsfärdsdag... Hans besök tyckes ha gjort en kollossal effet här på hotellet – värden kom genast upp, full af ursäkter för de tarfliga rummen o. s. v. som sades bero af ett misstag. — Man erbjöd oss nu en suite i bel-étagen som blifvit ledig, men vi betackade oss och föredrogo att stanna der vi äro...»

Den lilla svenska familjegruppens position som »notabla resande» var härmed fullt fastslagen samt anmärktes äfven i platstidningarna; och under de följande dagarna sträfvade många besökande uppför de besvärliga trapporna samtidigt med att bref, visitkort och inbjudningar började hagla från alla håll... »Erik Gustaf är», skrifver fru Anna-Lisa »högeligen surprenerad af att finna sitt namn här så välbekant och sin person i sådant anseende, hvilket han ingalunda väntat. Vi fruntimmer få ju slinka med på köpet och oändeligen tacksamma måste vi ju alla vara för den myckna vänlighet, aktning och välvilja, som så allmänt visats oss och som känns bra godt och välgörande... Han själf mår Gudi lof charmant, är rask, munter och vigilant som en

tjuguåring och njuter obeskrifligen af att flickorna jemt äro så glada, roade och interesserade. Sanningen att säga äro vi det nog lika mycket alla 4 och jag vet ej hur det vore möjligt annat — Gud vare lof, hittills har vår resa med undantag af sjösjukan och första ankomsten hit varit alltigenom angenäm och lyckosam på alla vis!... Måtte det så fortfara!»...

Det första bref som Agnes från Hamburg sände sin trolofvade afspeglar samma ogrumladt ljusa stämning. Hon skrifver:

»Hamburg 19:e Maj.

Min egen Älskade! — Ja, så långt är jag nu verkligen kommen och det underligaste af allt är, att jag ej tycker det är det minsta besynnerligt att befinna mig på utländsk jord. Jag hade föreställt mig att jag skulle känna mig så främmande — att ständigt höra ett främmande språk talas rundt omkring mig och se idel främmande ansikten —! Och är nästan förargad öfver att i stället redan finna allt så enkelt och naturligt som hade alls intet märkvärdigt inträffat — jag måste rent af nypa mig sjelf emellanåt för att påminna mig om att jag verkligen är Utrikes!... Mycket beror väl detta verkligen af att vi jemt ha så obeskrifligt roligt med hvarandra, trifvas så godt och äro så goda vänner allesammans att det alltjemt är som förde vi en bit af fäderneslandet med oss och intet främmande egentligen kan komma oss rätt nära... Du kan ej föreställa dig, hur glad och tacksam jag är åt att fått den kära, söta Eva till reskamrat — en bättre kunde man väl aldrig önska sig. Alltid glad, god och vänlig, intresserad af allt, och dertill så Förståndig!! — Ack, ack, vore jag det bara hälften så mycket — ! -- Om du bara visste, hur otroligt snäll hon är i penningeaffärer och hur förskräckligt dum jag är —!! Men jag står bara bredvid, »with a knowing look» då vi äro ute och handla tillsammans i bodarna, nickar och säger: 'ja, ja, — ich verstehe!' medan hon prutar och vexlar och räknar ut och ställer allt på bästa sätt — och på så vis går det ändå alltid lyckligt till slut...»

— Efter en utförlig skildring af vistelsen i Lübeck och ankomsten till Hamburg m. m., m. m., fortsätter hon:

... »Eva och jag ha så roligt åt den lilla Kammermädchen, som passar upp oss — hon är alltför näpen i sin lilla korta, randiga yllekjol, gridelina tröja och lustiga lilla bindmössa med gula band! — Hon har fattat en synnerlig tillgifvenhet för oss derför att vi, fastän utländingar, obehindradt tala tyska och så gerna skämta och prata med henne; i går var hon i ett tillstånd af oafbruten förtjusning öfver allt vackert vi profvade och köpte och satte på oss samt ytterst angelägen att vi skulle göra oss riktigt eleganta till table d'hoten ... Dessutom anförtrodde hon oss som en stor och glädjande hemlighet att en fransk commis voyageur — eller något i den vägen — som bor vägg i vägg med mamma, sett Eva gå in till henne, klädd i sin långa, hvita spetsgarnerade peignoir och på fläcken blifvit så 'entzückt' af hennes apparition, att han stått med ögat vid nyckelhålet hela tiden vi i all oskuld från fönstret beskådade borgargardet som marscherade förbi på Jungfernstieg med trummor och musik. Du skulle bara sett Evas min!!! ... Efter middagen, då grefve Wrangel gått, foro vi genom Altona ut till Rainvilles Garten, en vacker promenadplats med den skönaste utsikt öfver Elben från den skuggiga terassen och längst i fonden höjderna åt Hannover till bortåt Harburg, dit vi i sinom tid skola taga vår kosa ... Vi drucko lemonad, luktade på syrener och lyssnade till fogelsång — det var den ljufligaste afton man kan tänka sig. Derifrån besöktes Ottensee och Klopstocks graf. Hem foro vi en annan väg förbi två vackra kyrkogårdar, St. Nikolai och St. Katarina ... På en gång ropade vi alla högt till och bådo kusken hålla stilla: — man hörde en stark och ovanlig fågelsång. — Det var näktergalar, som svarade hvarandra liksom afväxlande från de täta boskéerna af blommande akasior, syrener och guldregn på ömse sidor om vägen. Det var första gången någon af oss hörde dem; vi sutto länge tysta lyssnande och jag tror vi alla hade tårar i ögonen — det var en oförgätlig stund ...»

— Att den äfven var det för Geijer, ser man af hans uttryck i bref till Fredrika Bremer, vältaligt just genom sin karaktäristiska knapphet:... »Vi gjorde de herrligaste promenader i skönaste väder i Hamburgs oändligt täcka och fruktbärande omgifningar... I träd och buskar och mellan blommorna var en konsert af näktergalar. — Jag har blifvit 63 år gammal utan att höra Näktergalen —. — Också smakade det något —.»...

Hur åskådligt måla icke de få orden den lidelsefulle naturälskaren, för hvilken hvarje hittills icke förnummen ton på naturens stora strängaspel blef på en gång en betydelsefull lifserfarenhet och ett föremål för andaktsfull tacksamhet! — Om all den smickrande uppmärksamhet för hvilken han varit föremål, om de intressanta bekantskaper han gjort, om de fester han bevistat, har han ej ett ord att säga sin trofasta Fredrika; men detta underbara, att han efter sextiotre år, framlefda utan denna förtjusande erfarenhet, ändtligen fått höra näktergalen — det måste han ofördröjligen meddela den vän, ur hvars hand han så tacksam mottagit både denna och så många andra rika gåfvor. Är icke Geijer i själfva verket, som Agnes en gång uttryckte sig, »mera lik sig än någonsin» i detta enda skenbart obetydliga smådrag? —

Det lilla ressällskapets sällsynt harmoniska och lyckliga sammansättning gjorde sig för öfrigt äfven i detta afseende gällande. Naturbeskrifningar, skildringar af promenader och utfärder, samt uttryck af förtjusning öfver allt det sköna man därunder sett och iakttagit, intaga såväl i fru Anna-Lisas som de båda unga flickornas bref och anteckningar ett nästan oproportionerligt utrymme i förhållande till de visserligen samvetsgranna,

men tämligen torrt schematiska redogörelserna för allt det myckna intressanta och märkliga som man för öfrigt upplefvat och velat teckna sig till minnes — och just härigenom får man ett så mycket starkare intryck af att den af alla delade naturglädjen genom denna ömsesidiga sympati också i oändlighet mångdubblas. Midt under allt sällskapslif, i trots af teaterbesök, visiter och toilettomsorger lyckades man verkligen också ständigt bereda tid för de njutningar, som skattades högst — knappast någon dag förgår utan en längre eller kortare utflykt i Hamburgs vårgröna omgifningar och man tröttnar ej att i alla tonarter uttrycka sin glädje öfver allt vackert man ser. Ena dagen besöker man med grefve Wrangel Botaniska Trädgården — »Ljufligt, ljufligt! -- Syrener och guldregn, hvart man såg, för att icke tala om en massa obekanta trädslag och blommande, starkt doftande buskar... Näktergalarna slogo på alla håll — en härlig utsikt öfver staden» — skrifver Agnes... »Aldrig har jag sett en sådan grönska som här»... En annan dag är det fru Anna-Lisa, som berättar:

... »Vid vår hemkomst var grefve Wrangel här med sin vagn och hemtade oss till en promenad — den skönaste jag i min lefnad gjort! Vi reste längs Alstern genom Altona och förbi Rainvilles Garten och Ottensee, där vi förut varit, till Booths Blumengarten och berömda växthus... förtrollande skönt! — Huru ofta önskade jag icke att jag haft alla mina kära hemmavarandes ögon i mitt hufvud så att de kunnat njuta och glädja sig med mig! — Föreställen eder blott om I kunnen hela berg af blommande syrener, akasior, kastanier — stora groupper af liljekonvalje! Skuggiga höjder och dalar med skönaste utsikt öfver vatten m. m. — Och under allt detta en oafbruten sång af hundratals näktergalar, som oupphörligen svarade hvarandra. Ack! Ack! — Hamburg, Hamburg, hur förtjusande på alla sidor —! — det tjenar intet till att försöka beskrifva — Lindblad kan bättre omtala

det. Jag är fullkomligt enchanterad af denna fläck af jorden! ... Få se hvad jag framdeles kan få skåda som är så eget vackert och herrligt som detta ... Vi voro alla så förtjusta, att jag verkeligen måste bedja grefve Wrangel ej alldeles tröttna på våra ständiga utrop. — Han var dock nog god att tycka det var roligt se och höra vår glädje ... Hemvägen togs utmed Elben förbi de gudomligaste landtställen — det är ej värdt söka omtala hvilket intryck hela tiden af blomsterdoft och näktergalssång!» ...

I icke mindre hänförda ordalag skildrar Agnes sina intryck från samma oförgätliga utflykt:

... »Allt var så underbart vackert och herrligt, att jag bara oupphörligt ville gråta af glädje öfver Guds godhet, som gifvit mig denna sommar så helt till skänks ... Booths trädgårdar och drifhus voro alldeles öfverväldigande — en sådan massa blommor tillsammans hade jag aldrig kunnat drömma om ... Det är en förtjusande känsla att komma in i ett sådant växthus — den varma, smekande milda atmosfären, alldeles genomdränkt af vällukter, ger en en sensation alldeles som då man är mycket ung och litet kär!! ... Der voro bl. a. hela glashus fulla med Ericor i alla möjliga färger, former och storlekar; en underbart skön med stora hvita klockor, ur hvilka tittade som bruna ljufliga ögon är det vackraste jag minnes derfrån ... Det sista vi sågo innehöll blott sydamerikanska och brasilianska växter — det var som man blifvit förflyttad till en helt annan verldsdel, träd och blommor, allt hade ett så främmande utseende, vattenbassiner, hvari stora vattenväxter frodades, gingo rundt omkring alla väggar och från i taket anbrakta trädstammar hängde hundratals Orchidéer, hvilkas underbara blommor med de mest fantastiska former och färger bildade ett brokigt spetsdraperi öfver ens hufvud ... Ack, hur jag tänkte på mina små kära blomstervurmar, mina små Knösar, derhemma i Upsala, hvad jag önskade att de åtminstone en gång i sitt lif fått skåda något sådant som detta! — Ack, hvem är väl jag, hvarmed har jag förtjenat att vara så oändligt lycklig, att få se och höra så mycket skönt, då så många andra vore så mycket bättre värda att få det?» ...

Citaten kunde mångfaldigas i det oändliga men det anförda torde vara nog för att antyda den stämning, hvari dessa allt annat än konventionella turister anträdde sin upptäcktsfärd i de Lyckliga Möjligheternas Land. En resa, företagen under sådana förhållanden och med sådana förutsättningar, kunde icke gärna undgå att blifva rik på förtjusande erfarenheter och älskvärda öfverraskningar — och så blef också verkligen fallet.

Näktergalssång och syrendoft utgjorde emellertid ingalunda hufvudsumman af de minnen man medförde från vistelsen i Hamburg; den var äfven rik på intressanta och växlande episoder af mindre idyllisk art, samvetsgrant antecknade af de unga damernas flitiga pennor. I den »vackra, ståtliga, ja på alla vis charmanta» grefvinnan Wrangel fann man ej blott »en verklig grande dame af finaste ton och verld» utan äfven en utomordentligt älskvärd rådgifvare och outtröttlig ledsagerska, hvars beredvillighet att ställa sig själf, sitt hus och sin tid till de svenska damernas disposition tyckes antyda att det fördelaktiga intrycket varit ömsesidigt. Med oblandad tillfredsställelse kunde också fru Anna-Lisa inom kort till de kära vännerna i Uppsala afsända sin utlofvade, säkert lifligt efterlängtade och med djupt intresse lästa »rapport» öfver det grefliga husets »magnifika» anordningar, värdfolkets hjärtlighet och artighet samt de »vackra och väluppfostrade barnens» löftesrika utveckling... Den trettonåriga Agnes är »Avas lefvande afbild» vid samma ålder, den andra mer lik Amélie, men lilla Marie och Carl Gustaf fullkomliga skönheter, så vackra, att man icke kunde se sig mätt på dem — alla så lyckligt utrustade, snälla och vettiga, att det skulle fröjda lilla farmors hjärta, om hon kunde se dem... Med ett ord, nytt och gammalt, kära minnen

och nya, angenäma intryck förena sig i att skänka ständigt ökad trefnad och glädje åt umgänget med det älskvärda ministerparet. I grefvinnans sällskap besöker man Thaliateatern, där »Kärleksdrycken» utföres af ett italienskt operasällskap... »Jag har,» skrifver Agnes, »ju hört denna musik flera gånger förut och ej alls känt mig tilltalad deraf — nu föreföll den mig både rolig och vacker. För att förstå den italienska Buffamusiken måste man helt visst höra den sjungas af italienare, höra den accent och precision, den eld och det lif, de inlägga deri — så kan den aldrig utföras af svenska strupar...» Också känner man sig efter hemkomsten från teatern ännu så »otroligt animerad», att Geijer och de unga damerna måste »calmera sig» genom att äta glace i Alsterpaviljongen och företaga en längre promenad på den festligt upplysta Jungfernstieg... En annan afton ser man Don Carlos spelad af tyska skådespelare. De unga damerna kände sig djupt gripna och uppbyggda och Eva antecknar att i trots af den glädje hvarmed hon otaliga gånger läst »denna sin ungdoms förtjusning» hade hon aldrig kunnat föreställa sig att den från scenen skulle göra ett så öfverväldigande intryck —. Den kvällen finner man sig till och med oförmögen att omedelbart efter hemkomsten i Dagboken skildra hvad man upplefvat; därtill är det »alltför skönt»...

Geijer uppvaktas af »åtskilliga lärda herrar», bland hvilka dock endast professorerna Wurm och Lappenberg nämnas vid namn; och naturligtvis försumma ej heller de i Hamburg bosatta eller tillfälligtvis sig uppehållande svenskarne att aflägga visit hos sin berömde landsman. En dag, då Agnes och Eva begifvit sig ned i hotellets gemensamma salong för att vid den där be-

fintliga flygeln genomgå några nya musikalier, kommer bud från fru Anna-Lisa att de genast måste skynda sig upp. — Det är den unge svenske operasångaren Julius Günther, som kommit på besök. — Han har redan i tre månader uppehållit sig i Hamburg och kommer ännu en tid att stanna hos där bosatta anförvanter... Man »flyger,» gladt öfverraskad uppför de många trapporna — »och hvilka svenska flickor skulle ej skynda sig för att få se Günther?» — frågar Eva. — »Han är sannerligen alla Damers Älskling och förtjenar äfven att vara det, hvad älskvärdhet och hygglighet beträffar!!...»

För Agnes och fru Anna-Lisa var den betagande företeelsen kanske icke fullt så öfverväldigande; ty Günther var redan en gammal bekant från Lindbladska kretsen — men äfven fru Anna-Lisa skänker den älskvärde sångaren det erkännandet att han är »en alltför hygglig och vettig ung man med mera entendement, takt och finkänslighet än man vanligen finner hos personer af hans stånd...»

Med honom stämmer man möte och sammanträffar äfven sedermera hos en familj hvars bekantskap skulle räknas till de resandes angenämaste Hamburgerminnen. Den rike och konstälskande engelske köpmannen James Bruntons hus utgjorde vid denna tid en af medelpunkterna i Hamburgs litterära och konstnärliga värld samt den gifna mötesplatsen för alla genomresande »europeiska celebriteter». Hans hustru — född Bratt af den kända värmlandssläkten och besläktad med biskopinnan Tegnér — hörde till de damer, hvilka tyckas särskildt skapade att »hålla salong», samt bibehöll ännu vid nära sjuttio års ålder all den personliga charme, hvilken i förening med en mindre vanlig, ännu »knappast förbleknad» skönhet, den finaste bildning och en betydande

musikalisk begåfning öfverallt gjort henne till en af societetens mest bemärkta och tongifvande personligheter samt umgänget i hennes gästfria hus till ett eftersträfvadt privilegium. Intet var således naturligare än att hon, så snart Geijers närvaro i Hamburg blifvit bekant genom tidningarne, skulle i »det vackraste, aimablaste och mest rörande bref man kan tänka sig» uttrycka sin längtan att få göra hans personliga bekantskap samt utbedja sig äran af ett besök, såvida hans tid och »öfriga engagementer» tilläto det. På en så älskvärd anhållan kunde naturligtvis endast finnas ett svar — och i trots af alla andra »engagementer» begåfvo sig såväl Geijer som fru Anna-Lisa redan följande förmiddag till den uppgifna adressen, där de mottogos med öppna armar... »Jag följde med» — skrifver fru Anna-Lisa, »emedan jag väl kände hennes salig far, som var major vid Lifgardet, liksom äfven hennes bror Löjtnanten, han, som gifte sig med M:lle Dahl från Upsala för hvilken Geijer var förmyndare, samt äfven som flicka varit i pension tillsammans med Anna Myrman hos hennes faster, gamla fru Wennerstierna i Karlstad...»

Som man ser, tillräckligt många gemensamma intressen, hågkomster och förbindelser för att ur värmländsk synpunkt nästan betraktas som blodsband. Man förvånas således ej öfver att höra att – »det blef en stor Scène med omfamnande och kyssande och mycken gråt och glädje ehuru väl vi aldrig sett hvarandra förr. Vi blefvo strax Du, samt talade sedan oändeligen om Sverige, gemensamma vänner och anhöriga, om litteratur, musik, m. m. samt om Jenny Lind, som tyckes betraktas nästan som barn i huset der och från hvilken de nyss haft bref, der hon säger sig nu snart komma hit. Vi hafva måst lofva att så snart som möjligt återkomma

till dem med våra flickor. – Sällan har jag träffat så aimabla, hjertliga och behagliga fruntimmer...»

Ett par dagar senare skildra de unga damerna, hvar på sitt sätt, det utlofvade besöket. Agnes skrifver:

...»Klockan half ett foro vi till Bruntons, dit vi voro bjudna på frukost... Mrs Brunton blef mycket ung gift med en diplomat, Semenoff vid ryska legationen; med honom lefde hon sedan i Petersburg samt flere stora hufvudstäder och reste mycket, så att hon sett mer af verlden än de flesta, hvilket också märkes på hennes väsen, som är idealet af en verklig verldsdam... Efter hans död bosatte hon sig i Hamburg och är nu omgift med Mr Brunton, en otroligt rik engelsman, delegare i någon firma här. Hennes enda dotter, Miss Sophie Semenoff, som lefver hos dem och hjelper modern göra les honneurs i huset, är redan något medelalders, men ännu vacker, liflig, spirituell och talangfull; på modern synes det, att hon varit en stor skönhet... De bo i St. Georgs förstad i sitt eget vackra hus, beläget i en trädgård och inrättadt helt och hållet på engelskt vis med en stor 'Hall', matsal och 'parlour' på nedre botten, 'the drawingrooms' en trappa upp och i tredje våningen sofrummen — allt sammanbundet af präktiga, polerade mahognytrappor med breda 'landingplaces', prydda med växter, statyer, och stora astrallampor... Det var högst eget och intressant att se allt detta, som man förut blott läst om i böcker och som verkligen gjorde ett bra behagligt och komfortabelt intryck... Vi mottogs som gamla vänner för att icke säga länge saknade anförvandter – mamma och pappa voro redan du med frun och Miss Sophie tog mig med verklig systerlig välvilja under sin protection. Båda damerna äro oerhördt litterära, Bluestockings

i stor style — ack, hvad förslår vårt lilla fuskeri i handtverket derhemma i Upsala mot detta! — samt utomordentligt älskvärda, naturliga och intressanta... Günther var äfven här, och det gjordes mycket musik... Det var några obeskrifligt angenäma timmar vi tillbragte hos dem...»

Och Eva å sin sida berättar äfven, efter att icke mindre samvetsgrant hafva redogjort för den engelska villans enligt dåtida svenska begrepp högst märkliga och ovanliga inredning: —

...»Efter frukosten förde Miss Semenoff oss upp i öfre våningen, visade oss först sin mors rum, fullt af vackra taflor, böcker o. s. v. samt sedan sitt eget, der hon uppläste sina extraier ur åtskilliga böcker, talade med entusiasm om Jenny Lind och fann Agnes så lik henne, om grefvinnan Hahn-Hahn och Gud vet allt hvilka författare... Jag blef just litet ängslig att komma ifrån alla hennes utdrag och se litet mera af de vackra taflorna och framför allt att få höra musik. — Ändtligen kom också bud efter oss för detta ändamål och vi gingo ned... Agnes sjöng på sitt vanliga vackra sätt flera svenska sånger och äfven Günther lät oss höra sin synnerligast i rum så obeskrifligt vackra röst...»

Man förnimmer liksom ekot af en undertryckt suck — hvem kan väl undra om artigheten sattes på ett hårdt prof, då man tre trappor upp måste åhöra den litterära damens »extraier» medan en dyrbar tid förrann och man så oändligt mycket hellre velat få lyssna till den bedårande unge tenoren, »alla damers älskling» i musiksalongen på nedre botten? —

Likheten mellan Agnes och Jenny Lind hade redan förut i Hamburg varit föremål för många kommentarier och till och med, sedan man flera gånger sett den unga

svenskan i grefve Wrangels välkända ekipage, gifvit upphof till ett af tidningarna atergifvet rykte att den »verldsberömda primadonnan» verkligen själf befann sig i staden, hvilket åter i sin ordning ådrog hennes ofrivilliga ställföreträderska en ofta rätt besvärande uppmärksamhet. Hos familjen Brunton kunde denna likhet mellan Geijers dotter och den af dem så afhållna konstnärinnan endast framkalla en ytterligare ökad välvilja, hvilken äfven fann de älskvärdaste uttryck, då värdinnan i afskedsstunden bad Agnes som minnesgåfva mottaga en dyrbar schal, modets dernier cri: — »Viktoria-Tartan» med fina, skotska rutor i himmelsblått, rödt och grönt på hvit botten, stor nog att insvepa en smärt och elegant gestalt från hufvud till fot och på samma gång så lätt och silkesmjuk, att den kunde rymmas i en resväska. Det högeleganta plagget, enligt tidens uppfattning ett högst afundsvärdt tillägg till en ung dams garderob, hade, efter hvad man upplyste, särskildt efterskrifvits från England som gåfva till Jenny vid hennes förestående besök — och hvem kunde väl vara värdigare att bära den än den unga landsmaninna, som såväl till utseende som till konstnärlig begåfning hade så mycket med henne gemensamt? — En finare och mera smickrande artighet, skulle som man ser, svårligen kunnat uttänkas.

Ett knappast mindre angenämt minne lämnade en på själfva Kristi Himmelsfärdsdag, före middagen hos Wrangels, företagen utflykt till Blankenese, där man inbjudits att frukostera hos Doktor Lappenberg i hans vackra villa. »Vi hade ämnat oss i kyrkan» — skrifver Eva — »men denna inbjudning var alltför frestande, och jag föresatte mig att, medan jag beundrade Herrans verk i naturen prisa honom bättre än i

det Hus, som af menniskor uppbygdt är. Dock fruktar jag —» tillägger hon samvetsömt — »att mina tankar blefvo alltför förströdda såväl genom bemödande att vara rätt aimable som att konversera på tyska...»

Agnes tar som vanligt saken lättare samt hängifver sig sorglöst utan alla samvetsbetänkligheter åt stundens njutning. Hon skrifver:

...»Vägen var underskön som alla vägar här och vi hade väl hundra gånger hunnit ropa 'ack, hur vackert, hur förtjusande!' då vi slutligen stannade framför en liten Cottage, den mest idealiska man kunde tänka sig. Professor Lappenberg är gift med en dotter till en af Hamburgs rikaste män, Bauer, och villan ligger i samma park som svärföräldrarnes... Dr. Lappenberg tog sjelf emot oss, förde oss in i den vackra salongen och presenterade oss för sin fru — ännu ung och vacker, i svart sidensarge med rosa florsband — sin syster och sina båda döttrar, alla utomordentligt artiga och älskvärda. Före frukosten företogs en promenad i den undersköna parken, anlagd i engelsk style, slingrande gångar och en mycket couperad terrain, med här och der placerade götiska utsiktstorn, tempel, kiosker m. m. — Öfver allt ropade man i stigande crescendo: 'Wunderschön' och 'Herrlich'! Och dertill hade man äfven all anledning — ty utsikten var verkligen underbar i sitt slag öfver Elben, hvilken, uppfylld af oräkneliga segelfartyg låg spegelklar framför oss med Hamburg på ena sidan och byn Blankenese på den andra. — På alla sidor omgafs man af kullar, klädda med blommande hvita och röda syrener, hvitsnöade fruktträd och guldregnet med sina cascader af gula klasar, här och der afbrutna af barrträdsgrupper och mörka blodbokar... Lägg härtill ett oafbrutet ackompagnement af näktergalar och 'hela det andra söta packet', som skrålade af full hals och alla krafter — och man har verkligen en Lied ohne Worte, skönare än hvad som någonsin skapats i en musikers hjerna... Frukosten var högst elegant och delikat, och bordet charmant dukadt med blommor och kristaller o. s. v. — Derpå gingo vi än en gång ut för att bese den närbelägna Bauerska villan, ett verkligt litet slott, hvars vestibule pryddes med tvenne sköna

statuer af dansken Bissen, Atalanta och Cephalos... Dr. Lappenberg, en utomordentligt älskvärd och intressant personlighet, tycktes alldeles öfverlycklig åt att ha fått göra pappas bekantskap — och då vi slutligen togo afsked, uppmanade han lifligt sina barn att noga lägga på minnet och aldrig förgäta att de verkligen fått se 'den store professor Geijer'... Under promenaden i parken fördjupade de sig så helt i lärda raisonnementer, att de gång på gång gingo vilse och vi måste vända om för att uppsöka dem...»

Den tjugutredje maj var man ändtligen färdig att lämna Hamburg och klockan sex på eftermiddagen embarkerade det lilla ressällskapet — »efter det ömmaste afsked från Bruntons och Günther» som följt dem på väg — på den ångbåt, på hvilken man skulle göra öfverfärden till Harburg, där natten skulle tillbringas, innan resan tidigt följande morgon med Lohnkutsche fortsattes till Celle, där en ny och minnesvärd erfarenhet förestod... »Vi ha nu ackorderat med kusken att för bestämdt pris föra oss dit på ungefär 13 timmar,» skref Eva samma afton i sin dagbok... »Vi afresa således i morgon bittida kl. 5 och hoppas vara framme omkring klockan 6 på eftermiddagen. Kl. 8 afgår Jernbanetåget med hvilket vi skola fara till Hannover — Då gäller det!!»...

Man motsåg tydligen första bekantskapen med det nya och hittills okända fortskaffningsmedlet ungefär med samma känslor som dem, hvarmed en icke alltför äfventyrsälskande resande i våra dagar skulle motse en tillämnad proftur i aeroplan.

Från Hannover — så lydde det i Hamburg med sakkunniges bistånd uppgjorda reseprogrammet — skulle färden i Lohnkutsche öfver Cassel fortsättas till Frankfurt samt därifrån direkt till Schlangenbad. Dit befann man sig således nu officiellt på väg. Men innan man

hann fram, skulle mycket inträffa — och den skarpsinnige läsaren skymtar redan skuggan af kommande händelser i det postskriptum hvarmed fru Anna-Lisa afslutar sitt sista bref från Hamburg:

... »Musikfesten i Aachen», skrifver hon till svägerskan Sofie — »leker mina 3 musikaliska reskamrater mycket i hågen, synnerligast sedan nu Günther för dem så mycket utmålat allt hvad der kommer att presteras samt förvånats öfver att vi vilja låta ett sådant tillfälle gå oss ur handen... Sjelf kunde jag väl ock unna mig att en gång i lifvet få njuta af en sådan Ohrenschmaus ... Men — efter mycken rådplägan ha vi ändock beslutat att fasthålla vår ursprungliga plan...»

Förmågan att med järnhård konsekvens genomföra ett en gång fattadt beslut är tvifvelsutan en afundsvärd gafva — men en ännu lyckligare torde vara den att i rätta ögonblicket med söndagsbarnets djärfva intuition våga gripa tillfället i flykten och utan öfverdrifven vördnad för förutfattade afsikter och föresatser följa hjärtats innersta maning, viss att den dock till sist ändock är den som visar rätta vägen. För Geijer skulle äfven denna gång »en skenbar yttre inkonsekvens» blott innebära en så mycket djupare »inre konsekvens». Schlangenbads milda hälsovatten skulle ej blifva den enda ungdomskälla, hvarur han under denna solbelysta sommarfärd skulle få dricka sig otörstig och det »inre sammanhang» han alltjämt tyckt sig se i sina öden förnekade sig ej heller nu. En skenbar slump, ett tillfälligt sammanträffande skulle plötsligt gifva den omsorgsfullt planerade resan en annan riktning och i oberäknelig grad öka den skatt af rika och fruktbärande intryck som af det lilla ressällskapet hemfördes från denna minnesvärda färd.

IV.

I Harburg voro de resande uppe med solen följande morgon och på utsatt tid, »precis kl. 5», tog man »glad och fullsöfd samt efter att ha förtärt en förträfflig frukost» plats i den beställda vagnen, hvilken i afseende på rymlighet och bekvämlighet »öfverträffade alla förväntningar». Vädret var strålande, humöret lika så och man motsåg med glad tillförsikt en resdag icke mindre rik på angenäma erfarenheter och roliga äfventyr än de redan genomlefvade. Den blef emellertid en missräkning, tillräckligt stor för att gifva de unga damernas Dagboksanteckningar en bismak af å deras sida mindre vanlig bitterhet.

...»Vägen öfver Lüneburgerheide,» skrifver Agnes - »var ohyggligt ful och ledsam... Stora, ödsliga hedar å ömse sidor så långt man kunde se och en oändlig snörrät chaussée, kantad med magra björkar. Bondgårdarna sågo osnygga och vanvårdade ut, alls ej inbjudande som i Holstein - med ett ord, allt gjorde det dystraste och tråkigaste intryck man kan tänka sig... Hannover är ett afskyvärdt land — och då man dertill vet, att Kungen är en sådan idiot, att han i lag förbjudit en adelsman att gifta sig med en 'ofödd' och unga officerare att öfverhufvudtaget gifta sig alls, så må man väl be Gud bevara sig från att lefva der — jag betackar mig! — I Soltau åto vi en ryslig middag

i smutsiga rum, med sand på golfvet och millioner flugor i taket. – Vägen var dammig, solen brände, kort sagdt allt var odrägligt; vi fruntimmer inne i vagnen småsofvo eller försökte läsa en smula, men funno timmarna oändliga – endast pappa var som vanligt vid briljant humör, der han satt på kuskbocken, körde stundtals och hade oändligt mycket att språka med kusken, hvilken han fann högst intelligent och instruerad, men som dock var en Bof – ty ehuru vi gjort upp ordentligt kontrakt med honom, började han bråka om betalningen, sedan han i Celle aflämnat oss och våra saker vid der Eisenbahnhof och lyckades verkligen krångla sig till femton groschen mer än han skolat ha...»

De dystra intrycken förjagades emellertid inom kort af den nya och spännande erfarenhet, hvarpå man länge beredt sig — den första järnvägsfärden, motsedd med de äfventyrligaste förväntningar och utförligt skildrad af flitiga pennor.

...»Vid jernbanan,» skrifver Agnes, »var en särskild Salon för passagerarne, der vi en god stund sutto i spänd förväntan på 'Das Ungeheuer'. Det var ej utan stark hjertklappning som vi bestego Ång-Vagnen — ty man visste ju ej alls hvad som komma skulle eller huru det hela kunde aflöpa! — Med ett fruktansvärdt hvinande och pipande satte det sig ändtligen i gång. Vi sutto i en beqväm Coupé med plats för 8 personer, men der utom vi sjelfva endast ett enda fruntimmer befann sig... Till en början gick det emellertid till min öfverraskning och förargelse på intet vis så fort som jag föreställt mig — man kunde fullkomligt tydligt se alla föremål man passerade; — så småningom ökades dock farten betydligt, men så fort, som jag föreställt mig, gick det dock aldrig! — Af de

närmaste föremålen kunde man visserligen endast uppfånga en skymt men de mera aflägsna urskildes rätt klart...» Äfven Eva erkänner att hon kände sig en smula besviken. De unga damerna hade tydligen i hemlighet bespetsat sig på att med något liknande ljusets hastighet slungas fram genom rymden och i jämförelse med så högt spända förhoppningar måste naturligtvis hvarje verklighet synas nedslående hvardaglig. Fru Anna-Lisa, hvars förväntningar möjligen ej nått en lika svindlande höjd, beklagar sig däremot ej öfver någon missräkning... »Mina vänner» — skrifver hon senare »torde väl nu vara rätt angelägna få veta, huru det verkeligen kännes att åka på denna märkeliga Jernbana, hvarom man så mycket läst och hört talas... Jag erkänner att jag i Celle var bra bäfvande i mitt innersta och tyckte det tog sig alltför hemskt och kusligt ut, då det började fräsa i den kolsvarta Locomotifven, flåsa ut skyar af rök och ånga och signalera med ett rysansvärdt pipande och tjut, som lät i sanning infernaliskt. Det torde allt dröja länge, innan jag vänjer mig vid detta nymodiga sätt att färdas och jag grufvar mig mycket för att upprepa experimentet. — Farten var så stor, att jag ej kunde se på de närmaste föremålen utan yrsel och kväljningar! — Vaktkurarna vid banan och soldaterna i sina uniformer m. m. syntes knappast mer än om en mångfärgad fågel hastigt flugit förbi fenstren... Men E. Gustaf var alldeles förtjust och flickorna högst roade —»...

Hvad som följde på denna epokgörande lifserfarenhet och huru det förtjusande äfventyret vidare utvecklade sig torde bäst inhämtas af det bref som Agnes några dagar senare sände sin hjärtans kär och som därför här med få uteslutningar återgifves. Hon skref —

redan dateringen måste hafva förberedt fästmannen på åtskilliga öfverraskningar —:

»Cöln den 27 Maj 1846.

... Ja, är det ej som en dröm, min Adolf, att jag nu verkligen sitter här och skrifver till dig från Cöln, det mångbesjungna Cöln, från Colonia Agrippina, den urgamla Romarstaden vid Rhen —? — Ack! — om du varit med mig ändå i dag! — Det har varit en härlig, en underbar, skön och oförgätlig dag — men jag måste väl försöka berätta allt i ordning och börja från början! — Du har ju ej hört af oss sedan i Hamburg och nu har hela vår resa plötsligt tagit en annan kosa än vi från början ämnat... Ack, Adolf!! — Att få resa! Bara vi två — att en gång tillsammans få se allt skönt och underbart som finnes i denna härliga verld! — Så här på främmande botten med idel fremmande ansikten omkring sig måste det kännas oändligt ljufligt att vara som ensamma med hvarandra, okända, af ingen observerade i det omgifvande vimlet. Och hur förunderligt fri och modig och obesvärad känner man sig icke i denna fremmande verld, der allt förefaller som en enda lång förtjusande maskerad! — Ja, att resa är en härlig sak, och det förefaller mig nu som skulle jag aldrig kunna tröttna derpå. Kanske vore det dock ej så roligt, om jag ej vore så viss att ett ännu ljufligare Stilleben fullt af frid och lycka väntade mig som efterspel till mitt lifs roman — men nu är det bara roligt, roligt, Roligt till förtjusning!! — Ack, hvad skulle det då ej vara, om vi två, ensamma med hvarandra, verkligen finge flyga fria omkring i den sköna, vida verlden —! — Men nu tror du väl, att jag blifvit alldeles yr i hufvudet och kommer sju resor tokigare hem än då jag for. — Åh nej, oroa dig ej, då ruset lagt sig, hoppas jag bli både bättre och förståndigare än förut efter allt skönt jag sett och upplefvat!...

Vår Hamburgervistelse var lika rolig och lyckad från början till slut... men jag kan ej beskrifva allt skönt jag såg och fröjdade mig åt; aldrig har jag känt mig så dum som nu, då jag så gerna ville dela med mig åt dig af all denna härlighet — hvad tjena alla dessa svarta bokstäfver

till då jag ej kan visa dig färgen, låta dig känna doften — eller allra helst med ögonen genast säga dig hvad jag kännt! — Då jag sätter mig att skrifva flyter allt tillsammans i en oändlig saknad att jag ej fått upplefva allt detta tillsammans med Dig — jag finner inga ord, blott känna kan jag — men det blir nästan till qval, då jag omöjligt kan finna uttryck för allt hvad jag så gerna ville dela med dig —!!...»

Efter en utförlig skildring af de sista dagarnas upplefvelser i Hamburg samt färden från Harburg till Celle -- naturligtvis ej förglömmande den minnesvärda och naturligtvis äfven för Adolf högst intressanta första bekantskapen med »Ång-Odjuret» — fortsätter hon:

... »På halfva vägen måste vi byta om vagn... Här fingo vi två damer och en liten vänlig äldre herre i sällskap. Pappa gaf sig genast i samtal med den senare, som hade ett godt och förtroendeingifvande utseende samt föreföll bildad och intresserad. Af en händelse kom han att nämna, att han var från Aachen — pappa blef genast ifrig att få höra något om musikfesten. — Den fremmande frågade, om vi ämnade oss dit, ty i så fall vore ginaste vägen att från Hannover fara med Schnellpost öfver Minden-Bielefeld-Soest m. m. till Cöln, hvarifrån det endast var knappa två timmars jernvägsresa till Aachen. Han skulle sjelf just göra samma tur samt erbjöd sig att skaffa rum, biljetter och allt möjligt — kort sagdt, det ena ordet gaf det andra, och hur det nu var, innan vi ens rätt visste hur det tillgått, hade med ens blifvit beslutadt, att vi verkligen, i stället för att från Hannover fortsätta till Cassel o. s. v. skulle styra kosan vester ut mot Rhen och bevista denna fest, som i hemlighet länge utgjort föremål för allas våra hemliga tankar och drömmar!! — Du kan nog tänka dig, att vi voro öfverlyckliga, Eva och jag — och Pappa och Mamma sannerligen icke mindre. Sedan vi nu en gång fattat vårt beslut, föreföll det oss egentligen alldeles obegripligt att vi någonsin kunnat tveka att begagna oss af ett så sällsynt tillfälle till den ädlaste musiknjutning, som kanske någonsin kommer att erbjudas oss. Det var förstås blott en slags dum idé att vi måste hålla fast vid hvad som en gång blifvit uppgjordt; ty om vi komma

några dagar förr eller senare till Schlangenbad, kommer ju egentligen precis på ett ut... Till Hannover kommo vi kl. 9 på qvällen i fullkomligt mörker. Här skulle man nu taga reda på sina reseffekter — men det var lättare sagdt än gjordt. Hela ressällskapet föstes som en fårskock in i ett slags ohyggligt, halfmörkt skjul, der man vid en barrière skulle förevisa det bevis man fått vid afresan — och här genomlefde vi verkligen några högst otrefliga ögonblick. — Trängseln var förfärlig, man skrek, man hojtade, man knuffades, och stackars Pappa, fullkomligt ovan vid detta sätt att resa, blef totalt konfys och yr i hufvudet och kunde naturligtvis i hastigheten hvarken få reda på beviset eller sakerna, medan vi fruntimmer stodo hjelplöst fastklämda mot en vägg... Det var en förtviflad situation, men just då nöden var som värst, uppdök plötsligt framför oss ur menskovimlet vår lille välvillige Aachen-bekant som en räddande engel — ställde i en handvändning allt till rätta, skaffade en vagn och kröp in i densamma tillsammans med oss, hvarpå det direkte bar af till posten, der platser beställdes i Diligensen, som skulle afgå kl. 11. Först på återvägen till hotellet kom det till förklaringar och presentationer. Man utbytte visitkort, skyddsengeln afslöjade sig som 'Julius Pastor, Fabrikant aus Aachen' och Pappa introducerade sig som 'Professor Geijer aus Upsala mit Familie', hvilket ytterligare tycktes öka den oförklarliga välvilja hvarmed den gode mannen redan från första stunden blott för våra ärliga ansiktens skull omfattat oss och som verkligen öfvergår all föreställning. — Eva och jag ha i all tysthet döpt honom till 'Il Pastor Fido' — och det namnet gör han sannerligen skäl för. Med honom superade vi på ett hotell i en stor sal briljant upplyst af gas och med speglar, förgyllningar och röda draperier — men det var också allt hvad vi sågo af Hannover, ty redan kl. 11 afgick som sagdt Schnellposten... Vår alltid lika englalike Pastor Fido ställde genast om att Mamma, jag och Eva fingo sitta ensamma tillsammans i coupén — och snart bar det af i natt och mörker, okända öden tillmötes...»

Färden, som gick genom natt och dag och varade mer än tvenne dygn med endast de kortaste uppehåll

för hästombyten och intagande af nödiga måltider, blef ansträngande nog, men förljufvades af åtskilliga såväl romantiska som humoristiska episoder i den ur tidens romaner och reseskildringar välkända stilen. Den utan jämförelse mest dramatiska inträffade redan då man i »arla morgonstund», trött, olustig och genomskakad efter en natt, tillbragt »mellan sofvande och vakande» anlände till Minden, där frukost skulle intagas och ombyte af vagn äga rum. Vi lämna ordet åt Agnes:

... »Då vi stego ur vagnen vid posthuset, stod der på trappan en ståtlig, ytterst elegant klädd herre, som uppmärksamt betraktade oss. Då han hörde oss tala, kom han genast fram, lyfte artigt på hatten och frågade på danska, om vi voro svenskar samt uttryckte derpå sin glädje öfver ressällskapet, då äfven han var på väg till Cöln och Aachen — — 'Undskyld, men maa jeg spöre deres Navn?' — 'Geijer — från Upsala!' — — Stor scène!! — Med en dramatisk geste, vältaligt uttryckande den ytterligaste häpnad och glädje, tog han tre steg tillbaka, tre steg fram, störtade sig derpå öfver Pappa som stod der i sin oskuld, intet anande, grep hans hand och gjorde ett halft knäfall — 'Oh Gus —!!!' — (danskt d ungefär som engelskt th) — 'Hvis jeg vovede, vilde jeg kysse deres Haand!!' — hvilket han också i blinken gjorde, utan att afvakta vidare tillåtelse. 'Er det sant, er det muligt, att jeg virkelig skuer den store Geijer?!' ... Pappas min, hans fullkomligt förstelnande häpnad öfver denna för honom lika oväntade som oförklarliga hyllning, var en syn för gudar... Det dröjde en lång stund, innan ett ljus gick upp för honom, och han fattade, att det var menadt som en hyllning åt hans vetenskapliga renommée, ehuru den entusiastiske herrn alltjemt med flödande tunga uttömde sig i utrop och förklaringar... Det var, fingo vi ändtligen klart för oss, ingen mer eller mindre än den mycket omtalade Balettmästaren Bournonville från Köpenhamn — och aldrig i mitt lif har jag sett ett par mer danslustiga ben. I sitt hjertas fröjd öfver sammanträffandet utförde han liksom ofrivilligt och omedvetet alltjemt de elegantaste entrechats och

piruetter — jag väntade hvart ögonblick att få se honom utbryta i en stor, improviserad pantomimisk pas seul på postgården till firande af dagens högtidlighet. — Lyckligtvis beherskade han sig dock tillräckligt för att i någorlunda stillhet göra oss sällskap till hotellet der han vid frukosten presenterade oss för sin svägerska och sin femtonåriga dotter, Auguste Bournonville, en förtjusande brunett, nu på väg till Paris för att utbilda sig till danseuse — 'En lille Jenny Lind i sit Fag' försäkrade den lycklige fadern. Båda visade sig vara fint bildade, högst älskvärda damer, som under det återstående af resan blefvo oss det angenämaste sällskap. — Vår tredje reskamrat var en liten kolsvart, trasgrann, något tvifvel underkastad fransyska, som oafbrutet åt smörgåsar ur ett medfördt paket, hade läst fru Carlén på franska, svärmade för Jenny Lind och nu, också hon, var på väg till musikfesten i Aachen — vi visste ej rätt, om vi skulle rubricera henne som skådespelerska eller blåstrumpa eller något midt emellan, men rolig var hon i alla fall ... Pappa hade emellertid fått plats i Diligensens andra afdelning tillsammans med den meget talende Balletmester, ett par andra herrar och vår englalike Pastor, som alltjemt vakade öfver honom som en son, höll reda på hans näsduk och käpp, hjelpte honom med likvid och vexling m. m. — fullkomligt rörande med ett ord. En ytterligare tillsats af djup devotion fick hans tjenstaktighet nu, sedan Ballettmästaren (som vi fruntimmer på något afstånd till vår stora förlustelse tydligt hörde) medan hästarne förspändes, vältaligt upplyst honom om att professor Geijer vore en man af europeisk celebritet, att han just samma morgon i en tidning läst en storartad beskrifning öfver afskedet från Upsala m. m., samt att de borde känna sig oändligt hedrade af att endast få sitta i samma vagn som en sådan man o. s. v.... Det samma inprentade han senare, ej blott i de öfriga reskamraterna, utan äfven i konduktören, så att denne, hvar gång han hjelpte Pappa upp eller ner ur vagnen, aldrig försummade att klappa honom både fram och bak, eller på annat sätt betyga honom sin aktningsfulla välvilja ... Äfven vi fruntimmer fingo oss förstås en släng af slefven och vid alla poststationer täflade herrarna om att bjuda oss friskt vatten, mjölk, tårtor, pepparkakor eller hvad som eljest stod

att få... Bournonville, Il Pastor Fido och tvenne unga verkligt hyggliga dandies, en engelsman och en fransman, anställda vid någon af legationerna, voro på detta sätt våra trogna riddare under hela resan och bidrogo icke litet att underlätta dess besvärligheter...»

— Hur tydligt ser man icke för sig det lilla ressällskapet, en grupp just sådan som Dickens och många andra före honom skulle älskat att teckna — en samling älskvärda, originella och karaktäristiska typer af vidt skilda skaplynnen, af slumpen sammanförda i en oundviklig och nästan obegränsad förtrolighet samt gemensamt beflitande sig om att för hvarandra förkorta de tröttsamma resdagarna och »underlätta deras besvärligheter»! — Allt ifrån den historiska aftonstund i den grå forntiden då en liten flock trötta pilgrimer på väg till Canterbury vid nattkvarterets stockeld fördrefvo tiden med att för hvarandra berätta sina lefnadsöden och ända till Goethes och hans många efterföljares dagar har, som vi veta, de långa färdevägarnes romantik, sammansatt af oförutsedda möten och plötsliga fängslande glimtar af främmande lifserfarenheter, utgjort ett af fabuleringskonstens mest använda älsklingsmotiv. De tillfälliga konstellationerna kunde naturligtvis te sig mer eller mindre betydelsefulla, men hvem kan betvifla att till och med en finsmakare som den unge Wilhelm Meister, ständigt på jakt efter lärorika och känslofulla episoder, skulle funnit stoff för de intressantaste iakttagelser i fall han af en lycklig slump blifvit en af medpassagerarna i den minnesvärda Schnellwagen, som i maj 1846 förde Geijer och hans sällskap från Hannover till Cöln? — Man ser, som sagdt, den lilla pilgrimsskaran lifslefvande för sig med alla dess olikartade element, sammanförda med det öga för det pittoreska, som ofta

just tyckes utmärka den s. k. slumpen —: Den talträngde balettmästaren med sina dramatiska gester och sina ofrivilliga entrechats, den unga, mörkögda dansösen med sin duenna, den välvillige »Pastor Fido», den smörgåsätande fransyskan, den vackra, värdiga fru Anna-Lisa, de båda söta skrattlystna flickorna i sin nya Hamburgerelegans och de båda unga diplomaterna — alla grupperade kring den gamle, svenske professorn, som ännu, trots de fyllda sextiotre åren, är hvad han själf kallat sig, »en ungdomsnarr med grånade hår», liflig och lättrörd, djupsinnig och naiv, barnsligt road och skenbart helt uppgående i stundens stämning, men dock med blicken ständigt spanande mot de fjärran höjder bakom hvilka han anar sitt mål, en gestalt, hjärtevinnande och älskvärd som få, icke minst genom sin fullkomliga omedvetenhet om den ställning han, tack vare sitt »europeiska renommée», kommit att intaga som det lilla sällskapets naturliga medelpunkt. Han kan blott, som Agnes berättar, »aldrig nog förvåna sig» öfver all den välvilja och tjänstvillighet som bevisas honom och tröttnar ej att, rörd och glad, för de sina utbreda sig öfver denna bekräftelse på hans älsklingssats: att det dock i världen finns oändligt mycket mera godhet, finkänslighet och vänlighet, än människor i allmänhet vilja tro eller erkänna... Se nu blott, säger han, till exempel på denne konduktör, ölstinn, blånäst, hes och dryg vid första påseendet, med ett ord, föga tilltalande, och dock, hvilken hedersman, hvilket hjärta af guld, då man fått tid att lära känna honom! — Hvilken uppmärksamhet, hvilken välvilja, hvilken tjänstaktighet mot en gammal man, en fullkomlig främling, en tillfällig anspråkslös resande, hvars uppträdande omöjligt ens kan väcka tanken på något exceptionellt

i form af Trinkgeld vid resans slut? — Kan man väl tänka sig något vackrare, något mer vittnande om medfödd hjärtegodhet och själsadel? — Och öfver hufvud taget — hvilken samling af sällsynt älskvärda och präktiga människor, alla dessa tillfälliga reskamrater! Hvem kan väl annat än tänka högt om mänskligheten, då man gör sådana erfarenheter?...

Det var med saknad, nästan med tårar, som man slutligen på tredje resdagens eftermiddag sade hvarandra farväl vid posthuset i Köln — dock ej utan förhoppning att åter träffas i Aachen, dit öfriga resenärer omedelbart fortsatte färden, medan Geijers stannade öfver ett par dagar i Köln för att bese staden, njuta af en välbehöflig hvila — »och icke minst» meddelar fru Anna-Lisa redan samma kväll svägerskan Sophie »för att ändteligen få tvätta oss rena, hvilket var en sann délice efter att så länge varit utan hvarje spår af toilettagrementer. Vi ha nu,» fortsätter hon, »sannerligen försökt på hvad vi tåla vid; två nätters och dagars oaflåtligt resande är intet narri, det kan jag försäkra Eder, mina kära vänner — men Gudskelof, det gick bra, och nu äro vi här, friska och glada, och känna oss alla redan helt restaurerade... E. Gustaf mår, Gud vare lof, alltjemt förträffligt, är rask som en yngling och i ständig rörelse hvilket ej tyckes fatiguera honom det allra bittersta, tvärtom, han ser friskare ut än han gjort på många år och ehuru han magrat, tyckes detta endast bekomma honom väl. Visserligen,» tillägger den moderliga skyddsanden, med en liten suck öfver sitt älskade stora barn, ej alltid så villig att lyssna till den mognade erfarenhetens röst som man skulle önska — »visserligen måste jag erkänna, att vi allt ibland råka litet i strid vid dessa yppiga tabled'hôter med deras sju à åtta rätter, vis-à-vis

köttätning och annat sådant, der doktorn ålagt försiktighet; men sedan han puttrat litet emot, gör han Gud vare lof, ändå till sist gemenligen som jag säger och finner sig väl deraf samt erkänner, att jag har rätt... Just nu,» slutar hon sitt bref, »kom han in, helt öfverraskad, rörd och upplifvad efter att ha läst en alldeles präktig artikel om sig själf i Kölnische Zeitung — sådana förekommo äfven i flera Hamburgertidningar, hvilket säkerligen gläder Eder, kära, afhållna vänner att höra...»

Trots resans besvärligheter funno Geijer och de unga damerna sig redan första aftonen tillräckligt »restaurerade för att företaga en längre promenad genom staden», »flickorna gåfvo sig ingen ro förr än de fått se Rhen». Men synen motsvarade tyvärr ej deras förväntningar —: »Vattnet är gult och fult, ingalunda det mångbesjungna Silfverbandet,» skrifver Eva sorgset i sin Dagbok, under det att Agnes annoterar att hon aldrig sett så svarta och smutsiga gator eller så breda och illaluktande rännstenar — »Stockholm har lyckligtvis intet att dermed jemföras... men ändå har den» — tillägger hon, »ett underligt behag, denna mörka gamla stad, som alls icke kan beskrifvas...»

Man gick tidigt till hvila och vaknade äfven tidigt, men dock »ljufligt fullsöfd» efter de två långa resnätternas vaka; klockan sex på morgonen knackade Geijer på dörren till flickornas rum för att påminna dem att man redan före nio borde vara i Dômen för att bevista den stora kyrkofest, som denna dag firades där — och hvem skulle väl velat försumma ett sådant tillfälle? Hvad de resande sedan under dagens lopp upplefde får Agnes berätta. Hon skrifver till sin Adolf:

... »Klockan nio voro vi redan i Dômen der en stor fest firades af der Dombauverein, som jag tror, till åminnelse af

den dag, då kyrkan grundlades ... Något så förtrollande, så underbart, så hänförande har jag aldrig upplefvat. Intrycket af vårt första inträde i det med festligt smyckade menniskor uppfyllda, öfver all föreställning majestätiska templet var outsägligt — den härliga musiken, de höga hvalfven, svepta i en mystisk slöja af starkt doftande rökelse, allt var öfverjordiskt och kan icke med ord beskrifvas; jag måste gråta, jag fullkomligt smälte i tårar, som det var mig omöjligt att återhålla, ehuru jag märkte att man såg på mig med förvåning — det var en känsla, som jag aldrig erfarit och för hvilken jag ej vet något namn ... Jag är rädd, att jag skulle bli katolik här i Cöln, ett sådant intryck gjorde denna kyrka och denna gudstjenst, musiken, taflorna, den hemlighetsfulla skymningen och doften af rökelsen och de otaliga blommorna framför helgonbilderna på mig ... Vi fingo plats invid gallret framför Högaltaret och sågo hela gudstjensten. Erkebiskopen officierade sjelf och hela tåget af prester i praktfulla, pittoreska dräkter och med brinnande vaxljus i händerna gick oss tätt förbi, då de lemnade kyrkan. — — Derpå följde i procession medlemmarna af Dombauverein, prydda med röda och hvita band och buxbomsbuketter ... allt under den härligaste orgelmusik samt beledsagadt af klangen af den stora klockan, som endast lär kunna sättas i rörelse af tolf man och hvars ton är den skönaste jag i mitt lif vet mig hafva hört; det liknade en enda långt utdragen psalmton, sjungen från höjden af englaröster — oändligt djupt och majestätiskt ... På eftermiddagen återvände vi till Dômen för att riktigt bese alla dess märkvärdigheter, hvarom jag dock ej säger dig ett ord, ty det var med få undantag intet, som synnerligen grep eller rörde mig och allt sådant spar jag till Dagboken ... Vi gingo upp på ett galleri, hvarifrån man fick en öfverblick af hela kyrkan; här lemnade vi Pappa — Mamma hade redan stannat nere i kyrkan — och begåfvo oss ensamma med en förare och tre okända herrar upp på Dômens tak. En evighet af trappor! — Men det lönade mödan. Hvilken utsikt! Hela Rhen, bred och glänsande åt båda hållen, slingrande sig mellan åkrar och vinberg — staden djupt under våra fötter — i fonden längst bort, Siebengebirge, svept i en blåviolett slöja — och rundt omkring oss alla den praktfulla byggnadens

tusentals tinnar och tornspiror, som en underbar förstenad verld för sig sjelf... — Och att det verkligen var jag — Jag — Agnes Geijer — den lilla Upsalaflickan — som nu stod här och såg all denna härlighet —!... På förmiddagen hade vi besett åtskilliga kyrkor — i en af dem åhörde vi t. o. m. en Todtenmesse — samt rådhuset och museum, det förra en urgammal byggnad med lemningar från romartiden o. s. v. I rådhussalen sköna gobelintapeter med färger friska som på den vackraste målning... På Museum funnos en mängd präktiga taflor och namn sådana som Lucas Cranach, Albrecht Dürer, Rubens, Murillo, Mieris, Wouvermann m. fl. klingade nästan drömlikt i mina öron — också här kunde jag knappast fatta, att jag nu i verkligheten såg hvad jag så mycket läst, hört talas om och längtat men aldrig hoppats att få se! —... Att uppräkna allt som förtjuste oss, är ej värdt att försöka... men först och sist var det dock den stora taflan af Rubens, S:t Francisci Syn... det bästa, det skönaste, det mest gripande jag någonsin sett i målningsväg — hvilket ju förstås ej vill säga mycket —; men också Pappa, som sett så mycket mer var alldeles hänförd. Inga ord kunna ge något begrepp om den eld, det lif, den skönhet, som utströmmar från denna målning. — Det var härligt att se...»

Ännu en dag tillbragtes i Köln under trägna besök i åtskilliga kyrkor — till Dômen återkom man flera gånger — beseende af »romerska antiquiteter», konstgallerier m. m., allt noggrant refereradt i Dagböckerna men, som sagdt, för ett mera resvant släkte af mindre intresse. Geijer själf sammanfattar i bref till Fredrika Bremer sina intryck af Kölnervistelsen, lakoniskt och innehållsrikt som alltid:

— »Flickorna blefvo halfkatolska efter åhörande af en stor högtidlig musikmessa i Dômen —. Jag såg i Köln ånyo allt hvad jag för 21 år sedan der med Malla och Lindblad sett — dertill det nya arbetet på Dômen och Museum: i det senare en tafla, som jag aldrig

glömmer, och som säkerligen är en af de första taflor i verlden: St. Fransisci vision af Rubens...»

Hvad Geijer och Malla tillsammans sågo i Köln under sin vistelse där den minnesvärda sommaren 1825 torde antagligen för de flesta läsare af dessa blad vara alltför välbekant för att behöfva upprepas* — och så väl bref som dagboksanteckningar bekräfta uppgiften att Geijer vid det upprepade besöket ej försummat att förnya bekantskapen med allt hvad han i trofast minne bevarat som mest intressant och sevärdt. Blott i ett afseende väntade honom, som det tycktes, en smärtsam missräkning; — trots ifriga förfrågningar lyckades han till en början ej finna ett spår af den älskvärde unge vägvisare som tjugo år tidigare så mycket bidragit att göra hans Kölnervistelse innehållsrik och angenäm och med hvilken han nu hoppats få återknyta en visserligen flyktig, men ingalunda ytlig eller hvardaglig bekantskap. Af sitt första sammanträffande med den unge man, som sedan för honom skulle blifva den ovärderligaste ciceron och ledsagare, hade han den femte augusti 1825 sändt de hemmavarande följande karaktäristiska skildring: —

»...Denna stad är en verld af märkvärdigheter och minnen. Men hvar finna en vägvisare i denna för oss fullkomligt obekanta verld?... Jag gick in i en boklåda, fick namnen uppskrifna på lärare vid gymnasiet i Cöln och frågade hvem som var den yngste bland dem, i förmodan att han äfven skulle vara den villigaste och vänligaste... Namnet var Dr. Wilhelm Smets, katolsk prest, lärare i teologien, kaplan vid domkyrkan. Tillika fick jag underrättelse hvar han

* Se Geijer, Samlade Skr. 2 Uppl. Del I ss. 79—88, samt Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoirer, Del III ss. 164—167.

bodde. Jag sökte upp honom, framställde både min nöd och den uträkning, som fört mig till honom. Uppriktigheten af denna bekännelse gjorde vår första bekantskap glädtig och förenade genom ömsesidig välvilja två för hvarandra fullkomligt obekanta menniskor... Jag älskar sådana bekantskaper. Det är ett godt ord, en ljus blick på vägen. Vandraren glömmer den ej. Ej blott det varaktiga, äfven det tillfälliga i lifvet har sitt behag, ja, det senare ett eget, emedan det förefaller som en ren lycka... Det var en liflig bildad ung man, son åt Tysklands första tragiska skådespelerska, Sophie Schröder... Han blef vår ledsagare i Cöln och gjorde oss under vår korta sammanvaro alla tjenster i sin förmåga...»

Hvem annan än Geijer, de lyckliga impulsernas okonventionella söndagsbarn, frågar man sig ovillkorligen, skulle väl fallit på den idén att just på detta sätt skaffa sig en vägvisare genom det gamla Kölns historiska irrgångar? För en resande Uppsalaprofessor, en historiker, en vetenskapsman, redan vid denna tid ej alldeles utan »renommé», borde det väl, tycker man, legat närmast till hands att förfråga sig angående platsens äldste, lärdaste och mest obestridde auktoritet inom det egna facket. Geijer frågar i stället helt okonstladt efter den yngste — viss att denne äfven måste vara den »villigaste och vänligaste», vare sig han för öfrigt är teolog, historiker eller möjligen lektor i matematik. Hvem förstår ej att de ungas hjärtan måste varit som vax i händerna på den lärare, som vågade tänka så högt om ungdomen? Och instinkten ledde honom som vanligt rätt. Den yngste läraren vid Kölns gymnasium var ingen alldaglig dussinteolog — han var en fint bildad man med konstnärsblod i sina ådror och mer än vanligt omfattande intressen —. Äfven Malla hade,

enligt sitt eget bevarade vittnesbörd, känt sig lifligt tilltalad af den intressante unge domkyrkokaplanen, — den vanlige så difficile Lindblad hade funnit honom sympatisk, man hade ätit middag tillsammans, druckit skålar både i rhenvin och champagne, musicerat och resonerat om konst och litteratur — den unge prästen erkände sig själf med klädsam blygsamhet vara en smula poet och skänkte Geijer vid afskedet ett litet häfte samlade dikter — kort sagdt, man hade skilts som verkliga vänner, och då vänliga makter nu så oförmodadt än en gång fört Geijer till Köln, hade han hoppats få hemföra hälsningar till de forna reskamraterna. Efterforskningar, möjligen ej anställda i rätt riktning, hade dock ej ledt till önskat resultat; ingen tycktes numera i Köln känna d:r Wilhelm Smets och ingen kunde meddela något om hans nuvarande vistelseort eller om han öfver hufvud taget längre fanns i lifvet. Han syntes vara spårlöst försvunnen och Geijer hade redan med saknad uppgifvit hvarje tanke på ett återseende — då den efterspanade en vacker morgon själf plötsligt trädde in i rummet, en smula tveksam och oviss om att blifva igenkänd af den numera så berömde svenske professorn, men dock alltför ifrig att få förnya en oförgätlig bekantskap, för att ej göra sig påmint. Sedan flera år bosatt i Aachen hade han af en tillfällighet kommit till Köln för att bevista den stora kyrkofesten, i tidningen läst en notis om »den berömde» professor Geijers vistelse i staden och genast skyndat att uppsöka honom. Mottagandet torde vida hafva öfverträffat hans blygsamma förväntningar; man hälsade honom som en gammal vän och de timmar man sedan tillbragte i hvarandras sällskap voro troligen för honom icke mindre »oblandadt angenäma» än för hans älskvärda värdfolk... »Han och

F. Gustaf,» skrifver fru Anna-Lisa, »voro alldeles öfverlyckliga öfver att träffas igen efter så många år och hade oändligt mycket nytt och gammalt att tala om; han är en högst liflig, instruerad och intressant menniska, alls ej som jag tänkt mig en catholsk prest utan helt öppen, älskvärd och förtroendeingifvande på alla vis. Mycket frågade han efter Lindblad och Malla och var så intresserad att få höra om dem... Han är nu bosatt i Aachen och erbjöd sig nu att på alla vis stå oss till tjenst der, liksom äfven vår beskedlige Pastor, från hvilken vi i dag haft bref — så nog lära vi derstädes blifva väl omhändertagna...»

Flickorna å sin sida funno den nya bekantskapen förtjusande. Den unge gymnasieläraren hade under tidens lopp hunnit utvecklas till en mogen man, kanonikus vid domkyrkan i Aachen och i besittning af all den yttre värdighet, som ämbetet kräfde — men sin ungdoms sympatiska älskvärdhet hade han dock ej förlorat, och de unga damerna gjorde nu för första gången bekantskap med den utsökta och egendomliga typ, halft asket, halft mystiker, men alltid fulländad världsman och människokännare, som måhända endast fostras i den allena saliggörande kyrkans sköte. Man undrar ej att de redan vid första bekantskapen funno Herr Canonicus Smets med sina vackra allvarliga ögon och sitt fina, tärda ansikte »tillräckligt intressant för att vara hjälten i en roman» och ifrigt motsågo ett återseende i Aachen, dit man ofördröjligen skulle styra sin kosa.

...»I morgon,» skrifver fru Anna-Lisa i sitt sista meddelande från Köln — »resa vi alltså mit Eisenbahn till Aachen, der vi stanna öfver Pingst... Från Aachen återvända vi omedelbart hit och härifrån med Ångfartyg till Bonn, der vi skola stanna åtminstone en

dag för att träffa Arndt — sedan direkte på Schlangenbad... Jag vill ej neka att jag ibland just liksom litet längtar till stillheten och hvilan der, hvilka jag ock hoppas måtte blifva en liten hvila för Cassan som nog behöfves, ty det går åt rent hiskeligt med penningar, då man reser, och i Aachen blir visst bra dyrt... Men E. Gustaf gläder sig nu så alldeles obeskrifligt åt detta att jag ej vill på något sätt lägga mig deremot — Gud vet när han eljest får höra en sådan musik, och dertill träffa Mendelsohn och Jenny Lind samt se henne nu som hela Tysklands förtjusning och afgud — och dertill mina musikaliska flickors glädje vid allt detta! Ja, nog får också jag bra roligt, det är visst och sannt — men det har jag förstås ej tagit med i beräkningen... Ack, hvad högre skulle jag väl önska, än att Lindblad också mötte oss der! — Det skulle vara något för honom det! — Huruväl unnade jag icke honom detta till lön för all den rena glädje han med sin musik så ofta förskaffat mig!... Helsa honom oändeligen från oss alla och säg honom, att hos Bruntons i Hamburg väckte Agnes verkelig entousiasme med hans sånger! —»

— »Ack, om vi hade Er med!» — det är och blir dock alltid till sist refrängen, den ständigt återkommande. Man var så van att i obegränsad förtrolighet dela alla lifvets anrättningar, de söta som de bittra, med hvarandra, att intet ville smaka fullt som det borde då man måste njuta det ensam. — Ack, om blott Adolf, om Malla, om Lindblad, om de små Knösarna, om den kära svägerskan Sofie dock vore med, kunde se, höra, glädjas åt allt detta! — Då först skulle allt få sin rätta krydda! —

Men »roligt, roligt, Roligt» är det i alla fall!! — Och ännu roligare skulle det blifva.

V.

...»Gudskelof, Du kära lilla vän —» skref Adolf Hamilton ett par veckor senare till sin fästmö — »att hvart bref jag får alltmer befäster mig i den glada öfvertygelsen, att Ni verkligen färdas med Lyckans Gudinna i egen hög person till reskamrat!...»

Detta intryck blir än i dag det förhärskande hvarje gång man en stund genombläddrar de många tättskrifna sidor som bevara hågkomsten af denna af ständigt solsken bestrålade pilgrimsfärd, en verklig Voyage en Zigzag i de Förtjusande Öfverraskningarnes och Lyckliga Mötenas Land, en oafbruten improvisation, regellös och bedårande som en rolig dröm, utan annan synbar vägvisare än ögonblickets glada ingifvelse. Men den doft af pressade myrten- och buxbomskvistar och längesedan gulnade liljekonvaljestänglar som ännu slår läsaren till mötes från hvarje blad i de båda unga flickornas Dagböcker utöfvar dock så småningom på fantasien en verkan, snarlik den hemlighetsfulla rökelse under hvars inflytande forntidens sierskor, efter hvad det förtäljes, förnummo röster och sågo syner, ej för kroppsliga sinnen förnimbara; man anar, rörd och glad, ett högre sammanhang i det skenbart osammanhängande, då man bortom hela detta regnbågsskimrande spel af lyckliga tillfälligheter plötsligt tycker sig skönja den gyllene tråd med hvilken Lyckans Gudinna — eller

hvarför icke en ännu klarsyntare och mindre nyckfull Gudom? — afsiktligt leder det hela till ett längesedan föresatt mål... »De som gudarna älska, dö unga»... säger den urgamla visdomen — och helt visst är det icke pa årens och kroppens ungdom, den oundvikligt förgängliga, som orakelspråket syftar, utan fastmer på den oförvissneliga som i själ och hjärta blommar lika friskt och doftande ännu under de grå håren. Geijer hörde till de utkorade åt hvilka denna gåfva blifvit af milda makter förunnad — och man finner också helt naturligt att hans sista sommar på jorden för honom skulle blifva ett sant föryngringens bad, i hvars friska och solbelysta böljor hans ande fick skölja af sig hvarje spår af de långa arbetsårens trötthet, af de små förhållandenas, de lumpna partistridernas ännu vidlådande stoft och damm, på samma gång som den skulle fylla hans i känslostyrka och mottaglighet alltjämt lika ungdomliga sinne med nya intryck, öppna nya utsikter för hans inre syn och ställa honom inför nya problem, tillräckligt djupa för att låta honom ana att han för deras lösande — som han sedan yttrade till Fredrika Bremer — »ej här hade mer att lära, utan behöfde komma i en högre skola», hvars nya visdomsuppenbarelser han med något af ynglingens kunskapstörstande glädje motsåg. Sedd ur denna synpunkt blir äfven den skenbart godtyckliga slumpens lek ej längre meningslös — man »märker afsikten» — men upptäckten, ofta så förstämmande, där det gäller människoverk, verkar i detta fall lika befriande som då en stark och skön melodi allt tydligare frigör sig ur det lekande förspelets till synes själfsvåldiga tongångar och så småningom uppenbarar det ledmotiv som alltjämt föresväfvat kompositören, det mål, hvartill han syftat. Men visserligen förnimmes denna melodi tydligare

af den aflägsne lyssnaren än af själfva de medspelande i den stora symfonien, för ögonblicket helt upptagna af det egna instrumentets välljud och samspelets glädje. Geijer och hans älskvärda reskamrater lefde under dessa oförgätliga veckor så helt och fullt i det närvarande att de först långt efteråt började ana såväl dess dolda sammanhang med det förflutna, som dess betydelse för det kommande.

Brefven från Köln hade kommit som en öfverraskning för de hemmavarande; men en sådan högtid som musikfesten i Aachen måste ju betraktas som en fullgiltig ursäkt för en på det hela taget obetydlig afvikelse från det ursprungliga reseprogrammet, och såväl på Blomberg och Hönsäter som i Stockholm och Uppsala gladde man sig af hjärtat åt den njutning man så innerligt unnade de kära resenärerna, på samma gång som man med en angenäm känsla af trygghet föreställde sig dem nu ändtligen, efter alla irrfärder, »fridfullt etablerade i det angenäma Schlangenbad» utan annan uppgift än att sköta sin hälsa och hvila ut efter alla strapatser. Men hvem kan undra om Adolf, då han ändtligen, efter en längre väntan än han beredt sig på, höll det efterlängtade brefvet på det tunna blå, utländska postpapperet i sina händer, »så när släppt det i golfvet af häpnad» då han läste dess öfverskrift och datum, eller om han »måste läsa om det mer än en gång, innan han kunde tro sina ögon»? — Ty stod där icke tydligt och klart, skrifvet med den älskades vackra, läsliga stil, som ej medgaf några misstag:

»Bruxelles — d. 6 Juni 1846.

Min älskade Adolf! — ja nu blir du förvånad! — Hvad säger du om oss, som så här flyga omkring i stora vida verlden? — Här sitta vi nu helt oförmodadt, helt apropos, i

Bruxelles på Hotel de Belle Vue nästan utan att riktigt veta, hur vi kommit hit!... Jag börjar nästan betvifla, att vi någonsin verkligen komma till detta mycket omtalade Schlangenbad, som så länge utgjort »målet» för vår resa, fastän vi oupphörligt rest åt motsatt håll! Men i alla fall ämna vi nu fullt och fast vara der i slutet af nästa vecka. Roligt ha vi!! — Obeskrifligt, gränslöst, öfvernaturligt Roligt!! — Men rätt mycket pengar kostar det förstås och — inga bref från Sverige få vi i alla fall förrän i Schlangenbad! Nu är det öfver tre veckor sedan jag ombord på Svithiod sade Dig och Fosterlandet farväl; det förefaller som tre månader, så mycket ha vi hunnit upplefva — och att på så lång tid ej få höra ett ord från hvad man har kärast det är och blir ändå en bitter droppe i glädjebägaren... Lyckones Skötebarn äro vi alltjemt i allt hvad vi företaga: ständigt solsken, ständigt vackert väder, oändligt mycket vackert att se och höra och öfverallt goda, snälla, roliga, älskvärda menniskor som med obegriplig välvilja mottaga och omhulda oss hvarhelst vi färdas... Men nu måste jag börja från början och framförallt ordentligt beskrifva vår séjour i Aachen, lika förtjusande från början till slut...»

Utrymmet tillåter ej att i sin helhet återgifva det långa, kors och tvärs tättskrifna, af målande smådetaljer och hänförda utropstecken öfverflödande, men just därför något osammanhängande och fragmentariska brefvet. Vi nöja oss med ett referat af hufvudpunkterna, ytterligare fullständigadt såväl i enlighet med muntliga meddelanden som upplysningar ur reskamraternas icke mindre detaljrika bref och dagboksanteckningar.

Det var vid sextiden på aftonen den 28 maj som de resande anlände till Aachen, »något uppskakade», efter en kort, men på sinnesrörelser synnerligen rik järnvägsfärd, hvarunder man bland annat varit nära att vid en station helt och hållet tappa bort Geijer, hvilken fördjupad i samtal med en tillfällig men intressant bekantskap »på ett hår när» låtit tåget gå ifrån sig, samt

därefter »med obeskrifliga känslor» passerat åtskilliga »kolmörka tunnlar, i hemskhet öfverträffande allt hvad man kunnat föreställa sig» — andra mindre obehag att förtiga. Alla dystra intryck skingrades emellertid vid åsynen af det solbelysta och festprydda Aachens »ljusa, breda, välbyggda gator, nästan paradisiska i jemförelse med det intressanta men alldeles grufligt smutsiga och svarta Cöln»... och ersattes af den gladaste feststämning, då det lilla sällskapet vid ankomsten till Hotel Zur Kaiserkrone, tack vare den trofaste Pastor Fidos omsorger och rekommendationer, genast fann sig mottaget som ärade och väntade gäster, samt inom kort installerade i rum »så vackra, luftiga och hemtrefliga, att man ej kunde önska sig något bättre...»

Damerna, ännu något öfveransträngda af Kölnervistelsens hejdlösa frosseri på »Sehenswürdigkeiten» och upplyftande sensationer, förklarade sig helst vilja tillbringa aftonen i stillhet. Man gladde sig åt att i ro få packa upp, ordna sina toiletter för de stundande festdagarna och — icke minst — i de på sista tiden oundvikligen något försummade Dagböckerna få införa allt det myckna man sett och inhämtat samt naturligen äfven ansåg sig skyldig att för all framtid ihågkomma. Man gjorde sig det alltså bekvämt, beställde upp té, samt beredde sig, ljufligt själfsvåldig i lösa hvita peignoarer eller mjuka morgonrockar, på några fridfullt njutningsrika timmar utan alla sinnesrörelser, den lämpligaste inledningen till de nästan öfverväldigande självsnjutningar som man visste, att de följande dagarna skulle medföra... Hur obeskrifligt välgörande, hur rent af nödvändigt — yrkar fru Anna-Lisa med beveklig vältalighet — skulle icke en sådan hvila vara äfven för Erik Gustaf! — Hur skönt att efter de sista dagarnas

oafbrutna kringflackande få ta på sig nattrock och tofflor, slå sig ned i rummets bekvämaste länstol och i all stillhet läsa tidningarna eller någon af de många politiska och teologiska broschyrer, hvarmed han försett sig i Köln! — Hur godt skulle icke en enkel kopp té, serverad vid det runda, hemtrefliga bordet af Agnes, smaka efter alla dessa bullrande tabled'hôter med deras många, ohälsosamma rätter! — Man kunde sannerligen skatta sig lycklig öfver att ändtligen få tillbringa en stund i stilla trefnad med hvarandra efter alla dessa främmande människor... Tyckte icke Erik Gustaf detsamma —?

— Men nej. För denna gång äro Erik Gustafs öron ohjälpligt tillslutna för visdomens röst, äfven då den talar från de käraste och ömmaste läppar i världen... Icke har han kommit till Aachen för att hela långa aftonen, så många dyrbara timmar, så många gyllene, oersättliga ögonblick, sitta uppe på ett hotellrum, läsa tidningar och politiska broschyrer! — Han vill visst inte ha något té. — En kväll som denna dricker man Rhenvin ur immiga gröna remmare eller doftande iskall Maitrank ur slipade bålar! — Han vill icke höra talas om nattrockar och han vämjes vid blotta tanken på tofflor — man är väl inte någon sjukling, någon lastgammal gubbe heller! — Och vill nu Anna-Lisa och flickorna absolut inte gå ut med honom, fast det festliga vimlet på gatorna lockar och drar, och hela luften doftar af parkernas blommande akacior — nå, så går han väl ensam då!... »Nej, nej mitt Socker, Gud signe dig, för all del, inte var det meningen —! — Sitt ni här i allsköns ro och hvila er, kära barn, det kan ni nog behöfva — men jag går i alla fall ut ett slag — röker en cigarr — ja, var bara lugna, jag hittar nog hem igen — blir inte länge borta!...» — Och ännu

i dörren vänder han sig om och kysser på fingret, litet ångerfull öfver att hafva visat sig ohörsam, men i hemlighet glad som en lössluppen skolpojke åt den tillkämpade friheten.

...Några ögonblick senare vandrar han ensam med uppknäppt öfverrock och den blossande cigarren i munnen långsamt sin väg fram på Aachens människofyllda gator i den ljumma majkvällen, alldeles som han förr, så mången liknande afton, vandrat den kända vägen utåt parken i Uppsala för att höra skogen susa sitt ackompanjemang till hans tankar och lyssna till sin trast, som i tystnaden har så mycket underbart att förkunna honom... Kanske gå hans tankar för ett ögonblick dit just nu, kanske ser han i andanom furustammarna lysa röda i solnedgångsbelysning och Kristinas klockstapel stå svart mot den guldröda kvällshimlen och kanske undrar han en smula vemodsfullt om narcisserna och de röda tulpanerna nu stå i blom och den persiska syrenen snart skall slå ut i den gamla kära trädgården, som icke längre är hans — han och Agnes och Anna-Lisa ha just talat därom i dag... Men stundens stämning är alltför stark, stundens röster alltför högljudda, för att icke snart öfverrösta det Förflutnas skygga hviskning... Aachen är i feststämning — trängseln på gatorna, där gaslyktorna redan börjat tändas, har denna afton icke uteslutande storstadens vanliga affärsjäktande eller nöjeslystna hvardagskynne; det ligger en egendomlig prägel af helg, af högtid öfver det hela, och publiken är till och med mer än vanligt kosmopolitisk — de människor, som stämt möte här från östan och västan ha ej uteslutande spelbankens nervkittlande tidsfördrif till mål, de ha ej kommit endast för att söka läkedom i Elisenbrunnens kokande svafvel-

vatten — de flesta af dem ha i stället dragits hit för att få dricka sig otörstiga ur en vida ädlare källa, att få läska sig vid konstens outtömliga, ur evighetsdjupen framkvällande brunnar... Det är därför som själfva luften tyckes vibrera af glad förväntan och osynliga trådar af hemlig sympati spännas mellan känd och okänd, alla fyllda och lifvade af samma tanke, samma förhoppning. Och både tankar och förhoppningar tyckas få form och gestalt då gasramp efter gasramp blossar upp i de stora illuminerade butiksfönstren och upplysa expositionerna där innanför, affärsmässigt beräknade att motsvara stundens modestämning — ty är icke allt det vackraste, det nyaste, det elegantaste och mest i ögonen fallande som utställes för att fresta Aachens internationella turistpublik under dessa festdagar, är icke det största som det minsta, från den spindelvävsfina spetsschalen från Bruxelles, värd en förmögenhet, till den lilla enkla muslinspelerinen som blott kostar ett par francs, från de dyrbara broderade och guldinväfda västtygerna till den lilla förgyllda urkedjeberlocken — är det icke alltsammans lika mycket à la Jenny Lind? — Och tränges icke den Gudomligas porträtt, i stentryck och stålstick, i alla storlekar och format, i hvarje boklådsfönster och konsthandel, ja, ser man det icke till och med på bonbonnierer, cigarrlådor, parfymerade tvålar och luktvattensflaskor, — kort sagdt, öfver allt där ett porträtt möjligen kan anbringas?... Luften är full af Jenny, den formligen pulserar af Jenny och förtjusningsfebern griper omkring sig som en epidemi redan långt innan man fått höra en ton af den »englastämma», hvars trollmakt, efter hvad tidningarna från Berlin och Wien haft att förmäla, icke ens en kritiker kan emotstå.

Hvar helst två eller tre äro församlade hör man hennes namn och de äfventyrligaste berättelser om hen-

nes senaste triumfer i Wien — huru änkekejsarinnan själf med egen hand, all vedertagen hofetikett till trots, nedlagt en krans för hennes fötter — huru tusentals människor en hel natt igenom stått tåligt väntande utanför teaterns artistutgång i hopp att blott uppfånga en skymt af henne, medan hon å sin sida innanför förgäfves väntade på att de slutligen skulle skingras, så att hon obemärkt måtte få begifva sig hem — huru, då hon ändtligen i daggryningen beslöt sig för att lämna teatern, man spänt hästarna från hennes vagn och sådana oordningar uppstått att militär måst tillkallas och hennes egen betjänt nästan blifvit ihjältrampad i trängseln — jämte mycket annat och ännu mera fantastiskt, i hög grad ägnadt att sätta den stora mängdens inbillning i lifligaste rörelse...

... Geijer småler godmodigt för sig själf, medan han långsamt går sin väg fram, uppfångar ett ord här, en mening där och ibland stannar för att lyssna till hvad som talas och berättas i en eller annan af de lifliga grupperna. Hans ögon bli litet fuktiga... Herre Gud, lilla Jenny — ännu för tio år sedan endast en uppgående svagt lysande liten stjärna på Stockholms teaterhimmel — var det inte just 1836 som hon »med framgång» uppträdde i »Sju flickor i uniform» och i »den nya Blåskägg» och året efteråt, som hon först anställdes vid Kungliga Teatern med »lön på stat»? — Och nu en strålande sol, värmande och upplysande hela världen, en drottning i konstens rike, hyllad som knappast någon af jordens krönta drottningar blifvit det! — Han är glad öfver att ha fått upplefva detta... Och försjunken i tankar och hågkomster blir han stående utanför ett upplyst boklådsfönster, hvars förnämsta dekoration utgöres af ett af blommande växter flankeradt jätteporträtt af

Jenny, en stålsticksreproduktion af Södermarks välkända bild, som i blick och hållning — han ser det själf med rörelse — så lifligt återkallar hans egen blonda Agnes och som just därför är honom särskildt kär. Åsynen af denna bild ger honom en plötslig ingifvelse. Han går in i bokhandeln, begär ett program öfver den stundande musikfesten och stående vid disken läser han:

»Niederrheinisches Musikfest zu Aachen

Im Schauspielhause

Am 31. Mai und 1. und 2. Juni 1846.

Festordnung.

Bekanntmachung für alle Theilnehmer.

Mittwoch den 27. Mai Abends 6 Uhr. Chorprobe mit Orchesterbegleitung im Festlokale.

Donnerstag den 28. Mai Nachmittag. Haupt-Orchester und Chorprobe. — Anfang der Orchesterprobe 4 Uhr. — Anfang der Chorprobe halb 6 Uhr.

Freitag den 29. Mai Vormittags 9 Uhr Haupt-Orchester und Chorprobe. — Nachmittags 4 Uhr Haupt-Orchester und Chorprobe.

Sonnabend den 30. Mai. Vormittags 8 Uhr. Haupt-Orchester und Chorprobe. — Nachmittags 5 Uhr Generalprobe der am folgenden Tage aufzuführende Musikstücke. —
Nach der Probe grosse Reunion am Elisenbrunnen.

Sonntag den 31 Mai Mittags 12 Uhr. Vortrag mehreren Gesangstücke durch die vereinigen Gesellschaften "Liedertafel" und "Concordia" im grossen Saale des Rathhauses Abends 6½ Uhr Aufführung der D.-Dur Symphonie von Mozart und der Schöpfung von Haydn.

Jenny Lind.

Efter porträtt af O. Södermark 1843.

Montag den 1. Juni. Morgens 8 Uhr. Generalprobe der C-Moll Symphonie von Beethoven, der Ouvertüre zu Oberon von Weber, der Hymn "Jita Dies" von Cherubini und des Alexanderfestes von Händel. Abends 6½ Uhr Aufführung der obengenannten Musikstücken.

Nach dem Concerte allgemeine Versammlung auf der neuen Redoute.

Dienstag den 2. Juni. Morgens 8 Uhr. Frühstück auf dem Louisberg. Von dorten aus gegen 10 Uhr Birutichenfahrt, welche die schönsten Punkten der Gegend berühren wird. Abends 6½ Uhr grosses Vokal- und Instrumental-Konsert im Festlokale.

Mittwoch den 3. Juni. Abends 9 Uhr. Grosser Bal-Paré auf der neuen Redoute . . . .
. . . .

Aachen 18 Mai 1846.

Das Comité des Niederrheinischen Musikfestes."

*

...Därpå ger han sig i samtal med bokhandlaren... Jo, Fräulein Lind och D:r Mendelssohn anlände mycket riktigt på onsdagen... D:r Mendelssohn har af festkommittén inlogerats på stadens förnämsta hotell, Le Grand Monarque... Fräulein Lind däremot är gäst hos markis och markisinnan de Sassenay... Adressen? – Alltför gärna! Teaterstrasse n:o..., strax härbredvid, blott några steg att gå.

— Det kan inte hjälpas, det är oemotståndligt — Geijer känner att han måste träffa Jenny redan i

afton, ehuru en aning säger honom att Anna-Lisa ej skulle gilla hans något dammiga och medfarna reskostym som visitdräkt i ett högadligt hus. Men strunt... »Kroppen är väl mer än kläderna, vet jag!»... Jenny och han förstå hvarandra — hon fäster sig ej vid sådant.

Den högdragne portvakten som öppnar vid hans ringning upplyser emellertid, att Mademoiselle Lind ej är hemma. Hon har efter dinern begifvit sig till repetitionen — man vet ej hur dags hon väntas tillbaka; ekipaget har order att dröja...

Till teatern är det blott några minuters väg. Men vaktmästaren ser betänkligt afvisande på den gamle herrn, hvars brytning röjer utländningen, men som ej förstår konsten att med klingande argument öka hans tjänstvillighet... Till repetitionerna har ingen tillträde utan särskildt tillstånd och mot uppvisande af inträdeskort och »D i e L i n d» mottager öfver hufvud taget inga besök på teatern — det har gifvits de strängaste order... Om man kan få tala med regissören? — Det låter möjligen göra sig. Vaktmästaren går och sent omsider infinner sig, nervös och brådskande, en svartskäggig individ som otåligt nedlåtande frågar, hvad man behagar?... T r ä f f a L i n d!! »Sind Sie t o l l?»... Midt under pågående repetition — hon tar öfverhufvudtaget aldrig emot besök af hvem det än vara må på teatern, har icke vaktmästaren redan upplyst —?—... Jaså — en resande landsman — en gammal vän... nå, det kunde ju möjligen tänkas... Hvem får man anmäla? — Professor Geijer från Uppsala!... — Den svartskäggige studsar... »A c h G o t t! — D e r N a m e h a t j a a u c h h i e r e i n e n ü b e r a u s g u t e n K l a n g — b i t t e, b i t t e!»... Och helt förvandlad, bugande,

leende och förbindlig, visar han vägen till den för primadonnan reserverade logen. I afton sjunger hon nämligen icke själf — hon är endast åhörare.

— Midt i en af de stora körerna gläntar det försiktigt på logedörren — den djärfve inkräktaren får en ljungande blick ur ett par gråblå ögon, som ej blott kunna smälta men äfven slunga blixtar — »Hvad nu? — En resande? Här tar jag icke mot någon, hvarken kung eller kejsare, det vet ni, jag har ju sagt...»

Men genom den halföppna logedörren uppfångar hon plötsligt ute i den upplysta korridoren en skymt af ett välbekant ansikte, en kär, oförgätlig, bredaxlad gestalt, ett strålande leende, halft faderligt välvilligt, halft tjufpojksaktigt okynnigt —... Hon reser sig till hälften, slår sig för pannan — det ljuder ett skrik genom salongen, ett klingande jubelrop, så genomträngande, att den smärte dirigenten häpen vänder sig med lyftad taktpinne och kör och orkester tvärtystna — Jennys höga sopran på klingande stockholmska: —

— »Å Gud Fader i Himmelen — Geijer —!!!»

Hon stormar ut och nästa ögonblick får en djupt intresserad, af Europas främsta musikälskare sammansatt publik genom hastigt öppnade logedörrar bevittna huru samtidens mest firade primadonna under skratt och gråt, under tusen utrop, frågor och förklaringar kastar sig om halsen på en äldre, okänd herre, som kraftigt återgäldar hennes famntag — den tusenfaldt afundsvärde!... Är det en länge saknad, ändtligen återfunnen, möjligen försonad fader, en gammal älskare, en välgörare eller möjligen till och med en frånskild make? ... Man förlorar sig i romantiska gissningar — och den kvällen får man mycket att berätta, skvallra om och diskutera i Aachens sällskapskretsar, på klubbar och

restauranter; — ty hvem talar man väl om, hvem tänker man väl på, för hvem intresserar man sig väl i Aachen just nu, om ej för Jenny Lind —? — Först småningom sprider sig den »ur säkraste källa» stammande upplysningen, att den Okände i själfva verket icke är någon annan än den »berömde historikern» professor Geijer från Uppsala, om hvilken tidningarna just nu haft åtskilliga notiser med anledning af att han för tillfället befinner sig på en rekreationsresa i Tyskland. Det legendbildande ryktet vill dessutom veta att den store mannen i själfva verket varit Jennys fosterfar, att det är han, som upptäckt hennes talang, redan då hon som liten »förtjänade ett sparsamt bröd» genom att »sjunga på Stockholms gårdar och bakgator» och att hon sedan uppfostrats som eget barn i hans familj tillsammans med hans dotter... Nu har han helt oväntadt kommit hit för att öfverraska henne och för första gången höra henne sjunga offentligt inför en »Europeisk» publik... Hur romantiskt och rörande! — Hvilken utsökt krydda på feststämningens redan förut tillräckligt skummande och rusande M a i t r a n k! — Den gamle svenske professorn, »Linds fosterfar», blir från denna stund en af musikfestens mest bemärkta personligheter, föremål för en uppmärksamhet äfven från deras sida hvilka aldrig hört talas om »den berömde historikern», som lika mycket generar honom själf som det roar hans omgifning.

...Damerna hemma på hotellet ha emellertid i stilla mak packat upp sina kappsäckar, druckit sitt té och lagt skrifmaterialier, dagböcker och brefpapper i ordning på bordet... Under tiden har man talat om Jenny — om hennes snillrika, oemotståndligt fängslande personlighet, hennes varma hjärta och lysande konst-

närsskap — men äfven om de fel, konstnärstemperamentets kanske oundvikliga skuggsidor, som vänskapen ej kan förneka, blott beklaga i förhoppning att en i det hela så stor och rik natur med tiden allt mer skall frigöra sig från svagheter som äro henne ovärdiga och som redan ofta vållat både henne och andra onödiga lidanden. Hålla af henne måste man ju, att icke beundra henne vore omöjligt; men gilla henne kan man tyvärr icke alltid... Till följd af smärtsamma slitningar och förhållanden, som man icke helt kan glömma, har man i själfva verket å ömse sidor skilts med en viss förstämning; och huru mycket de gamla vännerna än glädja sig åt tanken på att åter få höra henne sjunga, kan man ej frigöra sig från en viss plågsam undran hur det personliga återseendet egentligen skall gestalta sig... Ack, man har ju dock så oändligt mycket kärt och vackert att minnas tillsammans, så mycket, på hvilket man ej kan tänka utan glädje och rörelse, och hvad som kommit emellan, hvad som skilt dem åt, förefaller så här på afstånd egentligen så smått och oväsentligt mot allt hvad man äger gemensamt —. Man kan ej annat än bli varm om hjärtat vid tanken på att åter träffas på detta sätt, långt bort i främmande land efter att å ömse sidor ha upplefvat så mycket.

Men — fru Anna-Lisa vore icke den hon är, om icke hennes »grufsamma», ömtåliga, känsliga hjärta vore färdigt med ett men, — Hvem vet hur Jenny känner det? — Firad, dyrkad och uppburen som hon nu är af hela världen har hon kanske hunnit glömma mycket af hvad andra i stillhet bevarat i trofasta och minnesgoda hjärtan; kanske är hon föga angelägen att upplifva en vänskap, som en gång varit henne dyrbar, men som nu kanske icke längre för henne har samma betydelse

— —? — Nå ja — man får väl se. Erik Gustaf skall naturligtvis i morgon göra henne ett besök och sedan — ja, det blir hennes sak. Vill hon träffa sina gamla vänner, så vet hon ju hvar hon skall finna dem. Hvarom icke — — nå, godt och väl — —

Och därmed sätter man sig beslutsamt till de länge försummade brefven och dagböckerna med bestämd föresats att ej lägga från sig pennan förr än man till punkt och pricka redogjort för alla Kölns kyrkor och kapell, helgonbilder, konstskatter och reliker med tillhörande historiska data. Det är ett drygt och ansvarsfullt arbete och flickorna sitta djupt allvarliga midt emot hvarandra vid bordet, då och då halfhögt utbytande en fråga eller en upplysning, medan fru Anna-Lisa på sitt håll mera otvunget för svägerskan skildrar allt det märkliga de upplefvat, sedan hon sist skref — »Gud allena vet, huru många kyrkor vi besågo! —»... Och så upptagen är man att man till och med glömt att se på klockan och oroa sig öfver Geijers långa bortovaro, innan ljudet af brådskande steg och glada röster förnimmes i korridoren och dubbeldörrarna plötsligt af djupt bugande uppassare slås upp på vid gafvel för en strålande uppenbarelse: — Jenny i »vid himmelsblå, svandunskantad taftkappa» öfver den ljusa aftontoiletten, med rosor i det ljusa vågiga håret och ögon lysande som stjärnor i ett ansikte så fullt af daggfrisk ungdom och oskuldsfull glädje att det är »som såge man våren själf» — Jenny med leende läppar och öppna armar, kinder våta af tårar och en röst, hvars oförlikneliga tonfall kommer hjärtat att smälta i ens bröst som snö för solen... »Å, tant Anna-Lisa, tant Anna-Lisa! Och du, lilla kära Agnes — tänk, tänk att fa träffa er

här rakt som fallna från himmelen, ni söta, älskade menniskor! Å Herre Gud, hvilken glädje!» —

— Ja, hvem kan motstå henne, hvem kan värja sig för den magnetism som utströmmar från hela hennes väsen, hvem kan undgå att värmas af all denna solskensvärme —? — Åtminstone icke de ömma och minnesgoda hjärtan hos hvilka hennes blotta åsyn, ljudet af hennes stämma sätta så många strängar i dallring och frammana så många kära och rörande hågkomster. — Allt som möjligen kunnat verka skymmande eller åtskiljande är i ett ögonblick förgätet. — Man gråter och snyftar i hvarandras armar, man klappar hvarandra i ryggen, man ler, man pratar hvarandra i munnen med tusen frågor på hvilka ingen ger sig tid att svara förr än glädjens och öfverraskningens första hvirfvelstorm hunnit lugna sig... Så småningom sansar man sig — Eva presenteras och får sig i hastigheten och den allmänna glädjestämningen också en kyss och ett famntag, ett »Minne för lifvet», knappast mindre dyrbart än det »alltför nätta nålfat i form af en aborre» och den flaska »verkligt äkta Kölner Eau de Cologne», som hon förut fått i present af farbror Geijer och i Dagboken högtidligt lofvat sig att »troget gömma» så länge hon lefver... Agnes ringer efter mera té, man slår sig ner i all gemytlighet vid det runda bordet och snart är pratet i full gång — man talar om gamla minnen och nya förhållanden; skämt och allvar växla snabbt bland dessa stämningsmänniskor som dagrar och skuggor öfver Uppsalaslätten en blåsig solskensdag... Jenny är »obeskrifligt glad och söt, upprörd och högst intressant» — berättar sedan fru Anna-Lisa i det bref hon just höll på att skrifva då hon afbröts af det öfverraskande besöket. Med »värme och rörelse» frågar hon efter den

ena och den andra af de gamla vännerna där hemma, vill veta tusen detaljer och glömmer ingen... »Och Lindblad — Lindblad?» — »Han skrifver som bäst på en ny opera», berättar Geijer*. — »Å —! — Hvem skall sjunga den?» kommer det blixtsnabbt — »Ja — säg själf! —» Geijer drar litet på orden och ser henne halft allvarligt, halft skälmskt djupt i ögonen, »säg själf»!... »Ah!...» Det flyger som ett moln, en flyktig skugga öfver det mjuka, uttrycksfulla barnansiktet — därpå en plötslig solglimt. — »Ah!... Ja det — tänk det!! — Nog skulle jag nu kunna hjälpa honom med att få fram en opera både här och der hemma... derom är ingen fråga...» Och hon sitter tyst några ögonblick, ögonen bli stora och mörka, tankarna äro tydligen långt borta —. Men ögonblicket därpå slår stämningen åter om, och snart skrattar man så att tårarna tillra åt alla de äfventyrliga kulisshistorier som Jenny med öfverdådig humor och skalkaktig mimik ger till lifs från sitt triumftåg genom Europa. — Geijer sjunker till sist tillbaka i sin länstol, »fullkomligt maktlös» och damerna torka sina ögon. — Nog, nog, man orkar inte mera, man ber om förskoning! —

Så kommer frågan om biljetterna — hon vill väl hoppas att de fått goda platser —? — Herr Pastor har lofvat... »Herr Pastor, hvad för en pastor, här är inte fråga om några pastorer — naturligtvis äro ni mina gäster, mina kära, ärade, dyrbara gäster — nej, jag vill inte höra talas om annat och de bästa platserna på hela teatern skall ni ha, så sant jag heter Jenny...

* Antagligen operan Blenda, till hvilken Fredrika Bremer författat texten, men som aldrig blef fullbordad af kompositören.

Prat, jag säger bara att jag inte sjunger, om jag inte får biljetter åt er... Seså, den saken är afgjord, jag skickar upp dem i morgon!...» Geijer frågar efter Mendelssohn... »Mendelssohn, ja, farbror Erik Gustaf, han är en engel... Naturligtvis måste han träffa er!... Ja, vi komma väl upp hit någon stund, då det passar sig, och sjunga och spela för er så mycket ni orka höra —!—»

Och med detta helt vårdslöst framkastade löfte om en enastående konstnjutning tar hon ändtligen afsked, kysser ännu i dörren på fingret och rullar bort i markisinnan de Sassenays länge väntande ekipage, medan de kvarlämnade, liksom plötsligt uppvaknande, dra djupt efter andan och se på hvarandra med något af den känsla, man erfar, då ridån går ner efter ett fängslande, bländande skådespel.

— Och då Agnes senare i bref och Dagbok skildrar återseendet, måste hon oförbehållsamt erkänna, att Jenny är mer bedårande än någonsin... »En trollpacka är och blir hon!... Ty det är ej möjligt att se och höra och vara tillsammans med henne utan att bli förhexad, betagen, fullkomligt förälskad i henne om och om igen...» Äfven till det yttre finner man henne förskönad, »i hög grad embellerad», ehuru man knappast kan säga hvari förändringen egentligen består. Den lilla teaterråttan, den i trånga och torftiga förhållanden uppvuxna Stockholmsflickan mognar allt mer till kvinna och konstnärinna; — och den andliga utvecklingen trycker för hvarje år allt tydligare sin prägel äfven på ansikte och gestalt. I detta fall har äfven eftervärlden i själfva verket det förträffligaste åskådningsmateriel att hålla sig till — ty en enda blick på Södermarks båda porträtt, det från 1843 och det från

1848* är tillräckligt för att konstatera gången af denna underbara utvecklingsprocess. Hvilka höjder och djup af lif, känsla och erfarenhet, af andlig tillväxt och mognad, ligga ej mellan dessa båda bilder! — På den ena, där hon står, ung och blond, med sina vackra, bara flickarmar, sin bästa klänning och sina välfriserade lockar midt i det omsorgsfullt arrangerade staffaget af lagrar och obligatorisk näktergal, ännu så helt och hållet den lilla söta mamsell Lind, de förnäma damernas protegée och de unga stockholmska teaterhabituéernas förtjusning, visserligen en uppgående stjärna men ännu icke mer bländande eller imponerande än att man obesväradt kan be henne »stå i tablå» eller höja stämningen på en soiré med ett par visor, medan det dukas till supén; — på den andra har hon redan hunnit växa till en konstens prästinna, omstrålad af ett hemlighetsfullt majestät som nästan verkar skrämmande, en inspirerad sierska, hvars allvarligt visionära ögon genom de andliga bergshöjdernas förtunnade luft tyckes skåda in i rymder dit hvardagsmänniskans blickar aldrig nå och från hvars halföppna läppar man är beredd att förnimma toner från okända världar. Midt emellan dessa båda, hvart på sitt sätt så karaktäristiska porträtt, har det välkända af Magnus, måladt just vid denna tid, sin plats —; och just sådan som hon där framställes, ljus, glad, själfull och ungdomlig, i den af många samtida beskrifna för henne egendomliga »uppmärksamt lyssnande» ställningen, lätt framåtlutad med lyftadt hufvud, lysande ögon och de i sin behagfulla hvila så förtjusande händerna lätt hopknäppta i skötet — sådan torde hon hafva tett sig denna afton hos Geijers och ungefär sådan måste

---

* Som Norma.

vi föreställa oss henne vid musikfesten i Aachen, så vida öfver hufvud taget någon fantasi förmår skapa en verkligheten något så när motsvarande föreställning om ett Väsen, hvars säregna och oemotståndliga charme af alla som sett henne förklaras vara obeskriflig, »en varelse, hos hvilken egentligen intet i vanlig mening kunde kallas vackert» men allt i sin samverkan var förtrollande, och hvars utseende säkerligen af den störste konstnär lika litet till sin totalverkan kunde återgifvas på duken som det målade landskapet förmår återgifva molnskuggornas flykt, vattnets glittrande vågspel eller ljusets lek mellan skälfvande löf. Såväl samtida skildrare som senare minnestecknare hafva öfveransträngt sig under sökandet efter superlativ för att beskrifva henne — men hur kallsinniga lämna oss icke för det mesta alla dessa hopade adjektiv, hur overklig och opersonlig är ej, när allt kommer omkring, den bild, som de förmå skapa af den »Gudomliga», den »Englalika», den »Oförlikneliga» Jenny, hon, hvars förnämsta tjuskraft dock framför allt var den intensiva, geniala och absolut ursprungliga p e r s o n l i g h e t e n s! — Att hon varit en ej blott af sin samtids, men af alla tiders största konstnärinnor, hör till de obestridda dogmer som längesedan ingått i hvarje bildad människas trosbekännelse; men hvad är det väl, när allt kommer omkring, mer än en dogm, liksom andra dogmer grundad på traditioner hvilkas tillförlitlighet senare och mera skeptiska släkten kanske skola bestrida? — Man har redan ofta anmärkt det egendomligt tragiska däri att just den konst, som kanske för stunden fattar oss starkast af alla, som i sin omedelbara verkan är mäktigast, just den är af alla den mest efemära, den mest flyktiga och förgängliga. Skriftställaren, skalden, tonsättaren, den skapande konstnären,

alla lämna de efter sig något af sin innersta personlighet i verk som ännu inför sena tider skola vittna om hvad de varit och velat, ja, kanske först af dem bli rätt förstådda. Endast den dramatiske konstnären lefver helt i nuet —, hvad han skapat och gifvit försvinner med honom och från samtidens brist på förstående kan han aldrig vädja till eftervärldens rättvisa. Då ridån gått ned efter den snillrike skådespelarens sista afskedsrecett, då den stora sångerskans sista ton förklingat i operasalongen eller koncertsalen, — hvad återstår väl då? — Ett minne, till en tid bevaradt i tacksamma hjärtan, men förr eller senare förbleknadt, ett fotspår i sanden, snart utplånadt af tidens oemotståndligt framrullande böljor —? — Så synes det åtminstone. Men huru långt nå väl våra kortsynta ögon, huru mycket veta vi väl om orsak och verkan, om hvad som är bestående eller förgängligt i denna af hemlighetsfulla krafter uppfyllda värld? — Hör icke måhända en ädel konst, i hvad gestalt den än uppenbarar sig, alltid till de mäktiga andar, hvilkas beröring, då de stiga ned, åtminstone för ögonblicket förvandlar hvardaglighetens grumliga Bethesda till en sjudande och undergörande hälsokälla, där de andligen lytta och lama, de förkrympta och förtvinade hämta ny hälsa och lifskraft? — Och hvem vågar uppdraga en gräns för verkningarna af detta reningens och föryngringens bad äfven på kommande släkten, ja, intill tredje och fjärde led? — Hvem anar väl huru många ädla impulser, huru mycken sträfvan mot högre mål och ideal som i själfva verket kunna söka sitt ursprung i en väckelse, för länge sedan gifven just af den konst som synes vara den förgängligaste af alla? — Få konstnärer hafva tagit sin uppgift med djupare, mera religiöst allvar än Jenny Lind, därom äro alla ense, och därom vittna på ett

gripande sätt hennes egna uttalanden i bref och anteckningar. Säkerligen har ock det sätt hvarpå hon fyllde denna uppgift lämnat djupare spår än mången anar. Det blef henne förunnadt att för sin samtid uppenbara ett högre och ädlare skönhetsideal än något hvarom man förut kunnat drömma — och mot hvem bör världen väl vara tacksammare än mot hvar och en som lär den fordra en högre fullkomlighet — på hvad område det än vara må — än den hvarmed man förut låtit sig nöja?... Så mycket är visst; och vi, för hvilken denna underbara konst endast är och måste vara en vacker legend, vi kunna åtminstone glädja oss åt tanken att intet äkta skönhetsfrö någonsin faller till jorden utan att på ett eller på annat sätt slå rot, spira, blomma och sätta frukt äfven för kommande generationer. Så lefver kanske ännu Jennys konst som en inspirerande kraft i någon ung konstnärs bröst, utan att någon anar dess ursprung. Men välljudet af de toner som en gång förklingat förmår dock ingen fantasi att åter väcka till lif — och om konstnärinnans storhet skänka oss, som sagdt, alla de granna och öfversvinneliga fraser hvarmed den skildras blott en matt och kylig föreställning. Så mycket mer lockande är det att af tusen bevarade smådrag, ur bref, anteckningar och personliga beskrifningar för sig själf söka skapa en lefvande bild af själfva människan sådan hon tedde sig just i denna sin konstnärsbanas strålande försommartid — af den unga flicka som med blotta makten af sin personlighet vann alla hjärtan redan innan hon hunnit besegra dem med sin konst och som därför ej blott blef beundrad och hyllad men äfven älskad så som väl knappast någon primadonna vare sig före eller efter henne blifvit. Och det kan ej nekas att den ungdomliga gestalt, hvars graciösa konturer allt

tydligare framträda i detta virrvarr af hågkomster och iakttagelser, alla mer eller mindre färgade af iakttagarens egen personlighet, ännu i dag verkar oemotståndligt bedårande. Någon »engel» i den bemärkelse hvari ordet användts af alltför ensidigt panegyriska minnestecknare var hon visserligen ej — därtill var hon alltför intensivt mänsklig med alltför många mänskliga kantigheter och brister, säkert ej minst stötande och i ögonen fallande just för dem, som under utvecklingsåren stått henne närmast. Men äfven solen har sina fläckar och Jenny liksom de flesta genialiska stämningsmänniskor hade i hög grad »les défauts de ses qualités» — dock fel just af den art, som hos en verkligt storslagen personlighet ej kunna räknas till »det väsentliga». Och hur intagande, hur hjärtevinnande står hon ej för ens fantasi just i denna sin flickaktiga, ingalunda felfria men äkta mänsklighet, så impulsiv, så daggfriskt ung, så strålande af lif och godhet, så oberörd alltjämt af rampljusets och teaterluftens förtorkande och artificiella drifhushetta! — Hur ser man henne icke för sig, oändligt växlande och dock alltid nästan trotsigt full sig själf, så som hon framstår i alla dessa hvarandra skenbart nästan motsägande skildringar: än »förbehållsam och tillbakadragen, så utomordentligt känslig, att hon lätt såras af ett ord och blir tyst och allvarsam, utan att någon förstår hvarför» — än åter »nästan barnsligt öppen och förtroendefull» — ena stunden »skolflickaktigt uppsluppen och passioneradt road af dans», den andra »djupt melankolisk» — men alltid, för alla som komma i närmare beröring med henne, alltigenom sann, alltigenom äkta och oförfalskad, »från hufvud till fot ensam i sitt slag», som fru Birch-Pfeiffer en gång skref om henne. Hur förtjusande blir ej, ju mera man betraktar det, detta unga

ansikte med de mjuka, oregelbundna dragen, så plastiskt och uttrycksfullt just i sin saknad af formens och linjens stränga skönhet — hur väl förstår man ej, att ett sådant ansikte värkligen, som man beskrifvit det, måste varit »genomskinligt» för hvarje själens rörelse, att det i en hänförelsens stund »bokstafligen blef förklaradt, skinande som en engels ansikte», men också under intryck af en annan stämning kunde vara »mäktigt af ett nästan skräckinjagande allvar», ja, till och med då hon var »misstrogen eller på sin vakt gent emot falskhet och osanning», kunde verka »nästan förstenande»! — Med ett ord, hon verkar ännu efter nästan en människoålders förlopp som den »trollpacka» Agnes Geijer säger henne vara; man dröjer sig förhäxad och betagen kvar vid denna bild, nästan glömsk af att det egentligen icke är den man skall teckna, eller att den i alla händelser ej får intaga en alltför dominerande plats på duken, afsedd för så många andra gestalter. För den lilla Geijerska familjegruppen — och i första rummet för Geijer själf — hade hennes personlighet emellertid under de oförgätliga festdagar, som nu följde på denna första minnesrika afton, verkligen en betydelse som ej fullt kan uppskattas utan att man rätt lefvande ser henne för sig, ej blott som den klassiskt traditionella världsberömda sångerskan, men framför allt som den varmhjärtade, impulsiva och alltigenom förtjusande unga varelse hon just vid denna tid verkligen var. Sammanträffandet med henne och Mendelssohn vid musikfesten i Aachen skulle för Geijer blifva ett af de vackraste och festligaste af lifvets många vackra och rika minnen — och det är därför ej utan afsikt som jag — i mångens tycke kanske onödigt starkt, — velat betona hvarje detalj som bidragit att göra den till hvad den var.

...Vännerna på hotellet komma icke så tidigt till ro den kvällen, som man egentligen tänkt sig; man är alltför upplifvad, alltför »agiterad» af den oväntade uppenbarelsen för att kunna sofva, och såväl fru Anna-Lisa som flickorna gripa sig därför, trots den sena timmen, pliktskyldigast an med att afsluta de hastigt afbrutna brefven och dagboksanteckningarna. På ingen har aftonens upplefvelser kanske gjort djupare intryck än på Eva Hamilton, ehuru hon till det yttre setat en smula blyg och stel, litet häpen och förvirrad, men i hemlighet hänförd, midt i denna cyklon af prat och skratt och gråt, af skämt och allvar, af snillrika infall och tusen hänsyftningar på förhållanden, tillhörande en för henne okänd men för hennes reskamrater så mycket mera förtrolig värld. Det är en ny men förtjusande erfarenhet; och då hon sedan, ärligt och samvetsgrant som alltid, i dagboken antecknar hvad hon upplefvat, är det icke utan att man mellan raderna skymtar en viss fruktan att ej inför så mycket underbart och hänförande kunna bibehålla den jämvikt, den »tenue» som bör vara en väluppfostrad ung dams första kännemärke. Hon skrifver:

... »Hur obeskrifligt roligt att på så nära håll verkligen få skåda Jenny Lind! — höra hennes genialiska konversation och beundra hennes lifliga mimik!... Jag var alldeles betagen af hennes förtrollande väsen. Måtte jag blott med full besinning, som en förståndig människa anstår, kunna höra henne sjunga i Skapelsen, hvilken skall uppföras på pingstdagen under Mendelsohns anförande! ...... Ack Musik, Musik! — Intet i verlden kan dock uppväga hvad Musiken är för mig — jag känner ögonen tåras vid blotta tanken på allt hvad jag nu skall få höra! ... Måtte ej min pröfning en gång i framtiden blifva att mina nerver rent af ej kunna uthärda denna outsägliga njutning! — För allt

annat är jag stark — men några toner — och jag är försjunken till ett Intet!...»

Den »domning och likgiltighet» gent öfver alla nya intryck, hvaröfver den älskvärda dagboksförfattarinnan i början af resan så vemodigt klagat, tyckes, som man ser, redan vara på god väg att försvinna.

*

Nu följa dagar och timmar hvarandra som de blomsterkransade danserskorna i ett antikt festtåg, den ena vackrare, gladare, mera leende och förtrollande än den andra... »Ibland,» skrifver Agnes, »förefaller mig sannerligen som om allt detta omöjligt kunde vara verklighet — jag blir rädd att det när allt kommer omkring måste vara ett Diorama*...» Och med något af ljusbildernas skiftande, flyktiga färgspel växla också oaflåtligt i Dagböckerna skildringar af »oförgätliga stunder» under ständigt beklagande af att man tyvärr endast måste nöja sig med några rader »då volymer icke skulle förslå»... För den helt och hållet utomstående skulle troligen de flesta af dessa anteckningar, nedkastade som de äro med flygande penna i ett eller annat i förbifarten gripet ögonblick, te sig alltför fragmentariska, torra och osammanhängande för att synnerligen intressera. Men sedda i minnets och den bevarade traditionens varma belysning göra de ett helt annat intryck och mellan raderna skymtar man alla de i verklighetens färger strålande detaljer som bläck och penna ej förmått

* Man hade besett ett sådant i Köln och de växlande bildernas »underbara naturtrohet» hade gjort ett outplånligt intryck på samtliga damerna. Fru Anna-Lisa ägnar en hel brefsida åt »detta fenomene».

återge. En axplockning i denna rika skörd af soliga hågkomster är allt hvad vi här kunna tillåta oss.

Den rad af Lyckliga Möten, som alltjämt så mycket skulle bidraga till resans improvisatoriska charme, fick redan morgonen efter Jennys aftonbesök en angenäm tillökning... Efter att hafva frukosterat »med näktergalsackompagnement under en redan fullt utslagen rosenspalier» i hotellets vackra trädgård, står det lilla ressällskapet just i begrepp att företaga ett orienterande ströftåg kring staden, då en vagn stannar utanför porten och en ung herre stiger ur, samt artigt hälsande på svenska frågar om han har den äran att vara igenkänd af professor Geijer? — Det är den tjugutreårige grefve Carl Wachtmeister, hvilken efter i Uppsala aflagd kanslіexamen nyligen blifvit anställd som attaché vid legationen i Bryssel — således ännu blott på lägsta trappsteget af en lång och lysande diplomatbana, men icke dess mindre för ögonblicket stoltare än någon minister — ty kommer han kanske icke som envoyé extraordinaire med förtroendeuppdrag från en Drottning? — Det är nämligen Jenny, som skickat honom; han medför från henne ett egenhändigt bref — hvilken skatt! — och dessutom de utlofvade biljetterna, såväl till koncerterna som till alla repetitioner man kan önska bevista... Mademoiselle Lind har dessutom ålagt honom att göra allt hvad i hans förmåga står för att professor Geijer och hans sällskap må finna vistelsen i Aachen så angenäm som möjligt. — Han ber att helt och hållet få ställa sig till deras disposition... Med ett ord, den unge grefven företer, som flickorna i tysthet komma öfverens, de omisskänneligaste symptom af att vara hvad Agnes skälmaktigt kallar: »Ett fullt utveckladt praktexemplar af Släktet Lindwurm —» samt förklarar äfven okonstladt och

oförbehallsamt att han »när som helst vore färdig att resa till världens ända» för att få se Jenny Lind och höra henne sjunga. Man skämtar en smula — men detta svärmeri blir dock i själfva verket ett föreningsband som snart leder till upptäckten om många andra och viktigare beröringspunkter. Man återvänder till trädgarden, och där, i skuggan af rosenspalieren, blir samtalet inom kort af helt annan art, af vida djupare och mera omfattande intresse, än det ofta blir mellan främlingar. Detta — märker man snart — är icke något vanligt, för uppträdande i ambassadhotellens salonger väldresseradt ungt societetslejon; det är en i högsta grad originell, självständig och egenartad personlighet, uppriktig och okonventionell »ända till förfäran», egendomlig bade till sätt och utseende, men dock alltigenom fin, nobel och älskvärd, med ett ord, en människa, som med alla kantigheter och egenheter både fängslar och intresserar och som man gärna skulle vilja känna närmare. Man skiljes nästan som gamla vänner, sedan man kommit öfverens att träffas hos Jenny på eftermiddagen och sedan följas åt till repetitionen — och medan Geijer och hans unge ledsagare bege sig af på en rundtur kring staden, utbyta damerna åsikter om den nya bekantskapen. Man finner honom enstämmigt »alltför hygglig — så modeste och retiré, men på samma gång så ovanligt bildad och instruerad», tycker fru Anna-Lisa, medan flickorna, trots alla små egenheter, finna honom »oerhördt intressant» — med, som Eva sedan skrifver i sin Dagbok — »något så allvarligt och ovanligt, nästan *tant soit peu triste* i hela sitt väsen —» intryck som endast bestyrkas af en fortsatt närmare bekantskap, snart mognande till verklig vänskap.

På bestämd tid beger man sig af för att på väg till

repetitionen aflägga det öfverenskomna besöket hos Jenny i hennes tillfälliga bostad. Om detta besök och hvad som därpå följde skrifver Agnes:

... »Marquis de Sassenay bor i ett magnifikt palais vid stadens vackraste gata, Teaterstrasse... Jenny kom genast, så fort man anmält oss, nedstörtande för trappan med öppna armar, följd af grefve Wachtmeister, samt bad oss stiga in i Biblioteket på nedre botten, där vi kunde vara ostörda... Hon var oändligt söt och vänlig samt sade, att Mendelsohn var ytterst ifrig att få träffa Pappa samt att de redan kommit öfverens att komma till oss, antingen efter repetitionen i morgon eller på söndag förmiddag — han skulle ombestyra, att ett instrument sändes upp och de gladde sig båda att få göra musik för Pappa. Tänk, hvilken fest —!! — — Vi stannade helt kort för att ej uppehålla henne samt togo sedan Grefve W. med oss i vagnen och foro till teatern. Vid åsynen af våra kort blef regissören alldeles ifrån sig af artighet, förde oss in i en loge och bugade och komplimenterade i oändlighet... Vi voro i största spänning; mitt hjärta slog hårdt vid tanken på att ändtligen få höra Skapelsen utförd så, som jag hört den i min inbillning — men aldrig i verkligheten — och anförd af Mendelsohn! — Delvis blefvo mina förväntningar litet besvikna men delvis också öfverträffade. Orkestern var god, körerna gingo förträffligt, men de amatörer, som utförde solopartierna voro i mitt tycke rätt ledsamma — första basen bölade som en oxe — — men tycktes likväl mycket slå an på publiken. Dock allt ofullkomligt glömdes i ett ögonblick då Jenny reste sig och började sjunga* — — Englalikt, himmelskt! — alla

* Mendelssohn skrifver själf härom den 8 juni till Franz Hauser: »Du ber mig berätta om musikfesten i Aachen. Den var mycket härlig, mycket lysande, öfverträffande alla andra — förnämligast genom Jenny Lind. Ty hvad orkestern angår, har jag vid andra tillfällen kanske haft en bättre, och kören, ehuru utmärkt, har jag vid föregående fester haft lika bra. Men de voro alla så lifvade, så eldade, så konstnärligt stämda af Linds sång och väsen, att det var lust och fröjd deråt... allt gick med en takt och en jämnhet som aldrig förut...»

andra uttryck äro för svaga. Så som hon föredrog »på starka Vingar» och »en bjuder ängens friska gräs» — med alla drillar och roulader, som en lek, en fågelsång — ett välljud, ett uttryck, en skönhet, som trotsar all beskrifning! — Ja, det kan man kalla mer än konst, det är génie! — Pappa vände sig om och nickade åt mig — jag vet inte hvem af oss, som var mest förgråten... Min stackars grefve föreföll fullkomligt sinnesslö af hänförelse, åtminstone hvarken hörde eller såg han något annat än sin gudomlighet; då stackars lilla Mamma, som fått hufvudvärk af värmen, ville gå hem efter första afdelningen, erbjöd han sig emellertid — gentleman in i döden — att följa henne, samt gjorde så äfven, men lyckades i sin sinnesförvirring och tankspriddhet att gå vilse med henne tre gånger på vägen till hotellet, så att hon var halfdöd af trötthet då hon ändtligen hann fram. — — Men jag skulle väl tala om Mendelsohn —! — Han anför präktigt, man kan icke tänka sig något roligare än att se honom; men oerhördt sträng och noga är han... Det måtte för resten ej vara lätt att hålla reda på hvar ton i en orkester på nära 600 personer! — Men också anlitar han alla tänkbara medel för att göra sig förstådd och åtlydd, ja, man kan väl säga, att han anför med ögon, öron och alla lemmar, förnuft och alla sinnen, som det står i katekesen. — Han sjöng, han gallskrek, han höll tal, han gestikulerade både med armar och ben; aldrig har jag sett något liknande!... Under ett af uppehållen kommo han och Jenny upp i vår loge, båda öfverströmmande af vänlighet... Mendelsohn är af medelhöjd, smärt och spänstig, mycket mörk och liflig som en eld; de starkt judiska anletsdragen förskönas af ett par utomordentligt vackra, strålande och uttrycksfulla ögon. Han talar otroligt fort, man måste riktigt anstränga sig för att förstå och följa med hvad han säger... Jag måste verkligen fråga mig, om det ej var en dröm alltsammans — att jag verkligen talade med Felix Mendelsohn Bartholdy? — Att Lind berömde min sång och sade, att jag var 'eine sehr musikalische person?' — att Han sade mig artigheter —? — Aldrig skulle jag väl ännu för ett år sedan kunnat tänka mig, att jag skulle få upplefva något sådant!...»

Evas erfarenhet var nästan ännu mera öfverväldigande. Mendelssohn tog henne nämligen i hastigheten för fru Geijer — som emellertid redan hunnit lämna teatern — och »adresserade sig med största lifighet genast till henne samt underhöll henne en lång stund pa det älskvärdaste...» »Jag hade,» skrifver hon med en hand, som ännu tyckes darra af sinnesrörelse, »velat niga till jorden af pur respect, då jag nu med egna ögon fick skåda detta Stora Musikaliska Snille ... och kunde knappast framstamma annat än ett »Ich bin ganz entzückt!»... Man lefde ännu i genidyrkans tecken, då ett snille var ett Snille — med stort S — och hvarje personlig, om än så obetydlig beröring med en af de gudabenådade räknades till lifvets mest dyrbara och oförgätliga erfarenheter. En senare tid har lärt sig taga de stora männen med mera ro — men kanske därvid också förlorat ett af de glädjeämnen som för mindre kritiska och sammansatta sinnen gjorde tillvaron vackrare och mer färgrik.

—

VI.

...»Vädret är gudaskönt också i dag, och vi gå nu ned i den täcka trädgården, medan vi vänta på vidare Tilldragelser...»

Med dessa ord, malande för en stämning hvari man finner äfven det mest förtjusande och osannolika möjligt, slutar Eva Hamilton, tidigt på självfva pingstaftons morgon sin skildring af allt det märkliga man redan hunnit upplefva. Den med så glada förväntningar började dagen skulle ej blifva mindre innehållsrik än de föregående. Man gjorde en »förtjusande» åktur till förstaden Burtscheid för att uppsöka skyddsängeln från Hannoverbanan — hvarvid man dock endast lyckades påträffa »två andra snälla Pastorer men ingen Fido». — Man besåg dômen, kejsarsalen och många andra märkvärdigheter, man besökte Elisenbrunnen och betraktade med glada och intresserade ögon »hela Europas Beau Monde promenerande de sista parisermoderna i alléer och arkader» — med ett ord, man hade hunnit med otroligt mycket, till och med ett längre besök af den älskvärde Kölnerbekantskapen Kanonikus Smets, innan dagens många stämningsfulla och intressanta erfarenheter kulminerade i den Stora Händelse, om hvilken Eva redan tidigt följande morgon, ännu nästan i andaktsfull stämning, skref:...

»Vi tillbringade gårdagens afton i sällskap med Felix Mendelsohn-Bartholdy! med ingen ringare person än Han! — Och med Jenny Lind —!!!»

*

Konstellationen var onekligen tillräckligt bländande för att försätta äfven ett mindre lättflytande blod än de svärmiska och musikälskande unga svenska flickornas i lifligaste svallning; ty enligt samtidens enstämmiga dom fanns bland alla stjärnor på konstens himmel just då ingen enda hvilken i klarhet kunde täfla med, än mindre öfverglänsa de båda, hvilka i dessa dagar läto sitt förenade ljus lysa öfver det benådade Aachen. I Felix Mendelssohn-Bartholdy såg man vid denna tid såväl Haydns, Bachs och Händels, som Mozarts och Beethovens obestridda och fullt värdige tronföljare i tonernas rike — och hvad den »Svenska Näktergalen» angick, så gjorde man i afseende på henne inga jämförelser, man endast föll ned och tillbad.

De båda konstnärerna hade tillkännagifvit sin afsikt att tillbringa aftonen hos Geijers efter slutad generalrepetition; hotellvärden »Zur Kaiserkrone» hade med leende och bugande beredvillighet ställt »en liten förtjusande privat-salon med utsikt åt trädgården» till de ärade svenska gästernas disposition; Mendelssohn hade låtit skicka upp en koncertflygel och grefve Wachtmeister en »fullkomlig vagnslast af de härligaste rosor» med hvilka de blomsterälskande flickorna jublande prydde både rummen och sig själfva, medan fru Anna-Lisa som vanligt icke försummat att sörja för »riklig eclairering»... Allt var således fullt ordnadt till fest då de efterlängtade gästerna vid niotiden anlände, »vid

strålande lynne» och åtföljda af den trogne Wachtmeister som uppvaktande kavaljer. De hade en ansträngande dag bakom sig: — Kör och orkesterrepetition från åtta till två, omedelbart därpå stor festdiner till half fem samt till sist generalrepetition för morgondagens koncert från fem till nio — och att lynnet under sådana förhållanden fortfarande kunde vara »strålande», tyckes visa att det utlofvade besöket hos de svenska vännerna af båda betraktades som en uppfriskande och lifvande glädje. Att ett samkväm, börjadt under sådana förutsättningar, till och med måste »öfverträffa alla förväntningar», kan knappast förvåna. »Hänförande roligt» kallar Agnes Geijer i Dagboken denna afton, från hvilken hon i lefvande hågkomst skulle bevara så mycket mer än de skrifna sidorna kunde rymma. Geijer kallar den själf senare i bref till Fredrika Bremer »glad och intressant». Säkert var den det ena i lika hög grad som det andra. De gemensamma intressena voro många och värmande och glädjen en självskrifven gäst i denna lilla krets af lyckliga människor, bland hvilka så godt som hvar och en kanske just i detta ögonblick tyckte sig hafva nått en af de lifvets solljusa höjdpunkter där man tacksam hvilar ut efter det Förflutnas genomkämpade strider och med glad förväntan ser framåt mot Framtidens uppfyllda förhoppningar. För Geijer, lycklig i känslan af återvunna krafter, nästan af en nyvaknad ungdom, hägrade hela denna sommar allt mer lockande tanken på kommande rika arbetsår, då han, fri, ostörd och oberoende som aldrig förr, skulle få afsluta redan påbörjade arbeten och uttala åtminstone något af det myckna, han ännu hade osagdt. Fru Anna-Lisa andades ut i oändlig lättnad efter det sista årets tryckande ångest, samt vågade kanske för första

gången i sitt lif, att glömsk af all »grufsamhet» helt hänge sig åt ögonblickets glädje; för Agnes var lifvet efter alla lyckligt utståndna stormar i denna stund idel solsken, utan en enda skugga — och äfven den goda samvetsömma Eva började med förvåning upptäcka att icke ens de mest afhållna vänners och fränders kärleks-sorger, misstag och dårskaper på längden kunde helt och hållet förmörka tillvaron för ett sundt och rent, för alla goda och vackra intryck mottagligt, om än aldrig så ömt och deltagande hjärta. Hvad som således kunde sägas om medlemmarna af det lilla Geijerska ressällskapet ägde i viss mån sin tillämpning äfven på de båda undantagsvarelser, konstens och lifvets utkorade söndagsbarn, som denna afton stämt möte med dem i den lilla rosenprydda salongen på Hotell Zur Kaiserkrone, liksom flyttfåglar från vidt skilda trakter för några timmar kunna hvila ut tillsammans i någon stilla, af all vårens blommande skönhet omkransad skogssjö, innan de åter lyfta vingarna till flykt. Framför Jenny låg världen efter de stora segrarna i Berlin och Wien — isynnerhet den sista triumfen, så stormande, att den till och med varit nära att kosta henne lifvet — i denna stund som ett eröfradt land; — Europas mest musikbildade och kritiska publik, van att mäta hvarje uppträdande konstnär efter det mått, som uppställts af en Catalani, en Malibran, en Pasta, en Sontag, en Wilhelmina Schröder-Devrient, hade oförbehållsamt sträckt vapen inför den unga, nästan okända sångerskan från norden och tillerkänt henne priset framför alla. Hädanefter funnes för henne inga strider mer; hon kunde blott lugnt, med klingande spel och flygande fanor, draga vidare på den segerbana där jublande skaror blott väntade på att strö rosor för hennes fötter. Allt detta

var för henne ännu så nytt — morgonens dagg och soluppgångens friskhet låg kvar öfver det hela, och säkert kom hvarje ny triumf hennes hjärta att klappa af en glädje som de senare årens ännu mer lysande framgångar knappast skulle skänka. Kanske var det just på dessa år som hon en gång skulle se tillbaka som de mest oblandadt lyckliga af ett på lycka och medgång mer än vanligt rikt lif — och bland de många ljusa minnen hon bevarade förblef — enligt hvad hon själf lär ha försäkrat — samvaron med Geijer och Mendelssohn vid musikfesten i Aachen hela lifvet igenom ett af de käraste. Hvad Geijer alltifrån deras första bekantskap varit för henne, huru varmt han kände för henne och huru helt han förstod det högsta och bästa hos henne, veta vi redan; huru Felix Mendelssohn-Bartholdy å sin sida uppfattade henne har han själf sagt oss, då han, den bland konstens och andens utvalde uppvuxne, försäkrat, att han »aldrig i sitt lif träffat någon så ädel, så äkta, så sann konstnärsnatur som hennes, aldrig naturanlag, studier och innerlig känsla i så harmonisk förening»... Om sympatien är den lifsluft — och hvem tviflar väl därpå? — som människonaturen kräfver för att utveckla sina finaste hjärtblad, sina vackraste och ömtåligaste blommor, så borde visserligen denna afton för alla närvarande varit en stund af rikaste andlig blomstring. Hvad Mendelssohn själf angår, så befann han sig just denna sommar i det tillstånd af starkt själslig exaltation, då lifvets låga brinner med mångdubblad styrka och klarhet och allt det för personlighetens innersta väsen mest egenartade till ytterlighet intensifieras. Han var nämligen som bäst sysselsatt med att lägga sista handen vid hvad han själf hoppades skulle blifva hans lifs bästa, mognaste och största verk — oratoriet Elias; första

afdelningen var redan fullt afslutad, liksom äfven en stor del af den andra, och midt under de tusen bestyr, den ansträngda, oaflatliga spänning, som anförarskapet förde med sig, kunde han ej ens nu afhålla sig från att ägna hvarje ledigt ögonblick åt det kära arbetet. Ännu denna morgon hade han med Simrock, innan han begaf sig till repetitionen, grundligt genomgått och diskuterat partituret; nu förde han det med sig för att äfven delvis få genomgå det med den för honom både genom Jenny och den afhållne ungdomsvännen Lindblad redan välbekante Geijer. Det blef en högtidsstund för båda och ej mindre för de lyckliga, hvilkas roll som åhörare och åskådare man ej kan undgå att finna sällsynt afundsvärd. Fantasien har ej svårt att med lefvande färger måla den lilla gruppen vid den uppslagna flygeln — ty huru välkända, huru förtroliga äro ej för oss alla sedan barndomen genom otaliga skildringar och afbildningar just dessa gestalter: — Erik Gustaf Geijer, Mendelssohn och Jenny Lind — man behöfver endast nämna dem för att lifslefvande se dem för sig... Den gamle svenske professorn, kraftig och axelbred om ock en smula böjd af åren, med håret grånadt och ansiktet fåradt af många tankar och strider, men ögonen lysande af ungdomlig ifver och intresse, då han med händerna på ryggen, med glasögonen på näsan, varm och upplifvad böjer sig fram för att i det på notstället uppslagna partituret uppmärksamt följa kompositionens gång — medan tonsättaren själf, spenslig och nervös, sydländsk mörk och med stora flammande ögon i det bleka orientaliska rasansiktet, än i en forsande ström af vältaliga ord förklarar och demonstrerar hvad han tänkt sig, velat och eftersträfvat, än gnolar en melodi och än med snabba konstnärsfingrar på pianot skisserar en passage, ett tema,

ett motiv hvars alla detaljer sedan ton för ton diskuteras. Och bredvid dem, i lika verkningsfull kontrast till den enes kraftfulle ålderdom som den andres ännu ungdomliga, eldiga medelålder, den blonda Jenny med sitt mjuka barnansikte, sitt växlande minspel och sin smärta flickgestalt, hvars minsta rörelse, minsta åtbörd redan är idel musik, rytm och fängslande gratie... I sanning, ett märkligt klöfverblad äfven till det yttre — och till det inre sanna trosförvanter och tillbedjare i den »osynliga kyrka», om hvilken Mendelssohn en gång skref: — nämligen de som »mena det allvarligt med konsten» och däri söka något högre än ögats och örats lust och sinnenas förnöjelse. Mendelssohn har allt sedan han lärde känna Jenny Lind brunnit af ifver att få komponera en opera, i hvilken hon skall sjunga ett parti som är henne »fullt värdigt»... men — hur underligt! — medan de alltjämt tala och korrespondera om denna opera, blir det i stället ett oratorium, som växer fram under påverkan af den inspiration han hämtar ur beröringen med hennes konstnärsnatur; och då han tänker på den oförlikneliga klangen i hennes röst, blir det ingen operaaria, utan i stället serafernas utrop i Elias: — »Helig, Helig, Helig Herre Gud Sebaot!» — som ljuder för hans öron och som han måste fästa på papperet - det blir »för att uppfånga den egendomliga skönhet, som han älskade i hennes stämma» som han låter dess högsta toner klinga i den gripande maningen: »— Hör, Israel —!»... Om allt detta tala de nu med Geijer — de bli ifriga och allvarliga, musiken tystnar några ögonblick och så — då man minst väntar det, slår kanske Mendelssohn an ett ackord, och Jennys röst stiger plötsligt som strålen ur en kraftig, kristallklar springbrunn mot höjden... De toner, som

den kvällen fyllde den lilla salongen i hotell Zur Kaiserkrone, ha sedan dess hunnit blifva en del af den skönhetsälskande mänsklighetens gemensamma arfvedel. Vi känna den säkerligen alla och ha ofta lyssnat till den med glädje och rörelse, burna af en ädel konst, som synts oss göra den full rättvisa. Men kanske måste vi dock tro dem, som af egen erfarenhet försäkrat att endast d e n, som hört Jenny sjunga till Mendelssohns ackompanjemang, verkligen kan göra sig en föreställning om det absolut Fullkomliga... Lättare kunna vi kanske föreställa oss de känslor, med hvilka Geijer för första gången lyssnat till dessa toner. Var det icke just hvad han själf känt — var det icke den gudomliga kärlekens eviga svar på människohjärtats eviga, bäfvande fråga, var det icke just det budskap som det med hvarje år blifvit honom allt mer angeläget att få framföra som han hörde förkunnas, då Jenny sjöng:...

... »O m a f a l l t e r t h j ä r t a I m i g s ö k e n
D å I o c k m i g s k o l e n f i n n a!
— Så talar Gud.
... Ack, att jag kunde
Till Honom komma,
Att jag kunde nalkas Herrans tron —
Att jag kunde till Gud mig närma!...
— O m a f a l l t e r t h j ä r t a I m i g s ö k e n
D å I o c k m i g s k o l e n f i n n a! —
Så talar Gud!» *

— Säkerligen var det icke med torra ögon och helt visst med något vida mer och högre än musikälskarens

* Jenny sjöng — det torde knappast behöfva anmärkas — naturligtvis oratoriets tyska originaltext. Men af lätt begripliga skäl har jag föredragit att här använda den välkända svenska text, som till innehåll och mening fullt motsvarar densamma.

glädje öfver en intressant och tilltalande komposition, som han, då musiken tystnat, rörd och allvarlig slöt både tonsättare och sångerska i ett stort, varmt, faderligt famntag, vältaligare än alla ord.

... Öfverväldigande, oförgätligt,» säges intrycket hafva varit på alla närvarande. Man förstår det väl. Det försvagades ej heller, då Mendelssohn, efter en stunds uppehåll, åter satte sig till pianot, för att med »en kraft, en eld och en fulländad teknik», hvaraf åtminstone ingen af hans samtida var mäktig, tolka en ännu större mästares skapelse... Det var nämligen intet ringare tonverk än Beethovens Sonata Quasi Una Fantasia, som han denna afton spelade för Geijer — »gudomligt» enligt de båda flickornas hänförda vittnesbörd. — Instrumentet lämnade dock, som äfven Geijer i bref till Fredrika Bremer beklagar, åtskilligt öfrigt att önska — det var tungspelt och tonen saknade klang och skönhet — »annars hade han nog spelat ännu mer»... men under denne mäktige trollkarls händer tvangs det dock att sjunga och tala som det kanske hvarken förr eller senare gjort. Först efter åtskilligt öfvertalande lät han sedan under aftonens lopp förmå sig att spela några af sina egna kompositioner, bland hvilka särskildt nämnes »den sista af hans Lieder ohne Worte i femte häftet». Därpå föredrog Jenny naturligtvis »hänförande» — åtskilliga af Geijers och Lindblads mest karaktäristiska sånger, bland dem »Hennes egen» — nämligen Mod och Försakelse», den sång som Geijer tillägnat henne — för så länge sedan, syntes det dem väl bägge nu! — Och som på sätt och vis blifvit afgörande för hennes eget öde... Och till sist måste också Agnes sjunga. Stackars lilla Agnes! Man tycker nästan det är synd om henne.

Hon sjöng »Reseda», »Framåt, så är hans ödes bud», af Geijer samt »Far, lätta sommarvind» af Lindblad... »Öfvermåttan eländigt», försäkrar hon själf. Troligen har hon också sjungit bättre både förr och senare. — »Men,» frågar hon sedan med lyckligt jämnmod, »hvad gjorde det egentligen, då de förut fått höra så mycket härligt? Man gör så godt man kan...» I alla fall tog Jenny henne i famn då hon slutat och Mendelssohn hade den takten att ej undfägna henne med meningslösa komplimenter, utan började i stället med lif och intresse diskutera Geijers och Lindblads kompositioner, ett område där hon kände sig fullt hemmastadd. Redan vid första sammanträffandet på teatern hade han uttryckt sin häpnad öfver likheten mellan Agnes och Jenny Lind och äfven nu återkom han gång på gång därtill... »Wunderbar, phänomenal, ganz wie zwei Schwestern!»... — »Det skulle ju vara smickrande att så ofta få höra detta,» tycker Agnes, »om man bara icke visste att hvar och en i tysthet tillägger: — 'Utom rösten och geniet förstas!'»... I sinom tid serveras »en lika munter som enkel supé», bestående af »té, ägg, smörgåsar och smultron» — och nu först får samtalet rätt fart efter den nästan andaktsfulla stämning, som förut framkallats af musiken. Man talar — med anledning af oratoriets förestående uppförande i England — om detta land, som spelat en så egendomlig och betydelsefull roll så väl i Geijers som Mendelssohns ungdomsutveckling och från hvilken båda hämtat intryck, som mer eller mindre blifvit för deras senare lifsriktning bestämmande. För Mendelssohn hade det, erkänner han själf, allt sedan han som tjuguårig yngling där firade sina första triumfer, blifvit så godt som ett andra hemland, årligen

Jenny Lind.

Efter porträtt af Magnus 1846.

besökt och nästan lika älskadt som fädernejorden; för Geijer skulle det under samma förhållanden möjligen kunnat blifva något liknande, så starkt och sympatiskt var det intresse dess egenartade institutioner och kraftigt självständiga nationalkaraktär städse ingåfvo honom och så fruktbärande de andliga impulser, han därifrån mottagit. Då äfven den unge Wachtmeister genom familjetraditioner och mångfaldiga släktförbindelser* var synnerligen förtrogen med engelska förhållanden, förstar man att samtalet mellan de trenne herrarna måste hafva erbjudit de starkaste anknytningspunkter och äfven för åhörarna varit af fängslande intresse... Geijer och Mendelssohn utbyta hågkomster och iakttagelser; det ena ordet tar det andra, och snart är man inne i ett lidelsefullt meningsutbyte angående hvad Geijer — med ett ofta citeradt ord — kallat »världens på en gång mest omusikaliska och mest musikälskande nation» samt dess förhållande till tonkonsten och dess idkare — »auktoritetsdyrkan», påstår han, snarare än verklig kärlek till konsten... Men nu blir Mendelssohn het, han springer upp, han börjar gestikulera och orden strömma öfver hans läppar »som svindlande löpningar på pianot»... Kan man, frågar han upprörd, med rätta kalla ett folk omusikaliskt, för hvilket Händel komponerat så godt som alla sina mest storslagna och odödliga arbeten, onekligen allt annat än »populära» i vanlig mening —? —

* Hans farmor, Kristina Hall, g. m. grefve Claes Adam Wachtmeister, var dotter till den bekante engelskfödde millionären John Hall d. ä. i Göteborg, hans mormor, Isabel Bulkeley, g. m. svenske ministern i London m. m. friherre Rehausen, engelska till börden. Hans eget bröllop med m:lle Bourbel de Montpinçon, äfven hon på mödernet en Bulkeley, skulle flere år senare firas i svenska ministerhotellet i London.

Skrefvos kanske icke Haydns skönaste symfonier på uppmaning af *engelska* musikälskare, och uppfördes de icke af dem långt innan en enda ton af dessa härliga skapelser var känd, vare sig i Tyskland eller Frankrike? — Och var icke själfve Beethoven känd, älskad och vördad af *engelska* musici vid den tid, då han var förbisedd och bortglömd i Tyskland? — Om sina egna erfarenheter vill han icke tala – men åhörarna minnas äfven detta förutan, det mottagande som Ouverturen till Midsommarnattsdrömmen vid dess första uppförande i Philharmonic Society rönte af en publik, bland hvilken knappast en enda förut hört den nästan okände kompositörens namn, och de veta, hvad detta mottagande då betydde för den unge maestrons europeiska rykte... Ingen undrar öfver att England blifvit honom så kärt att han »ej kan nämna dess namn utan att rösten får en särskild klang» — nästan som då man talar om en älskad kvinna... Men också Geijer blir rörd af de hågkomster som härvid framkallas. Kan han väl någonsin förgäta hvad han kände vid första åhörandet af *Messias* — den trettionde januari 1810, — ett datum, för alltid inristadt med eldskrift i hans själ, ett af de mäktigaste musikaliska intryck han någonsin mottagit? Kan han väl glömma den rysning som genomilade honom, då vid första tonerna af Händels Hallelujah hela den oerhörda människomassa, som fyllde koncertlokalen, som på ett gifvet tecken tyst reste sig och alla män blottade sina hufvuden, liksom ofrivilligt hyllande en osynlig, majestätisk Närvaro? -- Det var stort och oförgätligt — och lika gripande blef för honom detta skådespel, hur ofta han än sedan såg det upprepas... Nej, han bryr sig icke om att vidare diskutera huruvida engelsmännen äro ett musikaliskt folk eller ej — det säkra är, att de

äro de bästa åhörare i världen! Hvar eljest i hela Europa, frågar han, halft rörd, halft skämtsamt, skulle väl en hel stor kyrkoförsamling sitta tyst, »tålig som ett lam» i fyra långa timmar, som han en gång såg det i Surrey Chapel, medan organisten undfägnade dem med den ena fugan af Händel och Bach efter den andra? — Det gör dem sannerligen hvarken någon svensk eller tysk menighet efter... »Ja, min käre doktor Felix, ja jag ger med mig —, engelsmännen äro bra, de äro präktiga, antingen man nu skall kalla dem musikaliska eller inte... Att kunna vörda och beundra till och med det man inte riktigt begriper, bara därför att man instinktlikt känner, att det är stort och vackert, i stället för att hångrina åt det, — det är sannerligen ingen liten gåfva det — och det ta vi hvarann i famn på —!»...

Först sent på natten skiljes man åt med glada planer och förhoppningar på ofta upprepad samvaro under de följande dagarna.

Aftonen har varit »utomordentligt lyckad» — och den artige värden på Hotell Zur Kaiserkrone har antagligen ur sin synpunkt funnit den icke mindre tillfredsställande. Ty tack vare ett med lämpliga medel utspridt rykte om de båda stora artisternas närvaro på hotellet, har, som Agnes berättar, »så godt som alla stadens ungherrar» samlats i den för tillfället festligt illuminerade trädgården »för att genom de öppna fönstren uppfånga några af den dyrkade primadonnans silfvertoner» samt antagligen till hennes ära tömma ett antal champagnebuteljer, tillräckligt för att saliggöra ett källarmästarhjärta. I alla händelser höra de i sitt uppträdande för öfrigt så anspråkslösa svenska gästerna från denna stund afgjordt till hotellets »mest gynnade nationer» och så väl värd som värdinna uttömma sig i uppmärksamhets-

och artighetsbetygelser, kanske ej fullt så oegennyttiga och beroende på medfödd hjärtegodhet som Geijer och hans damer i sin oskuld föreställa sig. — »Människorna här äro verkligen bra vänliga och älskvärda!» — men i alla fall högst angenäma. — Och uppmärksamheten inskränker sig ingalunda till hotellpersonalen... »Kan du tänka dig,» skrifver Agnes senare till fästmannen »att vi i Aachen rent af behandlades som stora notabiliteter? — naturligtvis först och främst som Jennys vänner, men äfven Pappas namn», tillägger hon glad och stolt, »funno vi allmänt här vida mer kändt än vi kunnat föreställa oss. Det stod långa artiklar om hans härvaro, hans arbeten m. m. i alla tidningar, och då vi vid koncerterna inträdde i vår loge på teatern — en af de allra bästa i fonden på första raden – riktades alltid en massa kikare på oss. Att uppmärksamheten blef ännu större, då, som ofta hände, Jenny och Mendelsohn under pauserna kommo upp och höllo oss sällskap, behöfver jag inte säga... Måtte vi inte bli alldeles bortskämda och bortkollrade af all den artighet och vänlighet, som visas oss af alla människor här ute i stora vida verlden — det är fara värdt — men bra roligt är det i alla fall och högst märkvärdigt att få upplefva!...»

*

Pingstdagens morgon uppgick lika strålande solklar. Geijer följde tidigt sina flickor i mässan, man besåg »ytterligare några »Sehenswürdigkeiten», åhörde på rådhuset en »Musikalische Morgenunterhaltung» af ett par manliga sångföreningar —, allt under eskort och ledning af den trogne och ridderlige Wachtmeister — »för snäll!» skrifver Agnes, »men i sina distraktioner

och konfusioner om möjligt ännu värre än Pappa, så att det egentligen snarare är vi fruntimmer, som få hålla reda på dem än de på oss...» samt använde med ett ord tiden på bästa sätt, till dess koncerttiden var inne, och man begaf sig till teaterhuset.

...»Hela staden,» skrifver Agnes, »var i rörelse och platsen utanför teatern så proppfull af folk, att det bokstafligen var hufvud vid hufvud, så långt man kunde se — men ändå ingen trängsel, ingen oreda och intet stoj, som det brukar vara i Stockholm vid dylika tillfällen... Preussarna förstå sig verkligen beundransvärdt på konsten att hålla ordning...» Första anblicken af den vackra, ljusa, af festklädda människor uppfyllda salongen var, »imponerande skön»... »Halfva amfiteatern och hela scenen,» berättar Agnes vidare, »var öfverbyggd med ett sluttande golf med platser för orkester och sångare — främst de hvitklädda sångerskorna med Jenny Lind som medelpunkt, klädd i hvitt siden med rosor i håret, verkligen förtjusande söt, rent af vacker som hon kan vara ibland.» Främst syntes en i rödt och guld draperad tribun för anföraren, där Mendelssohns »fina, smärta figur» i sinom tid uppträdde, hälsad af hela publikens stormande handklappningar och hurrarop. Dessförinnan hade man emellertid till sin stora glädje i logen näst intill upptäckt vännen från Köln, den »förträfflige» Kanonikus Smets, försedd med såväl partitur som fullständigt textutdrag till Skapelsen — till »obeskriflig hugnad» — för Geijer, som genast bytte plats för att vid den musikaliske prästmannens sida ohejdadt få öfverlämna sig åt en af musikentusiastens mest värderade njutningar: — att ej blott med örat, utan äfven med ögat kunna följa alla kompositionens finesser... Koncerten motsvarade naturligtvis till alla delar de

förväntningar som väckts af repetitionen och troligen önskade Geijer, liksom Agnes, att hans käre gamle Haydn »i sin Himmel måtte kunnat höra dessa Choeurer och framförallt det sätt, hvarpå Jenny framförde sina partier, så att han kunnat glädja sig öfver att äfven på jorden något sadant verkligen var möjligt!»... Till Fredrika Bremer skref han, att den hyllning, som ägnades den afgudade primadonnan, var sådan, att »om någon kunnat dö af blommor, handklappningar och bifallsrop, så skulle hon aldrig kommit derifrån med lifvet». — Agnes å sin sida anmärker, att Jenny upptog denna hyllningsstorm, »denna åska af ständigt upprepade applauder och detta störtregn af blommor» med »nästan kyligt allvar, knappast ett leende en gång»... Hur egendomligt karaktäristiskt verkar icke detta skenbart obetydliga, nästan tanklöst antecknade drag i självfva verket! — Hur ser man henne icke för sig — ingen vanlig operadiva, som med konventionella och förtjusta leenden tacksamt mottager publikens bifallsyttringar, utan en inspirerad konstens prästinna, ännu så helt fylld af stundens högtidsstämning, att det bullersamma bifallet måste hafva förefallit henne nästan som ett vulgärt vanhelgande af det tempel, hvari hon i andanom ännu dvaldes. —

*

— Annandag Pingst, den första juni, blef, säger Eva, »så rik på händelser och omväxling, att man bokstafligen r y c k t e s från det ena till det andra!»... Emellertid är det just från denna, för öfrigt så oroligt händelserika dag, som bref och dagböcker bevara bilden af en den fridfullaste och stämningsrikaste lilla idyll, skildrad såväl af fru Anna-Lisa som af de båda flickorna med

en kärleksfull utförlighet som bäst bevisar att intrycket ej hör till de alldagliga; ännu efter nära sjuttio år doftar den både bildligen och bokstafligen af de rosor, man till minne af några förtjusande timmar lagt i press mellan bladen. Innan man föregående afton skildes åt på teatern, hade Geijers nämligen lofvat »vår käre Kanonikus» att på förmiddagen göra honom ett besök; och det var ännu så pass tidigt att dagen ej hunnit förlora sin första daggfriska morgonstämning, då man stannade vid den uppgifna adressen — »en liten låg, gammaldags port i en hög, af murgrön och vildvinsrankor draperad tegelmur vid en stilla bakgata...» Enligt anvisning ringer man på portklockan och ett ögonblick senare öppnas dörren af den vänlige värden i egen person... »Här bor han,» skrifver Agnes »alldeles ensam i sitt eget lilla, lilla hus, bara 2 rum på nedre, 2 rum på öfre botten, midt i en liten, liten trädgård, öfverfull af blommor och på alla sidor innesluten af murar, täckta af vinrankor, murgröna och klängrosor — och en liten, liten svart engelsk King-Charles-hund med långa släpande silkesöron och ett litet rödt halsband med silfverklocka är hans enda sällskap. Är det inte som en saga?...» En saga, som Jean Paul mycket väl kunnat berätta eller Goethe infoga som episod i någon af sina romaner, skulle man vilja tillägga. Hur väl förstår man ej, att Agnes, som hon skrifver, »formligen lider» af att tant Alida och lilla Tekla ej med egna ögon kunna få skåda denna interiör och denne Kanonikus, tydligen en man efter de små Knösarnas eget hjärta! »Ack hvad de skulle senterat allt detta!»... Hela det lilla eremitaget företer i själfva verket de mest omisskänneliga släktskapsdrag med det Knösiska fågelboet vid Östra Ågatan ... »En alldeles obeskriflig prägel af p o é s i e och

Sanftmuth är utbredt öfver det hela» och huset är uppfylldt af »en sådan mängd intressanta, ovanliga och minnesrika föremål» att man behöft minst lika många dagar som man nu har timmar till sin disposition för att göra full rättvisa åt dem alla, isynnerhet som »hvarje föremal har sin egen historia», och förevisaren — alldeles som tant Alida — förstår konsten att berätta så själfullt och lefvande att man aldrig skulle tröttna att lyssna.

...»I salongen,» berättar Dagböckerna vidare — vi citera dem här omväxlande, då de unga rösterna blott med en lätt skiftning i tonfallet skildra olika detaljer af samma tafla — »voro alla väggar fulla af taflor och alla bord af böcker. I fonden stod en obeskrifligt vacker marmorbild af jungfru Maria med Jesusbarnet och där framför en stor vas full af de skönaste hvita rosor... Det inre rummet var bibliotek, fullt af bokhyllor och för öfrigt prydt af Dantes och Tassos vackra dödsmasker, flera porträtt från olika tider af Goethe och Schiller samt de skönaste kopparstick efter berömda taflor med religiöst motiv... I ett glasskåp förvarades minnen från hans vistelse i Italien, Romerska antiqviteter, en kvist af den ek, under hvilken Tasso plägat sitta och dikta m. m. Han visade oss äfven ett album, fullt af minnen från hans stilla, konstälskande och contemplativa lif, handskrifter, dikter af flere namnkunniga skalder, skänkta till honom af författarna sjelfva, en lock af Schillers hår, förtjusande porträtt af hans mor, den berömda skådespelerskan Sophie Schröder och af hans halfsyster, den sköna Wilhelmina Schröder-Devrient jemte mycket, mycket annat, som ej är tid att beskrifva...»

Det intressantaste och mest fängslande för de svenska gästerna var och blef dock värdens egen person. Agnes skrifver:

. . . »Sällan har jag träffat en så alltigenom poetisk, finkänslig och älskvärd menniska. Man känner och anar, att han måste hafva varit djupt olycklig och genomgått hårda strider, innan han blef prest . . . — — Han hade, som han berättade oss, egentligen ämnat blifva målare och vi sågo flere handteckningar, utförda af honom sjelf, som föreföllo mera än talentfulla . . . Hurudan hans historia för öfrigt varit, fingo vi naturligtvis icke veta — men att någon stor Sorg eller Olycka träffat honom och förändrat hans bana till hvad den nu är — en catholsk prests! — derom kan man icke tvifla . . . Dock förefaller han nu trots det drag af stilla resignation och melancholie som ligger utbredt öfver hans väsen som en verkligt lycklig menniska, och hans ögon riktigt strålade af glädje, då han visade oss sina skatter samt talade om sina båda nevöer, som han uppfostrat och tycktes älska på det ömmaste . . . Sedan vi, så grundligt tiden tillät, besett och beundrat allt det myckna han hade att visa oss inomhus, förde han oss ut i sin lilla fridfulla, på en gång skuggiga och soliga trädgård, der han tycktes betrakta hvar blomma som en personlig vän. Här utvalde han, bröt och skänkte oss hvar sin utomordentligt vackra Törnros, som han bad oss gömma till minne af 'vår Vän, den Catholske Presten' — och som vi visserligen också troget skola bevara . . . Det var med verkligt vemod, som vi sade denna goda menniska och hans lilla fridfulla paradis farväl . . .»

— »I hvarje rum finnes stoff till en roman, blott man känner människornas hjärtan» är ett af Agnes Geijer ofta och med förkärlek användt Rahel-citat. Säkerligen rymde det »lilla, lilla huset» vid den stilla bakgatan i det eljest så bullersamma Aachen denna soliga helgdagsmorgon stoff till åtskilliga romaner — men de höra till dem, som förblifvit oskrifna. Onekligen är det med stark och egendomlig verkan som de från den gamla Geijerska trädgården vid Öfre Slottsgatan i Uppsala välkända gestalterna afteckna sig mot denna bakgrund och i denna omgifning. Man förstår så väl fru Anna-Lisas ständigt upprepade undran

»hvad de skulle säga», alla de gamla vännerna, hela den kära, förtroliga kretsen, van att år ut och år in dela ljuft och ledt i samma föga händelserika kretsgång, om de nu kunde se »alla de underliga, intressanta och romaneska situationer» hvari Erik Gustaf, Anna-Lisa och Agnes under denna på tecken och under öfverflödande sommar alltjämt finna sig försatta!... »Föreställen Eder mina kära vänner, om I det kunnen!» skrifver hon med flygande penna, alltid jäktad och bradskande men som vanligt ifrig att få meddela sig och full af längtan efter sympati och deltagande — »huruledes jag den ena stunden sitter nästan som en Kunglig Person i fondlogen på Operan, åhörande den härligaste musik, som väl i denna stund kan exeqveras någonstädes på denna jord — den andra, hvad sägs!? — mottager Jenny Lind och Mendelsohn hemma hos oss på hotellet helt sans facons som det naturligaste i verlden samt hör dem i timtal musicera och med E. Gustaf föra de spirituellaste raisonnementer angående konst o. s. v. — Föreställen Eder vidare huruledes jag sedermera gör visite hos en Catholsk Prelat i hans privatbostad, ett verkligt Eremitage, beskådar hans sköna Konstsamlingar, lyssnar till hans och E. Gustafs intressanta samtal angående de Religiösa Rörelserna i Tyskland m. m. samt slutligen af den älskelige mannen sjelf begåfvas med de vackraste blommor — samt huruledes jag från denna Fridens Bostad begifver mig raka vägen till sjelfva Fåfänglighetens och Flärdens Högqvarter ty så maste man i sanning beteckna den stora Redouten med sina så mycket omtalade Spelsalar, der den förnäma verlden i ytterligaste luxe, prakt och elegans tränges kring de bord, der Roulette och s. k. Rouge et Noir spelas och der efter hvad man säger,

dagligen verkliga Förmögenheter både vinnas och förloras! Trängseln var så stor, att vi knappast lyckades uppfånga en skymt af sjelfva Borden, endast höra Marqueurernas entoniga rop och klangen af guld- och silfvermynt, som rent af gjorde ett hemskt intryck! — Ja, munteligen får jag bättre skildra allt detta en gång — men hvad sägen I om ett så bewegtes Leben — är det icke som en Dröm, att jag verkeligen på gamla dagar skulle få upplefva så mycket nytt —?»...

Det är ej svårt att tänka sig, med hvilket spändt intresse, med hvilka lifliga utrop och kommentarier bref sådana som dessa i sinom tid måste hafva lästs, förelästs och lästs om igen vid fru Sophie Geijers tébord på Jernkontoret, i Mallas förmak, i fru Alidas lilla fågelbo, där man säkerligen bäst förstod att »sentera» alla såväl humoristiska som intressanta »situationer» och — icke minst — i svägerskan Jeanne-Marie Troilis små enkla låga rum på Uddersrud, i den gröna Ransätersdalen, dit Anna-Lisa alltid så bevekligt ber att man ej måtte glömma att sända dem, då tid och krafter omöjligt räcka till för att skrifva särskildt till hvar och en af de många kära hemmavarande som längta efter underrättelser. Hur roligt, hur charmant, hur öfvermåttan intressant måste man ej — allt efter karaktär och skaplynne — hafva funnit allt detta, hur märkvärdigt och upplifvande att tänka sig de gamla kära vännerna midt i detta brokiga vimmel, medan man själf satt där så lugn och trygg i sitt trefna och välkända hvardagslag! — Och det bästa af allt är och blir dock den i hvarje bref upprepade refrängen: Erik Gustaf mår förträffligt, Erik Gustaf är »alldeles utom sig af glädje och förtjusning» åt allt skönt han får se och höra, allt intressant han får upplefva — han vet ej af nagon trötthet och tycker själf att han »för

hvar dag som går blir allt yngre och yngre, så att fara värdt är att han till slut skall rakt gå i barndom, om det fortfar på detta sätt!» — Sannerligen, vännerna ha all anledning att glädja sig, äfven om de — för ordningens skull — kanske skaka litet på hufvudet åt detta nästan alltför regellösa kringflackande, öfver hvilket fru Anna-Lisa själf synbarligen är en smula generad — man märker det på den möda hon gör sig för att uppsöka och framlägga förklarande och förmildrande omständigheter.

Den händelserika Annandag pingst skulle i själfva verket medföra ännu ett nytt, fullkomligt oväntadt uppslag och foga ännu ett färgrikt kapitel till sommarens resekrönika.

Efter alla förmiddagens växlande öden hade man beslutat sig för att äta middag »i all enkelhet à la carte» i Elisenbrunnens restaurant, i stället för att underkasta sig hotellets »evinnerliga table-d'hôte-sittande med sina tio, tolf rätter, som man i värmen blef mätt bara af att lukta på» — samt var just i färd med att förtära en »anspråkslös kalfkotlett», då, som Agnes skrifver: —

... »grefve Wachtmeister plötsligt uppenbarade sig, irrande mellan de fullsatta borden med lorgnetten för ögat, närsynt granskande de dinerande, till dess han sent omsider lyckades få syn på oss och skyndsamt styrde kurs på pappa. Han kom för att säga honom att grefve Woyna* som nu är minister i

---

* Grefve Édouard Woyna hörde på sin tid till de utländska diplomater hvilka tid efter annan räknats bland den eleganta Stockholmsvärldens mest bemärkta och karaktäristiska gestalter. Redan 1816 åtföljde han som tjuguettårig attaché vid österrikiska legationen grefve Ficquelmont till Sverige, där han sedan med längre eller kortare afbrott tillbragte tjugo år af sitt lif, dels som chargé d'affaires, dels som envoyé extraordinarie & ministre plénipotentiaire. — Han bebodde i Stock-

Brüssel var utanför — att han alldeles särskildt rest hit bara för att träffa pappa, om hvars härvaro han läst i tidningarna och att de nu tillsammans sökt oss i flere timmar, både på hotellet, på Louisberg, på Redouten och Gud vet allt hvar ... Pappa skyndade sig naturligtvis genast ut för att helsa på grefven, och tog honom med sig in, hvarpå både han och grefve Wachtmeister slogo sig ned vid vårt bord och åto middag med oss ... Om en stund kom också grefve von Galen, som varit preussisk minister i Stockholm, och bad att få vara med i sällskapet, så att vi sutto så att säga midt uppe i Corps diplomatique, riktigt infattade i grefvar ... mamma och jag beklagade i tysthet djupt, att stackars lilla Schröder inte kunde se oss i detta ögonblick, det hade varit en syn för honom! — Middagen var ofantligt munter, och samtalet så roligt, lifligt och spirituellt, att vi rent af höllo på att glömma oss qvar och komma för sent till concerten och sedan fingo ohyggligt brådt med toalett o. s. v. Lyckligtvis blefvo vi dock färdiga i tid, så att vi fingo bevittna publikens stormande mottagande af Lind och Mendelsohn ... Grefve Woyna ville nödvändigt öfvertala pappa att härifrån fortsätta till Bryssel och Antwerpen — han lofvade att helt

holm det s. k. Palinska huset vid Gustaf Adolfs Torg, »förde stort hus» samt var till följd af sitt vackra utseende, sin stora personliga älskvärdhet, sin fina bildning och sina mångsidiga intressen lika uppburen inom societeten som gärna sedd i hufvudstadens konstnärliga och litterära kretsar. Sedan 1844 var han österrikisk envoyé vid belgiska hofvet. För öfrigt tillhörde han äfven österrikiska armén, hade redan före sin första ankomst till Stockholm »med utmärkelse» deltagit i 1814 års fälttåg, utnämndes 1833 till öfverste vid 8 husarregementet och slutade som Generalmajor och Fältmarskalkslöjtnant. Hans far, grefve Franz Xaver Woyna, äfven han militär och diplomat, omnämnes i samtida memoarer som »ein Ehrenmann, arbeitsam, wissentschaftlich gebildet, offen im geselligen Verkehre, mild gegen seinen Untergegebenen, leutselig und heiter im Umgang» — allt egenskaper, hvilka tyckas hafva gått i arf på sonen.

och hållet ta oss om hand, ordna allt för oss på bästa sätt, bjöd oss att äta hos sig m. m. — med ett ord, var alldeles obeskrifligt vänlig och enträgen samt försäkrade Pappa, att han absolut ej fick försumma ett sådant tillfälle att se alla de härliga byggnader, konstverk, historiska minnesmärken m. m. hvaraf han påstår att Belgien alldeles öfverflödar... Pappa är starkt frestad och nog vore det förtjusande, men — nu är det allt ändå hög tid att vi ändtligen komma till detta välsignade Schlangenbad, dit vi så länge varit på väg!...»

Den erfarne människokännaren skulle nästan kunnat förutsäga utgången, äfven om den ej redan på sitt sätt tillhörde historien. Utflykten till Belgien blef, som man vet, för Geijer en af resans intressantaste och mest gifvande episoder. Men ännu hade man åtskilligt att upplefva i Aachen.

Om aftonens koncert skrifver Agnes:

...»Åter en härlig afton! — Beethovens C-Molls-Symfoni gafs så — så — att det rakt ej är värdt att försöka skrifva något derom. Cherubinis motett föreföll mig däremot litet torr och Oberonouverturen grep mig ej heller synnerligen. Men så kom Händels Alexandersfest — Gudomligt!! — Körerna gingo makalöst, och Jennys arior — ja, om dem är det ännu mindre värdt att försöka skrifva... Hennes röst har afgjordt vunnit i omfång och styrka, hennes konst om möjligt i fulländning, liksom hon sjelf, som sagdt, så mycket förskönats, jag vet ej rätt hur — att jag värkligen måste känna mig högst smickrad, då man också här finner mig lik henne... Applauderna voro naturligtvis frénétiques som vanligt, och ett ögonblick stod hon bokstafligen upp till knäna i bara rosor... jag måste alltid undra, huru hon egentligen är till mods vid allt detta!!»...

För Geijers skulle aftonens musiknjutning få ett oväntadt och muntert efterspel. Ty då man skulle lämna teatern, mottogs man redan vid logedörren med framsträckta händer och glädjestrålande ögon af en gammal bekant: — den vackre, glade, älskvärde unge Heidel-

bergerstudenten Hans von Seydewitz, som ett par år förut gästat Uppsala och under de åtta dagar han uppehöll sig där hunnit göra sig så hemmastadd i Geijerska huset, att man till sist skiljdes nästan som gamla vänner och med verklig saknad. Då hade han emellertid blott varit en bland de otaliga farande svenner som under årens lopp kommo för att betyga den gamle svenske historikern sin vördnad, vänligt undfägnades i det gästfria huset vid Öfre Slottsgatan och åter drogo sina färde, efterlämnande en mer eller mindre älskvärd och flyktig hågkomst. Nu verkade det plötsliga och oväntade återseendet nästan som en af de effektfulla teaterscener, då midt i ett lysande och rörligt skådespel fonden plötsligt öppnar sig för en stämningsfull tablå, en vacker drömsyn, som åt det skenbart tillfälliga ger en djupare betydelse... »Herr von Seydewitz!» ... I samma ögonblick som man ropar namnet ser man för sig det kära gamla huset, den älskade gamla trädgården, det röda Slottet på höjden, de knaggliga, af tusen minnen befolkade småstadsgatorna — man är åter i Uppsala, man erinrar sig huru den muntre tyske studentpojken, hvars öppenhet och frispråkighet vunnit allas hjärtan, hjälpt Agnes att plocka astrakaner i trädgården, retats och skämtat med henne och Tekla, lärt dem sjunga tyska studentsånger, samt högtidligt invigt hela familjen i konsten att regelrätt »rifva en salamander» på äkta Heidelbergermanér... Ack, man minnes så mycket, att man får tårarna i ögonen, och »skäms för att visa» hur rörd man är! — Sedan dess har man då och då genom resande landsmän växlat vänliga hälsningar, tillräckliga för att visa att man ej helt och hållet förgätit hvarandra; men minst af allt har man dock kunnat drömma om att man på detta sätt en vacker dag skulle

träffas i hjärtat af Europa, sammanförda af den nyckfullaste slumpens lek man gärna kan tänka sig. Ty liksom Geijers alltjämt »egentligen» äro på väg till Schlangenbad, så är unge von Seydewitz för tillfället »egentligen» på väg till Ostende och har endast stannat i Aachen därför att en vän helt oväntadt ställt en koncertbiljett till hans disposition och han ej kunnat motstå frestelsen att få se och höra Jenny Lind, världens främsta sångerska... Med hänförelse har han också hört och sett henne på musikestraden — men under en af pauserna har han också sett henne i första radens fondloge i sällskap med - kan han tro sina ögon? — de oförgätliga vännerna från Uppsala, den berömde »Professor Geijer aus Schweden mit Familie», redan välkända företeelser för koncertpubliken. Och nu är han här: — »Um Gottes Willen, Herr Professor, Frau Professorin, gnädiges Fräulein, sind Sie es denn leibhaftig —?» — Han omfamnar Geijer, han kysser damernas händer, han är färdig att taga dem i famn samt och synnerligen — det blir en stor igenkänningsscen med skratt och prat och glada utrop, frågor och svar — naturligtvis måste han följa med dem hem och supera på hotellet, man har ju så mycket att tala om —! — Och naturligtvis är han villig... Åka? — nej tack, i denna trängsel slår han vad att han skall ta sig fram oändligt mycket fortare än några hästar, han skall vara där långt före dem! Och leende och roade se de svenska vännerna honom oförskräckt klyfva massorna med långa steg och stora, kraftiga armrörelser, »verkliga Turnertag» oberörd af alla harmsna protester — en käck och pittoresk figur i Heidelbergstudentens traditionella mundering — åtsittande lifrock af svart sammet, höga stöflar, baretten raskt på sned

på det stora, krusiga mörka håret -- och mycket riktigt står han där också triumferande och segerglad vid porten för att hjälpa dem stiga ur, då de ändtligen hunnit fram till hotellet. Det blir en munter afton — unge Wachtmeister infinner sig äfven i sinom tid, oombedd men välkommen, Agnes serverar té, de unga herrarna fraternisera på det mest tillfredsställande sätt, och innan man skiljes åt har man verkligen beslutat sig för »den lilla utflykten» till Bryssel och Antwerpen — ty hvad, frågar von Seydewitz med öfvertygande logik, kan väl kallas en tydligare Försynens vink än att också han ämnat göra denna resa och att de alltså få sällskap? — Ty naturligtvis stannar han nu i Aachen så länge Geijers äro där, och naturligtvis kan grefve Woyna, alltid känd för sin urbana älskvärdhet, ej misstycka att en så gammal vän som han ber att få sluta sig till sällskapet! — Och därmed är saken afgjord... »Några dagar mer eller mindre, hvad betyder egentligen det, när man rätt tänker efter —?»

*

Följande dag var man bjuden på middag till markis och markisinnan de Sassenay, Jenny Linds värdfolk, och här skulle de unga svenska damerna åter få tillfälle att göra de intressantaste iakttagelser i afseende på en kontinental lyx med hvilken hemlandet ännu icke erbjöd några jämförelsepunkter och som lika mycket tyckes hafva imponerat på den vid de gamla herregårdarnas solida stat vanda unga adelsdamen, som på professorsdottern från det anspråkslösa Uppsala... »Vi hade,» skrifver Eva, »gjort vårt allra bästa i afseende på toiletter, men kände äfven att det behöfdes, då vi vandrade

uppför de breda, af dubbla mattor täckta marmortrapporna, samt sago dörr efter dörr öppnas framför oss af betjenter i statliga livréer, Silfvergaloner, Skarlakansröda Sammetsbyxor, Silkesstrumpor och Hvita Handskar! —»... Agnes, äfven hon djupt gripen af de »Skarlakansröda», tillägger ytterligare detaljer, intressanta nog som kulturbild, icke minst genom den förvaning de framkalla hos iakttagerskan. »De fina harmoniska färgerna», sträfvandet efter en viss totalverkan i det hela, samt framför allt den oerhörda lyx och utsökta smak, som utvecklades i rummens och bordets slösande blomsterdekorationer, tyckes hafva varit det för den unga svenskan mest tilltalande och öfverraskande... »Aldrig,» skrifver hon, »har jag sett eller kunnat tänka mig, att luxe verkligen kunde vara sa pa en gang smakfull och comfortable! Intet grannt eller praligt, intet lysande, inga förgyllningar, blott dessa milda, dämpade färger och detta öfverflöd af härliga blommor... Om nagot sådant har man icke något begrepp i Sverige!...»

Värdinnan, »en helt ung, förtjusande brunett, parisiskt elegant och behagfull, med stora, granna, mörka ögon och ett har, svart och glänsande som stenkol», mottog de langväga gästerna ej blott med den förbindligaste artighet man haft skäl att vänta utan äfven med en öfverraskande värme och hjärtlighet, som äfven den helt oväntadt lyfte en flik af det förflutnas förlat och uppenbarade ett icke anadt samband mellan skenbart af slumpen sammanförda, tillfälliga bekantskaper. Med framsträckta händer, »nästan med öppna armar», skyndar hon de inträdande till mötes och hälsar dem med verklig rörelse välkomna... »Ah, Madame, ah, M. le Professeur! — comme je suis heureuse de vous voir! —»... Hur ofta,

fortsätter hon, på sin flytande, smekande fransyska, har hon icke hört sin far, vicomte d'Arlincourt,* tala om dem båda, om de förtjusande dagar, han tillbragt hos dem, om Sverige, om Uppsala... hvilken glädje att nu få göra deras bekantskap! — Och ännu en gång verkar det uttalade namnet som en trollformel: — man ser framför sig en romanesk Chateaubriand-gestalt, elegant, en smula teatralisk, med »korpsvarta lockar» i afsiktlig oordning öfver den »marmorbleka» pannan, slängkappa och alla romantikens öfriga rekvisita — en af de många högintressanta främlingar som Agnes i yngre, mera svärmiska dagar fann så bedårande, och som med öppna armar och obegränsad gästfrihet mottogos i Uppsalas litterära kretsar. Den älskvärde vicomten och romanförfattaren hade i självfva verket under sin Uppsala-vistelse varit en trägen gäst i Geijerska hemmet och var ännu icke bortglömd. Man finner nu vid närmare granskning den lilla markisinnan »alldeles frappant» lik sin far — och tack vare denna oväntade föreningslänk känner man sig med ens helt hemmastadd, nästan som gamla bekanta äfven i denna främmande omgifning... Hvilket underbart, hvilket verkligen romantiskt sammanträffande — hur längtar man icke att få berätta äfven denna episod för tant Alida och lilla Tekla!...

Det öfriga middagssällskapet var litet men valdt:

* »Alla utmärkta resande,» säger Tekla Knös (i Fotografier ur det forna Uppsalalifvet) — »uppsökte Geijer... Der såg man vicomte d'Arlincourt med fransysk liflighet deklamera, tala och begära stoff till sina romaner. 'Donnez-moi seulement le canevas,' sade han till Geijers dotter, 'je le broderai'... Han besåg Sturarnas fängelsehvalf och jag vet ej hvilken vidunderlig fransysk roman, som rann upp i hans hjerna vid anblicken af dessa gamla murar...»

Jenny Lind och hennes sällskapsdam, grefve Wachtmeister »naturligtvis», samt »ett grefligt par de Je ne sais Quoi» och en »chevalier de Quelque Chose, jag lyckades aldrig riktigt uppfånga namnet», skrifver Agnes — »alla mycket älskvärda och roliga, men aldra roligast den lilla franska grefvinnan, liflig som en eld, med svarta ögon, som blixtrade af skälmaktighet och för resten miner, fasoner och toilett som — ja, jag förmodar som en äkta parisiska!...»

Man hade i själfva verket så roligt att »timmarna flögo bort» och det alltför snart blef tid att bryta upp; ty mellan middagen och aftonens koncert hade man, som Agnes uttrycker sig, »ännu ett extranummer på programmet», hvilket i själfva verket medförde »den mest pikanta scenförändring man kunnat önska sig», i det man inom några ögonblick från den gnistrande franska komedien förflyttades midt i ett borgerligt tyskt lustspel. Agnes skisserar i största hast situationen:...

...»Just som konversationen var som bäst i farten, måste vi tyvärr taga afsked... vi hade nemligen lofvat vår snälla hederliga Pastor Fido att före koncerten dricka té hos honom och göra bekantskap med hans familj, hvaråt vi verkligen gladde oss. Han kom sjelf och hemtade oss med vagn, den goda menniskan — men i stället för att föra oss hem till sig, som vi väntat, förde han oss till något slags Casino i Burtscheid, der vi på en balkong mottogos af fru Fido och tre små himmelsblå Fido-ungar med lingula hårpiskor utåt ryggen. Allesammans sågo de hjertans snälla och hyggliga ut, men tyvärr måste vår gode Pastor för sin maka hafva framställt det svenska herrskapet som 'überaus vornehm' och respektingifvande, ty den stackars lilla runda menniskan neg ända till golfvet, darrade i hvar led och kunde knappt få fram ett ord — och det till på köpet fastän hon hade på sig den gentilaste hatt i hela Aachen, hvit sidensars med ljusblå marabouter — 'regardless of expense'! Här undfägnades vi

med té och Kuchen och stannade så länge vi vågade, men tyvärr alltför kort för att kunna stifta någon närmare bekantskap . . .»

Aftonens koncert, den s. k. »Artistkoncerten», musikfestens tredje och sista, blef ock i vissa afseenden dess mest glänsande. Programmet var da, enligt vedertaget bruk, af »blandadt» och i det stora hela mera populär sammansättning än de föregaende; man fick höra en ouvertyr af Onslow — anförd af kompositören själf — en kvartett i Ess-Dur af Mendelssohn, en aria ur Trollflöjten, föredragen af operasangaren Härtinger fran München, ett violinsolo, utfördt af »Mr Léonard från Liège» och dessutom ännu en gang de bada slutkörerna ur Skapelsen. Men aftonen var framför allt Jenny Linds, och den hänförelse, hvarmed publiken hälsat henne vid hvarje föregaende framträdande, stegrades denna afton till »formligt raseri», äfven om den lyckligtvis ej tog sa brutala former som nyligen i Wien. Hennes bidrag till programmet utgjordes af fyra sanger: Mendelssohns »Frühlingslied» och »A u f F l ü g e l n d e s G e s a n g e s», samt tvenne »Svenska Visor»*. Utförandet gjorde, enligt tidens förnämsta musikrecensenters enstämmiga erkännande, ett »alldeles exempellöst intryck» och bidrog kanske mer än nagot annat till att musikfesten 1846 allt framgent i Nederrhenska Musikföreningens annaler figurerar som »J e n n y - L i n d s f e s t e n».

Själf kom hon äfven denna gang mellan koncertens

* Namnen ej specificerade på programmet. Agnes Geijer kallar dem »S v e n s k a o c h n o r s k a v a l l v i s o r». Antagligen var den ena af dem den »Norska Fjällsång», med hvilken hon bade redan firat och framdeles skulle fira några af sina största triumfer saväl i Europa som i Amerika. Se J e n n y L i n d - G o l d s c h m i d t af Holland och Rockstro, II, Bil. 12.

båda afdelningar upp i Geijers loge – »obeskrifligt söt, varm och hjertlig» – och där sade hon äfven »med tårar och djup rörelse» sin gamle vän och hans närmaste farväl, då de redan följande morgon skulle afresa till Bryssel. Hon och Geijer skulle ej mer träffas på jorden; men minnet af deras sista samvaro, med dess många och rika och ljusa intryck, skulle såväl af den gamle, snart hemkallade, som af den unga, hvilken ännu i så många år skulle öfverlefva honom, intill lifvets slut bevaras i tacksamma och kärleksfulla hjärtan. Ännu under sin sista sjukdom skulle Geijer mer än en gång tala med de sina om musikfesten i Aachen och fröjda sig öfver, att han »varit nog klok» att ej försumma detta tillfälle att få höra Jenny sjunga. I själfva verket skulle denna lycka dock ännu en gång blifva honom förunnad — ty »i drömmen» skulle han, som vi veta, blott tvenne dygn före sin död, bland mycket annat härligt, äfven tycka sig höra »hela Skapelsen uppföras» och alldeles tydligt förnimma »den välsignade Jennys englatoner» i den oförgätliga »på starka Vingar»... alldeles som då i Aachen — ett rörande bevis på hur djupt och lefvande det intryck varit, som han då mottagit.

VII.

— Så var man då verkligen i Bryssel, om också »nästan utan att rätt veta, hur man kommit dit», som Agnes anförtrodde sin Adolf i det redan citerade brefvet. Det var dock först efter ett par dagars hvila som de unga Dagboksförfattarinnornas eljest så oförtrutna pennor åter kallades till tjänstgöring; ty resan hade varit lång och tröttande. Men så hade man också redan mycket att berätta.

Klockan var ännu icke åtta på morgonen efter sista koncerten då Geijer och hans damer »i solskensväder och solskensstämning» vid stationen sammanträffade med de båda unga reskamraterna, Wachtmeister och v. Seydewitz — grefve Woyna hade redan förut återvändt till Bryssel — och färden skulle räcka till sent på kvällen, då man på halfva vägen ämnade göra ett uppehåll, för att bese Liège, där tågombyte i alla fall skulle äga rum. Intet under således om dagen blef rik på intresse och nya intryck.

Det starkaste intrycket gaf onekligen redan från början själfva järnvägsfärden. Man hade nu hunnit vänja sig vid detta fortskaffningsmedel, man betraktade det icke längre som ett äfventyrligt, tvifvel underkastadt och nästan med lifsfara förknippadt experiment utan som ett obestridligt faktum, en stor ny, i sina verkningar fullkomligt oberäknelig insats i världens utvecklingshistoria.

Man fylles allt mer af »undran och beundran vid tanken pa hvad menskligt snille och mensklig ihärdighet kunnat uträtta» — man tröttnar icke att diskutera de möjligheter, som denna förut obrukade kraft kan innebära för framtidens samfärdsel och industri. Landet mellan Aachen och Liège, skrifver Agnes, »är så bergigt och starkt couperadt, att blotta tanken på att här anlägga en jernväg måste förefallit som en ofattlig djerfhet». —

Icke dess mindre har den blifvit verklighet... »man far öfver afgrunderna, på viadukter och genom bergen i tunnlar — icke mindre än 20 stycken bara mellan Aachen och Liège — här har ej fått finnas några omöjligheter, 'framåt, framåt', heter det blott — och framåt flyger också det rasslande, pustande svarta vidundret, utan att låta hejda sig af hvad det vara må...» Geijer är »alldeles hänförd» och försäkrar att han »inte för tusen riksdaler banko, nej, inte för tvåtusen» velat gå miste om att verkligen en gång i lifvet få skåda detta med egna ögon... »Det är framtiden det här, du Agnes — det kommer att vända upp och ner på hela verlden — bryta ner sekelgamla skrankor på alla håll, närma folken till hvarandra som aldrig förr — skall du se...» Och han försjunker i tankar, alltför djupa för att de ungdomliga åhörarna skola kunna följa honom.

I Verviers, där ett längre uppehåll göres för tullvisitation, stiger en »ung, ståtlig, ytterst elegant herre» in i kupén, hvilken genast med glad öfverraskning på svenska hälsar grefve Wachtmeister samt därpå af denne presenteras som löjtnant Ehrenrooth från Finland, af ryska regeringen utsänd att studera gevärsfaktorierna i Belgien. För tillfället är han stationerad i Liège — och hvem kan undra om de af liknande lyckliga tillfälligheter nästan bortskämda unga damerna finna honom »som

enkom sänd från skyarna» för att göra tjänst som ciceron i denna stad? Ett uppdrag, som han å sin sida med största beredvillighet åtager sig, och hvilket han visar sig väl vuxen. Från stationen i Liège för han till en början hela sällskapet direkt till sin egen »eleganta och angenäma» bostad, där en »lätt collation» med ljufligt läskande iskalla drycker i hast serveras, och man hvilar ut en stund under »lifligaste konversation». Löjtnanten dokumenterar sig som synnerligen »vettig och instruerad», samt i stånd att lämna Geijer många värdefulla upplysningar »om landets industri, den catholska intoleransen och mycket annat — » utan att därför försumma sina plikter som artig värd gentöfver de unga damerna. Man kollationerar erfarenheter och bekantskaper, och nu visar det sig —, kan man tänka sig! — att denne förträfflige löjtnant, denne alltför hygglige unge man till råga på allt till och med varit på Kinnekulle. — Han har gjort kanalresan för ett par år sedan tillsammans med grefvinnan Marie Hamilton, han har lagt till vid Hellekis hamn, där Hönsäters ekipage var henne till mötes, och han erinrar sig tydligt hafva sett vagnen och »de stora svarta»!! — Hvilket föreningsband! — Eva är öfverlycklig och blir, tycker Agnes, »så söt», då hon rodnar af glädje och de mörkblå ögonen stråla under sina täta, mörka fransar, att ingen kan undra om löjtnanten blir »en smula betagen», om han skänker henne rosor och ännu i afskedsstunden så starkt funderar på att genast följa med till Brüssel att han är nära att glömma sig kvar i kupén då taget skall gå... Svägerskans lifliga fantasi är genast färdig med en hel liten roman — men för denna gång stannar det vid första kapitlet. Emellertid tillbringar man i hvarandras sällskap några ytterst angenäma timmar, beser samvetsgrant alla Sehenswürdigkeiten,

Cathedralen, Hotel de Ville och »åtskilliga andra kyrkor» — dock icke alla, ty, antecknar Eva, Liège äger icke mindre än tjugufyra sådana och detta blefve »väl starkt» — samt skiljes till sist med uppriktig saknad och en försäkran från löjtnantens sida att han med allra första skall uppsöka de nya vännerna i Brüssel — hvilket han också i sinom tid gör.

...»Vi kunna verkligen,» skrifver Agnes några dagar senare, »skatta oss bra lyckliga åt ett sådant sällskap; ty alla tre dessa unga herrar äro verkligen rätt ovanliga menniskor — isynnerhet grefve Wachtmeister och Herr von Seydewitz — så bildade, älskvärda och artiga, så *allt igenom fina*, utan minsta spår af något *cavaljeriskt* eller sprättaktigt i sitt sätt och väsen — obeskrifligt hjelpsamma och vänliga mot oss, så att vi rent af ej ha ringaste besvär af något slag. Sådana reskamrater vore sannerligen ej så dumt att ha med sig hela vägen. — *Just så inrättade!* — Hvar i *sin* genre är så bra. Grefve Wachtmeister är förstås rätt opraktisk och bra confus — men så hjertans god och snäll i alla fall och alltid så intressant att tala med... Herr von Seydewitz är däremot en *riktig student* i ordets *allra* bästa betydelse — liflig som en eldslaga, alltid vid godt humör, vet råd för allt, kan ställa allt till rätta, kan tala om nästan hvad som helst med intresse och har reda på allt som lönar mödan att veta... Pappa har också så roligt af detta sällskap och de äro så vördnadsfulla och uppmärksamma mot honom och mamma på alla vis att man riktigt måste hålla af dem... Vi ha nu hunnit bli så bekanta och goda vänner under all denna samvaro att vi nästan känna oss som en enda stor familj samt och synnerligen...»

Man måste medge att det lilla ressällskapet är sällsynt

lyckligt sammansatt. Troligen funno de unga herrarna å sin sida sig icke mindre afundsvärda — ty af pur oegennyttig människokärlek torde näppeligen ens de mest väluppfostrade och välvilliga unga män utan ringaste officiell skyldighet ägna så mycken tid och uppmärksamhet åt helt och hållet tillfälliga bekanta. Den Geijerska familjegruppen inneslöt tvifvelsutan tillräckligt fängslande element för att förklara fenomenet. Man hade säkerligen mycket roligt — och mer än roligt — i detta sällskap, där den finaste bildning, den mest lekande humor, det älskvärdaste kvinnliga behag och den mest vinnande hjärtevärme ingått en harmonisk förening med så mycket annat af vida djupare och högre valör, med ett ord sådant som man icke alla dagar träffar under sin vandring på lifvets allfarväg. Medelpunkten i den lilla kretsen var ej blott ett snille, en djupsinnig tänkare och forskare, han var äfven en mer än vanligt älskansvärd och hjärtevinnande människa, ungdomligt liflig, barnsligt naiv, i hvarje ögonblick lika färdig att njuta af ett godt skämt, en lustig historia, som att fördjupa sig i en filosofisk diskussion eller att — glömsk af allt omgifvande — lyssna till näktergalens sång och söka bestämma »i hvilken tonart den gick»... Redan detta gaf stämning och atmosfär, höjde samvaron till ett högre plan än hvardaglighetens, utan att därför beröfva den något af den friska och mänskliga naturlighet som utgjorde dess förnämsta och mest fängslande behag. Den fina, själfulla fru Anna-Lisa, ännu vid femtiosex år så vacker och värdig med sina fina drag, sina uttrycksfulla ögon och sin raka hållning, de båda söta flickorna, förtjusande hvar på sitt vis utan att vara alltför farligt bedårande och så enkelt och okonstladt kamratliga i sin glada och öppna vänlighet — sannerligen, de unga herrarna hade

onekligen god smak och man kan knappast betvifla att äfven de »skattade sig lyckliga åt ett sådant sällskap».

I Brüssel erhöll »lifvakten», som damerna sinsemellan skämtsamt kallade sina älskvärda ledsagare, en ytterligare tillökning, ur många synpunkter den mest anmärkningsvärda, i alla händelser den som åt sällskapets redan förut föga hvardagliga sammansättning kanske gaf den mest pikanta kryddan. Grefve Woyna var sina svenska vänner till mötes redan vid stationen — han hade beställt rum åt dem på »stadens charmantaste Hotel» och ehuru man tacksamt afböjt hans ifriga anhållan att under vistelsen i Brüssel helt och hållet få betrakta Geijer och hans sällskap som sina gäster, ansåg han sig icke dess mindre som deras värd, öfverhopade dem med »de älskvärdaste attentioner», ställde sitt ekipage, sitt hus, sina tjänare och sig själf helt och hållet till deras disposition samt tillbragte med dem öfver hufvud taget »så många af dygnets timmar», tyckte fru Anna-Lisa, »att Österrikes diplomatiska intressen visst beklagligen torde fått sitta emellan». Med ett ord, han gjorde sig helt och hållet till ett med dem — och för den med tidens anekdotiska personalhistoria förtrogne ligger det onekligen något säreget fängslande och roande i tanken på den elegante, högaristokratiske diplomaten, den i stora världens salonger och budoarer lika hemmastadde och eftersökte som bortskämde vivören som medlem af detta lilla muntra, allt annat än mondäna kotteri, där man efter några dagars samvaro kände sig »nästan som en enda familj» och behandlade hvarandra med gamla vänners och nära anförvanters okonstlade förtrolighet. Säkert fann han sig emellertid utomordentligt väl i denna omgifning, där själfva atmosfären var ägnad att framkalla hans bästa och mest älskvärda egenskaper och där dessa kanske äfven bättre upp-

skattades än i de salonger hvilkas prydnad han länge varit. Den »förtjusande Österrikaren», som han kallades i Stockholm, var i själfva verket en af samtidens största charmeurer, troligen icke minst just till följd af den varma och äkta mänsklighet som doldes under världsmannens vackert polerade yta och hvars tillvaro kanske endast anades af några få. I den förnäma världens privata skandalkrönika var han känd som kvinnotjusaren framför alla andra, en don Juan hvars »eröfringar» kunde fyllt en lista nästan lika lång som Leporellos, men en don Juan utan hvarje spår af typens traditionella, demoniskt beräknande kyla, en svärmisk och impulsiv don Juan som gaf lika mycket som han tog och var alltför varmhjärtad och högsinnad för att någonsin »helt och hållet öfvergifva sina Elviror». Älskaren kunde, som en skildrare anmärkt*, visserligen vara för evigt förlorad, men »den trofaste vännen och ädelmodige beskyddaren fans alltid kvar» — han efterlämnade, med ett ord, på sin väg »inga krossade hjärtan, blott ömma och vemodiga minnen, vissnade rosor utan törnen»... Nu var han icke längre ung — visserligen icke för gammal för att ännu troligen i mångas ögon synas »oemotståndlig», men dock gammal nog för att på en yngre generation nästan verka historisk. I de glada unga svenska flickornas oskuldsfulla ögon var han en vacker, ståtlig och älskvärd gammal herre, hvars ridderliga galanteri man

---

* August Blanche, som i »En prestmans anteckningar» gjort grefve Woyna till hufvudpersonen i en romantisk, antagligen helt och hållet, åtminstone till största delen, uppdiktad episod, som dock på ett intressant sätt afspeglar tidens populära uppfattning af den välkände österrikiska diplomatens person och karaktär.

tacksamt upptog som faderlig välvilja och som man i sina dagböcker — om han kunnat ana det! — med ungdomens omedvetna hjärtlöshet oförbehallsamt kallade »den snälle gubben Woyna». Säkert fann han dem i alla fall — gammal finsmakare som han var — obeskrifligt söta i sin daggfriska och renhjärtade ungdomlighet och förstod att fint och taktfullt afpassa sin ton i full samklang med omgifningen. Han berättar, anteckna flickorna, »de intressantaste anekdoter» — säkerligen omsorgsfullt valda — »från sin diplomatiska bana», skämtar obesväradt och kamratlikt med de unga herrarna samt talar »vackert och sensibelt och verkligen med djup känsla» med fru Anna-Lisa om »kvinnans förädlande inflytande» samt om de manga goda, ädla och verkligt utmärkta kvinnor han haft lyckan lära känna i sitt lif, — under det att för Geijer och honom naturligtvis samtalsämnen af för båda fängslande intresse aldrig tryta. Med ett ord, hans insats i det dagliga »familjelifvet» i Brüssel är sa värdefull och välkommen att man inom kort knappast tycker att det är riktigt roligt då han af en eller annan anledning är förhindrad att vara med. Mot bakgrunden af den glada grupp som gärna hvarje afton efter dagens utflykter och förströelser samlas en stund kring fru Anna-Lisas svenskt hemtrefliga thebord ter sig denna imponerande fältmarskalksfigur med sina långa hvita mustascher, sin militäriska hållning och sitt fina världsmannaleende onekligen så dekorativ att man ogärna skulle vilja sakna honom. Det är, så att säga, den Geijerska salongen med alla sina traditioner, hela sin välkända varmt förtroliga och otvungna atmosfär från Öfre Slottsgatan i Uppsala, men med nya dekorationer och delvis ny rollfördelning — och ovillkorligen frågar man sig med fru Anna-Lisa: Hvad skulle väl

Malla, hvad skulle fru Alida och lilla Thekla säga, hvad skulle de tänka om de n u kunde se sina vänner!

Men roligt hade man alltjämt, »förtjusande, obeskrifligt roligt» och oändligt mycket fick man se, höra, lära och upplefva som allt framgent gjorde lifvet rikare och mera fullt af intresse. Att här i detalj redogöra för allt detta, såsom man återfinner det i dagböckernas samvetsgrant förda anteckningar och brefvens mera utförliga skildringar vore omöjligt och för öfrigt af föga intresse — ty alla dessa märkvärdigheter, dessa kyrkor, muséer, parker, promenader och minnesmärken äro tusen gånger skildrade af andra pennor och endast de rent personliga intrycken hafva för oss numera något värde. Man beser Palais de la Nation och bevistar på Diplomatläktaren en session i Deputeradekammaren; man besöker Katedralen, »gudomlig både utan och innan» och gripes framför allt af de gamla målade fönstrens »öfvernordiska» skönhet, inför hvilka Agnes till och med blir sin älskade Uppsala Domkyrka otrogen och utbrister: — Ack, hur fattiga och nakna äro ändå ej våra stackars svenska kyrkor mot all den prakt och skönhet i färg, skulptur och arkitektur som slösats på dessa catholska! Därom gör man sig ingen föreställning förrän man med egna ögon sett det... Blott dessa fönster från 1500-talet — nu först tycker jag mig förstå hvad glasmålning k a n vara. Man kan icke se sig mätt på dem... O c h n ä r j a g d å t ä n k e r p å W a y s m å l n i n g a r i G u s t a v i a n s k a k o r e t i U p s a l a —!!!» — Jämförelsen var onekligen nedslående, men betecknade i alla händelser ett betydande steg i Uppsalaflickans estetiska utveckling —. Uppvaktade af sina trogna kavaljerer vandra de unga damerna till L a G r a n d e P l a c e, stå »just på den plats» där Egmont halshöggs och se upp till den bal-

kong fran hvilken, enligt sägnen, hertigen af Alba gaf signalen till afrättningen samt på de dystra gamla medeltidshus som ännu »alldeles som på den tiden» omgifva torget, »påminnande om ett mörkt och stormigt förflutet» ... Men just framför det minnesrika Rådhuset ha blomsterförsäljerskorna sin plats med stora korgar öfverflödande af de härligaste rosor — hela luften doftar af dem — och huru mycket än Agnes och Eva bemöda sig att »samla sina tankar» och ägna stackars Clärchen de medlidandets tårar som situationen kräfver, så är det icke så lätt att bibehålla den rätta stämningen då ungherrarna skynda att fylla deras händer med en hel blomsterskörd och von Seydewitz vänligt söker trösta dem med att Egmont i själfva verket var »en gammal gift karl med tolf, om inte tretton barn» och att Clärchen aldrig existerat annat än i Goethes poetiska fantasi. Man harmas visserligen öfver hädelsen; men hvem kan i alla fall hålla sig allvarsam, äfven om, som Agnes skrifver: »de gamla mörka husen tycktes se ned på oss med ett visst förakt och hotfullt rynka ögonbrynen då vi stodo där skämtande och skrattande med hela famnen full af rosor...?» —

— Wachtmeister bjuder hela sällskapet på middag på Restaurant Dubos — »den finaste i hela Brüssel» och därifran beger man sig till Vaudevilletheatern, där »grefvarna» tagit en »loge à l'écart» och man sitter »i förtjusande incognito i sammetsklädda fåtöljer, alldeles som i en roman —» och skrattar godt åt de små kvicka franska pjäserna. Geijer och fru Anna-Lisa, uttröttade af värmen och »alla dagens Sehenswürdigkeiten», bege sig hem till hotellet innan föreställningen är slut, men tycka sig »tryggt kunna lämna flickorna i den hederlige gubben Woynas beskydd», ett ansvar som denne äfven med

stor beredvillighet atager sig. Och efter slutadt spektakel vandrar det lilla sällskapet i sakta mak hemat, »beundrande de vackra, af gas rikligt upplysta boutiquerna»... Grefve Woyna bjuder ridderligt Eva, den äldre af de unga damerna, sin arm och den vänlige Wachtmeister, ehuru »en smula tveksam mellan höger och vänster», skyndar att göra Agnes samma tjänst...» »Aldrig,» antecknar Eva sedan i dagboken, »kunde jag väl ana att jag en gang skulle komma att spatsera arm i arm med grefve Woyna genom Brüssels gator vid lampsken; men så föras våra vägar...»

Med ett ord, det hela liknar mer än nagonsin ett Diorama».

En annan dag »dinerar» man hos grefve Woyna. Hans etablissement,» skrifver Agnes, »är det charmantasta man kan föreställa sig och lär ej heller, efter hvad grefve Wachtmeister sade mig, ha sin make i hela Bruxelles... men nu,» tillägger hon en smula öfverlägset, är jag verkligen sa van vid sadan grannlat att den ej det minsta frapperar mig...» Grefven är naturligtvis en fulländadt älskvärd värd och den »delicieusa middagen» det minst anmärkningsvärda af allt hvad han har att bjuda sina kära gäster. Han förevisar med stolthet »sitt svenska bibliotek och sin vackra samling af svenska taflor» — hvilket dock endast utgör en del af hans öfriga, synnerligen rikhaltiga såväl bok- som tafvelsamling — samt dessutom »manga andra konstsaker och curiosa». Till sist later han till och med, för att roa de unga damerna, hämta ned sina manga briljanterade ordnar, ikläder sig sin praktfulla ungerska generalsuniform samt förevisar dessutom atskilliga densamma tillhörande »mössor, jackor och byxor af alla möjliga fasoner, manga prydda med juvelknappar och de präktigaste broderier,

allt grufligt roligt att se...» Vid afskedet ber han att till hvar och en af gästerna få öfverlämna »en liten Souvenir»: — Geijer får hans porträtt och Agnes ett i praktband inbundet exemplar af de italienska poeterna, »Il Parnasso Italiano»... »Den snälle gubben vet inte hur väl han vill oss —»...

För öfrigt besöker man flitigt ej blott de offentliga muséerna utan äfven åtskilliga privata konstsamlingar och atelierer — grefve Woynas namn och relationer öppnar alla dörrar. Öfverallt finns mycket att se, beundra och anteckna; men det bästa finnes dock icke i Brüssel och en vacker dag heter det helt oförberedt: »i morgon klockan 8 resa vi till Antwerpen, åtföljda af Woyna, Wachtmeister och Seydewitz —»...

Och än en gång flyger man af för den ögonblickliga ingifvelsens lätta vingar, nya öden och erfarenheter till mötes.

Hvad man under denna utflykt ser, lär och inhämtar är emellertid så nytt, rikhaltigt och öfverväldigande att de unga damernas eljest så villiga pennor nästan förlamas inför uppgiften att på några sidor sammanfatta intryck som innebära en hel uppfostran och kräfva år för att mogna. Man gör samvetsgrant sitt bästa — men alltjämt med tillägg: det tjänar till intet att söka beskrifva — »allt detta skulle fylla volymer».

... Agnes finner Antwerpen vara »en underbar stad, en stad som man måste se för att kunna föreställa sig» ... Bruxelles är förtjusande, men helt och hållet parisiskt eller fransyskt —» här däremot är allt flamländskt, allt nationellt och egendomligt, språk, kostym, plägseder, konst, allt, allt...» Eva å sin sida öfverväldigas framför allt af historiska idéförbindelser och stämningar. »Så

är jag då verkligen här!» skrifver hon nästan andaktsfullt »Wilhelm af Oranien, Alexander Farnese — hela Antwerpens belägring så som den skildrats af Schiller står alltjämt för min inbillning!!...» Man besöker katedralen... »ett förundransvärdt spetsarbete i sten, mera som en dröm än verklighet, så lätt och ljus både utan och innan att man nästan väntar att den hvad ögonblick som hälst skall flyga upp i himmelen...» Under självfva museiföreståndarens sakkunniga ledning genomgår man målningsgallerierna... »att söka skildra allt som här intresserade och förtjuste oss är otänkbart; namn sådana som Rubens, van Eyck, Teniers, Wouvermann, van Dyke m. fl. måste tala för sig själfva...» Tack vare grefve Woynas bemedling får man äfven här tillfälle att besöka åtskilliga atelierer och får där det intrycket att »här har den nya nederländska målarskolan sin medelpunkt, under ständig påverkan af de gamla härliga mästarna»... Bland de konstnärer med hvilka man sålunda kommer i beröring nämnas särskildt de Keyser och Wappers, »tvenne utmärkta artister, chefer för Skolan här»... och deras arbeten, framför allt porträtten, försätta de besökande i fullständig extas ... »Ett lif, en färg, en naturlighet hvartill jag aldrig sett maken —» försäkrar Agnes, i det hon nästan sorgsen tillägger:... »Det kan inte nekas - inför allt detta måste Södermark — vår Stolthet! — alldeles krypa i skuggan...» Wappers höll dessutom, berättar hon »en riktig föreläsning för oss om det olika sätt hvarpå konsten uppenbarade sig hos olika nationer, om den inverkan den röner af nationalkaraktär, natur, landets historia m. m., hvilket allt för det högsta intresserade pappa och hvarom de sedan förde en lång och högst liflig diskussion...»

Som sagdt, det är icke allom gifvet att i få ord sammanfatta den slutliga behallningen af en så öfverväldigande skörd af nya intryck och upplefvelser. Geijer, alltid en koncentrationens mästare, har emellertid på sitt eget lakoniska och innehållsdigra sätt löst den svåra uppgiften i det bref till Fredrika Bremer, hvari han sålunda redogör för den oväntade ändring i resplanen som fört honom och hans sällskap till Brüssel i stället för till Schlangenbad. Han skrifver: . . .

. . . — »Dermed tillgick så. Den hederlige Woyna, som är half, om icke hel svensk, hade vid underrättelse att vi voro i Aachen, enkom kommit för att öfvertala oss att göra en utfart till Brüssel. Vi läto förföra oss och jag ångrar det icke. Jag har sett Belgien! — Hvilket herrligt land! — Det är en ny åskådning, en ny verld. Vi genomflögo det med Woyna ända till Antwerpen och tillbaka och hade tillfälle att på kort tid se och höra ganska mycket. Kan man tala om en n o r d i s k konst så är här dess vagga och ännu i dag dess hemland. Allt hvad jag i Tyskland än sett deraf förefaller mig nästan som en metafysisk reflex från Rubens' och Van Dyks fädernesland . . . Här blomstrar ännu k o l o r i t e n i sin ursprungliga prakt — äfven hos de nyare nederländska målarna. Vi gjorde bekantskap med flere af de förnämsta. — Och hvilka kyrkor! — Dômen i Lüttich, i Brüssel, i Antwerpen! — Man blir på en gång förvånad, upplyftad och glad af dessa gamla luftiga, herrliga byggnader. Det är ett eget lefnadsfriskt, ungdomligt intryck, som dômen i Köln aldrig kan göra. Med ett ord: Jag är förtjust i Belgien. Våra artister äro n ö t, som blott ila derigenom till P a r i s eller fara förbi till R o m. Här borde de b ö r j a för att sedan s l u t a med Italien . . . Jag har lärt m y c k e t på denna resa. Jag har väl ej

förgäfves suttit på lur deruppe i det gamla Upsala och lyssnat på knäppningen af tidens ur i min enslighet. På det hela har jag angående dess rörelse sett, hört och gissat rätt. Men åskadningen lifvar allt, och jag är nu så full af tankar att jag redan i tysthet föresatt mig att under stillheten i Schlangenbad gripa till pennan... De religiösa frågorna hänga såsom ett åskmoln öfver Tyskland. Ingen kan komma härner utan att känna denna atmosfär. Det känns såsom Tyskland skulle gå en revolution till mötes»...

Den gamle siaren misstog sig ej. Redan 1848 skulle den ovädersstämning han instinktlikt förnummit urladda sig i en stormvind, stark nog att skaka troner och väldigheter — och om de »religiösa frågorna» därvid ej rent formellt tycktes spela den roll han tillmätt dem, så var dock här, som allestädes, revolutionens innersta drifkraft en förändrad världsåskådning, en ny uppfattning af mänskliga rättigheter och skyldigheter, med ett ord, en omvärdering af hittills icke ifrågasatta värden, hvars oupplösliga sammanhang med en djupgående omhvälfning äfven på det religiösa området ej kan förbises.

*

Vistelsen i Brüssel, från början planerad blott som en tillfällig utflykt för en dag eller par, blef längre än man kunnat föreställa sig; ty just då man ändtligen stod färdig till uppbrott, insjuknade den stackars fru Anna-Lisa, öfverväldigad af värme, festmiddagar och Sehenswürdigkeiten, så pass allvarligt i »någonting gastriskt» att hon måste intaga sängen och afresan tills vidare uppskjutas. Tillståndet var dock ej oroande och efter första förskräckelsen tog man saken lugnt; den

trogna »lifvakten» gjorde fortfarande sitt bästa för att förljufva tiden för de unga damerna, grefve Wachtmeister sände upp »hela hästlass» af böcker, tidskrifter och planschverk för att roa dem och den sjuka, grefve Woyna bjöd på utflykter i sitt ekipage, Geijer begagnade tillfället att se och studera ett och annat som förut icke medhunnits — med ett ord, man fann sig med jämnmod i det oundvikliga och var på det hela ingalunda missbelåten med ett uppskof, så rikt på förmildrande omständigheter.

Slutligen slar dock oåterkalleligen afskedets timme — den lilla improviserade familjekretsen upplöses för att aldrig mer återförenas och med »djup och verklig rörelse» säger man hvarandra farväl, å ömse sidor rikare på ljusa och varma minnen än då man lärde känna hvarandra. Med tårfyllda ögon och fuktiga näsdukar vinka Fru Anna-Lisa och hennes flickor en sista afskedshälsning åt de båda grefvarna vid stationen i Brüssel, åt den älskvärde finske löjtnanten vid stationen i Liège — men Hans von Seydewitz hälsar i stället triumferande med studentbaretten från kupéfönstret på de kvarlämnade: ty h a n, den afundsvärde, han följer med. Hur det egentligen tillgått vet man knappast; han skulle ju egentligen till Ostende och från Antwerpen har han också mycket riktigt gjort en liten afstickare dit — men blott för att upptäcka att det i alla fall var oändligt mycket roligare i Brüssel. Man är väl icke för intet en fri, farande student, ute på sommarresa, utan egentligt annat syfte än att roa sig på bästa vis och uppsöka det sällskap med hvilket man bäst trifves! Alltså är han redan tillbaka — han funderar på en Rhenresa —! — och utan vidare förklaringar eller öfverenskommelser tyckes det rent af falla af sig själf att han från denna stund är upptagen

som ordinarie medlem i det Geijerska ressällskapet. Hvad mera är — han tar utan vidare på det mest älskvärdt obesvärade sätt ledningen af det hela, sköter alla resebestyr, hjälper Eva att göra upp de gemensamma räkenskaperna, köper biljetter, tar reda på ångbats- och järnvägsturer, prutar oförskräckt med snikna hotellvärdar och hyrkuskar, med ett ord, tjänstgör, skämta flickorna sinsemellan, nästan som »ett slags frivillig impressario» för det bekanta sällskapet »Professor Geijer aus Upsala mit Gefolge». Allt faller sig så enkelt och naturligt — för unge Hans är det hela tydligen ett förtjusande sommaräfventyr; han njuter af att få vara med, att få styra och ställa efter behag till förmån för de älskvärda, men mindre praktiska reskamraternas trefnad, att få retas och skämta med de söta flickorna, resonera om allt mellan himmel och jord med professorn, hvilken, anförtror han Agnes, alltid i hans tycke är lika »kannibalisch intressant» - samt få ägna den vackra, värdiga Fru Anna-Lisa den halft sonliga, halft ridderliga hyllning som på en gång roar och smickrar henne. För Geijer är hans sällskap icke mindre välkommet. — Agnes har ju redan halft skämtsamt önskat sig en reskamrat, »just så inrättad» — och man har således å ömse sidor den trygga och glada känslan af inbördes gifvande och emottagande som är samtrefnadens första villkor. Det är alltså i bästa stämning och under de lyckligaste auspicier som man anträder den färd hvars slutmål verkligen skall blifva det länge i fjärran hägrande Schlangenbad.

VIII.

Första stationen — efter kortare uppehall i Aachen och Köln — blef Bonn, dit man anlände en ljuflig, stilla sommarafton vid femtiden, just då dagen började svalkas, skuggorna förlängas och alla färger smälta samman i solnedgångens skiftningar af violett och rosenrödt. Man tog in på Hotel Royal »alldeles vid stranden af Rhen —», två trappor upp. — »Min Gud! — hvilken utsikt från dessa fönster, som vi genast skyndade att slå upp på vid gafvel! —» utbrister fru Anna-Lisa hänförd — »öfver Rhen, alldeles spegelklar i solnedgången, med Siebengebirge i fonden — och nedanför oss de härligaste trädgårdar och terrasser, fulla af blommande acasie- och rosenträd i alla färger — tårarne kommo oss i ögonen därvid och vi kunde ej se oss mätta på all denna ljuflighet!»...

Geijer gick genast att uppsöka den gamle vännen Arndt, som han redan förut skriftligen underrättat om sin ankomst och hos hvilken han stannade tills sent på kvällen; v. Seydewitz var upptagen af studentvänner, och damerna tillbragte således ensamma och i stillhet sin afton på hotellet. Fru Anna-Lisa hade många, länge försummade bref att skrifva, men flickorna läto för denna gång bade bref och dagböcker hvila... »Denna första afton i Bonn,» skref Agnes några dagar senare till sin hjärtevän, »hoppas jag, att jag aldrig skall glömma;

det är ett af de intryck, som väl så länge jag lefver kommer att kvarsta som ett af de ljusaste och vackraste jag bevarar i mitt minne... Eva och jag sutto länge på en terass vid floden, omgifna af blommande jasminer, rosor och acasier, tysta och outsägligt tacksamma för så mycket skönt. Nedanför oss flöt Rhen, lugn och klar som en spegel; bakom oss åt Cöln till var himmelen blåsvart af askmoln, men framför oss lågo Drachenfels och Godesberg i rosenröd, magisk belysning — och der bakom Siebengebirge, svept i ett blekblått flor af solrök — du kan ej föreställa dig en sådan tafla!... Liksom i domen i Cöln måste jag rent af gråta för att kunna uthärda att se derpå. Så, just så, hade jag tänkt och drömt mig Rhen — derför nästan blygdes jag i Cöln emedan den der gjorde så föga intryck på mig!... Då vi sedan kommit upp på våra rum och druckit vårt té, sutto vi ännu länge vid de öppna fönstren och sågo månen gå upp öfver Siebengebirge och spegla sig i floden... Underskönt och oförgätligt!...»

Följande afton blir emellertid icke mindre stämningsrik och minnesvärd, om ock på ett annat sätt. Man tillbringar den hos Arndts. Det säger sig själf, att den gamle vännen måste lära känna Geijers hustru och dotter; fru Anna-Lisa och Agnes äro icke mindre ifriga att få sammanträffa med en man om hvilken de redan hört så mycket talas, som på förhand är dem kär och välbekant genom mycket af hvad han skrifvit och sjungit, och som af Erik Gustaf städse prisats som en af de ädlaste, redligaste och mest storslaget helgjutna personligheter han någonsin lärt känna; v. Seydewitz delar naturligtvis hela den intelligenta tyska ungdomens vördnadsfulla svärmeri för »Fader Arndt», pennans och ordets

oförfärade stridsman och martyr i hårda tider, den stora frihetskampens mest eldige och eldande sångare, samt är öfverlycklig åt detta tillfälle att bringa honom sin hyllning — under det att den milda, anspråkslösa Eva som vanligt är lika full af varm sympati och intresse för allt som gläder och intresserar hennes afhållna reskamrater som tacksam för en erfarenhet, hvilken med ännu ett värdefullt nummer kommer att rikta Dagbokens dyrbara anteckningar. Det är alltså i hög och förväntansfull stämning, som det lilla sällskapet, efter att på förmiddagen hafva företagit en utflykt till Poppelsdorf och Godesberg, i aftonsvalkan sakta vandrar den vackra vägen mellan vingårdarna utmed Rhenstranden till det landtliga hem, där gamle Ernst Moritz slagit sig till ro efter alla ärofullt genomkämpade strider. Under vägen tala Geijer och Seydewitz — och damerna lyssna med andlöst intresse till allt som säges — om Arndts långa lifsgärning och dess betydelse för fosterlandet, hur oförskräckt han trotsat och utmanat de makter och väldigheter som hotade folkens lif och frihet, sträfvat att varna och väcka, elda till kamp och handling och fått lida för sin djärfhet — huru hans ord och sånger fallit som tändande gnistor i tusen hjärtan, så att hans namn nu för alla tider står inristadt på historiens blad bredvid den nationella pånyttfödelsens främste hjältar — och huru han ändock, då segern var vunnen, hänförelsen slocknad och den oundvikliga reaktionen kommit till makten, lönats med bitter otack just af dem, som skördat frukten af hans gärning . . Då Geijer sist besökte Bonn — berättar han med harmsen rörelse — var i själfva verket Tysklands främste patriot dess oförvitligaste, mest omutligt redbare medborgare — ty så kan man väl utan öfverdrift beteckna Arndt — af regeringen suspenderad från sitt professors

ämbete som misstänkt för fosterlandsvådliga stämplingar, hans papper sekvestrerade, hela hans verksamhet af öfverhet och makthafvande betraktade med misstrogna och afvoga ögon! Har väl, frågar Geijer upprörd, den mänskliga dumheten och inskränktheten väl någonsin firat en mera lysande triumf? — Nå Gudskelof, den tiden är förbi, åtminstone hvad Arndt beträffar — hvad man än må hysa för tanke om hans politiska gärning och åsikter, så har man dock nu lärt sig att göra full rättvisa åt själfve mannen och åt hans oförlikneligt upphöjda karaktär — en värdig andens stridsman, en sanningens riddare utan fruktan och tadel! — Kanske har han misstagit sig ibland, kanske har han gjort sig skyldig till felgrepp, öfverdrifter och motsägelser, kanske han äfven med stigande erfarenhet och insikt ändrat åsikt i ett och annat, som en gång syntes honom obestridligt — hvem gör icke det! — »Man lär så länge man lefver, och gjorde man icke det, så vore det egentligen bara strunt med lifvet!» — Men hur rak och oförfärad har han dock icke alltjämt gått sin väg fram just mot det mål, som synts honom vara det Rätta, hur fullkomligt obekymrad om hvad det kunde kosta honom, om möjliga faror och obehag! — Sannerligen, det är upplyftande att ha lärt känna en sådan människa... och härliga saker, syperba saker har han skrifvit och diktat — märgfullare, kraftigare språk har icke flutit ur någon tysk penna!... Och Geijer citerar, upprymd och förtjust, han kan långa stycken utantill, det är gyllene ord, ord, som gälla för alla tider, ord, som borde behjärtas af alla folk, läsas från predikstolarna till maning och väckelse, då förslappning och förvekling ligga i luften... Hur ståtligt, till exempel, har Arndt icke sammanfattat Lidandets, de stora pröfningarnas be-

tydelse, såväl för den enskilde som för nationerna i tider af andlig förlamning och indifferentism... »Hur är det han säger : 'Nur durch Flammen geht man zum Licht und zu den Göttern empor; aber den Todessprung in das läuternde Feuer zu wagen ist das Geschlecht zu klein und verzagt... Hineingetrieben muss es werden durch das Unglück... Und durch langsamer Qual wird es des Todes sterben zur Verjüngung !!...'» Rösten sviker plötsligt, och Geijer tystnar, öfverväldigad af den rörelse, som »aldrig framkallas af det i vanlig mening rörande -- men väl af det Stora»...

De unga ha lyssnat med lysande ögon och heta kinder - detta är sådant, som sätter ungdomens fantasi i rörelse, kommer dess hjärta att klappa och tusen hemliga strängar att vibrera i samklang. Men med icke mindre, om och lugnare intresse lyssna de, då Geijer åter tar upp samtalets tråd, berättar ett och annat ur Arndts förflutna som är nytt för hans åhörare och påpekar hur underligt det fogat sig att denne man, af svensk släkt, född svensk undersåte och länge i svensk tjänst, dock gjort sin förnämsta insats i lifvet som tysk diktare, skriftställare, politiker och fosterlandsvän samt blifvit så helt införlifvad med sitt andra fosterland, att man nu med rätta skulle kunna kalla honom ett inbegrepp, en representant för allt hvad den tyska anden i ädlaste mening har mest karaktäristiskt... Sådant, säger Geijer, är blott möjligt, då tvenne folk äro i grund och rot så innerligt förbundna, att de i själfva verket blott utgöra olika grenar af samma stam... Tungomålen kunna växla, plägseder och lefnadssätt förändras,

men i själfva verket talar man dock alltid samma språk — Germaner äro och bli vi ända allesammans!»...

...Helt oförmärkt har man hunnit fram till grinden, där vägen tar af till vänster nedåt floden till, där man mellan lummiga träd skymtar en gammaldags landtgård med hvitrappade spalierklädda murar och gröna fönsterluckor. Från stora landsvägen för en allé dit fram... Men hvad är detta? Fru Anna-Lisa och Agnes tvärstanna och ropa högt af förvåning — kan man väl tro sina ögon —? — Höga hvita eller knottrigt silfvergrå stammar, ett böljande flor af långa sopande grenar, en kryddig, välkänd doft, som plötsligt manar fram en sådan vision af svenska sommarkvällar med deras svalka och vemodsfulla ljuflighet att tårarna komma en i ögonen och hjärtat sväller af hemlängtan, innan man rätt hunnit göra sig reda för hvad man känner... Ja, det är björkar! Svenska björkar — hängbjörkar, sådana som man förut ej skådat och ej heller ofta kommer att skåda dem i Tyskland. Med oändlig möda, omsorg och ihärdighet, berättar nu Geijer, har Arndt planterat och dragit upp dessa träd till minne af det land, från hvilket han har så många andra kära och vänliga hågkomster och på hvilket han alltjämt tänker med tacksamhet... Träden ha hunnit växa betydligt sedan Geijer tillsammans med Malla och Lindblad första gången såg dem; då förde de blott en tynande och oviss tillvaro, — det tycktes knappast troligt, att de skulle frodas i denna alltför rika jordmån — nu räknas de bland traktens sevärdheter och främlingar från östan och västan vallfärda ditut för att taga dem i betraktande... Underligt främmande verka de onekligen här midt bland frodiga vingårdar och rikt blommande akacielundar, ungefär som tonen från ett nordiskt vallhorn midt i en fullstämmig orkester.

Men hur väl passar ej egentligen allt detta tillsammans med Fader Arndt — just sådan man tänkt sig honom!

Och medan man ännu talar därom kommer han själf med långa, ifriga steg sina otåligt väntade gäster till mötes under björkarnas skira, gröna draperier, kraftig, spänstig, rak och rörlig som en yngling, med sammetskalott på det långa hvita håret och lysande svarta ögon under ännu täta och mörka bryn. Tiden har farit mildt med den gamle stridsmannen; ålderdomen har skänkt de ursprungligen grofva och kärfva dragen den säregna skönhet hvarmed den så ofta kröner ett rent och ädelt lif, den förr så barska, energiskt envisa munnen har lärt sig godhetens milda och visa leende, och de skarpa ögonen stråla af välvilja och godt lynne, då han redan på långt håll med tillrop och lifliga, kantiga åtbörder hälsar de kära långväga gästerna, samt på sin lustiga, brutna, men lifligt flödande svenska bjuder dem vara välkomna — han har länge stått på vakt, han har sett dem komma på vägen, hvad i all världen uppehåller dem väl då —? »Got tag, got tag, käre männesker — was macht Ihr denn? — Ach, mine bjerker! — Ja, nicht wahr — tem kan jag vare stolt öfver? Tet är doch en lille stycke Sverige — men så schtore och vackre som på Ransäter är tem icke, wie, du Erik Gustaf —? — Gott im Himmel, du Herzensjunge, vat gläder jag mig icke åt att se dich här! —» Och de båda gråhåriga ynglingarna omfamna hvarandra, kyssas kraftigt på båda kinderna och torka oförställdt rörelsens tårar ur ögonen... »Och dette är ten käre fru och ten söte lille dotter och ten snälle lille svägerske — ja, Geijer hat mich tet alltsammens perättet —! — Välkommen, välkommen alle zusammen tausend und aber tausend Mal till gamle Arndt! — Min fru, h o n vill sig glädja!

— Und Sie, junger Mensch, — Seydewitz? — Nun so, den Namen kennt man ja — från Stralsund? — Son till presidenten? — också en gammal vän till mig — ein Ehrenmann —!» Och äfven unge Hans får sig i hastigheten ett famntag och ett par ljudande smällkyssar, hvilka, anförtror han sedan Agnes med mera allvar än man är van att se hos honom, han så länge han lefver kommer att betrakta »nästan som ett riddarslag —»

— Fader Arndt är sa öfverlycklig, så utom sig af glädje, så brinnande ifrig att utan uppskof få göra äfven de sina delaktiga af denna fröjd, att gästerna ha all möda att följa honom då han nu i sprangmarsch, med den stackars andfådda fru Anna-Lisa under armen, skyndar uppför alléen, medan orden, beledsagade af de lifligaste gester, alltjämt som en fors strömma öfver hans läppar och han till all lycka aldrig ger sig tid att invänta ett svar som man i den flämtande farten skulle ha svårt att ge —. Lyckligtvis är vägen icke lång, och inom kort får man andas ut på terrassen, där den liflige gamle mannens stilla och milda hustru — Schleiermachers syster — och intagande nittonåriga dotter med hjärtevarm välvilja välkomna de gäster på hvilkas besök husfadern med så mycken glädje beredt dem, att de omöjligt kunna betrakta dem som främlingar. Den enkla kvällsvarden står redan framdukad, med hemkärnadt smör och hembakadt bröd, med hemgjord »Wurst» och »Kartoffelsallad», med »Kirschkuchen» och jordgubbar ur trädgarden samt hemgjordt Rhenvin från det egna vinberget. — Man slår sig ner och strax är man som hemma och till mods, som om man känt hvarandra i hela sitt lif... Och hur är det väl möjligt annat? Det är ingen inbillning, att man redan tycker sig förtrogen med hela denna omgifning, med dessa goda

vänliga människor. Man har varit här förr om också blott i tankarna. Här, just här på denna samma terrass, under denna vinlöfskransade spalier, har ju Geijer själf setat en gång för många år sedan — om den har han skrifvit till sin Anna-Lisa* och sedan mer än en gång talat med henne. Här drack man då, som han ofta berättat, tillsammans med Malla och Lindblad, en skål för henne och den lilla ettåriga dottern, hjärtebarnet, om hvars ögon »hvar Förgätmigej vid dikeskanten så lifligt påminte honom», att han var färdig att vända om af idel hemlängtan till de kära han lämnat efter sig. Aldrig skulle han väl då kunnat tänka eller drömma om att han en gång i verkligheten skulle sitta här med dem båda och i stället med dem och Arndt tömma en skål för de forna reskamraterna, de alltid lika kära gamla vännerna, Lindblad och Malla!... Man klingar med hvarandra med rörda och betydelsefulla leenden och fru Anna-Lisa lofvar att framföra hälsningen och noga beskrifva aftonen för sin Malla... Hon känner

* »Hos Arndt och hans älskvärda familj tillbragte vi en skön afton i hans trädgård vid Rhenstranden, omgifna af vinrankor och drickande Rhenskt Bleckert, som växt på stället,» skrifver Geijer till sin hustru den 17 aug. 1825. »Kvällen var lugn och sval, utsikten gudomlig. Du kan döma, huru det smakade att i denna omgifning höra Arndt med all sin liflighet tala om Sverige, om gemensamma vänner, ja, om mitt hem, och min far, som han mycket väl mindes...» Och Malla Montgomery-Silfverstolpe skrifver om samma oförgätliga afton i sina Minnesblad: »Arndt är af hjärtat en svenskarnes vän och minnes allt så väl. Med Geijer talade han om Vermland och Ransäter och om hans gamle hederlige far, med mig om min olycklige faders öden och om min mormor, som han väl kom ihåg, samt den dagen han var på Edsberg — det rörde och fägnade mig ljuft...» Geijers Saml. Skrifter I. s. 89. — Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoirer, III, s. 169. —

så väl igen allt från väninnans lifliga skildringar, och äfven Geijer konstaterar med rörd förvåning huru föga det hela förändrats. – Där ligger Bonn med torn och kyrkospiror mellan grönskande kullar och vinberg —, där flyter Rhen lika bred och majestätisk, där speglar den långa raden af höga popplar på andra stranden, belyst af aftonsolen, sig i floden alldeles som då — vinrankorna, som kransa terrassen, ha fått tjockare stammar, men deras blad ha samma ljusa friska grönska, deras skott och klängen äro lika kraftiga och uppåtsträfvande som för tjugu år sedan... Så många år, så många öden, så många strider, sorger och fröjder ha runnit bort med tidens ström, men i denna lilla stilla vrå har den knappast lämnat ett spår. Och han själf och Arndt — känna de icke bäst, nu när de träffas, huru föga åren betyda för själens och hjärtats ungdom?

Samtalet har varit i full gång från första ögonblicket — det kan knappast blifva lifligare, men vore det möjligt, skulle det bli det, ty samtalsämnena äro outtömliga och nya yppa sig hvar minut —; det rör sig i en svindlande hvirfvel om gammalt och nytt, Arndt har tusen frågor att göra om forna vänner och förhållanden där hemma i Sverige och Geijer hinner knappast svara, ty hvart ord framkallar nya hågkomster och tankeförbindelser, den ena anekdoten aflöser den andra, alla berättade på samma oförlikneliga kärnfulla, originella språk, med samma sprakande liflighet, samma varma känsla, samma plötsliga infall och oväntade slutsatser — fängslande så att man kan mista andan. Hvem skulle icke velat lyssna till detta samtal, och hvad skulle man icke vilja ge för att äga det bevaradt i sin helhet! Men tyvärr är det blott ett svagt eko af längesedan förstummade röster som öfver de många årens vida svalg

nått fram till oss — dock äfven det tillräckligt för att sätta fantasien i rörelse och verka egendomligt suggererande. För de unga flickornas dagböcker var denna uppgift alltför öfverväldigande — man erkänner öppet, att det »icke är värdt att försöka» återge allt hvad man med så andlöst intresse lyssnat till... Eva nöjer sig, efter att i korthet hafva skildrat besökets öfriga hufvuddrag, med en anteckning att »konversationen var ytterst liflig och intressant, som den ju måste blifva mellan dessa båda lifliga gubbar — af hvilka dock Arndt —» tillägger hon, »i liflighet öfverträffade allt hvad jag någonsin sett...» således äfven den gode farbror Erik Gustaf, hvars nästan alltför ungdomliga lifaktighet stundom kunde vålla hans omtänksamma skyddsängel allvarliga bekymmer. Agnes är mera utförlig; men äfven henne »tryta tid och papper» för allt hvad hon från denna afton gärna velat teckna sig till minnes —. Hon bevarade det i stället inom sig i så mycket mera lefvande hågkomst, så lefvande till och med, att det hela äfven för den, som först många år efteråt en stilla sommarkväll vid Rhen med unga, ifriga öron och heta kinder lyssnade till hennes skildring, allt framgent nästan blef till något personligen upplefvadt, som för fantasien framstod med hela verklighetens skärpa och åskådlighet... Hade man icke i själfva verket i andanom om icke lekamligen varit en af sällskapet vid bordet den kvällen på gamle Fader Arndts terrass, sett popplarnas skuggor växa långa och färgerna skifta öfver Siebengebirge i solnedgången — kunde man icke när som helst se för sig de olika ansiktena med deras växlande uttryck, ja, nästan höra själfva tonfallet — bevarade icke minnet alltjämt lösryckta meningar, tankar, karaktäristiska ord och uttryck, sådana som med ens ställa hela personligheten, hela

situationen klar för ens inre syn — ?... Hur mycket har han icke att minnas, den gamle mannen, hur mycket underbart och äfventyrligt och äfven hur mycket af rent personligt och gripande intresse just för aftonens gäster, gripet nästan pa mafa ur ett skiftesrikt lifs outtömliga förrådskammare! — Han talar om Amalia von Helvig, sådan hon var, den unga firade generalskan, den tiden då han som politisk flykting i Stockholm var den förtroligaste bland hvardagsgäster i hennes salong pa Blasieholmen eller i hennes lilla sommarhem på Djurgarden. — »D a s war mir eine Frau!» Den tiden var hon ännu lycklig, framtiden syntes henne full af ljusa löften — i n t e t af dem blef uppfylldt. »Nåja, vi förstå endels och profetera endels, Herran allena ser till hjärtat och vet hvad som är lycka eller olycka för oss stackars människobarn — s t o r var hon i alla fall, både i lycka och olycka! — Ja, min käre Geijer, en skål för hennes minne, mig var hon en trofast vän i nödens dagar och också du höll af henne — A m a l i a s skål!» — Agnes lyssnar med nästan svärmisk andakt — Amaliakulten ligger henne alltfrån födelsen i blodet — fru Anna-Lisa med den hjärtklappning, som detta namn aldrig undgår att framkalla hos henne, medan Geijer tyst och tankfull tömmer sitt glas i botten... Men Arndt är redan fördjupad i helt andra hågkomster... han talar om Värmland, om Ransäter, om Odenstad, om gamle brukspatron Bengt-Gustaf och om fänrik Knut Liljebjörn — »E i n k ö s t l i c h e r M e n s c h! Går der i vadmalströja i skogarne med bössan på axeln och Schiller i jaktväskan, lefver på rågmjölsgröt och öfversätter Don Carlos — p r a c h t v o l l!» Och åter skålar man och dricker tårögd och leende, medan minnena spinna allt fastare trådar från hjärta till hjärta, och det förflutnas

solnedgångsskimmer så underbart blandas med det närvarande, att man knappast vet, hvad som är dröm eller verklighet... Men i nästa ögonblick är man med ett språng midt inne i nutiden och dess problem, tidens hotande tecken och de politiska moln, som alltmera tyckas skocka sig öfver Tyskland*. Geijer talar om allt hvad han sett, iakttagit och tänkt under dessa senaste, på nya erfarenheter så rika veckor... hvad säger Arndt därom?... Arndt har så mycket att säga, att det nästan verkar vulkanisk eruption, han springer upp, fäktar med armar och händer, slår näfven i bordet — orden tumla öfver hvarandra af ifver att komma fort nog; man nästan tycker att han skjuter gnistor — »Ach was! Revolution, Reaktion — Reaktion, Revolution... Det går upp och ned, upp och ned ideligen, kommer egentligen på ett ut alltsammans — vinet måste jäsa, grytan får lof att sjuda och koka så skummet flyter upp, annars blir aldrig brygden klar... vi har så mycket k ä n s l a här —, så

---

* Fredrika Bremer, hvilken något senare denna sommar äfven besökte ett bad i Rhentrakten tillsammans med sin sjuka syster, skrifver om de erfarenheter hon härunder gjort till fru Ulla Limnell, f. Löwenstedt: »... Tyskland är just nu ett i hög grad intressant land att vistas i, ty det andliga lifvet är i full jäsning. Religion och politik äro öfverallt talämnen, och man får höra alla nuancer af tro och otro och vantro och de mest motsatta öfvertygelser i alla ämnen; och allt yttras öppet; första eller andra gången som man talar med en person (särdeles om han var af det manliga könet) så fick man hans tros eller otros bekännelse, hans lefnads åsikt att höra...» Och hon tillägger...: »Såg du g u b b e n A r n d t på Kumla» (hos Franzén) »någon gång? — Jag såg honom nu vid Rhen. Han sjöng ännu Franzéns visor med hänförelse och talte svenska och om Sverige med värma...» (Meddeladt af L. Dahlgren i Dagny, 12 sept. 1812.) Man ser den fullkomliga öfverensstämmelsen mellan hennes och Geijers nästan samtidiga iakttagelser.

mycket fraser, så evinnerligt mycket fraser — med bara känslor och fraser och stora ord uträttas ingenting - inifrån skall pånyttfödelsen verka, så kommer den yttre af sig själf!... Ett stort och fritt och enigt Tyskland, det är hvad vi vilja, broder Geijer, det är hvad vi vilja, och det få vi också en gang i tidens fullbordan! — Lat bara folket först frigöra sig från den skändliga träldomen under egna lustar och begärelser, fran afundsjuka, osanning och småsinne och mycket annat, så blir det nog bra med friheten!... Det mål dit ett kärnsundt och lifskraftigt folk med ren och samlad vilja sträfvar, det uppnår det också med Guds hjälp förr eller senare. Det slår aldrig fel. Men Herrans vägar äro icke våra vägar, och hvem vet, när Hans stund är kommen och tiden mogen!... Jag upplefver det kanske icke, och för egen del hvarken hoppas eller begär jag mycket mer i denna världen... men jag tror på vår Herre och på den Heliga Anda, och på mitt Folk och det folkets framtid, och den tron kommer icke på skam! 'De coelo et patria, broder Geijer, de coelo et patria nunquam desperandum'! —» — Nicht wahr, Bruderherz, det valspråket vill också du gärna skrifva på din sköld?»

Och med våta kinder och lysande ögon sluta de båda gubbarna åter hvarandra i ett kraftigt famntag, dunka hvarandra i ryggen och se på hvarandra med glad och innerlig förståelse. Men under tiden har unge Hans v. Seydewitz, vig som ett katt, sprungit upp på terrassens bröstvärn -- han svingar med baretten och med sin kraftiga unga baryton stämmer han hänförd upp en af Fader Arndts mest tändande sånger:

»Der Gott der Eisen wachsen liess,
Der wollte keine Knechte!...»

Det verkar som en elektrisk gnista. Agnes faller in med sin klara, ljusa sopran — den visan kan hon förut —, och de andra följa; stående, hand i hand, gripna och andaktsfulla sjunga de alla tillsammans:

»Lasst brausen, was nur brausen kann
In hellen, lichten Flammen!
Ihr Deutschen alle, Mann für Mann,
Für's Vaterland zusammen! ....
Und hebt die Herzen Himmelan
Und Himmelan die Hände! —
Und rufet alle, Mann, für Mann:
Die Knechtschaft hat ein' Ende —!...»

I aftonens stillhet flyta de välkända tonerna långt ut öfver den spegelklara, opalskiftande floden... Från båt efter båt stämmer man in så småningom med jublande unga röster -, det svarar uppifrån kullarna, det svarar från vinbergen, från bryggorna, från trädgårdarna utmed stranden, gälla barnaröster och kraftiga basar — det är ett Folk, som sjunger, och man får ett mäktigt intryck af att dessa ord och toner komma ur dess innersta hjärta... Hvem skulle icke i den stunden funnit Fader Arndt afundsvärd! — Att få blifva den röst, som ger uttryck åt tusendens tysta längtan och förhoppningar, hvad härligare lott kan väl en skald önska sig här på jorden? —

Strax därpå bryta de resande upp, och man säger hvarandra med rörda hjärtan ett varmt farväl; samvaron har varit kort, men man känner dock att man tillsammans upplefvat något, som icke skall glömmas... Fader Arndt följer de kära gästerna uppför björkallén, men äfven vid grinden vill han icke säga farväl — han föredrar »auf Wiedersehen»... »Ach was, Broder Geijer -- om tjugo år väntar jag dig här igen — hvad

är tjugo år? då är du knappast äldre än jag är nu, och jag är ein rüstiger Neunziger! Vi ha ännu båda mycket att uträtta här i världen — also auf Wiedersehen — auf Wiedersehen käre mennesker, alle zusammen! — —» Och så länge man ännu kan se hvarandra står han kvar, nickande och vinkande åt de bortdragande...

Och senare på natten ha Bonns studenter, varskodda af v. Seydewitz, anordnat »Ständchen» i hotellets vackra trädgård för den berömde svenske professorn och hans damer. Det är vackra och ståtliga gossar, romantiska gestalter i pittoreska lifrockar och breda, nedvikta skjortkragar — studentsången klingar härligt i den varma sommarnatten, fullmånen står högt öfver Siebengebirge, lysmaskar blänka i gräset, och hela luften doftar af jasminer — med ett ord, allt är mer än någonsin likt en diorama, ty när upplefde man väl någonsin något sådant i verkligheten? —

— Hvilken afton för Anna-Lisa att skildra för Malla, då hon en gång får tid och ro att skrifva »rätt à son aise», som hon längtar att göra!

Schlangenbad 1846.
(Efter samtida bild. De med × utmärkta fönstren tillhöra Geijers bostad.)

IX.

Då man genom Dagböckernas och brefvens tättskrifna sidor följt de resande till denna punkt, har fantasien redan fått vandra så många villsamma och oväntade vägar att man nästan är beredd på hvad som helst — u t o m att nästa meddelande skall vara dateradt från Schlangenbad. Så är emellertid förhållandet. Denna gång genomfördes den på förhand uppgjorda resplanen utan alla afvikelser och några dagar senare kunde fru Anna-Lisa med glad tillfredsställelse skrifva till de kära hemmavarande: —

— »Ä n d t l i g e n i S c h l a n g e n b a d!! — det så mycket omtalade och till slut värkligen så efterlängtade —, ty huru mycket skönt man än ser och upplefver, så blifver man dock till slut trött af detta idkeliga kringflackande. I går afton anlände vi hit i det gudomligaste väder, som vi föröfrigt alltjämt fått åtnjuta på hela vår resa. Här är förtjusande! — så skuggigt och grönt, så eget poetiskt, romantiskt och stilla — ack, kunde jag blott få visa det för Eder, älskade vänner! ... Men jag måste väl gå i ordning med min resebeskrifning, hvilken, om jag minnes rätt, afbröts en förmiddag i Bryssel . . . . . .»

Efter att hafva redogjort för allt som därefter passerat, till och med vistelsen i Bonn och besöket hos Arndt, fortsätter hon:

...»Klockan åtta morgonen derpå embarquerade vi i det mest förtjusande väder på Rhen. Men hvem skulle väl kunna skildra denna färd — sannerligen ett enda crescendo af skönhet och herrlighet från början till slut! — Vi hade harmonimusik ombord, en värkligt god kvartett af blåsinstrumenter, som man med nöje lyssnade till emellanåt; alla kyrkklockor ringde, det var nemligen en stor kyrklig högtidsdag, Frohnleichnamsfest, som det här kallas — och på flere ställen sågo vi långa brokiga processioner tåga de slingrande vägarna uppför höjderna eller utefter floden med helgonbilder, fanor och standar, catholska prester i full ornat, långsamt framskridande under himlar burna af chorgossar, högtidsklädt landtfolk med brinnande vaxljus i händerna, allt under psalmsång — det tog sig underbart ut från floden och den ena lefvande bilden aflöste ideligen den andra. Alla dessa ställen, hvilkas namn man hört och läst tusen gånger, fick man nu i verkligheten se — men jag säger ej ett ord om allt detta — det ha så många bättre beskrifvit, jag säger bara: Gud vare lof, att också mina ögon en gång fått skåda denna gudomliga tafla! — Till Coblenz kommo vi vid middagstiden och togo in på Hotel du Géant, beläget alldeles vid floden...... På eftermiddagen gjorde vi en utflykt till Stolzenfels — kanske det vackraste jag ännu sett!..... Som vägen upp till slottet syntes alltför brant för mina klena ben, öfvertalade ungdomen mig att företaga uppstigningen ridande på en åsna. Föreställen Eder alltså, mina kara vänner, om I det kunnen, mig uppflugen på ett sådant Djur samt alltjemt convoyerad af den snälle, hederlige Seydewitz, hvilken för att lugna min hönsaktiga ängslan vid ett så ovant fortskaffningsmedel, insisterade på, att jag hela tiden skulle hålla honom under armen, medan han, bärande min uppspända parasoll, troget vandrade vid min sida och åsneföraren bildade eskort vid den andra... Agnes utropade gång på gång: 'Ack — om bara Tante Knös nu kunde se mamma!' — Och säkerligen skulle den synen ock hafva beredt vår goda Alida ett ej ringa nöje.... Vid hemkomsten slog jag mig till

ro på hotellet, medan E. Gustaf och ungdomen, som ej veta, hvad trötthet vill säga, begåfvo sig öfver floden för att bese den på andra stranden liggande fästningen Ehrenbreitstein, hvarifrån de först klockan tio återkommo .... Under tiden satt jag vid mitt öppna fönster, hörde präktig orkestermusik från ett förlustelseställe i närheten, och såg ångbåtar komma och gå i oändlighet. — I solnedgången var allt detta öfver all beskrifning skönt. Tidigt följande morgon begåfvo vi oss åter af i gudaväder uppför den förtrollande floden, som denna dag syntes oss om möjligt ännu skönare än den föregående ..... Något intressant sällskap hade vi ingendera dagen, men det var också helt onödigt, då vi alltid ha så roligt med hvarandra ... E. Gustaf var helt öfverlycklig att nu få visa Agnes och mig allt detta, hvarom han så ofta talat med oss och återkallade dervid alltjemt så lifligt hågkomsten af huruledes han år 1825 gjort samma färd med Lindblad och Malla, då likvisst i liten båt, medelst rep mödosamt framsläpad af på stranden vandrande karlar ... Vi lyckönskade oss till att hafva det vida beqvämare; men visserligen kunde man stundom nästan önska att farten varit något mindre stor, då man nu blott alltför hastigt passerade det myckna sköna och märkliga, man gerna skulle velat dröja för att få betrakta och som nu blott gled förbi som ett ständigt vexlande panorama! ...»

Hvilken kontrast i själfva verket mellan denna muntra, solbelysta ångbåtsfärd, då man »med harmonimusik ombord» och i oafbruten feststämning blott alltför svindlande hastigt flyger förbi allt det sköna hvaraf man i förbifarten blott hinner uppfånga en skymt — och de långa stilla dagar då Geijer och hans båda vänner i den »lilla kära båten», som till slut nästan betraktades som ett hem, långsamt gledo uppför floden, stannade hvar dem lyste, gingo i land för att bese en slottsruin eller äta middag i något landtligt, gammaldags värdshus vid stranden och sedan fortsatte färden till dess det började skymma öfver Rhen och Lindblad tog fram sin flöjt, för att med toner af svenska folk-

visor väcka de minnesrika strändernas eko! — Svårligen skulle man kunna tänka sig en mera verkningsfull bild af tvenne olika tidsskeden — romantikens och ångans — i skarpaste motsats. De tjugo år som förflutit mellan Geijers första och andra Rhenresa hade hunnit bevittna gryningen af en ny tid. Säkerligen var detta en del af »det myckna han lärt» under denna på nya intryck så öfverflödande resa. Floden, till hvars brus han så gärna lyssnade under den långa båtfärden, därför att det påminde honom om »det aflägsna susandet af svenska skogar», var den samma som den hvars vågor nu piskades till skum af ångarens hjulskoflar; — men på den färdades nu nya människor, ett nytt släkte med nya tankar, nya fordringar och en ny syn på lifvet.

... I Bieberich lämnade man båten för att i vagn fortsätta till Schlangenbad. Färden går till en början genom rikt odlad bygd — man har lämnat de gamla borgarnas spök- och riddarromantik bakom sig och är nu midt inne i idyllen. Vägen, »kantad af valnöts- och bigaråträd» slingrar sig mellan frodiga vingårdar och böljande hveteåkrar, luften doftar af klöfver och i eftermiddagssolen lyser det på långt håll, — stora fält, fulla af guldgula och rosenröda lupiner, af klarblå cikoria — »en färgprakt utan like»; här och där skymta de trefna landtgårdarnas hvita spalierklädda murar mellan fruktträdens lummiga grönska — allt andas välmåga och förnöjsamhet — »ett välsignadt land!»... Så småningom höjer sig terrängen, utsikten blir vidare, ännu en stund skymtar man då och då Rhen som ett silfverband mellan de aflägsna kullarna; men snart är man inne i bergsbygden och de skogklädda höjderna sluta sig allt tätare kring vägen. Luften, som förut under resan nästan varit tryckande varm, blir allt friskare och lättare och de

resandes stämning befinner sig också i oafbrutet stigande. Hvilken skog — »helt bestående af skyhöga bokar, ekar, lindar, kastanier, valnötsträd, med ett ord, de herrligaste trädslag, vildt växande i största yppighet», skrifver den förtjusta fru Anna-Lisa — »hvilken växtlighet, hvilken grönska, hvilken svalka och skönhet»... Alltemellanåt måste man stiga ur och i sakta mak vandra till fots uppför de långa backarne, »mindre af skonsamhet mot hästarne än för att förlänga njutningen —»; då man åter fortsätter färden, stämmer unge Hans på kuskbocken upp en studentsång så att det ger genljud långt uppåt de gröna åsarna — alla falla in, den ena folk- och studentvisan aflöser den andra, och sjungande drar man vidare genom en skog, ur hvars hemlighetsfulla djup man tycker att alla den tyska folksagans romantiska och fantastiska gestalter hvad ögonblick som helst kunnat träda en till mötes... Men då sången tystnat lyssnar Geijer tankfullt till aftonvindens sus i de täta löfkronorna och talar om hvilken egendomligt olika klangfärg den har mot suset i svenska furuskogar — lika olika som den svenska och tyska folkvisan i grundstämning och melodi. Han gnolar sakta för sig själf, pröfvar olika tonarter och spelar tankspridt med fingrarna på vagnsskärmen; för stunden är han helt borta i andra regioner och reskamraterna sänka rösterna för att ej störa honom...

Tiden lider emellertid — man ser på klockan och efter beräkning bör man nu ej ha långt till målet. Damerna sitta »i nästan plågsam spänning» —. Vägen har varit så härlig, den har gifvit så många löften — man vågar knappast tro att de skola uppfyllas af verkligheten, — det vore nästan alltför mycken lycka. Kanske blir framkomsten, när allt kommer omkring, blott en dess större missräkning — och hur påkostande vore icke detta

i alla fall! — Ty kring den plats dit man nu är på väg har man dock redan spunnit så många vackra fantasier, och under alla färder och irrfärder har detta mål alltjämt hägrat i bakgrunden, som ett slags hem i främmande land, där man i ro och stillhet skulle få framlefva några ljufliga veckor och dit man nästan börjat längta... Skall man nu också finna den trefnad man hoppats på? — Däraf beror ju så mycket. — Framför allt, förmanar fru Anna-Lisa sina flickor, måste man akta sig för att uppställa alltför öfverdrifna fordringar. Allt för mycken lyx, komfort och beqvämlighet får man naturligtvis ej göra anspråk på i denna aflägsna bergstrakt.» — Man måste bereda sig på något helt annat än de praktfulla storstadshotell, där man nu så länge vistats att man nästan hunnit bli bortskämd och förvekligad. Säkerligen kan det bli bra ändå — kanske till och med bättre... Man kollationerar sina hågkomster från svenska brunns- och badorter och styrker sig med reminiscenser från Skoga Brunn uppe i Elfdalen, från Gillberga och Sätra, från Gustafsberg och Särö och Medevi, där man i små röd- eller gulmålade, nästan fallfärdiga träkåkar med låga rum och sneda golf, trots tusen obekvämligheter, ju framlefvat så många oförgätligt glada och sorgfria dagar i sällskap med goda vänner... Är blott trakten vacker och självfva baden välgörande, kommer man öfverens, så är ju egentligen allt annat af föga betydelse!...

— Så talar man sakta med hvarandra, ömsevis manande till förnöjsamhet och varnande för öfverspända förväntningar. Men plötsligt, just då man tycker sig hafva hunnit till den sköna dalens allra skönaste punkt, just då Agnes, som hon sedan anförtror sin Dagbok, i tysthet tänker: »— Här, — just här skulle jag vilja,

att Schlangenbad låg!» vänder sig den vänlige kusken och pekar med piskan: »Nu ser man Badet» — och med häpna och förtjusta ögon ser man framför sig längst i fonden som en hägring mot den gröna bergssluttningen, belyst af aftonsolen, en hänförande syn: »Slottslika hvita byggnader med skönaste belägenhet, inbäddade i yppig grönska, omgifna af präktiga parker och välvårdade trädgårdar och planteringar, mera likt ett Kungligt Sommarresidens än något annat!...»

— Detta är således Schlangenbad — i verkligheten så vida öfverträffande äfven de djärfvaste förväntningar, så oändligt mycket vackrare än man någonsin kunnat föreställa sig, att Agnes, som annars »alltid vill skrika högt af glädje» — erkänner hon själf — vid denna anblick blir »fullkomligt förstummad»!... »Nästan allt på denna resa har varit förtjusande,» skrifver hon några dagar senare — »men endast två saker ha på samma gång öfverträffat alla förväntningar och ändå varit just så, som jag i tysthet drömt mig dem: Rhen vid Bonn och ankomsten till Schlangenbad... Ett sådant intryck af skönhet, frid, lugn och svalka har jag aldrig erfarit! — Allt är så grönt, så tyst, så doftande och blommande här... Att komma hit, efter att så länge ha vistats i stora städer, der ständigt så mycket måste ses och företagas, är som då man efter att länge ha stirrat på en solbelyst hvit vägg med ens fäller ner ett grönt flor för ögonen — så ljufligt hvilande och välgörande! —»...

Det första intryckets öfverväldigande ljuflighet försvagas ingalunda vid närmare bekantskap. Schlangenbad är, förblir och skall af det lilla Geijerska ressällskapet allt framgent i tacksamma hjärtan bevaras som ett sannskyldigt paradis på jorden, en för all världens oro och

bekymmer fridlyst helgedom, med ett ord, en plats sådan som det stundom blir människan förunnadt att besöka i lyckliga drömmar men sällan eller aldrig i verkligheten. Ännu många år senare skall fru Anna-Lisa, rörd och vemodsfull, beteckna de veckor, hvilka hon på denna »välsignade ort» fick genomlefva tillsammans med dem hon älskade högst på jorden, som »en försmak af Himmelriket». Kanske har lifvet ej heller någonsin skänkt henne en mera hel och oblandad sällhet.

Efter den kringirrande och ambulatoriska tillvaro man så länge fört, är man nu så ifrig att ändtligen, som fru Anna-Lisa uttrycker sig, »komma under eget tak», att man omedelbart efter ankomsten ger sig ut på spaning efter en passande bostad och äfven lyckas finna den: — en liten våning på tre rum i »Das neue Badehaus», hvilken omedelbart tages i besittning... »Vi kände genast vid inträdet, att här skulle vi trifvas —!» — Och medan Eva och fru Anna-Lisa stanna för att vidtaga alla nödiga anordningar, vandrar Geijer, åtföljd af Agnes och v. Seydewitz ut på vidare upptäcktsfärd efter en, enligt hela sällskapets uppfattning, så oundgänglig nödvändighetsartikel, att man omöjligt kan sofva lugnt innan man förvissat sig om att den ej behöfver saknas — nämligen ett piano. Man lyckas efter något sökande finna ett sådant hos ortens skolmästare, ett »älskvärdt original» som i hyra för sitt instrument endast — sedan han förvissat sig om de besökandes nationalitet — begär »lektioner i svenska språket och svenska historien...» — Han lefver nämligen, berättar Agnes, »så godt som alldeles isolerad i denna öde bygd hela vintern igenom, då endast fattiga bönder bo här mellan bergen, och inga resande komma hit annat än under badsäsongen. Men då söker han alltid på detta sätt

få lära något af de främlingar, som vistas här... Så har han lärt sig spanska, holländska, italienska och mycket annat. — Nu säger han, att vi göra ett rent barmhertighetsverk, om vi ge honom ett nytt ämne att studera under kommande vinter — naturligtvis voro vi mer än villiga...» — Sedan man äfven antecknat sig som abonnent på ett »Lesecabinett», där Geijer kan få läsa så mycket tidningar och flickorna låna så många böcker de vilja för en gulden i månaden, återvänder man i glad känsla af att någorlunda hafva sörjt för de andliga behofven till den nya bostaden, där tebordet väntar, och allt under vänligt ordnande händer redan hunnit få en välgörande prägel af hem och hemtrefnad. Ändtligen är man i hamn — ändtligen kan man få andas ut, samla de föregående veckornas många skiftande och öfverväldigande intryck och i ro göra sig reda för hvad de verkligen gifvit i behållning.

Om den yttre ram, hvari man nu en tid framåt får tänka sig den lilla familjegruppen ger måhända det bref som fru Anna-Lisa några dagar senare afsänder till svägerskan Sophie den bästa föreställningen. Hon skrifver:

»... Således äro vi nu lyckligt och väl installerade här i det trefligaste rum, med den sötaste utsikt öfver den undersköna dalen med sina skogiga kullar och berg rundtomkring.* Allt är här oändligt mycket vackrare och äfven trefligare än jag

---

* Bad- och kuranstalten Schlangenbad omfattade 1846 endast tvenne större byggnader, nämligen:

a) »Das alte Kurhaus», byggdt på 1770-talet och ännu på våren 1912 kvarstående, men dömdt att rifvas efter säsongens slut, samt

b) »Das Untere» eller »Neue Badehaus», uppfördt i början af 1840-talet och ännu så godt som oförändradt bibehållet. Kallas emellertid numera »Das Mittlere Bade-

väntat... Här finnas visserligen präktiga, stora byggnader, men allt är ändock så innerligen landtligt och ljufligt, att det icke kan beskrifvas... Husen äro i allmänhet uppförda alldeles i sluttningen af de sköna höjderna, så att man i de flesta, från andra och tredje våningen — liksom på Örbyhus — medelst höga bryggor kommer direkt ut på terasser, skuggade af höga lindar och planterade med rosenträd; där ofvanför är återigen flere afsatser med vägar och skuggiga promenader, så att hvarje terass nästan formerar en grotta, hvilket gör en obeskriflig skugga och svalka öfverallt, äfven vid största varme... Det Nya Badhuset, hvaruti vi bo, är byggdt

---

haus», sedan 1866 ett nytt hus uppförts i linje med de båda förenämnda och nedanför b).

Att Geijer och hans sällskap under vistelsen i Schlangenbad verkligen bebodde det nuvarande s. k. »Mittlere Badehaus» — den tiden »Das Neue (eller Untere) Badehaus» — framgår af den tryckta Fremdenliste som gemensamt utgafs för Schlangenbad och Schwalbach och ännu finnes i behåll i Schlangenbad. I N:o 5 af denna lista för 15—17 juni 1846 finner man för första gången Geijers namn jämte uppgift om att de af honom och hans familj bebodda rummen då buro numren 156, 157 och 159.

För ofvanstående upplysningar, säkerligen af största intresse för mer än en af de många svenskar som årligen besöka Schlangenbad, står jag i allra största förbindelse till Herr Senator m. m. August Ramsay i Helsingfors, hvilken själf under loppet af innevarande år besökt platsen, samt godhetsfullt meddelat mig resultaten af sina där anställda efterforskningar. Han tillägger: — »Naturen och omgifningarna äro de samma som 1846 — med undantag af att en mängd hotell m. m. nu uppförts utefter hufvudvägarna.» Stället har kvar mycket af sin idylliskt afskilda karaktär och med tillhjälp af här meddelade beskrifningar, illustrationer m. m. torde det ej möta någon svårighet att ännu i dag identifiera såväl den lilla våningen med »den sötaste utsikt öfver den undersköna dalen», där Geijer och hans närmaste tillbragte några af sitt lifs lyckligaste dagar, som öfriga i texten omnämnda lokaliteter.

som ett verkligt slott och den lilla borggården, utgräfd i backen, är bekransad nederst med rosenträd och vinrankor, öfverst med skyhöga lindar, under hvilkas skugga vi om morgonen pläga dricka vårt caffe samt hela dagen sitta med våra arbeten och böcker. Öfver allt mötes ögat af blommor och präktiga träd; en ljuflig blomsterdoft, fågelsång och sorlande af den lilla klara bäck, som flyter tätt förbi huset och ständigt höres äfven inne i rummen, fägnar alla våra sinnen, sedan vi så länge hållit till i stora granna städer, hvilkas magnificence på intet vis kan ersätta sådant som detta... Den första helsning vi fingo här redan första qvällen, var af — Göken, som ingen af oss hört i år, och som nu gjorde oss en obeskriflig glädje —!... Vi ha en stor salon, hörnrum med fyra fönster, bra hög och rymlig — detta är vårt samlingsrum med 2 trefliga soffor, 2 speglar och 1 stort rundt arbetsbord midt på golfvet samt å ena väggen den lilla flygeln, på hvilken spelas eller vid hvilken sjunges bittida och sent. Innanför stora rummet ha Agnes och Eva sitt sofrum och midt öfver, på andra sidan korridoren, åt skuggsidan eller borggården, residera E. Gustaf och jag — allt högst beqvämt och trefligt på alla vis...... Utsikten från salonen är alltför herrlig — tusen gånger önskar jag att jag kunde visa er den! — Åt ena sidan ser man vägen från Bieberich, lilla bäcken i sitt lopp, gröna höjder, vackra planteringar och åtskilliga byggnader — åt den andra, längs efter hela dalen med sin lilla qvarn, slingrande vägar, trädgrupper, blomstersängar och sköna gräsmattor, allt infattadt af de höga, skogbevuxna kullarna. En oändlighet af promenader föra åt alla håll, uppåt bergen; och orkar man ej gå finnes för billigt pris fullt upp af små åsnor att få hyra, roligt utsirade med tofsar och skarlakansröda täcken..... Flickorna återkommo just nu från en sådan cavalcade, som de tillsammans med herr von Seydewitz företagit uppåt Taunushöjderna, helt förtjusta öfver hvad de sett, en härlig utsikt, der man ser hela Rhen som ett blått band på afstånd och flere mil i omkrets, ända till Mainz och Darmstadt m. m. E. Gustaf har nu fått den största aptit på att med snaraste själf få sätta sig upp på ett sådant djur och gifva sig af uppåt höjderna! — För egen del är jag fullt belåten med allt det sköna, hvaraf jag kan njuta på närmare håll och med vida ringare möda.....»

Det bästa af allt var dock de länge efterlängtade bref från hemmet som man ändtligen fann sig här till mötes och som man öppnade »med klappande hjertan, darrande händer och tårade ögon». — Ty hur oändligt länge föreföll det icke nu sedan man hörde något från de älskade, som man dock så ständigt haft i sina tankar, och hvad hade icke allt kunnat hända under denna långa tystnad! — Färska nyheter var det, enligt nutida begrepp, visserligen ej som dessa skrifvelser medförde — posten från Kinnekulle behöfde ännu tre veckor för att hinna fram — men mer begärde eller väntade man ej heller och det är med jublande glädje som Agnes ett par dagar efter ankomsten skrifver till sin trolofvade:

— »Ändtligen, ändtligen! — min egen Älskade, kan jag då få tacka dig för Bref!! — Ack, det har varit en lång väntan och till slut under Rhenresan, som ändå var så härlig på alla vis, riktigt värkte det i mig längst inne af längtan efter underrättelser från dig. Ditt sista bref var skrifvet Annandag Pingst —! Således ändå för bra längesedan. Det kändes så underligt då jag läste hvad du skref om narcisser och tulpaner som ett stort steg mot vår och sommar derhemma — jag fick tårar i ögonen dervid, det lät mig så lifligt känna det oändliga afståndet oss emellan! — Just de dagarna voro vi ju i Aachen, frossande på rosor, körsbär och smultron — midt upp i sommaren —! — Ack ja — visst har jag roligt, så roligt som till och med du någonsin kan önska mig, — men det roligaste af allt, det blir ändå att råkas igen och att tillsammans med dig få se Blomberg — vårt eget Blomberg! . . . . .»

Och efter att hafva skildrat Rhenfärden, ankomsten till Schlangenbad och bostaden där tillägger hon:

»Och nu farväl för i afton — nu skall jag gå ut med pappa och fröjda mina ögon med åsynen af dessa undersköna höjder i solnedgången. Ack — om jag blott hade dig här

också, min käraste, min egen Adolf, finge ströfva omkring med dig i dessa gudomliga skogar och visa dig hur vackert, hur stilla och ljufligt här är! — Men jag tröstar mig med tanken, att så skola vi ändå en gång få ströfva omkring på Blomberg — då jag blifvit din lilla Cricket on the Hearth och all min fröjd och sorg oskiljaktig från dig — och lika lugnt och grönt och fridfullt och ljufligt är det ju äfven der —! — Emellertid se vi nu med innerlig glädje framåt till dessa stilla veckor här, af hvilka vi lofva oss oändligt mycken trefnad. En mer idealisk plats att drömma, tänka och umgås med sin egen själ som pappa brukar säga, torde man få leta efter...... Säkert skall det göra oss alla godt, hvar på sitt vis. Pappa är alldeles förvånande rask, frisk och rörlig, vida mer än stackars lilla mamma, som lätt blir öfveransträngd och mår illa deraf — men han är fullkomligt outtröttlig och njuter, tror jag, t. o. m. mer än någon af oss ungdomar af allt vackert vi se, allt roligt och intressant vi upplefva. Dock tror jag just derför att en tids fullkomlig stillhet i denna herrliga natur skall för honom vara mycket välgörande efter de sista veckornas oafbrutna jäktande.... Han har köpt sig en hel del böcker om de politiska förhållandena här i Tyskland just nu och framförallt om striden mellan Protestantism och Catholicism, som väl kan kallas dagens brännande fråga och gifvit honom mycket att fundera på.... Här är en oerhörd jäsning f. n. både i detta och många andra afseenden .... Men nu farväl på allvar, kärasten min! Då vi hunnit bli mera hemmastadda här och kommit oss riktigt i ordning, skrifver jag igen....»

Men innan man sålunda riktigt slog sig till ro med hvardagslif och regelbundna hvardagsvanor hade man ännu ett litet äfventyr att genomlefva. Geijer fann vid närmare eftersinnande samt rådplägning med sina båda välvilliga »finansministrar», Eva Hamilton och v. Seydewitz att kassan ovillkorligen kräfde någon förstärkning för bestridande af löpande utgifter under vistelsen i Schlangenbad och då Frankfurt var den närmast belägna stad där penningar kunde få lyftas på resekreditivet,

fann man lämpligast att för detta ändamål begifva sig dit innan badkuren började på allvar... Naturligtvis kunde man ej låta honom ensam begifva sig ut på en så äfventyrlig expedition — och hvarför skulle man icke i själfva verket förvandla den oundvikliga affärsresan till en munter gemensam utflykt, där det nyttiga och det nöjsamma på angenämaste sätt förenades? — Fru Anna-Lisa bad för sin del om förskoning — hon var »mätt af resande» och önskade intet högre än att få »stanna i stillhet där hon var». Men flickorna voro »mer än villiga»; och då unge Seydewitz af ett sent vaknande samvete nu verkligen manades att återvända till Heidelberg och de länge försummade studierna kunde ju intet vara lämpligare än att han först gjorde denna lilla omväg i de svenska vännernas sällskap, innan man skildes åt. Det var således, som Agnes skrifver, »in high spirits», som det lilla sällskapet tidigt en morgon fjärde dagen efter ankomsten till Schlangenbad åter begaf sig ut på »upptäcktsfärd i Det stora Okända». I ett i Schlangenbad förhyrdt ekipage ställdes kosan först till Wiesbaden, hvarifrån man sedan på järnväg skulle fortsätta färden till Frankfurt. Vädret var härligt, vägen förtjusande, frukosten i Wiesbaden smakade förträffligt, och vid bästa lynne stod man just i begrepp att bege sig till järnvägsstationen då ett litet missöde inträffade. »Lilla pappa» upptäckte nämligen att han — tydligen i saknad af nödig tillsyn vid afresan — »glömt» att taga med sig såväl pass som kreditiv — tyvärr oundgängliga dokument vid den tillämnade finansoperationen, i saknad af hvilka hela resan på sitt sätt måste betraktas som förfelad. Men icke ens denna till synes icke oviktiga detalj lyckades på allvar grumla feststämningen. »Det var ju,» skrifver Agnes, med ett lugn, vittnande om lång vana

vid liknande små öfverraskningar, »litet förargligt, men hvad var att göra? — Vi förebrådde oss alla att vi ej varit mera omtänksamma, men nu var olyckan skedd, och det enda som återstod var att make the best of it... Pappa satte sig alltså helt fromt åter upp i den vagn, som fört oss hit, för att kuska den långa vägen tillbaka till Schlangenbad och hemta de välsignade papperen. Herr v. Seydewitz yrkade visserligen ifrigt på att få fara i hans ställe, men pappa ville ej höra talas derom, dels derför att han alls icke kunde påminna sig, hvar han lagt papperen, men framför allt för mammas skull, som säkerligen blifvit alldeles vettskrämd, om v. Seydewitz återkommit ensam och trott att alla möjliga olyckor händt både pappa och oss alla...»

Den i sin knapphet så karaktäristiska skildringen kräfver knappast några kommentarier. Här, om någonsin, är »hela Geijer med» — oefterrättlig och hjärtevinnande som alltid och lika helt sig själf, vare sig han i tankspriddhet »glömmer» de viktigaste papper eller i kärleksfull omtänksamhet hellre underkastar sig en ansträngande aktur i damm och solhetta än utsätter sin Anna-Lisa för en tillfällig förskräckelse.

Resan fram och åter tog åtskilliga timmar, hvarunder de båda flickorna och deras ungdomlige beskyddare på bästa sätt fördrefvo tiden med beskådande af Wiesbadens »Sehenswürdigkeiten» samt intagande af en »munter table d'hôtemiddag», hvarefter man, sedan Geijer åter lyckligt och väl kommit till rätta, klockan sju på aftonen fortsatte färden med järnväg till Frankfurt. Här kvarstannade man öfver påföljande dag, »samvetsgrannt delande sin tid», skrifver Agnes, »mellan poesi och prosa, mellan bankirer, butiker och Goetheminnen...» Poesien torde dock i denna rättvisa fördel-

ning afgjordt hafva erhållit lejonparten — ty bland de många ströftåg, som Geijer och hans Agnes under vinterns lopp i fantasien företagit, medan den förestående resan endast ännu var en förtjusande möjlighet, hade en pilgrimsfärd till Frankfurt, Goethes och Bettinas Frankfurt — alltid haft sin gifna plats. — Och nu är man verkligen här; man vandrar på samma gator som en gang trampats af den unge Wolfgang, man läser på gathörnen namn, som framkalla otaliga hågkomster och idéförbindelser, man tänker på Lili och Max Brentano och den lilla svartögda Bettina — och till slut står man framför det gamla huset, vid Hirschgraben, där man redan förut stått så ofta i tankar och inbillning att dess första åsyn nästan verkar som ett återseende... Geijer kan sin Goethe och Agnes sin Bettina så godt som utantill — hvad under då, om de ännu tycka sig nästan höra ett återljud af fru Ajas muntra stämma i förstugor och trappgångar eller uppfånga en skymt af gamle fader Goethes bekymrade fysionomi i det lilla gafvelfönstret från hvilket han gärna i smyg håller utkik efter sin unge vildbasare, alltför benägen för nattliga ströftåg som det faderliga ordningssinnet ej kan gilla? — Och hur tydligt se de ej tvärt igenom murar och lyckta dörrar det rum, däruppe i det gamla huset, där en mörkhyad ung man med flammande svarta ögon sitter lutad öfver skrifbordet, hvars hopade juridiska aktstycken och dokument otåligt skjutits åt sidan för att lämna rum åt det papper på hvilket han med flygande penna nedskrifver — är det första utkastet till Götz, eller sista sidorna af Werther —? Det kommer egentligen på ett ut — i alla fall skall det föra hans namn vidt öfver Tysklands gränser och långt in i kommande århundraden... Och Geijer nickar, rörd och glad, åt sin Agnes: » - Jaha, mitt Socker! — Hier

stehen wir und können nicht anders... Hvem skulle kunnat tänka sig det för ett år sedan, du Agnes, du!...»

Men det är blott ett flyktigt besök man denna gång aflägger i Minnenas Värld; man hoppas få återkomma längre fram — nu har man icke hjärta att längre lämna mamma Anna-Lisa ensam och redan på tredje dagen efter afresan från Schlangenbad anträder man återfärden, denna gång öfver Mainz och Bieberich. Här skiljes man ändtligen från den trogne reskamraten, Hans v. Seydewitz, visserligen med saknad men dock i hopp om ett gladt återseende — ty naturligtvis har man redan stämt möte i Heidelberg, där Geijers på hemresan skola uppehålla sig några dagar, och dit unge Hans villigt medtager hälsningar till de gamla vännerna från Geijers första besök där 1825, som han nu gläder sig åt att återse — till Schlosser och Creuzer och Nägele och äfven till Gervinus, som han icke mindre gläder sig åt att nu först lära känna... Den unge studenten förklarar sig vara »stoltz und beehrt» af att få göra tjänst som budbärare mellan sådana män — och med många hjärtliga ord och tankar säger man hvarandra farväl, tacksam för en samvaro, som ej lämnat annat än de bästa och ljusaste minnen.

Fru Anna-Lisa, från första ungdomen van att lefva i en omgifning som i själfva verket knappast varit annat än en enda stor familjekrets, har under tiden blifvit en märklig och oförgätlig lifserfarenhet rikare. Hur hon därvid varit till mods skildrar hon, jämte åtskilligt annat, äfven tillhörande den karaktäristiska miljön, i bref till svägerskan Sophie sålunda:

— »..... Ja, nu sitter jag här helt allena, sedan de mina rest till Frankfurt. Högst underligt kännes det att veta

sig vara den enda bland så många fremlingar som talar Svenska och dertill en för alla fullkomligt obekant, indifferent och obetydlig person! Så ensam tror jag mig aldrig hafva känt mig i hela mitt lif — det är en obeskrifligt egen och hemsk förnimmelse, hvarom man ej kan göra sig en föreställning innan man sjelf erfarit den! ... Jag har krupit in i E. Gustafs och mitt sofrum och njuter der vid öppet fönster af svalka, blomsterdoft och fågelsång, medan jag skrifver ...... Emellertid är här i vanlig mening ingalunda ensamt — just i dag har här anländt en mängd nya badgäster, korridorer och trappor stå fulla af coffertar och i ordningsställande kammarjungfrur och betjenter röra sig brådskande af och an — det är en verklig språkförbistring, engelska, tyska och franska om hvartannat. Vid vår hitkomst tycktes vi nästan vara ensamma i hela Slottet, men nu synas vi få fullt upp med grannar ... Det herrskap, som har våningen näst intill vår, i samma corridor, lärer, efter hvad uppassaren sagt mig, vara Ryssar, — 'sehr vornehm', — en af dem sade han t. o. m. vara en Furstinna, namnet visste han ej — en ung lång Ryssinna med knollrigt kortklippt hår öfver hela hufvudet och lång svart sidenklädning med rika falbolaner ända upp på magen, högeligen elegant och vacker som en dag — men skriker och sjunger öfverljudt, då hon går genom corridoren, så att hela Slottet genljuder, och gör långa, men just ej så lyckade roulader ... Som sagdt, det är verkligen en högst förunderlig och rätt ängslig känsla att vara så alldeles ensam, okänd och likgiltig för alla just midt ibland så mycket människor ... Man känner dervid sin egen obetydlighet på ett helt nytt och temmeligen förödmjukande sätt! ... Men Gudi lof! snart har jag de mina åter, och då få vi i mitt tycke först rätt hemtrefligt; ty huru snäll och älskvärd samt för oss på alla vis nyttig och tjenstvillig den hygglige unge Seydewitz var, så tycka vi ändå alla, att det nu skall bli bra skönt vara helt för oss sjelfva, få råka hvarandra i frid och ro, och göra oss ett godt, stilla hvardagslag under arbete, läsning, musik och promenader m. m.» ......

— Hvarken den vackra Mamsell Anna-Lisa på Odenstad — Gillbergarosen med de många friarna, hvilkas

skjutskärror och karrioler enligt en djärf lokaltradition påstodos så belamra traktens vägar att andra resande hade svårt att komma fram — eller Erik Gustaf Geijers afhållna, alltmänt uppburna maka, näst Malla Silfverstolpe Uppsalasocietetens obestridda medelpunkt, hade i själfva verket någonsin förr behöft känna sig som en »obekant, indifferent och obetydlig person», i hvilken omgifning hon än befunnit sig. Föga underligt alltså om den nya erfarenheten, trots all naturlig anspråkslöshet, beredde henne »en obeskrifligt egen och hemsk förnimmelse» — en skrämmande, aldrig förr anad känsla af ensamhet och öfvergifvenhet. Några år senare, då stormen härjat hennes hjärtas lustgård och brutit ned de skyddande skrankor som hittills omgärdat den, skulle denna känsla ej längre vara henne främmande — men ännu kom den blott som en tillfällig, isande fläkt, midt i den sommarvarma atmosfär af trygg och oföränderlig kärlek, af bepröfvad och orubblig vänskap, af välkända, förtrogna förhållanden, som så länge varit hennes naturliga lifsluft. Renare, ljufvare, och mera välgörande än under de följande veckorna har denna lifsluft troligen ej heller någonsin omslutit så väl henne, som de kära varelser hon älskade högst på jorden. Så helt, fullt och förtroligt, så sorgfritt och bekymmerslöst skulle hon, Erik Gustaf och Agnes aldrig mer få lefva med och för hvarandra — hvad under då, om denna tid, som vi redan sett, i hennes minne alltjämt skulle fortlefva som »en försmak af Himmelriket»? —

Schlangenbad.
(Efter fotografi.)

X.

...»En idealisk plats att drömma, tänka och umgås med sin egen själ,» hade Agnes Geijer redan vid en första flyktig bekantskap kallat det gröna Schlangenbad. En fortsatt erfarenhet skulle som sagdt endast ytterligare bestyrka och fördjupa detta intryck. Förmågan att till ömsesidig tillfredsställelse »umgås med sin egen själ» är, som vi veta, icke allom gifven; men för den i konsten förfarne innebär detta umgänge en djup och stilla lycka som af intet annat kan ersättas. Kanske var denna lycka den enda som man under de senaste åren, tack vare gästfrihetens, vänskapens och sällskapslifvets ständigt växande kraf, stundom i Geijerska hemmet med smärtsam saknad funnit sig tvungen att umbära. Vännerna voro så kära, samvaron ofta så rikt gifvande, umgängeslifvet, äfven under till det yttre konventionella former, sällan

utan verkligt innehåll och intresse - men midt i detta vimmel af människor, detta ständiga kommande och gående, denna oafbrutna ringdans af nöjen och sällskapsplikter kände man sig — hvem kan undra därpå — stundom nästan i fara att tappa bort sitt eget jag, att splittras och förytligas. I Agnes Geijers bref finner man ofta spår af denna känsla och ser att den kunde stegras till verkligt lidande under tider, då lifvets verkliga innehåll med sitt allvar, sina strider eller sin lycka stod i alltför skarp kontrast till dess yttre, tillfälliga gestalt. Framför allt hade detta varit fallet just under det sist förflutna året, så rikt på djupt ingripande erfarenheter och sinnesrörelser, på samma gång som representations- och societetsskyldigheter, tack vare de nya impulser som genom prinsarnas närvaro tillförts det akademiska sällskapslifvet, ställt allt större kraf på både tid och krafter... Och så till sist nu detta afsked från Uppsala, då man, kringdrifven som ett löf för vinden i en hvirfvelstorm af känslor och händelser, halft medvetslöst kände den ena af sitt väsens innersta rottrådar efter den andra smärtsamt lösryckas ur den jordmån hvars safter hittills gifvit näring åt alla tillvarons såväl blommor som frukter, utan att ens kunna stanna för att rätt besinna hvad det var man upplefde!... Intet under, om Agnes, som hon en gång under dessa upprörda, af både sorg och glädje alltför öfverfyllda veckor skref, önskade att det — »äfven här i Sverige liksom i katolska länder funnes k l o s t e r, dit man då och då för någon tid kunde draga sig tillbaka bara för att i stillhet meditera och samla sina tankar!»... Det vore, tillägger hon »just hvad vi allesammans nu behöfde...» Schlangenbads skuggiga terrasser och tysta skogsvägar skulle i själfva verket skänka både henne och hennes närmaste något icke

alltför olikt den svala klosterfrid hvarefter hon längtat — kanske så mycket mer välgörande just i samband med de allra sista veckornas många rika intryck, hvilka som en skimrande töckenslöja redan hunnit delvis mildra och undanskymma de många smärtsamma afskedens skarpaste konturer och förläna dem afståndets mildt vemodiga skönhet. Huruvida Schlangenbad öfverhufvudtaget ur medicinsk synpunkt var den plats, dit en nutida läkare skulle hafva sändt en patient sådan som Geijer, torde möjligen kunna ifrågasättas; men som »Hvilohem» i modärn bemärkelse — själfva begreppet var då ännu icke uppfunnet — var stället i alla afseenden oförlikneligt. Här fanns allt, till och med vida mer än man i sin oerfarenhet nagonsin kunnat drömma om: — ej blott hemtrefnad i vanlig bemärkelse, men därtill en komfort, rymlighet och bekvämlighet i lifvets dagliga omgifningar hvarom föregående erfarenheter från svenska badorter ej gifvit någon aning, en fullkomlig frihet, såväl från hushållsomsorger som från alla obligatoriska sällskapsplikter, hvarom man lika litet på förhand kunnat göra sig en föreställning samt därtill oinskränkt tillfälle, allt efter som man kände sig disponerad, att njuta såväl af den mest ostörda ensamhet som af det käraste och mest sympatiska umgänge i världen, af »musik, lecture och samtal» — allt i skötet af en natur, hvars milda och rika skönhet så fullkomligt bestod profvet vid jämförelsen med allt hvad kärleken till hembygd och fosterland hittills ansett oförlikneligt, att de få bristerna snarare beredde tillfredsställelse än motsatsen ... Ty äfven om Geijer och hans Anna-Lisa ärligt måste medgifva att denna »välsignade dal» i leende naturskönhet öfverträffade t. o. m. den älskade Ransätersdalen och om Eva å sin sida omöjligt kunde förneka, att icke

ens Kinnekulles parker och löfängar kunde bestå en täflan med den yppiga växtlighet som täckte dessa gröna sluttningar, så fanns det dock alltid ögonblick, då man midt uppe i all denna härlighet med öm och stolt rörelse erinrade sig hvad det fattigare fosterlandet kunde skänka och som man här saknade. »Lilla bäckens» silfverklara sorlande var visserligen ljufligt att lyssna till, där man satt med sin bok eller sitt arbete bland rosor och vinrankor — men hur olika dock mot den strida Klarälfvens allvarliga brus i svala, ljusa värmländska sommarnätter! — Och hur »skön och storartad» man än fann utsikten från traktens högsta punkter öfver grönskande höjder och dalar ända bort till Rhens glänsande silfverband i fonden, så kände man dock med stilla glädje, att med den drömblå fjärrsynen från »Hög-Kullen» en sommardag öfver Hönsätersviken med alla dess skogklädda holmar och där bortom Vänerns strandlösa innanhaf ända upp till yttersta synranden, kunde den aldrig jämföras... — »Vatten är det enda man här saknar —,» skrifver fru Anna-Lisa — »man gripes nästan af hemlängtan ibland midt i all rikedom, då man tänker på våra herrliga Svenska Elfvar och Sjöar! — Ja, huru mycket skönt här än finnes, skulle säkerligen ingen af oss deremot vilja byta bort vårt Fattiga Sverige!» — Som sagdt, denna enda lilla brist i det eljest fullkomliga paradiset endast ökade njutningen genom de utsikter den öppnade till något på sitt sätt ännu ljufligare — och som därtill helt och hållet var ens eget och skulle så förblifva, långt sedan denna fagra sommardröm för alltid flyktat till minnenas värld.

Redan två dagar efter hemkomsten från Frankfurt har det »goda stilla hvardagslag», hvaråt fru Anna-Lisa

gladt sig, antagit hemlifvets regelbundna vanor och dagarna löpa »som ett perlband» så fridfullt ljufliga och på samma gång så hvarandra lika, att man knappast bryr sig om att räkna dem; till och med Dagböckerna få hvila och det är endast med längre mellanrum som de unga damerna pliktskyldigast sätta sig ned för att »redogöra för hvad som sedan sist passerat» — visserligen alltid »förtjusande», men ingalunda sensationellt eller för eftervärlden af synnerligt intresse. Hvad som aldrig upphör att förvåna de svenska gästerna är den »fullkomliga privauté», hvari man här, om man själf så önskar, kan lefva, och den absoluta frånvaron af det på svenska badorter obligatoriska »societetslifvet», som ingen utan att väcka anstöt där kan undandraga sig, då »societeten» ju uteslutande utgöres af idel gamla bekanta, hvilka ej gärna kunna ignoreras. Det är en alldeles ny och utomordentlig angenäm erfarenhet, finner fru Anna-Lisa, samt, som hon anförtror sin svägerska —:

...»En hvila för både kropp och själ och inte minst för ens fattiga kläder!... Då jag t. ex. tänker på Gustafsberg med detta evinnerliga sällskapande och converserande, danssoiréer, musiksoiréer, kurtis, sqvaller och toilettbestyr och Gud vet inte allt hvad, kan jag ej skatta oss nog lyckliga! — Denna frid och trefnad hade vi sannerligen ej heller fått njuta i Marstrand, der vi eljest tänkt oss tillbringa just denna samma tid... Här rår man sig helt och hållet själf, behöfver ej göra andra bekantskaper än man sjelf önskar och vet ej det minsta af hvarandra. Här är nu rätt mycket folk och många Förnämiteter, en Prinsessa af Hohenlohe, en Prinsessa af Sondershausen med suite m. fl. — dock nästan uteslutande fruntimmer, emedan här hvarken vankas baler eller hazardspel som vid andra bad och herrarne derför hålla sig undan. Vår Kellner sade mig ock ett annat skäl, hvarför Schlangenbad mest besökes af damer — detta vatten är nemligen 'Ein Schenheitswasser

— man kommt hier — um schen zu werden'! ... Kanske kan det något intressera Eder, mina kära vänner, att höra vårt dagliga lefnadssätt? — Vi stiga upp klockan 6 — E. Gustaf badar half sju, flickorna dricka enligt doktorns ordination på fastande mage hvar sitt glas s. k. 'Molken', som visst ej är annat än varm ostvassla, rätt motbjudande — men lärer vara helsosam — sedan promenera de till kl. 9, då vi dricka vårt caffe d. v. s. varm mjölk med litet caffe uti hvilket ej heller är särdeles välsmakande, men äfven säges vara helsosamt ... Kl. 12 på f. m. bada jag och flickorna, kl. 2 äta vi middag, hvartill vi hemta 3 rätter mat för att slippa den långa tråkiga table-d'hôten med sina 10—12 rätter ..... Kl. 8 supera vi på smör och bröd, mjölk och litet kallt kött — eller té om vi så önska ... Detta sobra lefnadssätt bekommer oss alla förträffligt och i synnerhet E. Gustaf befinner sig deraf utmärkt. Jag började just bli liksom litet bekymrad för honom med allt fråssande och vindrickande som ju omöjligt kunde undvikas under resan! Han var då också ofta rätt échaufferad och led af blodet åt hufvudet — men mår nu så väl, som någon kan önska ... Det öfriga af dagen arbetar man litet, promenerar, läser och musicerar, med ett ord, gör just hvad som faller en in ... Flickorna öfverlemna sig med förtjusning i synnerhet åt de sistnämnda sysselsättningarna (neml. promenade, lecture och musik) — och ha alltid mycket roligt med hvarandra ... Eva Hamilton påminner mig alltjemt så mycket, som jag visst förut omnämnt, om min snälla Ulla Heland! — samma redbara caractère, samma stilla och behagliga väsen, samma practiska förmåga att styra och ställa med allt på bästa och trefligaste sätt — man kan sannerligen aldrig önska sig en älskligare eller angenämare reskamrat. Vi trifvas alla så väl med henne och hålla redan bra mycket af henne. — E. Gustaf läser tidningar, studerar sina medhafda böcker, funderar och gör långa promenader i de sköna omgifningarna, än ensam, än tillsamman med flickorna eller någon af de få bekanta vi här gjort ... Han hade tänkt här i stillheten fatta pennan för att utgjuta den massa nya idéer, som samlats inom honom under resan; men läkaren har nu alldeles förbjudit detta och i detta domslut måste man ju foga sig ....»

Schlangenbad.

Efter fotografi.

Geijer själf hade redan förut tillskrifvit sin kära Fredrika:... »Jag kan ej befinna mig här utan att känna behofvet att tacka Dig!»... samt skildrat ställets »oändliga trefnad», de höga kullarna, »betäckta af löfträd af alla slag, som en grön sammetsmantel» och den förtjusande bostaden, hvars största behag dock är, att man i de höga, lummiga lindträden hör sångfåglar af alla slag — t. o. m. Göken, ropar till oss från närmaste kulle!!...»

Baden finner han utomordentligt angenäma — det ljumma, milda vattnet »ordentligt smeker kroppen»... Och han tillägger, halft skämtsamt, halft djupt allvarligt, som hans sed är:... »Jag undrar ej på, att det anses försköna — och jag ser mig allt emellanåt i spegeln, om den af Hufeland omtalta Verjüngungprocessen har kommit långt... Visst är, att jag tycker mig känna den inombords; — men Schlangenbad har ej ensamt äran deraf!»...

Ingen karaktärsskildring af annan hand skulle väl mera lifslefvande än dessa få ord för vår inre syn kunna frammana Geijers gestalt, i fulla ljuset af den tilltagande solnedgångsklarhet som hvilade öfver denna hans lifs sista jordiska sommar. Den inre »föryngringsprocess», hvarat han alltjämt fröjdar sig under dessa snart räknade månader och veckor, för osökt tanken till det underbara ljus som i nordiska sommarnätter vid östra horisonten bådar gryningen af en ny dag, långt innan solnedgångens guldglans hunnit blekna bort i väster. Geijer skulle, som sagdt, blifva en af de lyckliga, hvilka det förunnas att i ordets djupaste bemärkelse »dö unga»; hvad under då, om han, ju mera tiden led, allt tydligare kände den spirande nya ungdomens vårfröjd vakna inom sig! Schlangenbads lena »skönhetsvatten» hade visser-

ligen »ej ensamt äran» af denna andliga pånyttfödelse; men vistelsen där, med det under senare år enastående tillfälle till andlig hvila och »umgänge med sin egen själ», som där bereddes honom, utgjorde i alla fall den icke minst dyrbara kryddan i den med den eviga ungdomens trolldryck bräddade bägare som denna sommar räckte honom, och som han med så djup och glad tacksamhet tömde — lifvets sista, stora kärleksskänk. Hur underbart förfriskande, hur läskande och upplifvande måste icke denna dryck hafva smakat honom efter de långa Uppsalaaren, fridfulla och lyckliga visserligen, men alltjämt, dag ut, dag in, till det yttre framlefda inom samma, trångt utstakade gränser, samma välkända kretsgång, under umgänge med samma välbekanta människor, för det mesta evigt idisslande samma tankar, asikter och fördomar! — Säkert hade det aldrig fallit honom in att, vare sig högljudt eller hemligt, knota öfver enformigheten af en tillvaro, som skänkt honom sa mycken lycka. Längtan efter omväxling, efter andra förhållanden, andra omgifningar, nya upplefvelser, är alltför ofta endast ett andens fattigdomsbevis; ju rikare den inre värld är, hvari en människa lefver, ju mindre beroende för sin andliga tillväxt och utveckling torde hon ock i allmänhet vara af hvad som tillföres henne utifrån. Helt oberoende däraf kan dock ingen vara — och äfven för den rikaste kan förr eller senare den stund komma, då hela hans natur kräfver en annan näring och en friskare luft än den omgifning kan skänka som hittills synts honom fullt tillfredsställande. Att Geijer verkligen kommit till en sådan punkt, därom vittnar den nästan lidelsefulla intensitet, hvarmed han, den eljest för egen del så föga fordrande, under föregående vinter alltjämt med tanke och fantasi omfattade möjligheten

af en »utländsk resa», äfven då denna önskan — Agnes kallar den »nästan en fix idé» — på goda grunder syntes fullkomligt omöjlig att realisera. Som genom ett under skulle den dock blifva verklighet, och verkligheten skulle skänka honom till och med mer än han vågat vänta — men säkerligen icke mer än hvad han i tysthet hoppats på och längtat efter. Med de nya erfarenheterna och iakttagelserna strömmade också en flod af nya tankar, af rikt befruktande idéer in i hans själ — och hvem kan afhålla sig från att med vemod undra huru mycket rikare världen nu möjligen skulle vara, ifall han verkligen, som han kände sig manad, under de stilla veckorna i Schlangenbad fått »fatta pennan» för att oförbehallsamt på sitt eget slösande, regellösa sätt, »utgjuta» detta öfverflöd på papperet? Ingen vet det, ingen kan säga det; men med ledning af hans egna antydningar och med kännedom af den säregna arten af hans författarkynne, om det sätt, hvarpå han motståndslöst lät sig bortföras till förut icke anade rymder af ingifvelsens stormvind då den en gång fattat honom, torde man dock med tämlig visshet våga påstå, att resultatet af denna utgjutelse under andra förhållanden säkerligen skulle blifvit något helt annat, något vida mäktigare och märkligare än den jämförelsevis obetydliga lilla skrift — blott en svallvåg från den stora öfversvämningen — som under titeln »Också ett Ord öfver Tidens Religiösa Fråga»* är allt som verkligen hunnit fram till oss för att vittna om det oändligt myckna som under denna hans sista pilgrimsfärd så väl i det Förflutnas som i det Kommandes värld fyllde Geijers själ till öfverflödande och som han så starkt känt sig manad att meddela.

* Se Geijer Saml. Skr. 2 Uppl. Del III, s. 545 o. f.

Och dock — liksom minsta våg som bryter sig mot stranden på sitt sätt kan sägas vara en sammanfattning af hela oceanen, så torde äfven den, som med uppmärksamma och kärleksfulla ögon studerar dessa få sidor, på dem finna så mycket af Geijers innersta personlighet, en sådan öfverblick af de resultat hvartill hans lefnads långa sanningssökande fört honom, så många intima och rörande, nästan omedvetna självbekännelser, att man ej gärna ville vara dem förutan. Själf har han ju oförbehållsamt förklarat att han i detta arbete »i politiskt, filosofiskt och religiöst afseende» anser sig hafva sagt »sitt sista ord» –; och säkerligen har det också varit hans afsikt att göra det, så helt och uttömmande att han verkligen, som han under sista månaderna af sitt lif med glad känsla af en »slutad mission» yttrade, »ingenting mer hade att säga». Om det lilla arbetet, sådant vi nu äga det, ej fullt motsvarar de förväntningar som kunde berättigas af en sådan förklaring ur författarens egen mun — därtill fordrades sannerligen icke litet! — om det, som en af Geijers senaste biografer anmärkt, vid sitt första offentliggörande »knappast väckte något större uppseende» och om det till och med på en så varm och förstående Geijersbeundrare som Fredrika Bremer verkade »en smula matt», så torde egentliga orsaken ingalunda ligga vare sig i någon intellektuell afmattning eller i »den naturliga reaktionen efter själsstriderna och tankearbetet under de senaste åren», som man velat göra gällande — utan i stället i de säregna förhållanden hvarunder det tillkommit. En redogörelse för dessa förhållanden torde därför icke sakna sitt intresse.

Äfven Geijer själf hade, som vi förut sett, i bref till Fredrika Bremer, sagt sig vara så »full af tankar»

efter de iakttagelser han redan gjort under resan, att han blott längtade efter tillfälle att »under stillheten i Schlangenbad få gripa till pennan»... »Men,» tillägger han resigneradt — »doktorn en hygglig karl eljest! ströк ett streck öfver den räkningen och föreskref framför allt en ihärdig lättja under hela badkuren. Emellertid,» tröstar han sig karaktäristiskt, »kan man väl stå ut med att gå under de gröna träden och höra på fåglarne!...»

Han gjorde så — han ströfvade i timtal under de gröna träden och lyssnade med glad och andaktsfull uppmärksamhet till allt hvad fåglarna hade att säga honom. Men tankarna arbetade alltjämt i tysthet lika oförtrutet, och den födde skriftställarens behof af att på papperet fasthålla dem, ge dem form och gestalt och sammangjuta dem till harmonisk helhet gjorde sig alltmera fordrande gällande. Hvad han nyss upplefvat, såväl i den yttre, som i sin egen inre, fördolda värld, syntes honom dock alltför märkligt för att böra utplånas som en skrift i sanden —. Han kände det nästan som en pliktförsummelse att låta denna dyrbara, fridfulla tid gå förlorad medan intrycken ännu hade sin fulla friskhet och de tankar, till hvilka de gifvit upphof, helt fyllde hans själ... Men — doktorn hade ju på det bestämdaste förbjudit honom att »fatta pennan» medan badkuren pågick; Anna-Lisa hade affordrat honom »ett heligt löfte» att verkligen rätta sig efter denna ordination — och kanske kunde det till och med betraktas som en samvetsplikt mot den trofasta vän som med denna resa velat skänka honom en förnyad hälsa att ej försumma något som i detta afseende borde iakttagas. Med ett ord, slitningen mellan plikt och böjelse blef för hvar dag allt mera plågsam. Under de långa ströftåg, som han och

Agnes alltsom oftast företogo på tumanhand, då Eva och fru Anna-Lisa voro annorlunda upptagna, var detta alltjämt föremalet för deras samtal; och det blir ocksa Agnes, som till slut finner på rad... Hvarför, frågar hon, skulle inte h o n kunna skrifva efter »lilla pappas» diktamen ? Hon begär inte bättre det skulle i självfva verket göra henne öfverlycklig - och h e n n e har ingen doktor förbjudit att »fatta pennan» sa mycket henne lyster!...

Förslaget tages under öfvervägande i familjerådet, men icke ens fru Anna-Lisa har något att invända mot denna praktiska lösning af ett bekymmersamt problem; och inom kort kan Agnes glad berätta för sin Adolf att hon dagligen »ett par timmar» skrifver, medan Geijer dikterar... »Det är en obeskriflig glädje för mig att pa detta sätt kunna vara honom till en smula nytta, och, som du väl kan tänka dig, en icke mindre glädje att sålunda också själf få l ä r a s a m y c k e t, få klarhet i sa manga frågor, som jag i tysthet funderat på!...»

Helt visst beredde dessa stunder af stilla samarbete bade far och dotter många tillfällen till dyrbar och rikt gifvande tankeutbyte; och svarligen skulle väl Geijer kunnat finna en villigare och mera sympatisk handsekreterare än den som nu med sin lätta, flytande flickstil fäste hans allvarliga och innehallsdigra meningar på papperet, allt efter som de föllo från hans läppar. Resultatet af denna samverkan syntes dem äfven självfva säkerligen fullt tillfredsställande — ty Geijer tyckte sig antagligen verkligen hafva sagt allt hvad han velat säga, och Agnes hvarken märkte eller saknade hvad han möjligen lämnat osagdt. För en hvar, som uppmärksamt studerat Geijers till ytterlighet individuella, impulsiva och af ögonblickets inspiration och stämning beroende

författartemperament, torde det dock vara klart att hvad som producerats under sådana förhållanden ovillkorligen måste sakna många af de drag, som i våra ögon just äro de för honom och hans skrifsätt mest karaktäristiska. Som vi redan i ett annat sammanhang påpekat* var han på sätt och vis i sitt författarskap ofta lika mycket visionär och fjärrskådare som vetenskapsman och skriftställare i vanlig mening. Det var, med ett ord, ofta nog, icke han, som grep sitt ämne för att lugnt, systematiskt och vetenskapligt behandla och utveckla det enligt vedertagna akademiska lagar — det var i stället ämnet, som grep h o n o m och ofta förde honom vida längre än han hvarken tänkt eller velat ... Under själfva arbetets gång, medan han, oberörd af allt yttre och helt fördjupad i sin inre värld, tankfull fäste blicken på en eller annan lysande eller dunkel punkt som där fängslat hans uppmärksamhet, öppnade sig ofta plötsligt framför honom förut icke anade perspektiv, uppenbarande förut aldrig trampade vägar, kanske förande till ett helt annat mål än han vid vandringens början tänkt sig, under det att den inre, hemlighetsfulla röst till hvilken han aldrig försummade att lyssna i hans öra hviskade helt andra ord än dem han väntat sig få höra till svar på tankens tysta grubblande frågor. Hvad eftervärlden lärt sig hos honom skatta högst och hvad som i hans skrifter för våra öron framför allt har det rätta Geijerska tonfallet, torde oftare än man gör sig reda för just vara det, som för honom själf kommit som en osökt och öfverraskande uppenbarelse. Men för människor af detta skaplynne lämpar det sig i själfva verket knappast att »diktera». Den tankens reda, det strama fasthållande

---

* Se »I Solnedgången» II, s. 204 o. f.

vid en bestämd plan och den starka koncentration på själfva stilens klarhet och korrekthet, som förutsättes af denna arbetsmetod, är egentligen i så hög grad den omedelbara och oreflekterande inspirationens yttersta motpol att äfven den kraftigaste författarindividualitet under inverkan af detta andliga klimatombyte stundom kan synas oss nästan till oigenkännelighet förändrad. Hos Geijer, den gamle universitetsläraren och vane föreläsaren, är visserligen själfva den yttre skillnaden i form och stil ej pa langt när så märkbar som hos mången annan. Han var van att tala till ett auditorium och det sprak, hvari han uttryckte sina tankar, blef atminstone nagot sa när detsamma, vare sig detta auditorium bestod af halfva Uppsala studentcorps eller endast af hans egen blonda flicka. Men de syner, som endast visa sig för den ensamme grubblaren, de röster, som endast i tystnaden förnimmas af den enslige lyssnarens öra — för dem fanns gifvetvis ingen plats under ett samarbete, hvars första villkor var en medveten och ansträngande intellektuell koncentration, rakt motsatt det tillstånd af visionär receptivitet, af inre fördjupning och isolering, hvarunder den verklige siaren mottager sina största uppenbarelser. Om vi verkligen sakna något i den lilla skrift, hvari Geijer ansett sig hafva uttalat sitt »sista ord» i sa manga af mänsklighetens viktigaste frågor, om den vid sitt offentliggörande »väckte föga uppseende» och om den äfven nu snarare förefaller oss som en sammanfattning af mycket, som författaren redan förut sagt oss, än som nagot väsentligt nytt så beror detta säkerligen därpa, att däri fattas det myckna, till hvilket blotta tanken ej ens kunnat visa Geijer själf vägen, men som han, nu som förr, »ledd af sin genius», dock säkerligen skulle funnit på sin väg om

han fri och obunden kunnat följa den, som hans vana alltid varit. Med ett ord — vi sakna något, hvarom vi i själfva verket ej kunna göra oss någon föreställning, något, som möjligen i detta fall som i så många andra skulle gjordt den lilla uppsatsen till något helt annat än Geijer från början haft för afsikt att den skulle blifva och som den nu kanske också verkligen är — då han själf på det hela taget tyckes hafva varit tillfredsställd med resultatet. Hvad den mer kunnat vara — däröfver tjänar det till intet att nu grubbla. Sådan den är måste den dock alltid i egenskap af Geijers sista, af honom själf offentliggjorda arbete, och i betraktande af den betydelse, han själf tyckes ha tillagt detsamma, vara af djupaste intresse för den, som i kärlek och uppmärksamhet följt författarens utveckling — och det är i själfva verket, som redan förut påpekats, ej heller så litet som den därom har att säga oss. Då historien om dess tillkomst är ett icke oväsentligt drag i skildringen af Geijers sista lefnadsår och då den kanske minst af alla Geijers arbeten förut varit föremål för noggrannare skärskådande och kommentarier, torde det tillåtas oss att här något utförligare sysselsätta oss med densamma.

I sitt förord till arbetets tyska upplaga säger Geijer uttryckligen, att dessa anteckningar — »i Tyskland skrifna och föranledda af tyska förhållanden» ursprungligen ej varit »bestämda för offentligheten», men dock till slut ofrivilligt »lösryckt sig» från honom. Äfven utan denna förklaring får man vid uppmärksam genomläsning och framför allt genom sammanställning med andra yttranden ett bestämdt intryck af att han verkligen från början mindre betraktat detta arbete som ett direkt inlägg — vare sig af polemiserande eller upplysande art

i »dagens frågor», än som en personlig uppgörelse, ett andligt bokslut för egen räkning. Han har känt behof af att uppteckna, sammanfatta och för sig själf klargöra resultaten af de under resan gjorda iakttagelserna, samt deras logiska sammanhang såväl med det förflutna som med det tillkommande. Det har därvid — hur väl förstår man icke detta — fallit sig helt naturligt för honom att inleda det hela med en historisk och religionshistorisk öfverblick af för honom karaktäristisk art, — delvis en rekapitulation af de båda senaste årens märkliga föreläsningsserier, ur hvilka äfven senare till och med längre eller kortare passager nästan ordagrant inryckts. Hela denna inledning verkar nu onödigt tung på den plats som blifvit den anvisad; — men tyngden är dock här, som alltid hos Geijer, det rena guldets, och man har egentligen svårt att säga hvad man för egen del skulle vilja undvara, där allt är så tankeväckande och suggererande, så belysande för författarens personlighet och det sätt hvarpå hans tanke arbetar. Men det hela gör dock till en viss grad ett fragmentarisk intryck. Man ser och anar mer eller mindre tydligt det inre sammanhang som säkerligen för författaren själf varit fullt klart; men man märker också att den sista, kritiskt sofrande och konstnärligt sammangjutande öfverarbetningen saknas — och denna brist — liksom det förut anmärkts — finner som sagdt sin naturliga förklaring i de yttre förhållanden hvarunder den lilla skriften sett dagen.

På hvilken punkt under arbetets gång Geijer egentligen beslutat att omedelbart förvandla de tankar, iakttagelser och slutsatser, som han ursprungligen blott velat för egen räkning och framtida bruk teckna sig till minnes, till hvad Agnes senare i bref till fästmannen uttryckligen

betecknar som »En Broschyr öfver de Politiska och Religiösa Fragorna här i Tyskland», hvilken, meddelar hon, »han nu ämnar här utgifva pa Tyska»... är icke godt att säga. I alla händelser torde man med tämlig visshet kunna antaga, att den »inledning», som nu upptager det lilla häftets första sidor, just betecknar denna vändpunkt samt först skrifvits sedan hvad som förut närmast kunde karaktäriseras som en monolog, ett författarens »samtal med sig själf», fullt medvetet öfvergått till ett offentligt föredrag. Denna inledning är i sin helhet sa belysande för hela Geijers ståndpunkt vid denna tid och de nya intryck han under sin vistelse i Tyskland mottagit, att ett utdrag här bör finna sin plats till fullständigande af föregående skildringar.

...»Efter ett och tjugo ar» – börjar han – »återser jag Tyskland. Huru finner jag det icke förändradt! – Jag såg det i hvila, atminstone skenbar hvila, under restaurationsepokens ständigt stigande inflytelser. Jag aterfinner det i rörelse – i allsidig rörelse. Det är en ny industriell, en ny intellektuell, en ny religiös rörelse...»

»...Icke, som skulle förut nagot absolut stillastående hafva funnits. Det finnes i den historiska verlden intet sadant. Allt stillestånd blir der ett återsteg. Man har erfarit det. Det var och är just restaurationsepokens status quo – beståendet på det som icke mer består, utan redan befinner sig i fortskridande rörelse. Det är en sådan rörelse, som här nu tydligen framträdt. Resultatet är: Det finnes en offentlig mening i Tyskland, trots de band, som ännu hämma pressens frihet.

...»Egentligen är detta resultat ett politiskt. Det är stämman af ett Folk, som ater känner sig som ett helt... Tidens religiösa fraga — öfver hvilken

jag också vågar säga ett ord — har så många politiska beröringspunkter, att den tillika är en politisk fråga af den allra största vikt...

»...Problemet af den Nya Staten har Frankrike försökt lösa; det har gjort det till en del och i mer än ett afseende ofullständigt. Det inre af frågan tillika med kyrkans förhållande till staten har blifvit den oupplösta knuten. Napoleon försökte slutligen att sönderhugga den med svärdet, men fåfängt; ty detta gebiet ligger utom våldets råmärken... Misstager jag mig ej, så är Tyskland kalladt att lösa detta problem; och då historien visat, att alla revolutioner utan religiös hållning ej efter sig lemna några varaktiga frukter, så torde väl den sociala omhvälfning, som för våra ögon föregår, än en gång liksom förr komma att afgöras i hjärtat af Europa...

»...Vår tid har länge varit en frågornas tid. Hon begynner blifva en tid, som svarar. Af hvad hon till en del redan besvarat, därom önskar jag här anföra något, så som jag det fattat. Utan att på minsta sätt vara en profet, kan man tala om det tillkommande som redan är inne — och så vida det redan är inne. Visserligen, för många, som tillstoppa ögon och öron, är äfven detta så godt som icke till — ehuru deras förbittring visar, att de rätt väl känna det. De bestå derpå, att det icke borde vara till... I sin utveckling fortskrider detta tillkommande oupphörligen. Vårt föremål är blott hvad af detta tillkommande redan inträngt i det närvarande, — ja, självt redan är en Närvaro...»

Att i detalj redogöra för det sätt, hvarpå han genomför det sålunda angifna programmet skulle föra oss

för långt och torde ej heller vara nödvändigt, da själfva den lilla skriften för de flesta är lätt tillgänglig. För den, som i Geijers vetenskapliga och litterära verksamhet framför allt söker och älskar *hans egen personlighet*, torde dess hufvudsakliga förtjänst obetingadt vara det ljus den kastar öfver gangen af hans egen andliga utveckling och den ståndpunkt till hvilken han vid denna tid — för honom den mognade skördetidens · hunnit. Att han själf verkligen betraktat densamma som en slags slutgiltig, inför hela världen aflagd trosbekännelse, sammanfattande totalsumman af lifvets för honom viktigaste och dyrbaraste behållning i erfarenhet och öfvertygelse, framgar med ovedersäglig tydlighet af det ofta citerade bref, som han på sin sista födelsedag den 12 januari 1847 — tillskref den djupt förstaende väninnan, fru Betty Löwenhjelm. Vi tillåta oss att därur i hela sitt ursprungliga sammanhang ännu en gang anföra förut återgifna yttranden ... »Det är,» skrifver han, »ett inre sammanhang i mina öden, som alltmer för mig klarnar, och i hvilket det är mig tillåtet att vörda den faderliga Försynen. Med mina *öden* menar jag mina *inre* öden. Det ligger en grundtanke i hela min lefnad, som allt tydligare träder fram och som ej är mitt verk; ty den har ledt mig och fört mig allt intill denna dag. Skulle jag gifva den ett namn, så är den ingen annan än den så mycket omtvistade *personlighetsprincipen*, hvars profet jag nästan mot min vilja blifvit. Jag menar därmed, att jag från mig alltmer afhallit och afskuddat allt, som kunde hindra och hämma utvecklingen af mitt eget innersta väsen. Detta har mest skett utan mitt eget medvetande. Men detta har nu kommit öfver mig, och det blifver mig klart, att hvad jag litterärt, politiskt och religiöst har fäktat för, egentligen

är denna min innersta personlighet och dess rätt, i den bästa mening. Hvad jag i detta afseende i allmänhet haft att säga, finnes sammanfattadt i en liten tysk skrift: 'Auch ein Wort über die religiöse Frage der Zeit', som nu redan i Tyskland är utkommen. Den innehåller i politiskt, filosofiskt och religiöst afseende mitt sista ord.» —

Tydligare skulle han väl knappast kunnat angifva hvad som för honom själf i den lilla bekännelseskriften var det centrala och väsentliga — och det är äfven detta, som man där framför allt bör söka. Ty för ingen tänkande och sökande själ kan det väl vara likgiltigt, hvad en så stark, så ärlig och så oförskräckt andens stridsman som Geijer, efter en lifslang sträfvan att från sig allt mera »afskudda allt, som kunnat hämma och hindra utvecklingen af hans eget innersta väsen», slutligen fastslagit som den långa kampens i hans egna ögon viktigaste segerpris. Hurudan gestaltar sig då egentligen denna Geijers sista trosbekännelse »i politiskt, socialt och religiöst afseende»? — I själfva verket har han själf knappast någonstädes sammanfattat den i någon bestämd dogmatisk trosformel. Han säger oss blott hvilket intryck den »nya tidens» rörelser, sedda i ljuset af hans egen mognade lifserfarenhet, gjort på honom, hvilka tankar de uppväckt hos honom och hvilka svar de tyckts honom gifva på det förflutnas frågor, samt öfverlämnar åt oss själfva att däraf draga konsekvenserna. Att dessa delvis måste gestalta sig olika i förhållande till olika individualiteter och olika utvecklingsgrader säger sig själf. Några utdrag, särskildt belysande den tankegång hvilken som en gyllene tråd genomlöper det hela, må emellertid

här finna en plats — äfven denna gång* hämtade ur Agnes Geijers enskilda anteckningar och sålunda antagligen i hennes ögon för Geijers ståndpunkt särskildt betydelsefulla.

»Ur Agnes Geijers minnesbok.»

— (»Auch ein Wort») . . .

— — — — — — —

. . . . »Med kristendomen har den andliga personlighetsprincipen inträdt i verlden. Kristendomen är det oförstörliga subjektets religion. Den har i sjelfva verket först lärt den personliga fortvarelsen efter döden och i denna odödliga tanke är hela dess karakter innehållen . . . . Hvad denna tanke angår, — en gryning deraf låg af ålder i det menskliga slägtet . . . . . . Aningen om det andliga subjektet visade sig i grekernas religion; men den hade här ej hunnit längre än till den själens gryning, som naivt uttalar sig i dess gudstjenst och icke vet att skilja sig från den sinnliga naturen. Derför faller här hela ljuset på den jordiska tillvarelsen och efter döden återstår blott ett underjordiskt sken- och skugglif . . . . . . Den odödliga själens dag har med kristendomen uppgått. Och sedan hon belyser verlden, är ej heller filosofiens högsta uppgift förhållandet mellan subjekt och objekt . . . . . utan mellan subjekt och subjekt — och detta ej blott i menskliga utan i gudomliga saker. Jag har derför kallat denna vetenskapernas utvecklingspunkt för personlighetsprincipen . . . .»

(Efter en redogörelse för de olika kristna kyrkosamfundens uppkomst och utveckling m. m. fortsätter han:)

. . . . . . »Protestantismen började med motsägelse mot romerska kyrkan. Men han dolde äfven en motsägelse inom sig sjelf, och hela hans historia är blott en utveckling af denna motsägelse . . . . Protestantismen var en återgång till det innerliga i religionen, sedan detta i romerska kyrkans ytligheter nära hade gått förlorat. Men det innerliga är

---

* Se »I Solnedgången» Del II, s. 319 o. f.

subjektet sjelf. Luther har ställt subjektet främst i religionen, inför den allsmäktige Gudens anlete. I denna närvaro kunde det ej bestå och måste försvinna .... Det är märkvärdigt och stort att se hans starka själs ångest. Hvad han hade gjort, kände han tillika som en hädelse. Han ställde subjektet främst och kunde ej annorlunda. Han utplånade det åter, gripen och tillintetgjord af känslan af Gudomlighetens närvaro. Då förnekade han den menskliga friheten. Han kastade sig i den gudomliga barmhertighetens afgrund, med afsky vändande sig från romerska kyrkans förmedlande helgonhimmel och endast omfattande Kristi inför den gudomliga rättfärdigheten tillfyllesgörande förtjenst. Så stod han åter vid korset, der den ursprungliga kristendomen hade stått. All den tid, som sedermera förflutit, var honom en tid af förderf. Han förkastade traditionen. Han flydde till den Heliga Skrift såsom till trons lefvande källa och öppnade denna källa åter för det törstande folket; han framställde Skriften såsom trons enda och högsta rättesnöre — ehuru hans fåfängt undertryckta subjektiva godtycke åter framstod i hans omdöme öfver Skriftens särskilda delar. I sjelfva verket satte han, utan sitt viljande eller vetande, sin egen öfvertygelse t. o. m. öfver den Heliga Skrift. Han har härutinnan som uti allt, icke varit konseqvent. Han är sjelf en motsägelse, den religiösa motsägelsen, den djupaste, den äldsta af alla, ty ur denna motsägelse har religionen utgått och blifvit tid efter annan pånyttfödd. Det motsägande hos Luther är nämligen, såsom det hos honom finnes, själfva hans storhet. Man ser det dunkla sträfvandet af vidt från hvarandra skilda motsatser, hvilkas förmedling först är framtiden förbehållen. Också står han i sin eldiga inre strid högt öfver det slags konseqvens, som hans medhjelpare och efterföljare hafva velat utpressa ur hans djupa, lidelsefulla öfvertygelse .... Protestantism och katolicism voro af ålder tillsammans. Redan Paulus var den förste protestanten. Först sedan hierarkien sökt inom den katolska kyrkan döda den protestantiska principen, bröt denna sig en egen bana .... Alla protestantismens och katolicismens motsatser hafva förblifvit inre motsatser .... Hvad nu i verlden

föregår är *omsmältningen af dessa motsatser i andans eld*.

......»Här må vara tillräckligt att påminna om de tvenne hufvudsakligaste motsatser mellan katolsk och protestantisk kristendom: motsatsen mellan *tradition* och *skrift* och den ännu vidsträcktare motsatsen mellan *tro och vetande*..........

......»Traditionen förutsätter ett historiskt lif; hon är ej det en gång för alla öfverlemnade, som icke vidare undergår någon förändring. Detta må vara om den döda traditionen; den sanna traditionen är den lefvande, som från släkte till släkte fortplantar och förnyar sig. Vördnaden för traditionen inom kyrkan härstammar från den sanningen, att kristendomen är *en sig sjelf fullkomnande religion*, som ej med ens stod fullfärdig, utan ur skenbart ringa begynnelse skulle utveckla hela sin inre rikedom: såsom i fröet hela trädet ligger, och likväl fröet ej är trädet —. Det är resultaten af kyrkans historiska utveckling för lära och lefverne, hvilka den kyrkliga traditionen fasthåller.........

»...... Det gifves mera än en slags historia och traditionen utbildar sig annorlunda på olika vägar: annorlunda i statens historia, annorlunda i vetenskapens historia, annorlunda i religionens historia. Den första är mera underkastad yttre inflytelser, den andra bestämmes mera af inre följdriktighet; den tredje är hvarken en historia om *görande* och *låtande* eller en historia om *vetande*. Hon är tvärtom en historia om *viljan* och om de viljan bestämmande driffjädrar, en historia om det *sinnelag*, hvilket till slut ger all handling, allt vetande sitt värde. Tvärtom: hon är för dem bestämmande, ty det är med det sjelfbestämmande i menniskan, hvilket tillika förbinder all praktisk och teoretisk förmåga som hon förnämligast har att göra. Derför är ock hennes gång gåtolik och svårfattlig, -- emedan religionen i menniskan omfattar *allt*.

......»Den praktiska verlden och den teoretiska hafva i våra dagar ryckt hvarandra närmare. Äfven den politiska historien har vändt sig mera *inåt* efter den franska revolutionen; och de politiska rörelserna låta sig tydligare än förr härleda ur inre orsaker. Vetenskapen har visat sin makt i

omskapandet af hela lefnadssättet; hon skall fortfara att ännu ytterligare visa den — men verlden begynner ock att inse hvad blotta vetandet icke förmår. Det är som om det närvarande Europa kände sig öfvermättadt genom litteratur, konst och vetenskap. Äfven filosofien tyckes befinna sig på ett återtåg. Allt tränger sig till det praktiska lifvet. Men själen i allt verkligt praktiskt lif är religionen. Också rörer sig den religiösa andan åter, oförväntadt nog, då man redan länge trodde henne graflagd. Verlden går en ny religiös epok tillmötes, derom är föga tvifvel.

»...... Det gifves en katolsk teologi, hyllande traditionen, men uppfattande denna med högre sinne och hvilken därför vunnit bifall äfven af stora andar ...... Men ser man huru alla dessa oskadligt uttydda läror genom tusen trådar sammanhänga med romerska kyrkans största missbruk ...... så måste man finna det helt och hållet i sin ordning att reformatorerna i grund förkastade hela den romerska traditionen ..... — All kyrklig tradition kunde de likväl icke umbära. De första kristliga seklens tradition skulle alltid gälla som oförfalskad. Men redan här förekom i de apostoliska församlingarna mycket som ej lät härleda sig ur Skriftens ord och således hade bort stämplas såsom missbruk. Dermed var en granskning äfven af denna tradition påkallad. Frågan om traditionens och Skriftens öfverensstämmelse förde till undersökningen af Bibeln sjelf; hvarvid det visade sig, att äfven Skriften berodde på tradition, nemligen på traditionen inom den äldsta kristna kyrkan; emedan kristendomen ursprungligen varit ett oskrifvet ord. Man kunde således ej undgå att fråga efter begges öfverensstämmelse med förnuftets lagar och med erfarenheten........

»........ Reformationstidehvarfvet hade utmärkt sig genom stora, evigt minnesvärda upptäckter. Jordens rätta figur fanns, det sanna solsystemet uppfattades, och en helt ny verldsåskådning framgick härutur. Det lät sig ej neka, att den heliga Skrift sjelf vidhöll det gamla ogrundade, endast efter skenet dömande föreställningssättet. Att upprätthålla fördomen emot sanningen kunde endast på ett våldsamt sätt försökas ..... Men sådana försök tjente endast till att skärpa fiendskapen mellan vetenskap och religion och att slutligen för fara utsätta

det sanna, som *under skenet* i kyrkliga lärorna skulle vara förborgadt. I sjelfva verket gafs det blott en utväg: att skilja *saken* ifrån *skenet*. Men religionens sak är en *inre*, en *hjertats*....

»*Denna väg* hade ock af ålder blifvit beträdd af hjertliga menniskor, för hvilka religionen var känslans angelägenhet och som lefde på deras *af egen erfarenhet hemtade tro och den uppenbarade sanningen*, utan att bekymra sig om dess förhållande till vetenskapen. Det är det *asketiskt-pietistiska* drag, som genomgår kyrkans hela historia och har skapat hennes troshjeltar. Det var menniskor af detta slag och ej *prestvigningens sakrament*, som den katolska kyrkan hade att tacka för att ej inom henne det *sanna* prestadömet utslocknade. Men denna fornkatolska pietism var *praktisk*, äfven då den förfelade sitt mål genom blotta botöfningar till kroppens dödande — ty äfven dessa voro dock *verk och handling* och endast deri kan menniskan lefva. *En allvarlig verksamhet är sinnelagets enda prof*; då det blott i sina *känslor* frässande hjertat tvärtom förruttnar inom sig sjelft och destomer är utsatt för denna fara, ju skyggare det drar sig tillbaka för vetenskapens ljus. Derför var också utan allt tvifvel äfven den äldre *protestantiska* pietismen af vida äktare art än den nyare. Den förra var också helt och hållet praktisk och uttryckte sitt stränga allvar i verk och gerning; den nyaste lägger blott alltför mycken vikt på sina *känslor* — liksom derutinnan för Gud och menniskor vore något synnerligt. Att äta godt, att sofva godt och likväl dervid känna sig eländig och göra sig sjelf och andra lifvet surt är en usel religion......

.... »Alla de motsatser, som den gamla protestantiska teologien redan trodde sig hafva besegrat och hvilkas fara påfvedömet mente sig hafva undgått genom förtryck och våld — motsatserna mellan *Tradition* och *Skrift*, mellan *tro* och *vetande* — hafva i nyare tid just genom protestantismen kommit uti allt häftigare strid, emedan fältet här blef öppet för den fria undersökningen.... Men skulle för den *protestantiska kyrkan* — ty så kallar jag henne, oaktadt alla inre motsatser — ingen segerpalm vara att förvänta för

att hon djerft kastat sig i faran, i stället för att undvika den? — Jo — ej förgäfves tror jag henne hafva kämpat för det högsta pris. Om patriarken Jakob berättas att han hafver brottats med Herren; och likväl gick han välsignad ur striden och kände sin själ frälsad. Ännu i dag tillåter Gud menniskan denna lek med de henne ofvanifrån förlänade krafter — ty menniskan är barnet i Hans hus. Att himmelriket lider våld är väl det djerfvaste ord, som på jorden blifvit uttaladt. Likväl står det skrifvet och vi veta hvem som det sagt. Sannerligen — allt blifver ett redligt forskande efter sanningen förlåtet, emedan villfarelsen här tillika blifver en rening. Det är på sådana sinnen som apostelen Paulus syftar, då han talar om sådana, hvilka blifva saliga såsom genom eld.........

.........»Egde ej kristendomen en egen intensiv kraft, som, äfven då den utåt synes hvila, blott djupare samlar sig inåt — till denna religion hade då ej företrädesvis tidens religiösa fråga blifvit riktad. Ty endast på dess område är denna fråga möjlig; den kan utom kristendomen ej en gång begripas.........

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

.........»Religion, säger man, är Guds kännedom. Men ingen kännedom kan rent af gifvas eller endast utifrån meddelas. Just de ädlaste gåfvor äro de hvilka man omöjligt kan mottaga som blotta skänker, utan hvilka man tillika måste sjelfständigt tillegna sig. Sanningen framför allt är en gåfva af detta gudomliga slag. Hon kan ej bortskänkas. Deraf följer att ett väsende, hvilket Gud meddelat det höga företrädet af sin kännedom, också af honom måste vara utrustadt med den sjelfständiga förmåga, som dertill fordras, och att af denna förmågas utveckling Guds uppfattning likaledes beror. Men har nu denna förmåga af Gud sjelf erhållit lagen för sin utveckling, så har äfven Gud sjelf gjort sin kännedom beroende af samma förmågas utveckling. Han har det gjort, emedan Han endast vill dyrkas med insiktsfull, frivillig undergifvenhet. Det är Hans ära, det är målet för Hans skapelse .... Att Gud så högt älskar det af honom skapade fria väsendet .... det är Guds barmhertighet, som är högre än allt förnuft. Kärleken är

öfver förnuftet. Man kan ej sluta sig till kärleken, ej på egen hand konstruera sig till honom. Kärleken måste komma till mötes, kärleken måste erfaras; endast kärleken löser gåtan, huru friheten hos menniskan kan inför Gud bestå. Ty blott kärleken, som helt och hållet lefver i sitt föremål, gifver allt för att emottaga allt och vet derutinnan af ingen skilnad... Fältet för denna erfarenhet har blifvit menniskan öppnadt i Kärlekens religion. Att Gud, den allsmäktige, icke blott velat dyrkas uti sin Makt; att han ej nöjer sig med en blind Lydnad; att han i och för sig sjelf vill kärlek, lydnad och dyrkan ur ett villigt, insiktsfullt hjerta – : det är en Guds ödmjukhet, inför hvilken all mensklig stolthet och all mensklig ödmjukhet förgå och endast kunna upplösa sig i tillbedjande...

— — — — — — — — — — — —

... »Den sanna menniskan och den sanne Guden hafva liktidigt blifvit uppenbarade. Det sena begreppet om menniskan har först med kristendomen inträdt i historien. Det har der inträdt med en menniska, som från Gud utgick, till Gud återvände och slutligen led en slafs straff — på det att intet menskligt måtte vara under honom, liksom öfver honom ingenting är, emedan han lärde att menniskan är af gudomlig börd och hafver en evig förhoppning. För öfrigt visar sig i hvad han gjort och i hvad han lidit ännu mer en person och ett faktum än en bild och en lära. Men kommen är han ock att i hvarje bröst åter födas. Det är återuppståndelsen af det gudomliga medvetandet hos menniskan utur den dödsnatt, hvari det så länge varit begrafvet.* ... Ty det moraliska idealet, som under strålarna af kärlekens religion afslöjar sig i menniskans själ, är icke endast en tankebild, det är en gudomlig närvarelse och en gudomlig nåd, der de rätt sökas; det är närvarelsen på en gång af en frälsare och en domare.

* Se »I Solnedgången», del II. sid. 219 — ett intressant exempel på det sätt, hvarpå Geijer, äfven då han citerade sig själf, ytterligare utarbetade och förtydligade en redan uttalad tanke. Flera liknande exempel kunde just ur detta hans sista arbete anföras.

»... Betraktom menniskan i det ögonblick, då medvetandet om godt och ondt i moralisk mening hos henne uppstår. I sin första betydelse sammanfaller det goda med det sinnligt angenäma, liksom det onda med dess motsats, det oangenäma. Men det visar sig att för reflexionen dessa intryck alltför lätt vexla och förändra sin natur. Det angenäma öfvergår lätt till det oangenäma och tvärtom. Häraf en fordran att underkasta begge en regel, ett ändamål. Det goda, fattadt i förhållande till ett ändamål, blir sjelft ett relativt godt, nemligen som medel till ett ändamål. Så uppstår begreppet om det relativa eller rationella goda, hvilket är detsamma som det nyttiga... Menniskan använder utan betänkande allt som medel till sin lycka -- tills för henne medvetandet uppgår om ett väsende, hvilket, emedan det är sitt eget ändamål, ej låter använda sig som blott medel. Detta är uppgången af menniskans sjelfmedvetande, som ett förnuftigt väsende, och det uppgår hos henne samtidigt som medvetandet om hennes like, den hon ej får bruka endast som medel. Detta är morgonrodnaden af det moraliska medvetandet... ett ömsesidigt medvetande, för begge, för alla det samma. Det är samvetet.

»... Med den moraliska lagen inträda menniskorna i ett förhållande af fullkomlig ömsesidighet: -- 'gör icke hvad du icke mot dig vill hafva gjordt; gör allt det, som du vill hafva emot dig sjelf bevisadt'. — Det goda erhåller härigenom en tredje, en högre betydelse. Det goda blir det rätta, det onda det orätta. Och här träder menniskoanden redan in i sin egen verld och i etern af rent andliga förhållanden. Betraktelsen af det moraliska omdömet - eller samvetet - skall än tydligare visa oss detta.

»... Jag finner mig först (barnet) utan medvetenhet om min andliga natur. Jag finner mig derefter såsom ett dubbelväsende af sinnlighet och ande — men af samma orsak känner jag också mitt andliga väsen bestämdt genom villkor — såsom börd, anlag, uppfostran, lefnadsöden, hvilka icke af mig bero; och jag skulle således ej vara ansvarig för deras inflytelse. Men redan den första strålen af det moraliska medvetandet medför full visshet att jag kan allt hvad jag

moraliskt b ö r och att all underlåtenhet i uppfyllandet af min p l i g t kommer att tillskrifvas m i g — hvilket aldrig kunde vara fallet, om någon yttre nödvändighet vore för mig oundvikligt bestämmande. Ja, äfven den fysiska förmågans absoluta gräns gäller icke här såsom ursäkt, då samvetet tydligt nog säger mig, att ock mitt l i f för pligtens skull, b ö r och k a n offras... Ett faktiskt bevis, att samvetets fordran vänder sig till ett h ö g r e s j e l f, hvilket ingen fysisk nödvändighet kan fängsla!...

— — — — — — — — — — — — —

»... Det sanna m e n s k l i g a personlighetsbegreppet leder nödvändigt till det sanna g u d o m s b e g r e p p e t. Begreppet om G u d a m e n n i s k a n förmedlar dem båda... Det är i denna förmedling som det g o d a ock framstår i sin högsta bemärkelse. Det är då den fria, fröjdfulla öfverensstämmelsen med den gudomliga viljan, hvarvid denna ingalunda kan tänkas såsom overksam, utan, i samma mån, som m e n n i s k a n s sträfvan är allvarligt, oegennyttigt, sjelfuppoffrande, äfven kommer menniskan kärleksfullt till mötes, eller faderligt tillropar henne — om hon vill lyssna till 'enslingen i hjertat', som ett indiskt ordspråk kallar samvetet. Det är i den o e g e n n y t t i g a kärleken mellan menniskor som detta högsta förhållande har sin enda afbild. Det är G u d s k ä r l e k — det är k ä r l e k e n t i l l G u d —, hvilken ock innefattar den rätta k ä r l e k e n t i l l n ä s t a n.

»... Men i samma mån som det goda fullständigt bestämmer sig, bestämmes ock dess motsats: det onda. Om det förstnämnda är menniskans innerligaste enighet med sig sjelf och Gud, så är det andra menniskans djupaste tvedräkt och hat till Gud och likar; — och äfven s j e l f k ä r l e k e n måste till sist vända sig hatfullt mot sitt eget jag. Ty om det goda framställer personlighetsprincipen i dess högsta p o s i t i v a mening, så visar det onda samma princip i sin djupaste n e g a t i v a bemärkelse. Det är en förnekelse af den ö m s e s i d i g h e t som är alla intelligensers lifsluft — ty utan ett D u kan ej heller ett J a g existera, hvarför äfven det onda — eller rättare den o n d e — är ett J a g, som icke erkänner något D u och derför endast kan erfara sig sjelft såsom sjelfförstörelse...

— — — — — — — — — — — — — — — — —

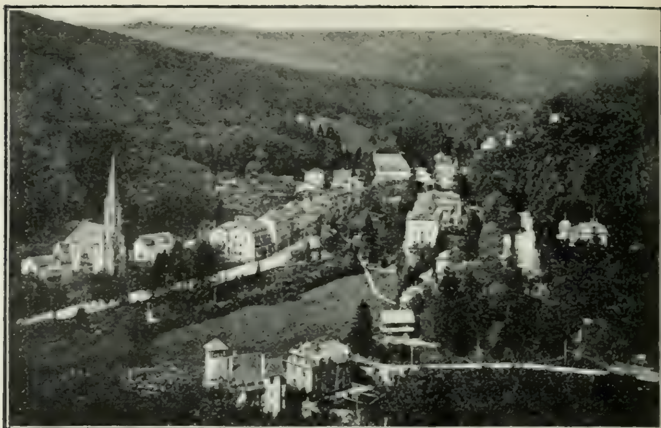
». . . Frågan om det ondas uppkomst är väl filosofiens svåraste fråga. I sig sjelf är den dock ej svårare än frågan om det godas uppkomst, då detta snarare borde anses såsom hafvande varit från begynnelsen. Också kan man ej tänka sig det onda annorlunda än som lefvande på *missbruket af det godas krafter*. Frågan blir derför: hur har det *onda* uppstått ur det *goda*? . . . Huru har det *förgängliga* kunnat uppstå ur det *oförgängliga*? . . . Om vi funne oss nödgade till den bekännelsen att vår filosofi ej kan besvara denna fråga, så låter likväl frågan icke afvisa sig. På ett eller annat sätt måste ock svaret ligga inom förnuftet, emedan frågan är förnuftets egen . . . . . . Svaret beror här ej mindre på den gudomliga vishetens erkända verklighet och verksamhet än på den gudomliga kärleken. Insikten i denna vishet, erfarenheten af denna kärlek, utgöra den högsta sanna kunskap. Tillsammans beteckna begge kunskapsförmågans på en gång teoretiska och praktiska natur, hvarför framstegen på den ena sidan betingas af framstegen på den andra, så att filosofiens uppgift är icke mindre ett *problem* än ett *teorem*. Ty i sanning — man lärer blott känna det goda i bemödandet att *utöfva det*, liksom det onda i bemödandet att *öfvervinna* det. Kunskapen om bådas natur, om deras härkomst och deras förhållande till hvarandra, är en kunskap hvilken man alls icke kan förvärfva utan att *lefva*. Och just derför kunna de högsta frågorna icke endast *teoretiskt* besvaras . . .

». . . Då menniskan kommer till medvetande om det *onda* uti sig sjelf, uppgår också för henne medvetandet af det *goda*, och den sedliga kampen för detta begynner. Alltifrån detta ögonblick, ju trognare menniskan kämpar och ju innerligare hon lefver i det godas kärlek *förklarar* sig också för henne den förgängliga skapelsen . . .

». . . Ty den förgängliga skapelsens ändamål är att det *oförgängliga* derur skall framgå. Och i samma mån som denna högsta praktiska fråga förklara sig, skall ock förnuftets teoretiska gåta, frågan om det förgängligas upprinnelse ur det oförgängliga — ett försvinnande förhållande, då tiden löper tillbaka i sig sjelf och blott är *uti* evigheten — komma till sin lösning . . .»

Redan några år förut hade Geijer uttalat sin öfvertygelse att en genom personlig erfarenhet förnummen »närvarande, allestädes närvarande Gud» var den »upptäckt, som verlden nu åter behöfde göra» samt att endast i denna »återvunna förnimmelse» för mänskligheten fanns hopp om fullt »återvunnen helsa». Att denna förnimmelse i rikligaste mått blifvit honom själf förunnad och allt mer som en lefvande och lifgifvande kraft genomträngt hela hans väsen — därom bära i alla händelser dessa hans »sista ord» det otvetydigaste vittnesbörd.*

* Möjligen torde någon med själfva källskriften förtrogen anmärka att i ofvanstående citat ett och annat utelämnats som äfven kunnat räknas till det i Geijers skrift »centrala och väsentliga» — så t. ex. åtskilliga uttalanden sid. 588 (Geijers Saml. Skrifter. 2 uppl. del III.) samt i de märkliga noterna till denna och följande sida. Som dessa yttranden emellertid ej återfinnas i Agnes Geijers anteckningar, har det ej ansetts nödigt att här återgifva dem, då det meddelade i alla händelser synts tillräckligt för ändamålet: att, så vidt utrymmet tillåtit, gifva en föreställning såväl om den hela arbetet genomgående ledande tanken, som om själfva formen med dess för hvarje Geijerkännare säkerligen intressanta afvikelser från hans vanliga stil. Det är alltjämt Geijers röst man hör, och Geijers tankar; men huru väl märker man ej att det ovana dikterandet besvärar honom och att meningar och perioder därför, utan att han själf märker det, bli tyngre, omständligare och mera invecklade än då de direkt flyta ur den penna, med hvilken han är så förtrogen! — Att han i så stor utsträckning citerar sina egna föregående uttalanden, finner sin naturliga förklaring däri, att den lilla skriften var afsedd för en publik som ej kunde antagas vara med desamma på förhand förtrogen.

Schlangenbad.
(Efter fotografi.)

XI.

Samarbetet på hvad Agnes med glad och öm stolthet alltjämt kallar »Vår Bok» beredde, som sagdt, Geijer och hans ungdomliga handsekreterare många ljufliga och innehållsrika timmar; men i sin helhet blef det dock kanske mödosammare än någon af dem från början tänkt sig. Beslutet att arbetet skulle utgifvas i Tyskland medförde naturligtvis nödvändigheten af en öfversättning – och denna utfördes af Geijer själf, i det han, ark för ark, ännu en gång på tyska dikterade från den svenska originaltexten. För undvikande af språkliga fel och ofrivilliga grammatikaliska bockar måste dock denna på fri hand utförda öfversättning gifvetvis underkastas en ytterligare, noggrann och fullt sakkunnig revision innan den kunde anses färdig att läggas under pressen — och här skulle oöfverstigliga svårigheter lätt kunna möta, såvida milda

makter ej äfven denna gång som så ofta förut sörjt för att rätte mannen, »genom ett underbart hopträffande af lyckliga tillfälligheter», just i rätta ögonblicket funnits till hands. Det blef nämligen den förträfflige pedagog -- fortepianots lycklige ägare, af flickorna döpt till »Den Vetgirige Skolmästaren» — som här uppträdde i en räddande ängels skepnad. De »lektioner i svenska spraket», hvilka han betingat sig i hyra för sitt instrument, hade, då Agnes i alla händelser var tillräckligt upptagen, helt och hallet öfvertagits af Eva Hamilton samt å ömse sidor skötts med största punktlighet och plikttrogenhet under de högtidligaste former; — Agnes berättar nämligen att »Den Vetgirige» städse infann sig iklädd »svart frack, svarta vantar och hvit halsduk, precis som till en begrafning» — hvarjämte som enda tillgängliga läroböcker användes »Svenska Psalmboken och Nya Testamentet» — alldenstund de resande samvetsgrant afhallit sig fran att medtaga all lättare svensk reslektyr. Den »undervisning i svenska historien», som äfven ingick i kontraktet, hade Geijer själf däremot tagit pa sin lott, med villkor att den finge bli »ambulatorisk» — med andra ord meddelas samtalsvis under gemensamma promenader. Den Vetgirige Skolmästaren hade onekligen icke rakat illa ut och mången torde afundas honom de privatkollegier af hvilka han sålunda, under gemensamma ströftåg pa Schlangenbads gröna skogsvägar, kom i ostördt atnjutande. Man får hoppas att han uppskattade dem. I alla händelser var han tillräckligt tysk för att känna sig »hochbeehrt» af det dagliga umgänget med en verklig universitetsprofessor, hvilken dessutom — som han i sinom tid af tidningarne inhämtade — var en europeisk celebritet och »Ritter hoher Orden»; och det var saledes med »brinnande devotion» som han åtog

sig det utomordentligt hedrande värfvet att genomse och korrigera det arbete hvarmed den berömde mannen just var sysselsatt. Han gjorde mer än så — han renskref i sin välvilliga entusiasm det hela med sin prydligaste skolmästerliga tyska skönskrift, hvilket var mer än vare sig Geijer eller Agnes kunnat åstadkomma. Som Geijers ingalunda oviktige »medarbetare» i hans sista offentliggjorda verk torde således den gode, personligt älskvärde och anspråkslöse mannens namn — det i tyska öron säkert ytterst välljudande namnet Traugott Bierseidel — onekligen förtjäna att bevaras af en tacksam eftervärld, åt hvars hågkomst det därför härmed öfverlämnas. Kanske skall det författare-exemplar af »Vår Bok», med Geijers egenhändiga tillägnan, hvilket var allt hvad han kunde förmås att mottaga till lön för sin myckna möda, en vacker dag af någon Geijers landsman återfinnas i ett eller annat anspråkslöst familjearkiv eller i någon antikvarisk bokhandel — ty böckerna hafva som man vet sina egna underliga öden, och ingen kan förutsäga hvar de till sist hamna. I så fall vet han nu det lilla grågröna, illa tryckta och tarfligt utstyrda häftets förhistoria. Som titelvignett till detsamma vill fantasien gärna måla bilden af det med slumpens älskvärda originalitet sammansatta klöfverblad som samverkat vid dess tillkomst: — Geijer, som med händerna på ryggen, rynkad panna och inåtvänd blick vandrar af och an på golvet i den vackra luftiga salongen med den stora utsikten, helt upptagen af dikterandets plågsamt intensiva koncentration — Agnes med det ljusa lockhufvudet nitiskt lutadt öfver papperet och gåspennan färdig till ögonblicklig tjänstgöring, så fort »lilla pappa» till sin belåtenhet hunnit utforma den alltför invecklade period, öfver hvilken han just grubblat — och litet af-

sides, borta vid fönstret, »vår förträfflige Bierseidel» i sin blankslitna svarta frack, med det tyska manuskriptet framför sig och stilla frassande i känslan af den öfverlägsenhet som en bergfast grammatikalisk underbyggnad dock ovillkorligen förlänar äfven den anspråkslösaste af byskollärare gentöfver en ogrammatikalisk filosof — onekligen en grupp, väl värd att förevigas.

Andra pittoreska kombinationer saknades emellertid ingalunda och Den Vetgirige Skolmästaren utgjorde långt ifrån familjen Geijers enda umgänge. Visserligen idkades, som fru Anna-Lisa riktigt anmärkt, intet gemensamt eller obligatoriskt societetslif på stället — hvar och en skötte sig själf och man behöfde ej göra flera bekantskaper än man verkligen önskade. Medlemmarna af det lilla Geijerska ressällskapet hade dessutom, som vi redan sett, alltjämt »så obeskrifligt roligt med hvarandra» att man egentligen hvarken ville eller behöfde söka någon annan förströelse. Men för lifliga, varmhjärtade och fantasirika naturer är det i själfva verket omöjligt att ej med ett intresse, vida varmare och personligare än den blotta nyfikenhetens, omfatta de människor, med hvilka man på ett eller annat sätt dagligen kommer i beröring — och det föll sig sålunda helt naturligt att man så småningom åtminstone med de närmaste grannarna inledde vänskapliga förbindelser, hvilka med den för dylika badortsbekantskaper karaktäristiska drifhusfarten hastigt utvecklades till en relativ intimitet, kvarlämnande intryck och hågkomster af betydligt mindre banal natur än hvad som under dylika omständigheter vanligen är fallet.

De »förnäma Ryssar», hvilkas ankomst fru Anna-Lisa så dramatisk skildrat, utgjorde i själfva verket en ingalunda alldaglig familjegrupp, hvilken knappast kunnat undgå att väcka uppmärksamhet äfven på en betydligt lifligare och

folkrikare plats än det stilla Schlangenbad, där naturligtvis hvarje ny företeelse blef ett verkligt evenement. Intet under således, om de svenska damerna redan från första stunden betraktade sina nya grannar med ett intresse, endast något dämpadt af den nationalfördom som knappast var onaturlig vid en tid då »sista kriget» ännu var ett blödande minne och Finlands förlust ett alltjämt svidande sår. Till en början förhöll man sig i själfva verket betydligt mera kritiskt än välvilligt iakttagande. Fru Anna-Lisa finner det »just icke angenämt» att sålunda vara »omgifven af idel Ryssar» och till och med Geijer anbefaller skämtsamt, innan han med de båda flickorna företager en längre utflykt, sin hustru i den välvilliga uppassarens särskilda beskydd såsom »ensam Svenska bland så många Moskoviter»... Det är ej heller utan att man en smula svenskt kälkborgerligt beskärmar sig öfver den »oerhörda och barbariska lyx» hvarmed de onekligen intressanta främlingarna omgifva sig... Hela sällskapet består egentligen af tre unga damer och en liten gosse — men för dessa få personers bekvämlighet erfordras — kan man tänka sig! — icke mindre än tretton rum samt en »hel här af domestiquer, kammarjungfrur, betjenter, sällskapsdamer och Gud vet allt hvad»*... Dessutom tycker fru Anna-Lisa, är det »rent obegripligt hur folk kan släpa med sig en sådan

* Den förut omnämnda Fremdenliste upptager under samma datum som familjen Geijer:

»M:me Olga Oustinoff und Fürstin Troubetzkoy mit Dienerschaft aus Russland. (N:r 63, 68, 161, 162, 196, 198.)

»M:me De Stolypine und Frl. Chan-Guirey mit Dienerschaft aus Russland. (N:r 69, 74, 144, 145, 146, 188, 186.)»

oerhörd massa bagage — föreställen Eder, mina vänner, hela bordserviser af gediget silfver! — toilettsilfver, sidentäcken, kuddar, borddukar, mattor, ja till och med sådan där grannlåt, som man bara sätter på ateniennes!! — Jag kunde nemligen —» tillägger hon en smula ursäktande, »icke undgå att se allt detta, då uppackningen hufvudsakligen försiggick i förstugan alldeles utanför våra rum, der vi ständigt måste passera... Ett sådant öfverdåd är så lyckligtvis okändt hemma i vårt hederliga Sverige — och framförallt tackar man sannerligen Gud, då man dermed jemför den vackra enkelhet som utmärker vårt älskade Konungahus, hvilket väl ändock torde vara litet förmer än alla Ryska Prinsessor!!...»

De »Ryska Prinsessorna» voro i sjelfva verket trenne unga furstinnor Troubetzkoy, tillhörande en för sin fägring vidtberömd familj — »elfva syskon, alla beaux comme des anges», som en förtrogen sällskapsdam senare anförtror fru Anna-Lisa — samt själfva ej blott räknade bland samtidens mest firade skönheter utan äfven beundrade för sin stora personliga älskvärdhet. Den äldsta, furstinnan Marie Wasiljewna, var vid denna tid tjugusju år, gift med kejserlige flygeladjutanten Stolypin och moder till en liten gosse — »med ljusa lockar öfver hela hufvudet och stora svarta körsbärsögon, en riktig liten kärleksgud», skrifver Agnes — »Hon rasar och leker jämt med honom ute på terrassen som med en kattunge — man kan verkligen inte se något mer förtjusande graciöst än dessa båda tillsammans!» Den andra systern, furstinnan Olga, icke mindre skön, var gift med kammarherre Mikael Oustinoff, för tillfället anställd vid ryska legationen i Neapel och den yngsta, den adertonåriga furstinnan Alexandra — eller Adine — Wasiljewna

ännu ogift, men, som man vid närmare bekantskap inhämtat, helt nyligen förlofvad med furst Nicolas Galitzin, med hvilken hon redan om ett par månader skall fira sitt bröllop.

...»Alla tre,» försäkrar Agnes, »äro verkligen vackra som prinsessorna i en saga, och den yngsta aldra vackrast också som det brukar vara i sagorna... hon påminner litet om M: lle Högqvist, men o ä n d l i g t mycket vackrare...»

Dessutom äro de icke blott sköna utan äfven »utomordentligt eleganta — ligga och sitta hela dagen på terrassen i de dyrbaraste hvita, spetsprydda och broderade toiletter, samt stora, fläktande italienska Bergère-hattar» — dagens allra sista mod, välbekant från många samtida teckningar, stålstick och litografier. Men trots all ofrivillig beundran kan man dock icke undgå att finna sagoprinsessornas »sätt och fasoner» i vissa fall »rätt egna och besynnerliga» för att icke säga stötande. De visa »fullkomligt obesväradt» sina vackra ben, genombrutna silkesstrumpor och pärlbroderade strumpeband ända till knät, - »ja ännu högre upp» - där de ligga och sträcka sig i hängmattorna — de dricka t é u r g l a s — och — häpnadsväckande och förfärande syn för en väluppfostrad svensk flicka på fyrtiotalet! — de — man vågar knappast skrifva det —: d e r ö k a c i g a r r e t t e r...!! —

Sensmoralen blir: »Ryssar äro i alla fall r y s s a r» och man tackar i tysthet Gud för att man kommit att tillhöra ett högre och mera civiliseradt folkslag...

Men bedårande äro de i alla fall, de tre unga sagoprinsessorna, och hur det är så gripes man mer och mer af lust att lära känna dem närmare och se hvad som döljer sig under den vackra ytan... »Sannerligen,»

Schlangenbad.

»Das Mittlere Badehaus«, efter fotografi.

skrifver Eva Hamilton i sin Dagbok det låter nästan som en suck »Skönhetens Makt är stor! —» Och man märker tydligt, att de båda svenska flickorna ingalunda äro okänsliga för dess inverkan. Attraktionen tyckes hafva varit ömsesidig och bekantskapens vidare utveckling skildras senare af Agnes sålunda:... »De första dagarna sågo vi i smyg på hvarandra med ömsesidigt intresse och nyfikenhet utan att säga ett ord... Snart började man dock helsa vänligt på hvarandra... så vexlades några artiga fraser — snart var samtalet i full gång och nu ha vi blifvit så goda vänner att — de till och med bjudit oss på cigarretter —!!»

Så värdefulla vänskapspanter kunde naturligtvis icke afvisas; man mottog dem med taktfull erkänsla och förvarade dem ännu många år framåt i tiden, bland de märkligaste af de »kuriositeter» man hemfört från en evigt oförgätlig resa — ungefär som mera långväga resande förvara troféer, vittnande om vilda folkslags underliga och barbariska seder.

Efter ytterligare ett par dagars samvaro kan Agnes anteckna att de »tre Prinsessorna» ej blott äro »alldeles förtjusande att se på, men då man lär känna dem nästan lika förtjusande att tala med»... samt tillägger: »Tänk, hvem skulle väl trott, att något så vackert, älskvärdt och behagligt verkligen skulle kunna komma från Ryssland! — Det har onekligen gifvit mitt Rysshat en betydlig knäck — det nästan förargar mig — men alltid bör man väl vara tacksam för att bli af med en dum fördom, hur välgrundad man än sjelf tycker den vara...» Erfarenheten har således i detta fall, som i många andra, medfört betydligt vidgade vyer.

Inom kort erfar man att den sköna furstinnan Adine väntar besök af sin trolofvade, furst Galitzin, och de

svenska damerna bereda sig med lifligaste intresse och icke obetydlig nyfikenhet på att få skåda en romantisk och ridderlig uppenbarelse, en passande hjälte i en högstämd kärleksroman i Fouqués stil — hvilken lämpligare bakgrund för en sådan kunde man väl önska sig än dessa gröna, hemlighetsfulla skogsstigar, där två unga älskande furstebarn i timtal kunna ostörda vandra hand i hand eller stilla drömmande hvila sida vid sida? - Men verkligheten motsvarar ej dessa poetiska förväntningar. Furst Nicolas är tyvärr ingen sagoprins, — långt därifrån; han visar sig vara en »högst ordinär» ung herre, »utan spår af distinction eller elegans», ja, i sin förargelse och besvikenhet finner man honom till och med »afskyvärdt ful» och därtill med »något fatalt, rått och brutalt i hela sitt uttryck och uppträdande, som gör ett vidrigt och frånstötande intryck — isynnerhet bredvid h e n n e, den söta varelsen, som verkligen är vacker som en nyutsprucken ros»... Romanen är tydligen, med ett ord, alls ingen roman, utan ett högst alldagligt mariage de convenance... »Han lär vara rent omenskligt rik —» skrifver fru Anna-Lisa, lika intresserad som någon af flickorna af den lilla dram som sålunda utspelas inför deras ögon... »Naturligtvis är det derför han fått henne — partiet är väl arrangeradt af släkten, ty sjelf är hon ju bara barnet... Stackars liten, man måste beklaga henne — hon är bara aderton år, har ännu aldrig fått vara med ute i verlden riktigt och skall nu om två månader gifta sig med denna råa obehagliga menniska! — Annorlunda,» tillägger brefskrifverskan med moderlig stolthet — »skulle Gudilof v å r Fästman ta sig ut, ifall han vore här —!»...

Besöket blir emellertid anledning till ett ytterligare närmande mellan de båda unga fästmöarna. Efter den

furstlige fästmannens afresa utväxlar man erfarenheter och förtroenden och under ett längre samtal om ingenting mindre än »kärlek, förlofningar, äktenskap och sådant» upptäcker Agnes, att den lilla prinsessan ej blott är »högst belåten med sin fule prins» utan äfven i oväntad besittning af en inlärd lefnadsvisdom, som hon med barnslig viktighet skyndar att meddela sin nya väninna. Man bör nämligen, försäkrar hon allvarligt, alltid helst gifta sig med fula karlar — dem kan man lita på — de bli de bästa och trognaste äkta männen, — under det att ces beaux garçons-là på sin höjd duga till älskare — de äro så egenkära och flyktiga, och att räkna på deras trohet är helt enkelt att göra sig olycklig för lifvet! — »On s'amuse, voyez-vous, mais on ne les épouse pas»... Öfverväldigad och förstummad af så mycken världsklokhet, predikad af så oskuldsfulla läppar, finner Agnes icke ett ord till svar — »hvad skall man egentligen svara på sådant —?» men ansatt af ifriga frågor måste hon dock till sist erkänna, att hennes fästman i alla händelser »icke kan räknas till de fula...» Och för att rättfärdiga sin tro på en lycka, om hvars möjlighet det vackra furstebarnet vid hennes sida ej ens tycks ha en aning, måste hon så småningom »högst motvilligt» — ty Agnes är rädd om sitt allra heligaste — berätta hufvuddragen af sin lilla roman — den vackra, enkla historien om ungdomlig kärlek och trohet, tålamod och förtröstan, som bestått alla prof och slutligen vunnit seger öfver alla hinder... Ja, hon måste till och med, underkastad »ett verkligt korsförhör», mycket utförligare än hon egentligen har lust till, beskrifva sin Adolf, tala om allt hvad han offrat för hennes skull, hur trofast han sträfvat och kämpat, hur han trotsat alla svårigheter

och öfvervunnit allt motstånd — om det hem, som han nu som bäst håller på att bereda åt henne — och om det lif, uppfylldt af enkla plikter och stilla kärlekslycka, som de tillsammans hoppas på... Den lilla prinsessan slukar hvart ord, hon frågar och frågar i oändlighet med ett barns oskuldsfulla nyfikenhet, som man ej ens kan finna ogrannlaga, hon vill alltjämt höra mer, mer, mycket mer —!... De sköna ögonen stå fulla af tarar, kinderna glöda som rosor, och med sammanknäppta händer suckar hon gång på gång: »mais mon Dieu, que c'est beau, que c'est beau... c'est plus qu'un roman... c'est une conte de fée! ...» Och plötsligt får hon en idé, åt hvilken hon klappar händerna i barnslig glädje... Hvarför, frågar hon, skulle hon inte nästa sommar, då de båda äro gifta, komma till Sverige och hälsa på Agnes —? — Hvad kunde väl vara mera förtjusande —? — Denna hänförande idyll, detta Arkadien, denne fullkomlige romanhjälte till fästman, hela detta lif, så olikt allt, hvad hon under sin adertonåriga lifserfarenhet haft tillfälle att lära känna, måste hon se med egna ögon! — Att resa har alltid varit hennes passion, och ce bon Nicolas har lofvat henne att hon skall få resa så mycket hon någonsin önskar, så snart de bli gifta... »C'est convenu!...» Agnes måste omsorgsfullt skrifva upp alla de främmande namnen och adresserna: — Blomberg, Hönsäter, Kinnekulle... Och i nästa bref som Adolf får från sin vän förbereder hon honom skämtsamt på, att han »visst måste kosta en smula mer på gästrummen, än han tänkt sig —» för att värdigt mottaga så förnäma gäster!...

Hon har för resten ett stort bekymmer, den lilla furstinnan Adine, angående hvilket hon gärna vill råd-

föra sig med den nya, på detta område mera erfarna väninnan. Hon måste ovillkorligen skrifva ett bref, ett långt bref, fullt af les sentiments les plus tendres et respectueux, till sina blifvande, personligen fullkomligt okända svärföräldrar. Ce bon Nicolas har bedt henne därom, och systrarna försäkra att det verkligen icke kan undvikas... Kan man tänka sig något förskräckligare?... Hon har grubblat däröfver så, att hon kunnat bli galen... Men nu har hon — quel bonheur! — i en bok, som hon håller på att läsa, en engelsk roman, just träffat på det vackraste bref i världen, skrifvet af en ung flicka till sin älskades mor — tout ce qu'il y a de plus touchant enfin... Och »som en blixt» har det slagit henne, att detta bref med några förändringar möjligen skulle kunna användas för ändamålet — hvad säger Madémoiselle Geijère därom? — Ack... om hon — så sympatisk, så spirituell, ändå skulle vilja... bara den minsta, allra minsta hjälp, ett godt råd eller par... det vore höjden af godhet...! Och den lilla furstinnan ser så bevekande på Agnes med sina smältande blå barnaögon att denna icke har hjärta att neka henne något. När allt kommer omkring, är det hela så löjligt, så mycket mera likt en »tokig fransk komedi» än någon enkel och okonstlad svensk verklighet, att man omöjligt kan ta det på fullt allvar, äfven om man i tysthet känner att det finnes något bakom allt detta, som man hellre vill gråta än skratta åt. Det »vackraste bref i världen», under många muntra rådplägningar mellan de båda unga damerna vederbörligen »omstufvadt» för att »åtminstone någotsånär passa in i förhandenvarande förhållanden», afgår verkligen i sinom tid, omsorgsfullt renskrifvet på guldkantadt brefpapper med furstinnan Adines vackraste stil och — som

man får hoppas — till lika glad öfverraskning för den »gode Nicolas» som till uppbyggelse för de okända svärföräldrarna, da det, som Agnes försäkrar, verkligen är »alldeles proppfullt af de noblaste sentimenter, man gärna kan tänka sig»...

Badortsbekantskaper likna ofta nog i sin utveckling från fullkomlig likgiltighet till förtrolig vänskap de underbara träd, hvilka af indiska trollkarlar, med tillhjälp af hvem vet hvilka fördolda krafter, inom få timmar förmås att genomlöpa växtlighetens hela skala från spirande frö till blomma och fullmogen frukt. Man känner instinktligt att samvarons tid är kort och att dess möjligheter måste utnyttjas till det yttersta — man vågar i visshet om den snart stundande skilsmässan att vara fullt sig själf, som aldrig annars, och både antipatiens och sympatiens hemlighetsfulla lagar få ett eljest sällsynt tillfälle att visa sin såväl åtskiljande som sammanförande kraft. Hur ofta har man icke i själfva verket under sådana förhållanden på några få dagar eller timmar känt sig komma människor närmare än eljest under långa år af konventionellt societetsumgänge — hur har man kanske förvånats, då man vid närmare eftersinnande funnit huru kort den tid verkligen varit, som erfordrats för att grunda en vänskap, som gjort lifvet rikare! — Familjen Geijers samvaro med de vackra systrarna Troubetzkoy skulle visserligen ej lägga grunden till något djupare eller varaktigare vänskapsförhållande — den inskränkte sig till ett par veckor och det verkligen förtroliga umgänget koncentrerades — som ofta blir fallet – på den korta tid, då man redan började räkna dagarna till skilsmässan och känna behofvet att så mycket som möjligt återtaga en förlorad tid. Men detta sammanträffande utgjorde i alla händelser en af de icke minst

färgrika och pittoreska episoderna i det glada och vackra festtåg, hvarmed lifvet — skulle man nästan vilja säga — tycktes vilja fira den sista sommar som Geijer och hans kära skulle få tillsammans åtnjuta; och det innehöll tillräckligt många rent mänskliga och älskvärda element, för allt framgent ihågkommas med värme och tacksamhet. Några ytterligare, lätt illustrerande pennteckningar må därför här finna sin plats.

...»I går,» skrifver fru Anna-Lisa... »var den ofta omtalta yngsta furstinnan — la princesse, som hon här kallas till åtskillnad från systrarna, — rätt länge inne hos oss... Hon är verkligen förtjusande söt — 'vacker som en engel' kan man väl sanningsenligt säga, frimodig, enkel och barnslig, med ett ord intagande på alla vis... Hon är nu alldeles förälskad i Agnes, som å sin sida är nästan lika förtjust i henne... Flickorna kunna nu ej nog beklaga, att de i början förlorat så mycken tid med att bara gå och se på hvarandra och att de nu snart måste skiljas, just då de börjat få rätt roligt tillsammans; men så är det ju så ofta på sådana ställen som detta! — Hon kom i går egentligen in för att få höra musik, som hon högeligen älskar och äfven sjelf bedrifver, om ock ännu icke med någon större teknisk färdighet. Agnes sjöng några sånger och sedan spelade Eva vackert och känsligt som alltid, åtskilligt af Mendelsohn och Beethoven... Hon slutade med en stor briljant galopp, ett riktigt concertstycke, som hon sjelf skämtande kallar sin cheval de bataille och som hon verkligen utför charmant... Häraf blef Agnes nu så elektricerad, att hon sans façons tog prinsessan om lifvet och drog henne med sig i dansen, och dansade de sedan outtröttligt som ett par barn, så länge Eva orkade spela — det var verkligen alltför täckt att se dem — ungefär lika långa

som de äro, båda så smärta, välväxta och graciösa —; jag måste rent af hemta in Erik Gustaf för att beskåda dem, hvilket han ock med den största förnöjelse gjorde ... Lilla prinsessan var alldeles utom sig af förtjusning, sprang fram till mig, da de slutat, slog ihop händerna och ropade: »A h, M a d a m e, c o m m e e l l e e s t g a i e, c o m m e e l l e e s t c h a r m a n t e! — q u e l l e v o i x r a v i s s a n t e —!!! - Och Agnes måste sedan sjunga ännu mer för henne... E. Gustaf har komponerat en liten romans, till ord af Victor Hugo, som han tillägnat och gifvit henne som souvenir, hvilket mottogs med mycken glädje...»

— Det är blott alltför karaktäristiskt för den vårdslöshet, — rikedomens omedvetna slöseri —, hvarmed såväl Geijer själf som hans närmaste i allmänhet handskades med alstren af hans musikaliska produktion, att hvarken något koncept till den omtalade romansen eller nagon afskrift af densamma finnes bevarad. De kompositioner, vi äga i behåll från Geijers sista lefnadsår, äro i själfva verket så fåtaliga att man ogärna vill sakna åtminstone dem, hvilkas tillvaro är fullt konstaterad. Att åtskilligt annat äfven komponerades i Schlangenbad, synes bäst däraf, att såväl Agnes som fru Anna-Lisa under resans senare del mer än en gång omnämna att Geijer, till tack för visad gästvänskap, bortskänkt »en liten visa»... Hvem vet, i hvilka nötta minnesalbum, i hvilka bortglömda musikportföljer dessa gulnade blad skulle kunna återfinnas! Att uppsöka dem kunde möjligen vara en tacksam uppgift för en eller annan fantasirik och äfventyrslysten resande musiker.

Förtjusande var helt visst den »lilla prinsessan» i sin strålande, adertonåriga skönhet och sin barnsliga naivitet – men den intressantaste och mest betydande

af de tre systrarna tyckes dock afgjordt hafva varit Madame de Stolypin... »Erik Gustaf och den äldsta af våra tre prinsessor, furstinnan Marie», skrifver fru Anna-Lisa — »ha nu blifvit så goda vänner. De promenera regelbundet efter badet om morgnarne och han finner henne i högsta grad intelligent, instruerad och interessante att tala med; de raisonnera både i politik, litteratur och andra ämnen... Hon har rest, sett och upplefvat mycket samt tyckes med god observationsförmåga och omdöme hafva iakttagit personer och förhållanden, der hon flerestädes uppehållit sig, liksom hon ock haft tillfälle lära känna många märkliga och framstående personnager, dem hon på ett synnerligen lefvande sätt kan skildra. Kort sagdt, Erik Gustaf har ett verkligt nöje af hennes umgänge... Konversationen föres alltid på engelska, som hon talar flytande — äfven hennes lille gosse, det sötaste barn man kan se, en fullkomlig amorin, har en engelsk dam till sköterska och kan ännu ej tala ett ord på något annat språk... För öfrigt är hon, som jag redan sagt, en fulländad skönhet, lång, smärt och välväxt med stora, präktiga, uttrycksfulla ögon och vacker mun och tänder, samt för sig fursteligt på alla vis, så att det är ett sannt nöje att se henne...»

Det ligger en egendomlig charm öfver den bild, som för fantasien frammanas af dessa i sin knapphet så målande rader: — Sclangenbads lindbeskuggade slottsterrasser i de soliga sommarmorgnarnas daggstänkta och rosendoftande friskhet — och Geijer, som glad och upplifvad efter det tidiga »föryngringsbadet» i dalens undergörande vatten, går morgontur med den unga ryska skönheten, äfven hon nyss stigen ur badet och mer strålande än någonsin i sin hvita morgondräkt med

det praktfulla håret hängande i två långa, »armstjocka» flätor under den stora schäferhatten — alldeles som han för ett år sedan med sina båda flickor, Agnes och Tekla, plägade vandra den gamla kända vägen öfver backarna till den lilla rödmålade brunnsalongen vid Eklundshof... Onekligen en effektfull scenförändring och en pittoresk kontrast, ett till det yttre omaka, från vidt skilda världar af en tillfällighet sammanfördt par och dock säkerligen i många afseenden mera harmoniskt än månget vid flyktigt påseende mera öfverensstämmande. Ty Geijer hör till de lifvets lyckliga söndagsbarn, hvilka i sin fullkomliga ursprunglighet och omedelbarhet alltid äro helt sig själfva, obesvärade af den falska blygsamhet och ömtåliga självkritik, från hvars förlamande inverkan mindre afundsvärdt utrustade naturer fåfängt sträfva att frigöra sig — under det den unga ryska furstinnan, i fullt medvetande om att tillhöra den klass, som själf stiftar umgängeslifvets lagar, tryggt kan tillåta sig lyxen af fullständig naturlighet och äfven uppskatta den hos andra — framför allt hos ett snille, hvars djupsinniga och betydande personlighet hon är nog intelligent för att kunna uppfatta. Följaktligen mötas de utan alla konventionella hänsyn på mänsklighetens breda grund, trifvas godt tillsammans och känna sig redan som goda vänner. Helt visst skulle det väl löna mödan att lyssna till deras samtal, där de gå af och an i de skuggiga alléerna, ifrigt »raisonnerande i politik, litteratur och andra ämnen» —. Ty Marie Wasiljewna förenar säkerligen den slaviska rasens smidiga anpassningsförmåga med den fulländade världsdamens säkra takt; hon förstår konversationens svåraste konst: att ej blott själf fängsla och intressera den hon talar med, utan äfven att fint och förstående aflocka honom det bästa han har

att ge i utbyte; — och om Geijer, som vi veta, alltid, som han själf beklagar sig, »har så ondt om växelpengar» — eller med andra ord lider en betänklig brist på de färdiggjorda fraser hvilkas meningslösa utbytande så ofta i sällskapslifvet få göra tjänst som samtal — så är han dess mera slösaktig med rena guldet, så snart man en gång lyckats förmå honom att öppna på pungen. Madame de Stolypin har således, får man hoppas, skäl att vara nöjd med den andliga behållningen af sina morgonpromenader... För Geijer är den kosmopolitiskt mondäna typ, hon representerar, i det stora hela en ny bekantskap; — för henne är det möjligen —, hvem vet — lika nytt och öfverraskande att förtroligt umgås med en snillrik, impulsiv, lätttörd och för alla intryck ännu ungdomligt mottaglig man, som med barnslig och kamratlik öppenhet visar, att hennes sällskap »bereder honom ett verkligt nöje», utan att i galanta fraser säga henne några artigheter eller mer eller mindre oförtäckt göra henne sin kur. Något sådant har törhända icke förut förekommit i den firade petersburgsskönhetens säkerligen redan på intressanta erfarenheter och episoder rika lif — Geijer är troligen äfven för henne en ny typ, en okänd och kanske just därför särskildt tilltalande variant af ett släkte som hon eljest haft rikligt tillfälle att i grund studera.

...Världen är emellertid — det är en gammal iakttagelse — på sitt sätt förunderligt liten, och otaliga de trådar, som sammanbinda skenbart vidt åtskilda människoöden. Den, som älskar att spåra dessa trådar genom de mångfaldigt invecklade mönster, de bilda i lifvets stora väf, föres därvid ofta på oväntade vägar till öfverraskande sammanställningar. Så äfven i detta fall. Ty hvad kan väl synas mera aflägset från det gröna, solbelysta

Schlangenbad och den lilla grupp af lyckliga människor, som där tillsammans tillbringa några fridfulla och sorgfria sommardagar, än en liten ödslig rysk gränsfästning på civilisationens yttersta utkant och de dystra och blodiga tragedier, som där utspelas? Och dock är den tråd, som förenar dessa skenbart vidt motsatta poler, lättare att finna än mången annan. Ty den vackra Madame de Stolypin, som på soliga sommarmorgnar promenerade med Geijer i Schlangenbads lindalléer och hvars eleganta och intagande profil i flyktiga men malande drag här tecknats af fru Anna-Lisa, har i själfva verket senare i helt andra omgifningar och mot en mycket olika bakgrund förevigats af en långt starkare och konstnärligare hand — det är nämligen ingen ringare mästare än Leo Tolstoj som fört penseln — och den af dylika jämförelser intresserade kan ej undgå att märka i huru hög grad de till sitt ursprung så olika bilderna komplettera och bekräfta hvarandras porträttlikhet, på samma gång som de, just i sin motsats i afseende på situation och belysning, på fantasien verka egendomligt fascinerande. Det är i Tolstojs dystert gripande skildring från gränsstriderna i Kaukasus, Hadschi Murat* - »En gammal historia,» som han kallar

* På svenska utgifven i öfversättning af Valborg Hedberg, Alb. Bonniers förlag. Den tyska auktoriserade öfversättningen af August Stoltz (Fischers Bibl. Zeitgenössischer Romane) framhäfver dock vida starkare öfverensstämmelsen mellan de båda skildringarna. Blotta ordvalet i en öfversättning kan i dylika fall vara af oberäknelig verkan. Uttrycken »Eine stattliche Schöne von hohem Wuchse» och »en fyllig, högväxt skönhet», framkallar t. ex. onekligen rätt olika föreställningar. Äfven tyckas åtskilliga smärre detaljer i den svenska öfversättningen hafva blifvit utelämnade som just i detta samband äro af en viss betydelse.

den »om hvad jag dels sjelf sett och upplefvat, dels af ögonvittnen hört beskrifvas» — som man återfinner Geijers älskvärda väninna från Schlangenbad, nu omgift med furst Simon Michajlowitsch Worontzoff och med honom bosatt i det lilla aflägsna gränsfäste, dit berättelsens olycklige hjälte en mörk novemberkväll 1851 anländer för att erbjuda Rysslands czar sin tjänst och sedan gå sitt tragiska ödes fullbordan till mötes. Ingen, som läser de få, men dramatiskt liffulla scener, i hvilka den sköna furstinnan Maria Wasiljewna spelar en framstående roll, kan undgå att hos henne igenkänna just de egenskaper som särskildt måtte hafva tilltalat Geijer och som äfven af hans hustru antydas: — världsdamens älskvärdt urbana väsen och fina takt i förening med en skarp observationsförmåga, ett klart omdöme och en snabb och fördomsfri uppfattning både af människor och förhållanden — och lika litet kan man vid denna jämförelse betvifla att Tolstoj verkligen tecknat sitt porträtt efter naturen samt att originalet varit honom personligen välbekant. Äfven i »furstinnans son i ett föregående gifte», den lille vackre ljuslockige »Bouljka», igenkänner man med en viss rörelse »baby» från Schlangenbad, hela badsocietetens älskling, den »lille kärleksguden» med »ljusa lockar öfver hela hufvudet och stora svarta körsbärsögon», som Agnes Geijer några år förut beskrifvit. Och då sexåringen i Tolstojs skildring efter att länge allvarligt hafva granskat den främmande gäst, som han »hört beskrifvas som en stor hjälte», men i hvilken han med barnets osvikliga instinkt igenkänner en god människa, förtroendefullt kraflar sig upp i den bistre tartariske krigarens knä och leker med hans dolk, kan man icke undgå att föreställa sig huru han i Schlangenbad vid ännu yngre år säkerligen ofta med

samma stora, undrande, svarta ögon stirrat på den gamle vänlige svenske professorn, också han i grunden en barnasjäl och alla barns själfskrifne lekkamrat -- setat på hans knä och fått leka med det stora, gammalmodiga gulduret, som tjusat så många småttingar före honom...

...Leo Tolstoj och fru Anna-Lisa, Erik Gustaf Geijer och tartarhöfdingen Hadschi Murat — den lilla stillsamma universitetsstaden vid Fyris, den fridfulla tyska badorten, slumrande mellan sina gröna kullar, och den ryska fästningen, czarväldets yttersta utpost i öster, hägrande genom en dimma af blod och krutrök, af vilda äfventyr och otänkbara grymheter — sannerligen, sammanställningen hör i sin djärfhet till dem, som endast verkligheten vågar, men för hvilka äfven den dristigaste dikt ryggar tillbaka. På tanke och fantasi verka dock dylika kombinationer underligt fängslande och suggererande. Hur litet veta vi icke, på det hela taget, både om oss själfva och andra — och hvem kan väl säga, hvilka för oss osynliga, men för eftervärldens klarsyntare ögon fullt synbara trådar som i hvarje ögonblick, genom hvarje skenbart tillfälligt sammanträffande, spinnas mellan vårt eget ödes och andras, bilda en länk i den kedja, som sammanbinder vår tillvaro med hela mänskligheten, — med det förflutna och det tillkommande —?

...Vistelsen i Schlangenbad nalkades emellertid sitt slut; man började räkna dagarna och med ett visst vemod bereda sig på att lämna en plats, där man njutit en sällsynt ogrumlad lycka. Mycket återstod visserligen ännu att se, upplefva och glädjas åt — men mellan raderna i såväl bref som dagboksanteckningar skymtar dock en bäfvande aning att den sorglösa frid man här fått smaka ingenstädes skall återfinnas, på samma gång

som tankar och bekymmer, dem man för en tid lagt till ro, åter börja röra på sig. Verkligt rörande uttryckes denna känsla af fru Anna-Lisa, då hon några dagar före afresan skrifver till svägerskan:

...»Här har varit outsägeligen ljufligt, och jag kan ej nog tacka Vår Herre för den tid han oss här förlänat... Till min skam måste jag dock bekänna, att jag verkligen äfven i denna stillhet, den jag dock mot intet velat bortbyta, någon gång svårligen anfäktats af Hemsjuka och dervid äfven blifvit rätt modfälld och sorgsen, då det förefallit mig som om jag intet hem hade — utan irrade hemlös omkring i fremmande land, då det kära lilla hemmet i Upsala nu icke längre är vårt.. Då jag derom någon gång yttrat mig till Erik Gustaf, har han dock alltid på det ömmaste tröstat mig med erinran att Hemmet ej består i det hus, som med händer uppbygges, utan fastmer i den kärlekens och trohetens anda, som förenar dem, som detsamma bebo — och den skatten skola vi väl med Guds hjälp ock föra med oss i det nya hem, der vi hoppas finna vår ålderdoms ro och fristad...»

Och något senare tillägger hon: —

...»Ja, nu stå vi snart färdiga att bryta upp från denna välsignade ort, som blifvit oss alla så kär!... Friskare och starkare äro vi till kropp och själ än då vi kommo — nu då vi begifva oss härifrån, Gud vare lof! — ut i vida verlden ännu en gång. Det blir ännu en månad, ja, kanske 5 à 6 veckors ytterligare kringflackande och ut- och inpackande, innan vi komma till Kinnekulle, der vi få hvila ut för en tid — men sedan åter — tyvärr!— Bråk, — Packning, Flyttning och Smärtsamma Afsked —, innan vi komma till ro på allvar... För mig synes det stundom på afstånd alltsammans som ett stormigt Haf, som måste passeras — gifve Gud vi väl alla vore välbehållna på Andra Sidan!!...»

Det ligger en underton af halfkväfd ångest i denna hjärtesuck — det aningsfulla hjärtat tyckes redan skälfva

i instinktlik förnimmelse af den annalkande storm i hvilken allt hvad det skattat högst af jordisk lycka snart skulle lida skeppsbrott. Men de solfyllda veckorna i Schlangenbad, som gifvit Geijer och hans närmaste »en försmak af himmelriket» hade dock helt visst fullgjort sitt värf; de hade skänkt mod och krafter att uthärda det eljest outhärdliga och ytterligare ökat den skatt af ljusa minnen, hvilka allt framgent skulle värma och upplysa de hjärtan som sett sin sol försvinna bakom synranden — »på Andra Sidan» om jordelifvets stora stormiga haf.

*

...Äfven Geijer och de båda flickorna tyckas vid afskedet från »detta älskade Schlangenbad», som Agnes kallar det, hafva erfarit något af den känsla, hvarmed man bakom sig stänger porten till ett paradis dit man ej kan hoppas att få återvända. Men på deras lifliga sinnen verkar den för fru Anna-Lisa sa ängslande utsikten »ytterligare några veckors kringflackande» långt mer stimulerande än afskräckande och uppgörandet af planer för den stundande resan dämpade tydligen i afsevärd grad den saknad hvarmed man sade det förtjusande närvarande farväl. Som vanligt äro planerna tämligen sväfvande, men just därför så mycket mera lockande, då man alltjämt kan ge fantasien fria tyglar, utan att besväras af verklighetens prosaiska möjligheter... Programmets enkla hufvuddrag angifvas emellertid af fru Anna-Lisa i bref till svägerskan:

...»Hvart och hur vi nu ställa vår kosa härifrån,» skrifver hon, »är icke godt att så noga säga — men troligen först till Mainz och derifrån till Heidelberg, der E. Gustaf vill råka professorerna Schlosser och Gervinus,

som genom v. Seydewitz låtit helsa att de ifrigt vänta honom... Sedan bär det väl af till Frankfurt, Gotha, Weimar, Dresden, Leipzig och Berlin... I Leipzig är Mendelsohn bosatt som bjudit oss till sig och som E. Gustaf mycket gläder sig åt att få träffa ännu en gång... I Berlin få vi närmare bestämma planerna för hemresan...»

Men i det sista bref som Agnes sänder sin hjärtevän från Schlangenbad, uppfångar man plötsligt en skymt af betydligt vidgade horisonter... »Härifrån resa vi öfver Mainz till Heidelberg,» skrifver hon, »och sedan ha vi nu fått den allra största lust att fortsätta uppåt Rhen till Basel och Zürich — det vore ju alldeles förtjusande att åtminstone få tillbringa en åtta dagar eller så i Schweiz, då man ändå är så nära!... Men allt beror af — pengar och omständigheter!... Vi få väl se hur det går...»

Till och med den eljest sansade Eva låter för en gång fantasien få öfverhand öfver förståndet och erkänner i sin Dagbok, att hon i all tysthet »fått en alldeles brinnande lust att nu också se Italien»... sedan »magister Josephson» just sista dagarna af vistelsen i Schlangenbad öfverraskat sina Uppsala-vänner med ett kärt och oväntadt besök, medförande färska hälsningar från Uno Troili i Rom — samt därvid i glödande färger skildrat sin vistelse i »detta Konstens Hemland»... Men siffror äro omedgörliga fakta — och det behöfves ej alltför omfattande beräkningar för att bevisa, att man hädanefter måste afhålla sig från alltför vidlyftiga afvikelser från det fastställda reseprogrammet —.

— Sista kvällen kommer lilla furstinnan Adine in för att ännu en gång få höra Agnes sjunga och med henne dansa till Evas musik; hon skrifver sitt namn i

hennes minnesalbum och skänker henne till ytterligare åminnelse — man hade inga fotografier den tiden — en »förtjusande färglagd engelsk gravure», ett flickhufvud med drömmande, djupblå ögon och en liten allvarlig barnamun under en sky af rödblondt hår, en typ, sådan som Reynolds och Gainsborough ofta målat och som, finner Agnes, verkligen har »en alldeles märkvärdig likhet med henne sjelf, man skulle tro det vara ett porträtt...»

I utbyte är Agnes glad att få lämna den gravyr efter Södermarks Jenny-Lindsporträtt som hon köpt i Aachen, och hos hvilket äfven furstinnan liksom så mången annan finner en »märkvärdig likhet» med den svenska väninnan. Man skiljes med tårar och många vänskapsförsäkringar, men visst icke för alltid, försäkrar den lilla prinsessan, — redan nästa sommar kommer hon ofelbart till Sverige — hon har adressen, hon skall skrifva —! — Och då Agnes tidigt nästa morgon reskládd kommer in för att som hon skrifver »ännu en gång pussa sin lilla prinsessa», där hon ligger »söt som en engel i sin hvita nattdräkt», är ännu det sista afskedsordet ej »adieu» men »au revoir»...

Men den lilla sagoprinsessan kom aldrig till Sverige, ej heller nådde nagot bref från henne någonsin den adress, hon så ifrigt tecknat sig till minnes — hon försvann ur Agnes Geijers lif som doften af de rosor, åt hvilka de tillsammans fröjdat sig under några flyktiga sommardagar. Knappast hade väl Agnes heller på allvar tänkt sig, att det skulle blifva annorlunda; men så länge hon lefde bevarade hon dock ett på en gång ömt och vemodsfullt minne af den förtjusande unga varelse, hvars bild var oupplösligt förbunden med några af de soligaste dagar hon upplefvat; och ännu under hennes senaste

lefnadsår kunde åsynen af namnet »Galitzin» i en tidningsnotis komma henne att tankfullt undra, huru lifvet och dess öden i verkligheten gestaltat sig för den lilla väninnan från Schlangenbad... Vi, som dock veta mer än hon, vi veta det ej heller —, men så mycket kunna vi gissa oss till, att något af tillräckligt afgörande och omstörtande art för att gifva furstinnan Adine Trubetzskoijs lif en helt oväntad vändning måste hafva inträffat under den korta tid, som förgick mellan afskedet från Agnes Geijer och den bröllopsdag, som då var utsatt att redan firas i Florens i september. Har månne den »gode Nicolas» vid närmare pröfning befunnits mindre oförvitlig än man haft rätt att vänta af en så föga tilldragande furste? — Skulle man kunna tänka sig, att Agnes Geijers enkla kärlekssaga, till hvilken den lilla prinsessan med så mycken rörelse lyssnat, hos henne väckt en förut slumrande längtan att själf få upplefva något, som kunde förvandla äfven hennes ytliga fjärilstillvaro till »une conte de fée»? — Har kanske, när allt kommer omkring, den verklige sagoprinsen i sista ögonblicket uppenbarat sig och den Stora Kärlekens låga, tänd af hans åsyn, förvandlat alla världsklokhetens inlärda maximer till stoft och aska —? Det verkliga svaret torde emellertid endast kunna finnas i något väl förvaradt familjearkivs hemligaste gömmor. Det enda vi nu, tack vare de genealogiska urkundernas kortfattade men obestridliga vittnesbörd, med full visshet veta, är — att den sköna furstinnan Adine, ehuru, liksom systrarna, tvenne gånger gift, dock aldrig blef den »fule prinsens», furst Nicolas Galitzins maka.*

*

* Furstinnan Alexandra (Adine) Wasiljewna Trubetskoij, f. 1827, gifte sig första gången — årtalet obekant — med

...Klockan nio på morgonen står den af Geijers förhyrda resvagnen färdigpackad framför hotellets port. De unga damerna ha varit uppe redan klockan fyra för att hinna taga ännu ett sista bad i det milda smekande vattnet och en sista hastig afskedspromenad i de vackra skuggiga alléerna — »der vi varit så lyckliga och som vi väl aldrig mer återse annat än i drömmar!»

— Man har sagt ett »sista ömt farväl» åt de vänliga människor som man egentligen känner så litet, men som nu i afskedets ögonblick förefalla som gamla vänner; man har ännu en gång kramat »lilla Baby», som i sista stunden visat sig mer än vanligt förtrollande, »engageant och nådig» — och nu rullar man bort med tårfyllda ögon, utbytande slängkyssar och näsduksviftningar med de kvarlämnade — med det älskvärda »ministerherrskapet» Lepel en trappa upp, med den vackra bleka Fräulein Motz, som med Geijers fått skicka hälsningar till sin fästman, »unge Mansbach vid tyska legationen i Stockholm», med den »alltför hyggliga» Fräulein Fleischer, som »med fet tysk altröst» sjungit Mendelssohns duetter med Agnes och med många andra... »Alla voro så

grefve Feodor Stepanovitsch Apraksin, död 1863; andra gången med belgiske ambassadören i Petersburg, M. Charles de Boche. Uppgiften, för hvilken jag står i allra största tacksamhetsförbindelse till fru Jully Ramsay, f. Ekström, i Helsingfors, är hämtad ur ett verk på ryska språket öfver släkten Trubetskoij, tryckt 1891, då de här tre omnämnda systrarna ännu alla torde varit i lifvet, enär intet dödsår finnes uppgifvet. Det är äfven fru Ramsay som godhetsfullt fäst min uppmärksamhet på den af Tolstoj skildrade furstinnan Maria Wasiljewna Worontzoffs identitet med Geijers älskvärda Schlangenbadsbekantskap, Madame de Stolypine, född furstinna Trubetskoij, och senare omgift med generalen vid infanteriet, furst Simon Michajlowitsch Worontzoff, † 1883.

obeskrifligt vänliga,» skrifver Agnes rörd — »ja, till och med vår beskedlige Kellner såg riktigt bedröfvad ut, då han sade oss farväl»... Och hvem står väl där vid sista vägkröken, innan man förlorar badets stora hvita byggnader ur sikte, om icke »vår gode Bierseidel», den Vetgirige Skolmästaren i egen person, uppsträckt i full högtidsdräkt, svart frack, svarta vantar, hvit halsduk och alla öfriga rekvisita, samt väpnad med ett »kolossalt bylte» präktiga körsbär, inknutna i en »stor rödrutig bomullsnäsduk», hvilket han djupt bugande erbjuder de Geijerska damerna som afskedstribut? - Gåfvan mottages med all den tacksamhet den förtjänar och man skiljes med ömsesidig rörelse. »Vår Bok» har ej hunnit fullt afslutas under vistelsen i Schlangenbad -- men Geijer hoppas få lägga sista handen vid den på Kinnekulle, och den anspråkslöse medarbetaren är öfverlycklig at löftet att äfven öfversättningens återstående del skall sändas honom till genomseende samt att han sedan skall få äran förmedla dess öfversändande till förläggaren. Ännu så länge man kan se honom står den långa svarta gestalten kvar vid vägkanten, ifrigt viftande med maken till den näsduk hvars saftiga innehåll flickorna redan äro i färd med att förtära, och som Agnes skämtande förklarar sig ämna förvara »gifvaren till evärdelig åminnelse», så länge hon lefver...

Snart är man framme i Wiesbaden för att därifrån med järnväg fara vidare till Mainz — Schlangenbad och dess gröna frid är hädanefter blott ett ljufligt men aldrig förbleknande minne.

Slottsterrassen i Heidelberg.
(Efter gravyr från 1840-talet.)

XII.

Med afskedet från Schlangenbad afslutades för Geijers på sätt och vis den Stora Utländska Resans första och kanske mest fängslande del. Den senare skulle visserligen blifva icke mindre händelserik och intressant, i vissa afseenden till och med mera; men Öfverraskningarnas, de Förtjusande Infallens och de Obegränsade Möjligheternas tid var förbi, och de första veckornas vårfriska och berusande äfventyrsstämning skulle man knappast mera återfinna. Hädanefter färdades man efter ett på förhand noga uppgjordt program, från hvilket reskassan icke tillät några afvikelser, man visste på pricken när man borde inträffa här eller där, hur länge man kunde ge sig lof att stanna, hvilka människor man måste träffa och hvilka märkvärdigheter man icke fick försumma att se — med ett ord, man var icke längre en sorglös, fritt kringströfvande upptäcktsresande, för hvil-

ken alla riken i världen och deras härlighet stodo öppna, man var en turist som alla andra, angelägen att inom en bestämdt utmätt tid medhinna ett visst antal mer eller mindre intressanta erfarenheter, dem man visserligen med tillfredsställelse men utan öfverdrifven otålighet emotsåg. Skillnaden kan knappast tydligare och på samma gang mera rörande illustreras än då fru Anna-Lisa ännu mot slutet af resan »öppet bekänner» att — trots Köln och Bonn, Rhen och Schlangenbad, Heidelberg, Dresden och Sachsiska Schweiz —! Hamburg och dess »förtrollande omgifningar» dock alltjämt står för henne som »det skönaste af allt det sköna» hon sett. Man småler — men i grunden förstår man dock så väl, hvad hon menar. För stämningsmänniskan är i själfva verket stämningen allt, och den så kallade verkligheten, i sin nyktra nakenhet, intet.

Men äfven resans senare del hade sina strålande glanspunkter, stunder af oförgätlig feststämning och ovansklig skönhet, då verkligheten såväl för yttre sinnen som för känsla och fantasi tedde sig rikare och vackrare än den vackraste dröm, på samma gång som den lämnade en behållning af minnen, intryck och tankar, dem drömmen aldrig kan skänka. Det är också endast vid dessa mera sällsynta högtidsstunder som vi i det följande skola uppehålla oss, i stället för att som hittills nästan steg för steg och dag för dag följa de resande på en färd, där till en början naturligt nog äfven det obetydligaste hade nyhetens retande intresse för lifliga och fantasirika sinnen, men där man under fortsatt erfarenhet alltmer lärde sig skilja det väsentliga från det oväsentliga.

Att vistelsen i Heidelberg, där man uppehöll sig öfver en vecka, skulle blifva rik på skiftande intryck och vackra hågkomster hade man på förhand kunnat

tänka sig — men i verkligheten gaf den ännu mer än man vågat hoppas. Redan vid första ankomsten väntade en angenäm öfverraskning — ty vid porten till det hotell, där rum för de resande beställts af den trogne v. Seydewitz, mottogs man ej blott af den senare, utan äfven af en gammal Uppsalabekant, den vackre, »alltför hygglige» Ernst Georg von Döbeln, ännu för få år sedan medlem af det välkända och förtroliga »Vestgötakotteriet» som brukade stämma möte i Adolf Hamiltons och Hermann Gyllenhaals studentdubblett i gamla Tryckerigården vid Svartbäcksgatan — men för närvarande inskrifven som studerande vid Heidelbergs akademi, hvarför det oväntade sammanträffandet för Geijers, framför allt för Agnes, blef en stämningsfullt förmedlande länk mellan gamla kära minnen och nya rika intryck... »Det föreföll så underligt att helt plötsligt se detta välbekanta Upsalaansikte här! —» skrifver Agnes till sin vän — »det påminte om så mycket att jag blef mer rörd än jag ville visa... Tänk ändå, min Adolf — om det varit Du i stället —!...»

Åtföljd af de båda unga herrarna, hvilka från denna stund så godt som räknas till familjen, bege sig Geijer och flickorna så godt som omedelbart efter ankomsten upp till Slottsruinen, — ty aftonen är härlig och Geijer längtar att få visa sin Agnes allt det vackra han så ofta för henne beskrifvit och som nu, sedt genom hennes unga och hänförda ögon, förefaller honom ännu vackrare än då han för tjugoett år sedan såg det tillsammans med Malla och Lindblad. Men allt är dock så som han minnes det och som han då så målande skildrade det i det bref till sin Anna-Lisa, ur hvilket vi citera några rader, lika tillämpliga på hvad de resande sågo 1846 som 1825: —

...»Ungefär på halfva höjden af det ena berget, liksom öfverhängande staden, ligger den berömda slottsruinen... Ingen förstörelse kan utplåna bilden af hvad den varit; och kanhända är den i sitt nuvarande tillstånd skönare än den någonsin var i sin fulla, ostörda prakt, den tid då ännu inga lindar och kastanier tittade ut genom de höga fönstren, då murgrönan ännu ej klädt de störtade tornen och insvept de konstrika bildverken och sjelfva de gamla hufvudlösa statuerna i sitt gröna sammet. Den yppigaste vegetation har blomstrat upp i förstörelsens spår och med nytt lif öfversvämmat all förödelsen. Furstar och hof ha flytt från detta praktens forna hemvist. Men naturen har i stället slutit den herrliga ruinen i sina moderliga armar och de saftfulla, öfver allt mellan kostbara pelare, dörrposter och monument framspirande plantorna synas sprungna ur skötet af en oändlig fruktbarhet. Här drypa förgängelsens fotspår af fetma. Jag har aldrig sett dess bild skonsammare, ljufvare. Själfva Sorgen borde här bygga en minnesvård med inskrift: 'Jag vördar tidens läkande hand'... Ställets egna behag ökas genom utsikten. — Du har staden under dina fötter, med den vackra bryggan öfver floden; — midt emot Heiligenberg med sina akacier och mandelträd; framför dig den sköna, af Neckar genomströmmade slätten, med blick öfver Schwetzingen, Mannheim med mera. Rhen framskymtar som ett silfverband; bortom den de blå Vogeserna. — Det dugde att se i aftonsolen.»*...

---

* Det är i samma bref som man finner följande, i mer än ett afseende lustigt karaktäristiska utbrott:... »Neckardalen, hvilken man kallar Tysklands Italien — 'med rätta' — står det i min plånbok: — så skrifver man tanklöst. Jag

— »I aftonsolen» — skulle Geijer äfven nu för första gången återse den sköna taflan, så skön, att Agnes »ej tycker det löna mödan att ens försöka beskrifva den — det är öfver all beskrifning» —. Men under de följande dagarna skulle både han och hans kära reskamrater ännu få många andra tillfällen att beundra den, både i morgon- och aftonbelysning, i solsken och månsken. Ty den lyckliga Stjärna som alltfrån begynnelsen lyst de resandes steg, svek dem ej heller nu. Hvarje naturälskare vet, att äfven den skönaste plats har sina mer eller mindre lyckliga stunder — ja kanske blott en enda stund, en enda timme på hela året, då den uppenbarar sin högsta och innersta skönhet, liksom det i sagorna blott finnes en enda natt, då högarna öppna sig och det begrafda dvärgaguldet kan lyftas af den med lösningsordet förtrogne. För den som haft tillfälle att lefva sig in i den underbara verklighetsdröm som kallas Heidelbergs slottsruin är det ingen hemlighet, att aldrig är dess trolska tjuskraft så stor, aldrig dess skönhet så sagolik som just i de sällsynta sommarnätter, då lindarna blomma vid fullmåne. Otaliga af

---

har ju ej sett Italien! — får kanske aldrig se det . . . du kan taga detta ad notam, såsom ett litet prof på huru de lärde skrifva. Hvad beskrifva och bedöma de ej? — Och huru många af dem ha verkligen sett och erfarit? — Tankar och känslor — (second hand säger engelsmannen) — ur andra till hundrade handen — huru många böcker fylla de ej? — Men jag vill ej förarga mig öfver mina medbröder i skrået, endast tillönskandes dem att de, såsom en svinahjord, tid efter annan måtte drifvas till skogs för att lära sig hitta hem igen! . . .» Hatet till schablonen, till den konventionella, färdiggjorda, tanklöst använda billighetsfrasen, som hos Geijer var så djupt rotadt, kan knappast på ett kraftigare eller mera originellt sätt uttryckas.

de resande som årligen besöka Neckardalen och dess förtrollade slott få aldrig skåda denna syn, ty den erbjudes icke alla dagar, ja, icke ens alla år — därtill fordras, som till så mycket annat af det bästa här i lifvet, ett särskildt »hopträffande af lyckliga omständigheter», som trotsar alla beräkningar. — Kanske ha lindarna redan fällt sina blommor vid den tid, då fullmånen står högst öfver bergen — kanske lyser den blott på outvecklade knoppar — eller också är himmelen mulen och det regnar just i den stund som bestämts för det ljufva, nattliga mötet... Trefaldt lycklig kan alltså den skatta sig, som af slumpen föres dit just i rätta ögonblicket. Så var händelsen med den lilla Geijerska familjegruppen, nu som så ofta förut särskildt gynnad af vänliga makter. Hela dagen, så länge vistelsen i Heidelberg varade, strålade solen från molnfri himmel, hela natten fyllde månen den sköna dalen till brädden med sitt silfver och uppe på bergen, i sluttningarna, på slottsparkens breda terrasser blommade tusen lindar, mättande luften med den ljufvaste, den renaste, den mest eteriska af alla sommarens dofter. Aldrig kunde man hafva kommit i en lyckligare, en mera välsignad stund, ej heller skulle man någonsin mera helt och fullt kunnat njuta ögonblickets stämning än just nu, styrkt och uthvilad som man kände sig till kropp och själ efter de tysta fridfulla veckorna i Schlangenbad. Man njöt också i fulla drag, med glad och medveten tacksamhet, »med ögon, öron, förnuft och alla sinnen», som Agnes skrifver, både af natur och människor, af tysta stämningsmättade månskensvandringar och af glada, intressanta samkväm, af muntra utflykter och af stilla förtroliga samtal med nya, själfulla vänner — ty här fanns rikligt tillfälle till såväl det ena som det andra

och tack vare den tämligen rundligt tillmätta tiden behöfde man ej heller gå miste om något af det myckna, som man ogärna ville försaka. Medelpunkten i det hela var och förblef alltid Sagoslottet på höjden, där man icke gärna försummade att dagligen tillbringa en eller flera timmar och dit man alltjämt oemotståndligt drogs »som af en magnetisk kraft», till dess åtminstone de båda flickorna hunnit göra sig »så grundligt hemmastadda» i alla dess vinklar och vrår, som om de verkligen själfva en gång »där tillbragt någon föregående tillvaro»... Men Heidelberg hade äfven mycket annat att bjuda på, och det närvarande visade sig knappast mindre fängslande än det förflutna. Det var inga hvardagsmänniskor af hvilka det lilla svenska ressällskapet här välkomnades — och samvaron, ehuru inskränkt till några dagar, blef också mer innehållsrik än lika många veckor, tillbragta under mindre lyckliga förhållanden, gärna kunnat blifva.

I själfva verket skulle man svårligen just då i hela Tyskland kunnat uppleta tvenne män med hvilka det för Geijer varit af större intresse att sammanträffa än de båda Heidelbergerprofessorerna, Friedrich Schlosser och Georg Gervinus*, hvilka han kommit dit för att uppsöka och af hvilka han äfven, som vi förut sett, var »ifrigt väntad». Detta sammanträffande hade också för honom själf, midt under alla växlande resplaner, alltjämt stått som en af de orubbligt fasta punkter efter hvilka alla andra anordningar måste rätta sig. Arndt i Bonn, Schlosser och Gervinus i Heidelberg, Amalia von Helvigs graf i Berlin och Weimar

* Med de båda Heidelbergerprofessorernas kanske i eftervärldens ögon ännu mera betydande samtida, Leopold von Ranke, skulle Geijer senare sammanträffa i Berlin.

med sina Goetheminnen och den numera där bosatte ungdomsväninnan Louise von Imhoff — dessa voro en gång för alla den långa pilgrimsfärdens förut bestämda stationer — vägen dit måtte för öfrigt löpa i huru många nyckfullt oberäkneliga bukter som helst. De timmar han redan tillbragt hos Arndt hade skänkt honom till och med mer än han kunnat hoppas; vistelsen i Heidelberg skulle ocksa på sitt sätt öfverträffa alla förväntningar.

Schlossers bekantskap hade Geijer redan gjort vid sitt första korta besök i Heidelberg 1825, då han — själf ännu en åtminstone i Tyskland tämligen okänd historiker — vördnadsfullt uppvaktat den frejdade författaren till »Verldshistorien, framställd i sammanhängande Berättelser» och »Det adertonde århundradets Historia», af denne »mottagits med välvilja» och inbjudits till »en glad middag», efter hvilken han i bref till Anna-Lisa i korthet sammanfattat sina intryck med orden ... »Schlosser är en man ända fram. I historien kan en hvar lära af honom» ... Sedan dess hade — mindre skrifter att förtiga — ännu ett digert och epokgörande verk af Schlossers hand hunnit se dagen*, och man började allt tydligare inse det oerhörda inflytande som såväl hans akademiska lärareverksamhet som hans historiska skriftställarskap i själfva verket utöfvat på hela det unga bildade Tysklands politiska uppfattning och åskådningssätt, tack vare det djärfva frisinne, den oförfärade, stundom nästan brutala sanningskärlek och det starka sedliga allvar, hvaraf hans på de djupaste studier och den mest omfattande sakkännedom grundade fram-

* Universalhistorische Übersicht der Geschichte der alten Welt und ihrer Cultur, 9 band, utgifna under åren 1826—1834.

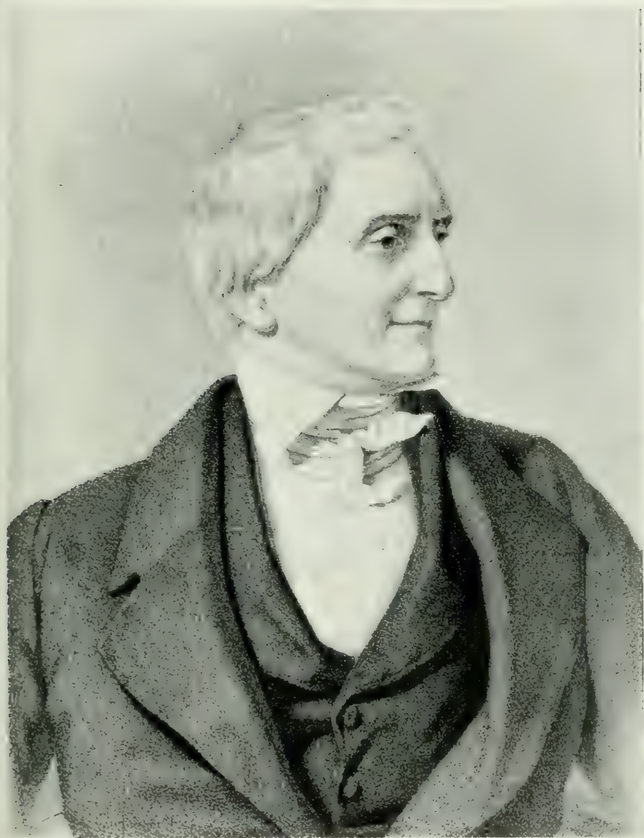
ställningar voro präglade. Af naturen, trots sitt varma hjärta, en smula skeptiker och pessimist — i dessa afseenden således en fullkomlig motsats till Geijer — var det honom ett oafvisligt behof att som historieskrifvare hänsynslöst blotta af traditionen helgade missbruk och orättvisor samt skingra bedrägligt förskönande illusioner. Genom dylika afslöjanden hafva, som vi veta, såväl andliga som sociala revolutioner mer än en gång förberedts — men Schlossers sträfvan var i själfva verket vida mer af uppbyggande än af nedrifvande art. Han kände sig, skulle man kunna säga, mindre som en blott historiker, en objektiv och opartisk skildrare af det förflutna, än som uppfostrare för ett till fullt nationalmedvetande så småningom uppvaknande folk; och huru högt han än älskade den historiska sanningen i och för sig, framställd i skarpaste belysning, så blef den dock för honom alltid i första rummet det kraftigaste af alla medel att inskärpa, bevisa och bestyrka vikten af de etiska och religiösa sanningar, i hvilka han med lidelsefull öfvertygelse såg den enda, tillförlitliga grunden för verklig nationell samling och pånyttfödelse. Både som skriftställare och universitetslärare hade han redan hunnit bilda skola — och bland hans lärjungar och efterföljare var Georg Gervinus ej blott den mest framstående, utan äfven den, hvars verksamhet och sträfvanden mest omedelbart anslöto sig till hans egna och som äfven personligen stod honom närmast. Vid Geijers första besök var den unge Gervinus ännu ej ens student — han satt i själfva verket som bäst på ett köpmanskontor i Darmstadt, samvetsgrant kämpande mot sin olust för den lefnadsbana, som af den faderliga myndigheten åt honom utstakats — men sedan dess hade han ej blott hunnit blifva professor utan äfven skapa sig ett berömdt

namn som författare till ett af de mest epokgörande och uppseendeväckande litteraturhistoriska arbeten, som då ännu utgifvits i Tyskland*. I hvad mån Geijer för egen del instämde i åtskilliga af de icke så litet omstörtande åsikter och omdömen, som uttalades i detta arbete — i många afseenden en grundlig omvärdering af många hittills oomtvistade värden — torde vara ovisst, men i alla händelser hade det hos honom väckt ett lifligt intresse för själfve författaren och en stark önskan att göra dennes personliga bekantskap. Det nöje han däraf lofvat sig uteblef ej heller. — »Af alla de många interessanta bekantskaper E. Gustaf gjort här i Tyskland,» skref fru Anna-Lisa något senare — »har han funnit professor Gervinus i Heidelberg, hvars Skrifter förut lifligt intresserat honom, vara den förnämligaste...» Man förstar det väl; ty i Gervinus skulle Geijer till sin öfverraskning ej blott finna en lärd och grundlig forskare, en framstående fackman på det af hans litterära och akademiska verksamhet begränsade området, utan äfven en fint och mångsidigt bildad man med omfattande estetiska och konstnärliga intressen, samt framför allt — ej blott en lidelsefull musikälskare utan äfven en grundligt bildad musiker, hvilken som utöfvande konstnär nått langt öfver dilettantismens ståndpunkt. Mellan honom och Geijer funnos således anknytningspunkter af vida intimare och innerligare art än mellan Geijer och Schlosser; men den viktigaste föreningslänken å såväl ena som andra sidan var dock säkerligen det djupa intresset för dagens ytterligt betydelsefulla, om ock af alla ej beaktade politiska och religiösa rörelser, som var dem alla gemensamt. För dessa rörelser utgjorde Heidel-

* Geschichte der Deutschen, poetischen Nationallitteratur, 5 band, utgifna mellan 1835—1842.

berg, den lilla universitetsstaden hvars horisont både bildligen och bokstafligen kunde sägas vara »vidare än det lands den tillhörde», i själfva verket en af de förnämsta brännpunkterna; — och säkerligen har Geijer här haft rikligt tillfälle att öka den skatt af nya iakttagelser och erfarenheter som för honom utgjorde resans dyrbaraste behållning, liksom han utan tvifvel med de båda betydande män, med hvilka han här sammanförts, haft många tankar att utbyta angående tidens tecken, det förflutnas lärdomar, den gryende framtidens såväl hotelser som löften och de slutsatser, till hvilka han själf genom sina iakttagelser kommit. Huru dyrbart vore ej ett enda bref till en förtrolig vän, ja, ett enda blad ur någon af Geijers många fragmentariska anteckningsböcker — »plånböcker», som han själf kallade dem, — som bevarat äfven den flyktigaste antydan om det myckna, som säkerligen afhandlats under dessa samtal! — Men Geijer skref — med de få undantag vi citerat — inga bref denna sommar; han gjorde — åtminstone så vidt vi veta — inga anteckningar, för så vidt de ej äro införlifvade med den lilla afhandlingen öfver »Tidens religiösa Fråga»; det enda vi veta är att han, som både fru Anna-Lisa och Agnes försäkra, fann samvaron med de båda kollegerna »utomordentligt intressant, upplifvande och tillfredsställande»... Vi måste nöja oss med detta och för öfrigt med hjälp af befintliga urkunder skildra de yttre former och förhållanden, hvarunder denna samvaro, i alla afseenden ett af resans värdefullaste minnen, ägde rum.

Geijer själf hade redan första aftonen, efter återkomsten från solnedgångspromenaden på Slottsberget, uppsökt såväl Schlosser som Gervinus och af båda mottagits »med öppna armar». Dagen därpå — en söndag,

Friedrich Christoph Schlosser.

Efter svartkritporträtt, skänkt till E. G. Geijer.

hvars förmiddag Geijer till större delen tillbragte hos Gervinus, där hans damer äfven efter att hafva bevistat gudstjänsten i Universitetskyrkan, gjorde visit, — var hela familjen, inklusive de båda hädanefter själfskrifna medlemmarna v. Seydewitz och v. Döbeln, inbjudna att tillbringa aftonen i Schlossers »förtrollande, romantiskt i själfva slottssluttningen belägna Gartenhaus», där man sammanträffade med professor och fru Gervinus jämte »åtskilliga andra litterärt intresserade personer från staden». Det var med lifligaste intresse som de svenska damerna nu gjorde »de båda berömda herrarnas» närmare bekantskap — en bekantskap som man dock ej i afseende på det omedelbara nöje den kunde bereda motsett med alltför öfverdrifna förväntningar, ty, som Agnes alltför väl visste — »Akademiska Celebriteter äro gudnås icke alltid några angenäma sällskapsmenniskor!»... Mot de båda Heidelbergerprofessorerna fanns dock i detta afseende intet att anmärka. Båda voro till det yttre statliga och imponerande män — Schlosser, vid fyllda sjuttio år, »en munter gubbe, så rask, rörlig och liflig, att ingen skulle tro honom vara mer än femtio — pratar, skrattar och skämtar som en pojke och dricker sina duktiga glas Bier, både morgon, middag och qväll och förmodligen äfven åtskilliga gånger dessemellan —» berättar Agnes — samt dessutom med sitt rika snöhvita hår, sin friska färg, sin raka hållning och sina skarpa blå ögon så lifligt påminnande om ingen mindre än »gamle grefven på Hönsäter» själf, att båda flickorna bli »helt veka om hjertat» och naturligtvis så mycket vänligare stämda mot sin älskvärde värd. I den betydligt yngre professor Gervinus, ännu en man i sina bästa år, finner man däremot en »blond, urgermanisk jätte», bredaxlad och groflemmad, med hvar-

dagliga drag och en smula otymplig hallning, men vackra och uttrycksfulla ögon och ett hjärtevinnande leende. I motsats till den liflige och högröstade värden förefaller han till en början »rätt retiré och temligen tungrodd att conversera med» — men da isen väl är bruten, finner man i stället med glad förvaning att han ej blott har mer att säga än de flesta, men att det också bättre lönar sig att lyssna till honom. »Han är verkligen,» skrifver Agnes, »i allra högsta grad intressant att tala med — en sadan der menniska, som ser allt på sitt eget sätt och aldrig säger nagot obetydligt eller hvardagligt, om han också ibland uttrycker sig litet tafatt och tvärhugget... Men», tillägger hon strax därpa »— det allra bästa med honom är ända — hans allra som sötaste lilla fru, som riktigt tagit alla vår hjertan med storm... Hon är helt ung, bara tjugufem år, mycket vacker pa ett ädelt sätt med vagigt mörkbrunt hår, enkelt uppsatt i en knut i nacken som på antika statyer, stora mörkblå ögon, en fin böjd näsa, skär hy och vacker mun — enkelt naturlig, hjertlig, naive och glad, men pa samma gång med nagot så märkvärdigt sjelfständigt och allvarligt i hela sitt väsen emellanåt... Fastän hon yttrar sig med största anspraksslöshet och icke pa minsta sätt gör intryck af blåstrumpa, förefaller hon mig dock som en af de mest verkligt bildade fruntimmer, jag någonsin träffat... Det är bra roligt att lära känna sådana menniskor! — Visserligen inser man dervid tydligare än eljest sin egen obetydlighet, men på samma gang känner man också både hvad man skulle vilja och kanske — borde kunna vara!...»

Att aftonen hos Schlossers i sadant sällskap och under sådana förutsättningar blef »i allra högsta grad

angenäm, lifligt, rolig och intressant», finner man helt naturligt. Familjen Geijer fann sig i själfva verket här med ens åter försatt i den atmosfär, som så länge varit deras naturliga lifsluft; och då fru Anna-Lisa senare skrifver till sin kära Malla att hon under vistelsen i Heidelberg oupphörligt blifvit påmind om »våra Upsala-aftnar i den Goda, Gamla, den Allra Bästa Tiden — då vi allesammans voro yngre än nu» — så förstå vi allt hvad hon därmed velat säga och hvilka hågkomster de vältaliga orden måste hafva framkallat i ett känsligt och minnesgodt hjärta. Ack, den gamla goda, den allra bästa tiden ... de starka känslornas, det obegränsade förtroendets, den svärmiska, hängifna vänskapens gyllene, oförgätliga tid — adertonhundratjugutalets rika, fruktbärande högsommar — hur länge sedan —! Men om Malla torkade en tår ur sina alltjämt så vackra ögon, om hon för en stund lade ifrån sig brefvet för att försjunka i vemodiga drömmar och minnen, innan hon läste vidare, så beredde henne säkerligen redan de följande raderna den glädje, hon kanske skattade högst af alla: — att se sig ömt och tacksamt ihågkommen af dem hon älskade, men af hvilka hon aldrig tyckte sig få lika mycket tillbaka som hon själf gaf — i själfva verket hennes lifs stora, ohjälpliga tragedi. Ty så skref den kära Anna-Lisa — och huru varm om hjärtat måste icke Malla hafva blifvit därvid!...

»Ack godaste kära vän, hur ofta önska vi ej att du kunnat vara med oss här! Och hvem skulle väl bättre än du kunnat uppskatta och åtnjuta hvad som här så rikeligen erbjudits, neml. det interessantaste umgänge man väl kan tänka sig med utmärkta och genialiska menniskor i den herrligaste natur! .. E. Gustaf och jag ha så ofta under dessa alltför angenäma dagar talat om vår kära Malla, hvarvid han så lifligt påmint sig sitt förra uppehåll härstädes tillsammans med dig

och Lindblad samt bl. a. med rörelse omtalat den vänliga omtänksamhet, hvarmed du, honom och Lindblad till största fägnad och öfverraskning, latit inflytta ett piano i edra rum på hotellet, för att gifva dem tillfälle att musicera, det de båda länge saknat — jag sjelf erinrar mig så väl huru han då derom tillskref mig * — — Ack ja, käraste min vän — huru ha vi icke önskat att du och Lindblad också nu med oss kunnat njuta äfven af all den verkligt sköna musik vi i dessa dagar fått höra och som icke varit det minsta af våra glädjeämnen! — Professor Gervinus och hans unga alltför intagande

* — »Hemkommen om qvällen», skref Geijer från Heidelberg den 14 aug. 1825 till sin hustru — »träffade jag i mitt rum det första instrument, jag vidrört sedan i Upsala. Jag var törstig efter musik och, jag blyges ej att säga det, gret vid mina egna melodier. En fortepianokvartett i E-moll har arbetat i hufvudet på mig under hela vägen. Jag skall skrifva upp den, när jag kommer hem ...» Kanske var det i själfva verket just till dessa toner, i hans inre så småningom formande sig till ett harmoniskt helt, som Geijer lyssnade, medan den beklagansvärda Malla under resan i hemlighet ofta suckade öfver hans »tystnad och brist på meddelsamhet», då han i stället bort låta sitt »snilles ljus» rikligen lysa för reskamraterna — »Ack hvilken välgerning kunde det ej vara för Adolf och mig!» utbrister Malla med rörande och naiv anspråkslöshet — »nu måste vi jemt lefva på vårt eget förråd och ofta fattas oss näring och lifsluft.» Stackars varmhjärtade, självplågande Malla, alltid på en gång så fordrande och så självförsakande gent öfver dem hon älskade! Den lilla episoden med pianot i Heidelberg är, så som hon berättar den, i all sin korthet oändligt karaktäristisk och belysande. Hon gläder sig, som hon själf försäkrar, öfver att så helt »obemärkt och obetackad» hafva kunnat bereda sina musikaliska vänner en efterlängtad njutning — men huru lycklig skulle hon dock ej känt sig öfver en smula tacksamhet! — Man unnar henne af hjärtat den sena godtgörelse, som Anna-Lisas bref, tydligt visande att Geijer i själfva verket ej varit så »otacksam» som han kanske synts, måste hafva beredt henne. Se för öfrigt Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoirer, III sid. 180, 181.

fru, äro neml. båda i hög grad musikaliska och här har musicerats i all oändlighet . . .»

Men vi återvända till aftonen hos Schlosser, då bekantskapen med de nya vännerna ännu befann sig på sitt första stadium. Äfven flickorna funno den förtjusande och timmarna gingo blott alltför fort »under lifligaste konversation med obeskrifligt älskvärda och intressanta menniskor . . .» Sedan »Té och smörgåsar» serverats i trädgårdssalongen, företog sällskapets yngre del en promenad till en af platsens berömda utsiktspunkter, »Die Kanzel», för att »än en gang se solen gå ned i all sin prakt öfver Rhen, hvilken glänste som ett smalt guldband vid horisonten . . .» skrifver Agnes. Efter återkomsten tillbragtes ännu några angenäma timmar, dels i trädgården, dels pa själfva trädgardspaviljongens tak, hvarifran man hade en »hänförande utsikt» öfver dalen, och där ytterligare förfriskningar, bestaende af vin och frukt, serverades . . . »Om man kunde ta det sa lätt med undfägnaden derhemma ändå!» utbrister Agnes — »då vore det ingen konst att vara gästfri . . .» Det var sent, då man skildes åt men ännu återstod den förtjusande aftonens mest förtjusande del. Vi låta Agnes berätta. Hon skrifver några dagar senare till sin hjärtevän:

. . . »Månen hade gått upp och stod redan högt på himmelen, då vi lemnade Schlossers. Det var en gudomlig afton och hur det var, så beslöto vi att gå upp till Slottet än en gång för att få se det i månskensbelysning . . . Pappa, professor och fru Gervinus, Eva och jag och våra båda herrar utgjorde sällskapet. T r o r d u j a g t ä n k t e n å g o t p å d i g o c h d i n b e s k r i f n i n g p å d i t t b e s ö k i H e i d e l b e r g? — Ack! — Om du bara kunnat se allt detta, så som vi nu sågo det! — Det var helt visst ej på långt när så vackert d å som nu . . . . Minns du, att du beskref huru du druckit ur en liten klar källa på vägen upp till Slottet och därvid tänkt på mig — — Minns du det? — Nu stannade jag

också der — gick ner och drack i all tysthet *din skål* och sände dig i tankarna en helsning — kanske den nadde dig i drömmen —? ... Der uppe på Slottsterrassen och i parken var alldeles förtrollande, daggen hade fallit efter dagens nästan alltför starka värme och luften var som ett enda stort ljufligt svalkande bad af månsken och lindblomdoft — ja, det kan inte beskrifvas. Hela slätten, de aflägsna bergen och dalen voro som svepta i ett blått flor, men det, som låg närmare, aftecknade sig så mycket skarpare, med djupa svarta skuggor i det klara manljuset ... Slottet med alla sina fantastiska balustrader, terrasser, fönsterrader och torn, svept i sin mörka murgrönsmantel, liknade mer något i en saga än något verkligt — det var en syn, som man aldrig glömmer ... Minns du de båda gamla Churfurstarna, som stå gömda i sina murgrönsklädda nischer just då man kommer in genom Elisabethenthor på vägen från källan? — De stodo der nu så hemlighetsfulla i halfdunklet bakom sina gröna draperier — jag kunde inte låta bli att tänka, att du kanske på något vis *särskildt lagt märke till dem* — ty det föreföll mig nästan, som om de hälsade mig från dig ... Ack, min älskling — att det ända skall finnas så mycket vackert här i verlden, som vi ej få njuta af tillsammans —!!» ...

Så länge hon lefde skulle »doften af blommande lindar» en stilla sommarkväll för Agnes Geijers inre syn frammana bilden af Heidelbergs slottsterrass och hågkomsten af denna månskenskväll med dess af många dallrande strängar sammantvinnade stämning.

Det hade blifvit sent, innan de resande den kvällen gingo till hvila, och med sömnen blef det klent — ty Heidelbergerstudenterna firade den klara, stilla månskensnatten på sitt eget vis, som Agnes försäkrar — »Upsalastudenternas *vildaste vralande* föreföll oss vid jemförelsen som idel flöjttoner och dufvokutter mot det fruktansvärda skrän och bölande, som presterades af dessa tyska ölstrupar ... Vi viste ej om vi skulle gråta eller skratta, men togo vårt parti och gjorde visligen det

senare... Först fram emot morgonen blef det en smula ro... Icke dess mindre var det lilla sällskapet »nymorgnadt och vid solskenslynne» redan tidigt på benen för att tillsammans med professor och fru Gervinus samt de båda studenterna företaga en dagen förut uppgjord ångbatsfärd uppåt floden — »En Rhen i smått», kallar den fru Anna-Lisa, »med de skönaste höga, skogbevuxna och grönsaftiga stränder, omvexlande med branta, röda kalkstensklippor, hvilket i vattnet bildar den vackraste reflet»... I Neckarsteinach intogs en glad frukost, hvarefter ett par i närheten belägna slottsruiner besågos. Härunder fördjupade sig emellertid de båda professorerna så bottenlöst i »Gud vet hvilka diskussioner öfver verldsalltet och verldshistorien» att de »förlorade allt medvetande af det närvarande» och helt och hållet rakade på villostigar, tappade bort sitt ressällskap samt endast genom de unga herrarnas beslutsamma mobilisering af »en hel armé af småpojkar, utsänd att i alla riktningar genomsöka trakten», verkligen tillrättaskaffades i sista ögonblicket. Fru Anna-Lisa erkänner att hon var »grufligt altererad» — men icke dess mindre kunde hon med moderlig stolthet lägga märke till att hennes »båda söta flickor väckte verklig sensation, då de stego ombord på den lilla, af lustresande uppfyllda ångbåten — Eva hvitklädd, Agnes i himmelsblått, båda med hattarna prydda med murgrön och vild konvolvolus, verkligen alltför täcka, om jag så skall säga det sjelf — och framför allt i sätt och hållning bra öfverlägsna de beskedliga tyskorna — om hvilka man i allmänhet väl kan säga, att hvilka stora Moraliska förtjenster de än må ega, så sind die Gratien leider ausgeblieben — dock tänker jag nu härvid mest» — tillägger hon, »på huru man

ser dem på resor, på ångbåtar och jernvägar, oaflåtligen ätande smörgåsar mit Wurst ur flottiga pappers-påsar och delande med sig åt feta, fula barnungar, och ännu fetare och fulare mopsar... Säkerligen finnas många undantag och till dem räknar jag först och främst fru Gervinus, hvilken, som jag redan sagt, på en gång är oändeligen täck, älskvärd och behaglig samt dertill i besittning af de solidaste egenskaper»...

På aftonen rakades man åter hos makarna Gervinus, i ett hem, som föreföll Agnes »fullkomligt idealiskt», och som hon förklarade sig utan all jämförelse föredraga framför de vida praktfullare privatbostäder man förut under resan med undrande intresse gästat... »Så, just så skulle jag sjelf vilja ha det!...» Professor Gervinus var i själfva verket en förmögen man; och de lyckliga ekonomiska förhållanden, hvilka redan förut under politiska förvecklingar beredt och äfven framdeles skulle bereda honom en afundsvärdt oberoende ställning samt sätta honom i stånd att mera obekymrad om följderna än de flesta af hans kolleger följa sin personliga öfvertygelse, hade äfven gjort det möjligt för honom att åt sig och sin unga hustru skapa en deras personliga smak motsvarande omgifning, en bostad, hvars på en gång konstnärliga och solida inredning trots sin enkelhet dock i elegans vida öfverträffade hvad en Heidelbergerprofessor den tiden i allmänhet kunde tillåta sig. Det vackra nybyggda huset låg i sin trädgård — »högt på motsatta Neckarstranden, med hela staden, den vackra bron, höjden och Slottet midt framför sig, en oförliknelig tafla»... Allt inomhus »andandes hemtrefnad och den finaste smak, dock utan ringaste spår af hvad man kunde kalla lyx i vanlig mening...» »Lyxen» bestod i själfva verket i några få, men utsökta konstverk, ett rikt bibliotek

och — framförallt — en för ändamålet särskildt inrättad musiksalong med en »praktfull wienerflygel», af Geijer med förtjusning hälsad som »det första verkligt goda instrument han påträffat under hela sin resa»*. Dess blotta åsyn verkade också — som hans dotter ännu långt efteråt med leende rörelse kunde beskrifva — på honom fullkomligt fascinerande. Efter sällskapets första orienterande besök, då han haft tillfälle att med några ackord och löpningar förvissa sig om instrumentets sällsynt ädla och sköna klang, blef han, till de sinas hemliga oro, alltmera tyst och förströdd; hans tankar tycktes vara helt och hållet upptagna på annat håll, och medan förfriskningar intogos i en annan del af våningen, lyckades han obemärkt smyga sig bort. Då man senare återvände till musikrummet, öfverraskades han där vid instrumentet, sakta preludierande i den välkända ställningen — »böjd öfver klaviaturen och med hufvudet litet på sned, som om han lyssnade till toner dem ingen annan kunde höra»... Äfven denna gång hade han tydligen, liksom vid sitt förra besök i Heidelberg, »gråtit till sina egna melodier» och kände sig en smula förlägen vid att sålunda blifva ertappad på bar gärning, men torkade icke desto mindre helt öppet och okonstladt sina ögon med ett barnsligt ursäktande: »— Ja, verzeihen Sie, lieber Gervinus — ich bin nun Mal so ein Narr...!» i det han hastigt reste sig från pianot — hvars närhet han dock icke vidare lämnade på hela aftonen.

* Den i Aachen af Mendelssohn anskaffade koncertflygeln lämnade, som vi redan sett, i många afseenden åtskilligt öfrigt att önska — och på Den Vetgirige Skolmästarens ofta uthyrda lilla instrument i Schlangenbad kunde man naturligtvis ej ställa några konstnärliga fordringar.

Sällskapet var i sin helhet detsamma, som förut hos Schlossers, med tillägg af en gift syster till husets fru, samt en yngre vän och kollega till professor Gervinus, den nyligen utnämnde professor Häusser — äfven han för Geijer en intressant bekantskap och liksom Gervinus djupt intresserad af tidens såväl religiösa som politiska rörelser, i hvilka båda senare skulle taga en verksam del. Men denna afton afhandlades hvarken religion eller politik — den ägnades nästan uteslutande åt musiken, och man torde kunna påstå, att hvad som därvid presterades, beredde såväl gäster som värdfolk den angenämaste öfverraskning. Ännu många år senare kunde den vackra professorskan Gervinus med dramatisk lifligbet för en ungdomlig och andlöst intresserad åhörarinna skildra den stigande häpnad med hvilken hon och hennes man jämte öfriga musikförstasigpaare bland sällskapet — ett litet, men hyperkritiskt kotteri — lyssnade till de båda väluppfostrade och älskvärda unga svenska damerna, som blygsamt medgifvit, att de »spelade och sjöngo en smula» och som man därför af idel artighet öfvertalat att »låta höra sig», ehuru man i tysthet ej af detta föredrag väntade sig någon synnerlig uppbyggelse ur konstnärlig synpunkt. Man kände ju så alltför väl de »nätta salonstalenterna» och deras repertoar! — I denna krets stod ingendera högt i kurs — men gästvänskapen kräfde ett offer och man beredde sig med öfverseende välvilja på hvad som komma skulle: — ett eller annat »briljant» salongsstycke och några känslofulla romanser af mer eller mindre okänd kompositör — »das alles kennt man schon —» . . . »Och så sätter sig den unga grefvinnan, d i e E v a, rodnande och anspråkslöst som en skolflicka till pianot . . . och spelar Beethoven — B e e t h o v e n —! ingalunda som

en skolflicka — ich bitte Sie — utan som en konstnärinna — ich sage Sie, liebes Kind, wie eine Künstlerin!!*... vi sutto som fallna från skyarna... Därpå kom turen till »die Agnes», dödligt rädd som alltid före hvarje uppträdande och ömsom rodnande och bleknande i sin ångest. Men det var Geijer själf som skötte ackompanjementet: han förstod som ingen annan att stödja och bära den till en början skälfvande stämman, till dess den återvunnit kraft och säkerhet; de välkända tonerna kommo sångerskan snart att glömma den främmande omgifningen och inom kort sjöng hon som så ofta förr, endast för »lilla Pappa» och sitt eget hjärta... Hvad hon sjöng? — Geijer och Lindblad naturligtvis »som vanligt» — skulle hon själf hafva svarat —. Men för dessa åhörare, fullt kompetenta att bedöma, uppfatta och värdesätta det äkta och ursprungliga, hvar helst det uppenbarade sig, var detta en ny musik, himmelsvidt olika de banala sötsaker man väntat sig få höra och i sin ursprunglighet oändligt fängslande och intresserande. Hvad var väl detta för kompositioner — hvilken ny värld uppenbarade de icke —? Och

* Genom den välvillige Bierseidels försorg hade under vistelsen i Schlangenbad en mängd nya musikalier förskaffats, bland hvilka Eva i Dagboken särskildt nämner »Beethovens Sonater», hvilka hon med förtjusning inöfvat med den framgång, att hennes utförande, som hon glad antecknar, till och med förskaffat henne »ordentliga loford» af farbror Erik Gustaf. »Jag frågar i allmänhet så litet efter beröm», tillägger hon, »men detta beröm gjorde mig godt, — beröm af professor Geijer — det är dock något värdt! ...» Med sin vanliga anspråkslöshet nämner hon i Dagboken ej ett ord om sitt uppträdande hos Gervinus', men såväl Agnes som fru Anna-Lisa skynda att glädja Adolf med underrättelsen att Eva där »skördat det största bifall».

hur hon verkligen kunde sjunga, denna smärta flicka med sina ljusa lockar och sitt oregelbundna, uttrycksfulla lilla ansikte — nyss så fullt af skälmaktig munterhet då hon gäckades med de unga herrarna — och nu med ens så allvarligt och förklaradt af djupaste känsla! — Åhörarna förstodo att uppskatta värdet af en fullkomlig skola och att hon genomgått en sådan, därom kunde man icke misstaga sig; men här var mer än skola — här var äkta, verklig, lefvande konst... »W i r s t a u n - t e n u n s a n —!»...

Aftonen hade fått en ny prägel. Då den ungdomliga värdinnan, sedan sista tonen förklingat, med lysande och tårade ögon varmt omfamnade sina unga gäster och tackade dem för en konstnjutning på hvilken man ej varit beredd, kände man å ömse sidor att man inom få ögonblick kommit hvarandra oändligt mycket närmare. Lösensordet hade blifvit utsagdt och med glad rörelse igenkände man i hvarandra medlemmar af det ljusets hemliga brödraskap, som öfver all världen i andanom talar samma språk och trots växlande uttryckssätt och tungomål äfven utan ord förstår hvarandras längtan och sträfvan mot det ädlaste och högsta, både i konsten och i lifvet.

Lyckliga i känslan — väl en af de ljufvaste — af att kunna bereda verklig glädje och stå i full sympatisk rapport med sin omgifning, läto de båda flickorna icke mycket bedja sig för att ytterligare »låta höra sig», så länge deras älskvärdt förstående värdfolk önskade och deras krafter medgåfvo: — och då de slutligen måste erkänna, att de verkligen icke förmadde mer, blef det värden och värdinnan själfva, som efter en stunds uppehåll för »konversation och förfriskningar» intogo deras plats vid pianot. Det blef nu de svenska gästernas tur

att förvanas; ty hvad som bjöds, var äfven nu allt annat än hvardagskost. Både professor Gervinus och hans hustru visade sig vara grundligt utbildade och verkligt konstnärliga musikidkare; båda hade »präktiga, väl skolade röster och ackompanjementet sköttes af dem växelvis »på förträffligaste sätt». Fru Anna-Lisa, i detta afseende ingen inkompetent domare, försäkrar senare, att man »endast sällan, vare sig på operan eller i koncertsalen får höra något mera värdefullt» — äfven om, som hon erkänner, hon själf alltjämt har »litet svårt att vänja sig vid den tyska, breda sångmetoden och föredraget — men detta är ju en smaksak», tillägger hon, »och härute tyckas alla utan undantag sjunga på detta sätt...»

Redan innan han börjar, förbereder professor Gervinus sina gäster på att det icke är något nytt han kommer att bjuda dem — »bara en dryck ur den gamla, eviga, välkända ungdomskällan, som — Gottlob! — är och blir mänsklighetens gemensamma arfvedel!»... Han och hans hustru, berättar Agnes, älska och sysselsätta sig nämligen nästan uteslutande med »de gamla klassiska kompositörerna — Haydn och Mozart, Gluck och Bach — men framförallt Händel, hvilken de sedan en tid med särskild förkärlek studerat och »öfver hvilka professorn möjligen framdeles kommer att skrifva en bok*». Det är också mycket riktigt »Messias», som nu står uppslagen på notställaren, och det är uteslutande ur Messias, som de båda musikaliska makarna sedan föredraga »åtskilliga alltför herrliga arier och duetter».

...»Att Erik Gustaf härvid var i sjunde himmelen, behöfver jag knappast säga, fortsätter fru Anna-Lisa

* Ett större arbete af Gervinus öfver Händel utkom äfven, som bekant, några år senare.

sin skildring. »Denna musik har ju alltid hört till dem han synnerligen älskat... hans ögon riktigt tindrade af glädje och hardt när har det varit, att vi aldrig fått nagon soupé, sa fördjupade han sig med vårt hyggliga värdfolk i detta Händels oratorium, liksom i hans öfriga kompositioner, hvaraf flere hvar efter annan framtogos och delvis genomgingos... Lilla frun, som eljest liksom de flesta tyskor tycktes vara en synnerligen utmärkt husmor och mycket intressera sig för hus och hem äfven i det practiska, var vid denna diskussion så ifrig och upptagen, att hon nästan glömde sina värdinneplikter och maste om dem paminnas af sin älskvärda syster... Hvad ater E. Gustaf och professorn beträffar, sa kan jag väl säga att de souperade pa bara Händel alltdenstund det visade sig rakt ogörligt att fa dem från pianot och ehuru atskilliga läckra godbitar inburos för att fresta dem, togo de af desamma alls ingen notis, sa upptagna voro de af sina musikaliska diskurser...»

Säkerligen har Geijer under denna »musikaliska diskurs» för Gervinus lifligt skildrat sina egna oförgätliga intryck, da han i London för första gangen hörde Messias uppföras — och troligen ungefär i samma ordalag, hvarmed han då för de hemmavarande beskref denna, i hans inre lif epokgörande erfarenhet. Sa skref nämligen den unge Geijer redan 1810, ännu varm och hänförd af en oförliknelig njutning: —

...»Den 30 jan. hörde jag första gången Messias af Händel — utan jemförelse det högsta tonkonstens verk, som natt mitt öra och glädt min själ! Jag har ej ord för detta intryck; så mäktig, sa kysk, sa öfverjordisk är denna musik. Jag skall aldrig förgäta den verkan första kören pa mig gjorde. Hedendomens filosofer lärde, att verlden var byggd efter Harmoniens

lagar. Jag tyckte mig nu höra alla dessa ljudande krafter arbeta om hvarandra till frambringande af en verld. Sorg, glädje, triumf, andakt äro för evigt uttryckta i dessa körer. Öfver Hallelujah finns ingenting sublimare... Senare... har jag hört mera af Händels musik, mest urval ur hans oratorier, och nu lärt mig älska äfven hans arier och recitativ. Hvilken verkan göra ej dessa med det enklaste ackompagnement väl sjungna!

Man hör den störste mästare i Harmoniens effekter, som kanske funnits — och likväl hos ingen mästare tydligare att deklamation och melodi är sångens teckning, harmonien dess kolorit. Suddarne, lärde eller ej, tro, att man kan komponera endast med koloriten. Färgen blir derefter. Lefve sången! Ingenting går öfver en själfull sång —»...

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida Gervinus i hela sitt grundliga och lärda arbete öfver Händel lyckats uttala någon vackrare eller i all sin knapphet bättre karaktäristik öfver den mästare och den musik, han framför alla beundrade. Man förstår, att »diskursen» mellan två så likstämda själar måste varit tillräckligt fängslande för att ersätta äfven den mest frestande materiella välfägnad. Att de båda musikvurmarna därvid i mer än ett afseende verkligen utvalt den bästa delen, anar man för öfrigt, då fru Anna-Lisa senare framkastar en dyster antydan att såväl hon själf, som Agnes och Eva, tyvärr följande dag »befunnit sig allt annat än väl af den myckna tracteringen och de många präktiga tartorna» — men att E. Gustaf däremot känt sig »kry som ett vinterny» och endast längtat att »så snart som möjligt åter få träffa professor Gervinus för att få musicera och diskutera med honom ... Härtill saknades lyckligtvis icke tillfälle och under de följande

dagarna tillbragtes många icke mindre innehållsrika stunder med det älskvärda professorsparet, hos hvilket familjen Geijer under hela vistelsen i Heidelberg så att säga hade sitt stamhåll och med hvilket man vid fortsatt bekantskap fann allt flera sympatiska beröringspunkter. Öfver detta Heidelbergerhem hvilade i själfva verket alldeles företrädesvis samma anda som öfver de välkända Uppsalahemmen i »Den Gamla, Goda, den Allra Bästa Tiden», som fru Anna-Lisa uttryckt sig; här återfanns samma förening af enkel huslighet med den högsta andliga förfining, och det var endast naturligt att man inom kort kände sig »alldeles som hemma». Den lilla professorskan mottog fullkomligt lika obesväradt, då det så föll sig, sina svenska gäster i köksregionerna, »med mjöliga händer och iklädd köksförkläde» som iförd sin bästa »Putz» uppe i de vackra sällskapsrummen, samt var när som helst lika färdig och ifrig att inviga Agnes — den blifvande unga husmodern — i sina heligaste hushållsmysterier* som att tillsammans med de öfriga glad och beundrande lyssna till en af mannens berömda »Shakespereuppläsningar» eller göra musik med »der liebe Professor, der Herzensmensch» — hvilken hon nästan från första stunden behandlade med en öm och dotterlig förtrolighet som klädde henne förtjusande och som ingen bättre än Geijer förstod att rätt uppskatta och återgälda.

— Åtskilliga utflykter företogos visserligen i om-

* Hennes bidrag till det »Album», där Agnes Geijers vänner enligt tidens sed plägade tolka sina känslor i möjligast poetiska och högstämda ordalag, blef också karaktäristiskt nog, hvarken någon »Gedicht» eller någon djupsinnig »Spruch» utan helt enkelt — ett recept på »Rothe Grütze», en viss utomordentlig saftkräm, i hvilken Agnes funnit ett synnerligt behag.

Gervinus

Efter svartkritporträtt, skänkt till E. G. Geijer.

gifningarna för att se, hvad som icke borde försummas af samvetsgranna resande — så till lustslottet Schwetzingen och till och med ända till Baden-Baden — men hufvudintresset var och förblef dock Heidelberg och hvad det savål i yttre som inre afseende hade att erbjuda, alltjämt för Geijer själf egendomligt och stämningsfullt sammanbindande det förflutna med det närvarande. En angenäm erfarenhet af denna art väntade honom just den afton då han med sina flickor och deras båda troget uppvaktande kavaljerer återkom fran utfärden till Schwetzingen, hvars otaliga »boskéer, volièrer, moskéer, paviljonger och fontäner» man funnit »högeligen påkostande», så att man vid hemkomsten beslutat att den kvällen stanna hemma och i all stillhet dricka sitt té på hotellet i stället för att som vanligt bege sig upp till »det älskade Slottet» och kanske sedan på en stund »titta in till Gervinus'», där man alltid visste sig vara välkommen, och dit man en gang för alla inbjudits när helst man kände sig hågad... »Men,» skrifver Agnes en smula missbelåten — »just som vi sutto som trefligast vid vårt tébord anmäldes ett besök till pappa, som naturligtvis måste mottagas. Det var Hofrådet Nägele, som förut varit bortrest — en gammal artig, pratsam, liflig och vänlig herre... Pappa blef högst förtjust att få se honom och det skulle äfven vi varit, om han nöjt sig med att stanna och dricka té med oss; men nej, — den snälla menniskan gaf sig icke förr än han fått släpa pappa med sig ut på någon sorts akademisk klubb, där, efter hvad han påstod, en hel hop andra gamla lärda och berömda herrar — Creutzer och hvad de allt för öfrigt hette — fullkomligt förtärdes af längtan att ändtligen få raka pappa. Han, den engelen, kunde naturligtvis lika litet nu som någonsin säga nej

till en vänlig inbjudan, fastän han var duktigt trött efter dagens många strapatser och väl hade behöft att ordentligt få hvila sig. Vi voro rätt oroliga — men om sådant är ju aldrig värdt att tala... Emellertid återkom han, visserligen alldeles för sent, men mycket upplifvad och intresserad af de bekantskaper han gjort samt högeligen öfverraskad och rörd af det sätt, på hvilket han blifvit emottagen och firad, liksom af allt vänligt och vackert, som yttrats till honom både enskildt och offentligt — han sade sig ej för något pris ha velat gå miste om detta! — Och den glädjen unnar man ju honom så innerligt... Ack den Gode, Älskade! — Jag undrar om det väl kan finnas någon menniska i hela verlden mer hjertligt och barnsligt tacksam för hvarje, om än aldrig så litet bevis på vänlighet och välvilja, som han röner —!!»...

Creuzer, »den berömde filo- och mytologen», som Geijer kallar honom, hade i själfva verket jämte Schlosser varit den ende, hos hvilken den resande Uppsalaprofessorn under sitt första uppehåll i Heidelberg aflagt besök. Geijer fann då i hans väsen och uppträdande något tilldragande »mildt och vekt», starkt kontrasterande mot Schlossers sträfva, hänsynslöst uppriktiga rättframhet — men till närmare bekantskap blef ej något tillfälle, då Geijer var Schlossers gäst och de båda Heidelbergerprofessorerna, som snart yppade sig, tillhörde motsatta akademiska partier och följaktligen voro »allt annat än vänner». Att vänskapen ej blifvit varmare med åren, måste man antaga, då Geijer ej heller denna gång vare sig hos Schlosser eller Gervinus sammanträffat med Creuzer — trots dennes »förtärande längtan» att återse den svenske häfdatecknaren. För den, hvars fantasi gärna vill utfylla äfven den flyktigaste konturteckning med

en smula lifgifvande lokalfärg, vore det onekligen af icke ringa intresse att få veta namnen äfven på de öfriga »gamla lärda och berömda herrar», med hvilka Geijer denna afton sammanträffade på den akademiska klubben — ty Heidelberg led vid denna tid ingen brist på betydande personligheter, hvilkas bekantskap, som ju äfven Agnes antyder, för honom varit lika intressant som deras vänliga hyllning smickrande och glädjande. För den i tidens person- och litteraturhistoria någorlunda hemmastadde skulle säkerligen de närmare detaljerna af detta samkväm erbjuda många lika märkliga som pittoreska sammanställningar, — men i detta fall hafva urkunderna tyvärr intet vidare att meddela.

I hofrådet d:r Nägele återsåg Geijer emellertid med glädje en i synnerligen tacksamt minne bevarad bekant från 1825. Det var nämligen i denne »förträfflige mans omsorg», som Amalia von Helvig — alltid rörande omtänksam om sina svenska vänners trefnad — på förhand anbefallt dem under vistelsen i Heidelberg* — och hur ärligt han sträfvat att motsvara den »dyra generalskans» förtroende till hans välvilja och hjälp-

* Generalskan von Helvig, oviss om hvilken väg de resande skulle välja, hade för säkerhets skull genom rekommendationsskrifvelser förberedt deras ankomst till så godt som alla de ställen, de under några förhållanden kunde komma att passera, samt, tack vare sina vidsträckta relationer och omfattande vänskapsförbindelser, öfver allt lyckats för dem intressera framstående och inflytelserika personer, hvilkas tillmötesgående välvilja ofta var dem till icke ringa hjälp. Med rätta kallade Geijer henne också i ett bref till hemmet . . . »Den Skyddsengel, som under hela vår resa osynlig nästan öfverallt beredt oss det angenämaste mottagande . . .» Se vidare Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoirer III sid. 180, 181, 182, m. fl. st.

samhet ser man så väl af Geijers bref som af Malla Silfverstolpes anteckningar, där den »vänlige läkaren», den »gode fryntlige mannen» upprepade gånger med varmaste tacksamhet omnämnes, vare sig han tjänstgjort som cicerон i slottsruinen, svärmat med Malla i solnedgången på Neckarbron, ordinerat »sinapismer i nacken» för Geijers envisa hufvudvärk eller hemma hos sig gästfritt undfägnat hela det lilla sällskapet med té och kakor... Hur kärt var det icke nu för fru Anna-Lisa att själf få göra hans bekantskap, tacka honom för den välvilja han visat hennes Erik Gustaf, framföra muntliga hälsningar från den kära Malla och i utbyte få de hjärtligaste sådana tillbaka! — Äfven denna gång tillbragtes en aftonstund hos det vänliga gamla hofrådet — en afton, visserligen icke så rik på intellektuella och musikaliska njutningar som många föregående men dock på sitt sätt icke mindre minnesvärd. Ty hur underligt, hur stämningsfullt, hur »nästan historiskt» föreföll det icke både Agnes och fru Anna-Lisa att nu sitta här i Heidelberg i samma soffa, vid samma bord, där före dem både Amalia von Helvig och Malla Silfverstolpe setat, i åtminstone för Agnes nästan förhistoriska, men genom tradition och fantasi välbekanta tider — dricka té ur samma koppar som De begagnat — och därunder med tankfullt vemod betrakta det vackra, ännu ungdomliga akvarellporträtt af Amalie, »Die unvergessliche», som denna en gång för länge, länge sedan skänkt sin vän och husläkare, D:r Nägele och som af denne alltjämt räknades bland hans dyrbaraste skatter... Med hvilket intresse lyssna ej både mor och dotter till allt hvad den meddelsamme gamle herrn har att berätta från de år, som den unga generalskan von Helvig, tvungen att för sin hälsa söka

ett mildare klimat än Stockholms, tillbragte i Heidelberg, där hon, trots sin önskan att lefva så stilla och tillbakadraget som möjligt, inom kort — »wie überall —» blef den lifvande och elektriserande medelpunkten i en utvald krets af begåfvade, själfulla och tillgifna vänner, men där hon äfven träffades af en stor, förkrossande sorg — den enda älskade dotterns plötsliga död efter knappast ett par dagars sjukdom... Ännu efter alla dessa år kan den gamle läkaren ej med lugn tala om dessa fruktansvärda timmar, då han och hans kollega fåfängt kämpade med döden om den lillas lif, — ej heller kan han finna ord för sin beundran, då han vill tala om den upphöjda ro och själsstyrka, den nästan öfvermänskliga självbehärskning, hvarmed modern, midt i sin sönderslitande smärta och ångest, alltjämt stått vid deras sida, vaksam och outtröttlig, glömsk af allt, utom att in i det sista bereda det älskade barnet all den lindring i hennes lidanden som den ömmaste kärlek kunde skänka... »Ja, meine Gnädige, den kvinnan, hon — hon var mer än en engel, hon var ett helgon på jorden, en hjeltinna!...» Hofrådet snyter sig bekräftande i sin stora, rödrosiga silkesnäsduk, medan Agnes och Anna-Lisa stilla torka sina ögon... Och då den vänlige värden, rörd och uppmuntrad af den sympati hvarmed man lyssnat till en historia som antagligen för hans umgängeskrets i Heidelberg längesedan förlorat nyhetens behag, vidare erbjuder sig att visa de svenska vännerna såväl det hus, som fru von Helvig under sin Heidelbergertid bebodde, som den graf på kyrkogården, där hennes begråtna »Lottchen» hvilar och som alltjämt på det omsorgsfullaste vardas af honom själf och hans närmaste — då antager Agnes med ifrig tacksamhet hans anbud, på samma gång som hon rörd

sänder en tanke till en annan liten graf, langt borta på Uppsala kyrkogard, där Amalia von Helvig nagra fä år senare bäddat ner ett om möjligt ännu kärare barn* och dit Agnes själf, allt sedan hon var liten, varit van att bära alla trädgårdens vackraste blommor... Sannerligen, underbara och oupplösliga äro de förborgade tradar, som öfverallt sammanbinda de lefvandes öden med de dödas. Alltifran första ungdomen har Agnes varit förtrolig med denna tanke och ofta hört den uttalas af älskade läppar — men aldrig förefaller det henne, har hon så starkt känt hvad den innebär, som den tidiga morgonstund ett par dagar senare, då hon, vägledd af det vänliga gamla Hofrådet, tillsammans med »lilla pappa» tankfull blickar upp till de fönster, från hvilka Amalia säkert ofta njutit af utsikten öfver slottshöjden, går ett slag i trädgårdens vinrankseklädda pergola, där Hon, — som hofrådet berättar — ofta sent på kvällen

* Bernard von Helvig dog den 4 april 1816 under fru von Helvigs vistelse i Uppsala som Malla Silfverstolpes gäst. Se Malla Montgomery-Silfverstolpes Memoirer, del II sid. 265 o. f. Då Geijer i sina »Minnen» omnämner sin första bekantskap med Amalia von Helvig, talar han om........ »Denna vår 1816 i Upsala, dit hon kom för att söka en vän och der döden träffade hennes älsklingsbarn, en engel i godhet och skönhet — och der i skuggan af sjukdom, graf och sorg nya vänskapsband knötos, för mig så rika på njutning, på undervisning och minnen......» Ännu på 1870-talet kunde denna på sitt sätt så betydelsefulla graf återfinnas på Uppsala kyrkogård — en liten enkel sten, utan annan inskrift än namnet Bernard, strax till höger om södra kyrkogårdsporten och tätt intill muren mot alléen. Nu torde den vara borttagen, ehuru man i betraktande af de minnen, med hvilka den var förbunden och den roll den onekligen spelat i Geijers lif kunde önskat att den fått behålla den högst anspråkslösa plats, den så länge intagit.

brukade vandra af och an »sällskapande med stjernorna» och sedan på kyrkogården uppsöker lilla »Lottchens» graf för att där i smyg bryta några penséer, afsedda för ... hon vet nog själf hvilket ändamål, ehuru hon ej skulle vilja uppenbara det för någon i världen. Ty Agnes har den svagheten att blygas för hvad hon själf kallar sina »dumma, romaneska idéer» — i själfva verket ett lifligt, fantasirikt hjärtas vackraste ingifvelser — och först många år senare skall hon — ännu halft förlägen, — kunna förmå sig att erkänna att de vissnade penséerna verkligen funnit en obemärkt plats — bland de friska blommor, med hvilka hon senare skulle pryda Amalia von Helvigs egen graf i Berlin —. En tyst och rörande hälsning, icke minst rörande genom det sätt, hvarpå den framförts.

...Men medan Hofrådet berättade, stod Geijer, som hans dotter sedan väl erinrade sig, alltjämt tyst, med händerna på ryggen, framför porträttet på motsatta väggen och hade ej ett ord till svar då den liflige värden någon gång hänvände sig till honom, ej heller kunde någon märka, huruvida han lyssnade till hvad som sades. Hvad han därvid tänkte och kände, visste icke ens hans Agnes. Men med rörelse mindes hon, huru han på hemvägen beslutsamt tog hennes arm, som han plägade göra, lät de andra gå förut och efter en stunds tystnad började tala — som han under de senare åren allt oftare gjort med henne — om den märkliga kvinna, hvars vänskap tagit så stor plats i hans lif och för honom betydt så mycket... I själfva verket är det ju ej mycket han säger — några få, afbrutna meningar, nästan som talade han för sig själf; men för Agnes äro de vältaliga nog för att visa den väg hans tankar gå — och längre fram, då hon med ökad lifserfarenhet också

fått nyckeln till mycket som ännu är henne dunkelt, skola de synas henne ännu vältaligare... Han »tänker så mycket på fru Helvig i qväll»... säger han... »Porträttet deruppe — jag såg det inte sist vi voro här — Malla talade visst om det — underligt att få se det nu, så helt apropos... Och så allt hvad han pratade, gubben... om barnets död och allt det der»... »Han hade rätt för resten; hon var märkvärdig i sin sorg... jag såg det sjelf, när hon miste sin gosse»... »En stor natur, det fanns intet smått hos henne — aldra minst sjelfviskhet, det minsta af allt...»

...Så talar han i korta, osammanhängande satser med långa mellanrum af tystnad, halft omedveten, tyckes det, om att han gifvit ord åt hvad som fyller hans själ — säkert skulle han nu helst sitta vid pianot för att i stället tolka det i tonernas vida vältaligare universalspråk. — Agnes klämmer tyst hans arm; hon tycker sig förstå honom så väl, men vet, att han ej väntar något svar i sådana stunder och själf är hon skygg för att tala om hvad hon känner, så fort denna sträng på ett eller annat sätt anslås... Ty i det hemligaste rummet, det Allraheligaste af sitt svärmiska flickhjärta har hon nämligen rest ett altare på hvilket namnet Amalie står inristadt; men om den kult hon där i tysthet bedrifver talar hon med ingen. I hemlighet har hon väft en hel legend kring detta namn, hvilket hon allt sedan barndomen, förefaller det henne, alltid hört uttalas med ett helt annat tonfall än alla andra — men huru mycket däraf, som är verklighet och huru mycket ren fantasi vet hon icke själf och bryr sig knappast ej ens om att veta... »Amalie» är och blir för henne i själfva verket blott ett annat namn för Idealet — det Ideal, som hvarje högstämdt ungt hjärta medvetet eller omedvetet

bär inom sig, som det dyrkar och sträfvar att efterlikna — och då hon går här vid sin fars sida, upprepar hon tyst för sig själf de ord, han i sina »Minnen» ägnat Amalia von Helvig, de ord han skref sedan han efter många års skilsmässa för sista gången återsett henne och som Agnes kan utantill: ... »Hon är förändrad — och dock densamma — till sitt inre lika rik... Jag har ej kännt någon rikare för sina vänner, ännu mer genom hjärtat än genom snillet, — ingen mer egnad att sprida lycka och som, ehuru sjelf ej lycklig, dock så kan nedkalla den omkring sig ... Hvad har jag ej henne att tacka för!... Tusen gånger har Agnes för sig själf upprepat dessa ord och alltid med samma tanke: »Sådan vill också jag vara!» — Till en viss grad skola de bli programmet för hennes eget lif och sätta sin prägel på hennes personlighet, enligt den oskrifna men orubbliga lag, som bjuder att »som människan tänker, så blir hon». I själfva verket betyder det kanske föga om den idealbild af Amalia von Helvig som Agnes Geijer bär i sitt hjärta mer eller mindre liknar den verkliga Amalia. Troligen är den förskönad; ty så hemlighetsfullt danad är människoanden, att ingen verklighet fullt kan motsvara dess vackraste drömmar. Men i alla händelser — det är det viktigaste — är det bilden af en ädel, vidhjärtad och högsinnad kvinna, ren och stark, modig och uppoffrande, i stånd att äfven under egna lidanden och pröfningar sprida ljus och lycka till sin omgifning — med ett ord, väl värd att tjäna till förebild för en ung själ, hvars naturliga åtrå står till det fullkomliga och som aldrig skall upphöra att sträfva därefter. Geijers trofasta väninna har kanske i denna —

lät vara idealiserade - bild, åt hans dotter efterlämnat ett dyrbarare arf än hon själf någonsin kunnat ana eller drömma om —.

*

Trots alla förträffliga föresatser kunde man ej motstå frestelsen att dröja några dagar längre i Heidelberg än man från början bestämt – men afskedets stund kom i alla fall blott alltför snart. Sista aftonen tillbragtes hos makarna Gervinus — »i ganska vemodig stämning» —. Agnes måste än en gång, »med tårarne i halsen», sjunga de kända sångerna, som Geijer lofvat skicka fru Gervinus — men det »ville inte riktigt gå med musiken» denna kväll; i stället talade man så mycket längre och förtroligare med hvarandra i den ljumma sommarskymningen och tyckte att man just nu, då man skulle skiljas, kom hvarandra närmare än någonsin förut. — »Fru Gervinus och hennes syster ha riktigt tagit hjertat ur mig —» skref Eva samma kväll helt rörd i sin Dagbok. »Tårarne stodo dem i ögonen, då vi togo afsked och sade hvarandra ett matt 'auf Wiedersehen!'... Dock är det väl möjligt, att hon kommer till Sverige. — Ack hur oändligt skulle det icke glädja mig!!...» Agnes, mera sangvinisk, tog skilsmässan betydligt lättare — ty hur kunde man betvifla, att det älskvärda professorsparet, fria, oberoende och resvana som de voro, verkligen skulle uppfylla sitt löfte och redan nästa sommar gästa Blomberg för att där tillsammans med Geijers återupplifva alla glada och rika minnen från samvaron i Heidelberg! — Visst fällde äfven hon och fru Anna-Lisa några tårar i skilsmässans stund; men hennes »Auf Wiedersehen!» var i stället uppfylldt af den gladaste visshet, ty, skrifver hon —

»jag kände så tydligt på mig, att vi skulle träffas igen!»...

...Hennes aning bedrog henne icke heller. De skulle träffas — men först efter långa år och många öden — sedan storm och jordbäfning, krig och örlog både i bildlik och bokstaflig mening hunnit gå fram öfver världen och förändra den hart när till oigenkännlighet. Man hade lofvat att skrifva till hvarandra och ett par vänskapsfulla bref växlades äfven mellan Agnes och fru Gervinus under den följande vintern; men sedan Geijers död för alltid splittrat det hem hvars hjärta och medelpunkt han var och Gervinus samtidigt alltmera indragits i de politiska rörelsernas hvirfvel, upphörde korrespondensen af sig själf, och man förlorade hvarandra ur sikte, ehuru ingalunda ur minnet. Det var först på 1860-talet, på den pilgrimsfärd, som Agnes Geijer — nu Agnes Hamilton — tillsammans med sin nyss fullvuxna dotter då företog i de Vackra Minnenas Värld, som hon återsåg Heidelberg. Hennes första, nästan skygga förfrågning på hotellet — samma hotell, där hon och hennes föräldrar bott 1846 — gällde de vänner hon kommit för att uppsöka men knappast vågade hoppas att återfinna — huru många grafvar hade icke bäddats utmed hennes väg under de gångna åren! — Men de lefde verkligen ännu, de funnos kvar — och den adress, som lämnades af den tjänstvillige portiern, var den gamla välbekanta... Hur var hon väl till mods, hvad kände hon, hvad rörde sig inom henne den aftonen, då hon i solnedgången ännu en gång vandrade den kända vägen — Hon, den enda kvarlefvande af de fyra lyckliga människor, som så ofta gått den tillsammans —? Den unga, som, full af sympati, men ännu mer brinnande af nyfikenhet och intresse, gick vid hennes sida, kunde blott

instinktlikt ana det; ty hon befann sig ännu i den ålder, da man blott känner död och sorg, skilsmässa och saknad genom hörsägen, och för henne var såväl det förflutna som det närvarande knappast annat än en förtjusande, oändligt fängslande roman, i hvilken man aldrig hann vända bladen så fort som man längtade att göra... Men som ett skönt och gripande poem, hvilket man som barn lär utantill och först långt senare börjar rätt förstå och älska, skulle dock hågkomsten af denna afton alltjämt dröja i hennes minne, långt sedan många andra minnen förbleknat. En fläkt af den stämning, som hvilade öfver densamma, förnimmes ännu i ett under denna resa skrifvet bref från Agnes Hamilton till Tekla Knös — säkerligen den som bäst äfven mellan raderna kunde läsa, hvad som icke med ord kunde uttalas. Som en vältalig och rörande epilog till föregående skildringar af vistelsen i Heidelberg må ett utdrag ur detta bref här finna en plats: —

...»Heidelberg —! Ack, Tekla, hur skulle jag kunna beskrifva allt hvad jag der kände och upplefde! — Det var — outsägligt. Ingenstädes har de älskade bortgångnas minne, ja, jag kan väl säga, förnimmelsen af deras osynliga närvaro, för mig varit så lefvande som der, ehuru jag verkligen under hela resan på sätt och vis tyckt mig färdas i deras sällskap och öfverallt, så att säga, hört självfva stenarna tala om dem; — men först i Heidelberg träffade jag också menniskor, som talade till mig och med hvilka jag kunde tala om det, hvaraf hjärtat var fullt. Hur det kändes, kan du kanske föreställa dig — beskrifva det kan jag ej. Denna första afton hos Gervinus' —!... det var nästan med en känsla af ångest jag gick ditut — ack, åren förändra så mycket och hur sällan återfinner man hvarandra just sådana som då man skildes —? — Men här fann jag mer än jag vågat hoppas. Jag var rädd att knappast vara ihågkommen, än mindre igenkänd — men de goda, hjertliga menniskorna

mottogo mig efter första öfverraskningen bokstafligen med öppna armar, mera som en länge saknad anförvandt än en vanlig bekantskap, den man under många år förlorat ur sikte ... Allt var sig så likt, så märkvärdigt oförändradt — de sjelfva — huset, rummen, hela omgifningen — att det ibland rent af föreföll mig som om jag drömde eller också som om allt annat varit en dröm, och jag nyss vaknat... Hela aftonen kände jag nästan, som om jag blott behöft vända mig om för att finna någon af de kära bortgångna i min närhet — och då vi efter supén i det klara månskenet kommo ut i musiksalongen, hade jag ett ögonblick en så stark hallucination af att se pappa lifslefvande sitta vid pianot der, att jag måste göra våld på mig för att icke ropa till... I andanom var han dock med oss hela kvällen, ty vi talade nästan icke om annat än våra gemensamma hågkomster från 1846, och framförallt om honom — den älskade, oförgätlige, af hvilken de båda bevarat ett alldeles märkvärdigt lefvande minne. Lilla fru Gervinus påminde mig till och med om flere smådrag, yttranden och händelser från den tiden, som jag sjelf hunnit glömma, men nu med rörelse erinrade mig... Det var för mig något bra ljuft att finna honom så ihågkommen — höra främlingar med sådan kärlek och beundran tala om honom och dertill så riktigt uppfatta och bedöma hans personlighet, som tyvärr numera blott få göra det hemma i Sverige!... Bra glad var jag äfven åt att se min flicka med så vaket intresse lyssna till allt detta — det är ett minne, som jag unnar henne och hvars värde jag hoppas hon med åren allt bättre skall inse... För mig var det hela ett återseende — på mer än ett vis. Gud vare lof för allt hvad det skänkt mig både af glädje och smärta!.....»

Heidelberg.
(Efter gravyr från 1840-talet.)

XIII.

»... Lebt wohl, Ihr Berge, Ihr geliebten Triften,
Ihr trauten, schönen Thäler — lebet wohl!...»

Med detta Schillercitat afslutade Eva Hamilton sent pa kvällen före afresan sina anteckningar från Heidelberg — och redan klockan fem följande morgon stod resvagnen för dörren för att föra det lilla sällskapet till Darmstadt, hvarifrån färden omedelbart med järnbana skulle fortsättas till Frankfurt am Main. Man hade fördröjt sig så länge i Heidelberg att rätt betydande inskränkningar i stället måste företagas i det förut uppgjorda resprogrammet så vida tillräcklig tid skulle återstå för hvad man själf ansåg viktigast. De närmast följande dagarnas resa blef alltså en verklig kurirfärd, anstrangande för både kropp och själ, tack vare den alltjämt rådande oerhörda värmen och den öfverväldigande massa »Sehenswürdigkeiten» åt hvilka man dock

ansåg sig i förbifarten böra ägna en pliktskyldig uppmärksamhet och åtminstone några rader i Dagboken.

Från Frankfurt, där man endast stannade ett dygn, gick färden — »en ledsam och obehaglig resa, i damm, värme och öfverfyllda Diligenser», skrifver fru Anna-Lisa — således nästan genom dag och natt, öfver Fulda och Eisenach, där endast några timmar ägnades åt Wartburg och dess Lutherminnen, till Gotha. Här sammanträffade Geijer med sin tyske förläggare, Perthes, »en alltför hygglig man», med hvilken han »hade mycket af intresse att afhandla och öfverenskomma»; — och af den unga fru Svartengrens far, Schulrath Rost, »en munter och lefnadsfrisk gammal herre» till hvilken man medfört de varmaste hälsningar från den lilla Uppsalaväninnan, mottogs hela familjen med »verklig extas, famntag, tårar och stora gester». Hos honom var man äfven inbjuden till »en magnifik frukost» tillsammans med »åtskilliga professorer och professorskor jemte andra notabiliteter», hvilkas namn dock ej bevarats åt eftervärlden. Geijers skål dracks i champagne och »hjärterörande» tal höllos... »Alla dessa goda menniskor —» antecknar Agnes — »visade oss så obeskrifligt mycken uppmärksamhet och välvilja att vi med verklig rörelse sade dem farväl och gerna skulle velat dröja längre om blott tiden medgifvit...» Men redan tidigt följande morgon fortsattes färden till Erfurt, där man stannade några timmar — mindre för att bese Dômen och öfriga märkvärdigheter än för att på hotellet unna sig en »välbehöflig hvila» innan man uppnådde den brådskande resans egentliga mål. Ty till Weimar och allt hvad man där hoppades att finna ville man icke komma dammig och restrött, som till hvilken annan som helst af de många större och mindre städer man passerat. Man

ville gärna komma i högtidsstämning, glad och uthvilad och med öppna sinnen, som till en länge efterlängtad vallfartsort. Alltså gaf man sig god ro, gjorde en smula toalett, styrkte sig med en god frukost och satte sig därefter, »högeligen uppfriskad», åter upp i vagnen. Naturen hade äfven gjort sitt till för att höja stämningen — ty efter de föregående dagarnas tryckande värme hade ett starkt, men hastigt öfvergående åskväder under uppehållet i Erfurt rensat luften, som nu för första gången på länge kändes »sval, ren och ljuflig att inandas»; — regnet hade dämpat landsvägsdammet och gifvit ny friskhet åt grönskan — med ett ord, allt var »just som man kunnat önska sig då man var på väg till ett ställe dit man så mycket gladt sig att komma!»... antecknar Agnes tacksamt.

Under sin första tyska resa kom Geijer, som bekant, aldrig till Weimar, huru starkt han än, som han då skref till sin hustru, kände sig frestad att göra en afstickare ditåt i hopp att verkligen ännu »få se Goethe i lifvet»... Han afstod emellertid från denna pilgrimsfärd, föredragande — som orden vackert föllo — att hellre inom sig förvara »Hans Själs Bild — sådan den hos mig i evig ungdom sig intryckt...» Möjligen ledde honom hans instinkt i detta fall rätt och lät honom omedvetet utvälja den bästa delen; ty den bild af den verklige Goethe hvilken han sålunda »i sitt hjärta bevarade» skulle antagligen endast grumlats genom ett flyktigt sammanträffande under banala och konventionella former med den gamle sirlige, ceremoniöse och imponerande herre som till det yttre förrådde så föga släkttycke vare sig med den unge Werther eller den romantiske Wilhelm Meister — och som därtill i allmänhet var så obenägen att för den

tillfällige och okände besökaren upplåta sitt väsens fördolda skattkamrar. Det andaktsfulla intresse hvarmed Geijer nu för första gången skådade de omgifningar i hvilka den store Mästaren så länge lefvat och verkat stördes alltså ej af några alldagliga hågkomster från ett föregående besök; och troligen kunde han just därför så mycket lättare i denna ram inpassa den upphöjda idealgestalt som uppenbarats för hans inre syn och med hvilken han sedan ungdomen i andanom förtroget umgåtts.

Det var emellertid ej blott för att uppsöka den store Dödes spår som han denna gång kom till Weimar. Han kom kanske ännu mer för att söka en lefvande, återupplifva ett kärt ungdomsminne och fastare tillknyta ett gammalt vänskapsband. Ty i Weimar — där hennes dotter var hoffröken hos hertiginnan — bodde, som förut nämnts, numera som änka friherrinnan von Kloch, den förra Louise von Imhoff, Amalia von Helvigs yngre syster*, hvilken tillsammans med henne genomlefvat den minnesrika Uppsalavår, då Malla Silfverstolpes båda tyska väninnor utgjorde medelpunkten i den lilla krets där så många för svenskt själslif och svensk vitterhet fruktbärande frön först börjat spira — den vår om hvilken Geijer själf erkänt att han sedan dess »ej lefvat ett lif som liknat dessa månaders . . . För högstämda och trofasta själar gifves knappast något fastare föreningsband än den gemensamma hågkomsten af dylika de starka

* Se Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer, där Louise v. Imhoffs personlighet, hennes förhållande till den bekanta Uppsalakretsen, öfverstinnan Silfverstolpes besök hos henne m. m. utförligt skildras. (Del. II—IV. Se äfven en uppsats, »Från Weimar till Stockholm för Hundra år sedan» af Anna Hamilton Geete i Ord och Bild 1911.

känslornas och den ungdomliga hänförelsens Pingsttider, och de lyckliga som tillsammans genomlefvat sådana stunder känna sig gärna för all framtid som ett genom heliga löften förbundet hemligt brödraskap, i besittning af för andra okända lösenord, hvilkas blotta uttalande å ömse sidor komma tusen eljest förstummade strängar att klinga. Kanske känns i själfva verket detta hemliga föreningsband ej heller någonsin så starkt som just i de fall då människor från eljest vidt skilda kretsar och lefnadsvägar af en skenbar tillfällighet sammanföras, för att under utomordentliga förhållanden i hvarandra med öfverraskningens glada rörelse igenkänna besläktade väsen, talande samma språk och tillhörande samma andliga fosterland — vänner och landsmän alltså från första ögonblicket, om ock med så godt som intet gemensamt i hvardagslifvets yttre, välkända värld. Att samvaron blir lika kort som den varit rikt gifvande och att man snart måste skiljas för att aldrig mer under liknande förhållanden sammanträffa bidrager blott till att för all framtid låta dem för minnet framstå i dess mera ostördt helgdagsskimmer — eller kanske snarare i glansen af en evig ungdom och ungdomens aldrig förvissnande, vårfriska svärmeri, sådan en under mångårigt, alldagligt umgänge mognad och pröfvad vänskap ej kan hoppas att bibehålla, huru mycket den än vinner i trygghet och förtrolighet. Säkerligen var det något af denna känsla som åt förhållandet mellan den Geijer-Atterbom-Silfverstolpeska kretsen och de båda älskvärda tyska systrarna gaf dess alldeles särskilda prägel af ej blott öm och minnesgod, men nästan svärmiskt andaktsfull vänskap. Den tid man verkligen lefvat tillsammans var i själfva verket så kort, efter veckor och månader räknad. Men i hela detta förhållande fanns intet hvardagligt eller

banalt. Tack vare omständigheterna hade man så godt som från första stunden vågat vara fullt sig själf, aflägga hvardaglighetens och konventionalitetens förklädnad och oförbehållsamt visat hvarandra allt det vackraste och bästa, det finaste och djupaste som man i tysthet bar inom sig men eljest gjorde sig all möda för att dölja; — med ett ord, man hade, om ock blott för en kort tid, tillsammans helt och fullt varit människa och därför också gifvit hvarandra något värdt ett helt lifs tacksam hågkomst. Då allt kommer omkring är det endast sådana stunder som verkligen räknas i ett människolif; och man finner det sålunda helt naturligt att Uppsala för Amalia von Helvig och hennes syster — hvilka dock förut genomlefvat många händelserika år i Stockholm, kommit i beröring med de flesta af hufvudstadens mest framstående och intressantaste personligheter samt själfva spelat en ingalunda obemärkt roll i dess sällskapslif — från och med denna vår i egentligaste mening blef Sverige, det Sverige som de allt framgent med oförminskad värme mindes och älskade, liksom de själfva först här skulle finna vänner för hvilka deras bekantskap blef af djupare och mera bestående betydelse. Att Amalia von Helvigs kraftigare och mera lysande personlighet härvid gjort sig mest gällande och utöfvat det starkaste inflytandet, veta vi af många föregående skildringar; men äfven den milda systern — mindre fängslande och elektriserande, men på sitt eget sätt knappast mindre rikt begåfvad — bidrog icke oväsentligt till den lilla kretsens säreget själfulla och stämningsrika samlif. Med sällsynt trofasthet hade hon också, liksom systern, allt sedan dess under många växlande öden uppehållit en så godt som oafbruten förbindelse med de svenska vännerna. Både Atterbom och Malla Silfverstolpe hade under årens

lopp besökt henne på det gods i Schlesien där hon som gift varit bosatt; men Geijer och hon hade aldrig återsett hvarandra sedan den junidag för mer än trettio år sedan då han på deras sommarbostad vid Fittja för sista gången sade de båda systrarna ett upprördt farväl före deras afresa från Sverige, dit de aldrig skulle återvända. Bref och hälsningar hade dock ofta växlats mellan dem och efter Amalia von Helvigs död hade dennas, med djup rörelse mottagna, sista hälsningar och minnesgåfvor till Geijer och hans närmaste förmedlats genom systerns kärleksfulla händer. Kort sagdt, man hade ingalunda förlorat hvarandra ur sikte och under alla Geijers utländska resplaner hade ett besök i Weimar och ett återseende med Louise von Imhoff alltid utgjort ett af programmets orubbliga hufvudpunkter. Från Heidelberg hade han senast tillskrifvit henne, förebådande sin snara ankomst men utan att kunna utsätta någon bestämd dag för densamma. Härpå hade ej kommit något svar och ännu vid framkomsten till Weimar frågade man sig således med en viss oro huruvida man där verkligen skulle finna den man kommit för att söka. Huru frågan besvarades och hvad därefter följde skildras af både bref och Dagböcker med en utförlighet hvars ömma och skälfvande tonfall vältaligt vittnar om den stämning som hvilat öfver detta sammanträffande och gjort det knappast mindre gripande för Geijers närmaste än för honom själf. Det är en tafla som man gärna vill bevara och åt hvilken den muntliga traditionen skänkt ytterligare detaljer och ännu varmare färger.

Det var vid middagstiden som de resande stannade utanför Hotell Zum Erbprinzen i Weimar, där den artige värden genast gjorde ett slut på all ovisshet

genom en vördnadsfull fråga huruvida detta möjligen vore Herr professor Geijer? — — Friherrinnan von Kloch, upplyste han vidare, hade redan flera gånger låtit efterhöra huruvida Herr professorn anländt, — senast på förmiddagen samma dag hade hon själf varit där — hon bad att Herr professorn godhetsfullt måtte komma till henne så snart han anländt till staden... Hon hade äfven lämnat blommor för att pryda de rum hon själf utvalt at die geehrten Herrschaften, samt gifvit de noggrannaste ordres om hur allt skulle anordnas...

...»Hvem kan väl bättre än Du, min Malla —» skref fru Anna-Lisa senare, — föreställa dig vår rörelse vid att redan vid första ankomsten röna sådana bevis på en oförändrad vänskap? — Och hvem förstår väl bättre än Du huru det kändes, då vi, väl uppkomna i de vackra prydliga rummen, genast helsades ej blott af tvenne stora, synnerligen vackra aquareller, utförda af Amalia samt föreställande Upsala Slott och Domkyrka, sedd från Slottsbacken — utan äfven af Ditt af henne målade portrait! — Visserligen yngre än nu men dock ännu mycket likt!! — jämte ett ungdomsportrait af Amalia själf... Allt detta hade den goda älskliga menniskan med värdens medgifvande låtit uppsätta i E. Gustafs och mitt sofrum. — Jag erkänner att vi båda vid åsynen af dessa bilder fällde tårar, men af de ljufvaste... Ytterligare funno vi i det gemensamma Förmaket tvenne stora bouquetter, den ena af de härligaste hvita rosor, den andra endast bestående af tall och granqvistar jemte en billette hvari hon säger att rosorna äro åt mig men 'die Nordischen Tannen' åt Geijer — jämte de innerligaste välkomsthälsningar... Men munte-

ligen mera om allt detta! — Under hela resan tror jag knappt att något djupare gladt och gripit E. Gustaf än denna helsning, i alla afseenden så sinnrik, vacker och hjertlig!...»

Det var alltså i en redan på förhand rörd och innerlig stämning som det lilla sällskapet något senare, åtföljdt af en vägvisare från hotellet, begaf sig på väg till Friherrinnan von Klochs bostad — »två trappor upp, i ett hus med utsigt öfver parken...» Just som man stod i begrepp att ringa, — berättar Agnes lifligt — öppnades hastigt dörren till våningen af en hvitklädd ung flicka, som först »med stora förvånade ögon» betraktade de främmande, men därpå, så snart Geijer nämnt sitt namn, »slog ihop händerna af glädje och med utropet '— Ach Gott! — sind Sie es wirklich — ich will die Mama holen!' — bokstafligen flög utför trappan —» lämnande åt den nätta husjungfrun att införa gästerna i en våning af hvars »konstnärliga och poetiska anordning» man redan vid första anblicken — liksom förut hos den gode Kanonikus Smets i Aachen — kände sig lifligt och rörande påmind om »det Knösiska etablissementet i Upsala»... Naturligt nog — ty äfven på detta lilla hem, där allt för öfrigt vittnade om en utsökt och förnäm, genom många generationer nedärfd kultur och de rikaste konstnärliga traditioner, hade tvenne begåfvade och fint bildade kvinnor tryckt sin starkt personliga prägel; och äfven öfver Friherrinnan von Klochs och hennes enda dotters samlif hvilade samma stämning af »Sanftmuth und Poesie», af nästan svärmisk ömhet, förtrolighet och inbördes beundran som öfver lilla Fru Alidas och hennes Theklas. Sådant kännes — som man, kanske med djupare sanning än mången anar, plägar säga »i luften» — och Agnes misstog sig kanske icke

då hon redan vid inträdet i denna boning, där allt andades frid, skönhet och harmoni, tycker sig förnimma »liksom den osynliga närvaron af goda andar»... Det dröjde ej länge innan hemmets goda genius äfven uppenbarade sig i kroppslig gestalt — en smärt, nästan flicklik figur, ett fint blekt ansikte åt hvilket åren endast skänkt en ädlare skönhet än ungdomens och ett par stora djupsvarta ögon, »strålande af godhet och glädje», men just nu på samma gång öfverflödande af en öfverväldigande rörelses tårar...

..»Pappa och hon» — skrifver Agnes — »stodo först några ögonblick tysta och bara sågo på hvarandra — derpå omfamnade de hvarandra gråtande under utrop af 'Louise!' — 'Geijer!' — Också jag» — tillägger hon — »måste, dumt nog, brista i gråt; men inom mig ropade det alltjemt 'Amalia!' — Alltsammans föreföll mig som en dröm; det var alltför underbart att verkligen på nära håll få se och höra hvad som så länge i tankar varit mig välbekant»...

Och samtidigt skref Fru Anna-Lisa till sin trofasta Malla:

...»Mötet mellan Louise Imhoff och Erik Gustaf var som du väl kan föreställa dig obeskrifligt rörande. — Dessa ungdomsvänner som ej träffats sedan båda stodo i sin Ålders Blomma och nu först återsågo hvarandra som Gamla!! — Fåfängt skulle jag söka beskrifva allt hvad jag dervid kände — muntligen kan jag det kanske bättre — Tusen erinringar och tankar trängde sig på mig vid detta återseende! — — Någon Gumma i vanlig mening kan man dock ingalunda kalla henne — hon har både sitt rika bruna hår och sina vackra tänder i behåll, därtill en smal och elegante, helt ungdomlig figur jämte mycken liflighet i tal och åtbörder. Vackrare och uttrycksfullare ögon vet jag mig knappast hafva sett, kort sagdt hon är äfven till det yttre ännu alltjämt obeskrifligt söt och intagande.... Äfven mig mottog hon med

rörande, ja, jag kan nästan säga systerlig hjärtlighet — kallade mig genast Liebe Anna Lise och tycktes taga för gifvet att jag fullt förstod och sympathiserade i den glädje detta återseende måste bereda henne och Erik Gustaf — hvilket Gud skall veta att jag ock gjorde af hela mitt hjerta! .... Om den Saliga Hädangångna som säkerligen var i allas våra tankar talades ej så mycket denna afton, då så många voro närvarande — men med obeskriflig rörelse och nöje genomsågo vi en mängd Bref, Teckningar och andra Souvenirer som hon bevarat både från sin Stockholms- och Upsalatid och bland hvilka äfven fans mycket som så lifligt för mig återkallade gamla tider, vänner och förhållanden att jag blef helt sensible till mods — munteligen mera om allt detta! — Då E. Gustaf dagen derpå efter öfverenskommelse ensam besökte den goda Louise lärer hon berättat honom rätt mycket om fru Helvigs sista lefnadsår, om hennes husliga pröfningar, hennes sista sjukdom och död jemte mycket annat som ej förut skriftligen meddelats, samt äfven visat bref och anteckningar, ett efter hennes död tecknadt porträtt m. fl. minnen dem hon förvarar ... Erik Gustaf var af allt detta mycket rörd och gripen — syntes hela dagen tyst och tankfull, men sade mig dock med innerlig känsla att det gjort honom godt och att han ej för mycket skulle velat gått miste om detta sammanträffande — liksom ock detta besök hos oss alla lämnat det bästa och ljufligaste intryck .... Louise sade sig nu ämna tillskrifva fröken von Mühlenfels i Dresden och fru von Bardeleben i Berlin, båda som du bäst vet Amalias förtroligaste väninnor, af hvilka den förstnämnda t. o. m. lärer varit närvarande då hon drog sin sista suck — och söka ordna så att de få träffa Erik Gustaf .... — Äfven Dora Helvig, som ju genom Dig underrättats om vår resa, lärer mycket längta att få råka oss och hade derom helt nyligen tillskrifvit sin goda Moster, som nu lofvade underrätta henne om sannolika tiden för vår ankomst till Berlin .... Vi motse alla med intresse att få göra den snälla Flickans personliga bekantskap efter att i så många år hafva växlat bref och helsningar utan att hafva sett hvarandra! ...,»

Sammanträffandet med Louise von Kloch skulle för Geijer fylla en lucka i den femtonariga brefväxling med Amalia von Helvig som bevarade minnet af en sällsynt trofast, af ädlaste uppriktighet och förtroende präglad vänskap. Det sista, af dödsaningar genomandade bref som han mottagit från henne innehöll visserligen ett gripande afsked både till honom och lifvet, hvars dagar och timmar hon själf då ansåg för sig snart vara räknade. Men icke dess mindre skulle efter dess mottagande nära ett år förgå innan det ständigt väntade dödsbudet slutligen nådde vännerna i Uppsala — ett år hvarunder hennes rastlösa, ständigt sökande ande säkerligen hunnit att både lida och lära mycket innan den ändtligen för alltid fick afkasta materiens tryckande boja. De yttre konturerna af hennes lif under dessa sista månader kände han visserligen redan genom systern, hvilken, som förut nämnts, sändt honom Amalias sista, rörande minnesgåfvor till honom och hans kära: — Fahlcrantz' vackra månskensbild af Uppsala Domkyrka, som Geijer själf en gång skänkt henne och som hon önskade skulle återvända till honom och få stanna i hans hem — den lilla nötta penntorkaren med Schillers bronsstatyett som hon alltid plägat begagna och några andra småsaker utan annat värde än det rent personliga. Men Louise hade också skrifvit att hon »m u n t l i g e n skulle haft o ä n d l i g t mycket mer att meddela! —» och det var detta han längtat att få höra då ödet nu efter många år så oväntadt sammanförde dem. Genom hans trofasta Anna-Lisa veta vi att han verkligen fick sin önskan uppfylld och att hvad han därvid fick erfara för honom kändes godt och välgörande. Blotta minnet af den af verklig konstnärshand* tecknade bild af den Döda

* Målaren Hensel.

som systern visade honom bör i sin förklarade skönhet, sin upphöjda och majestätiska ro hafva dröjt i hans själ som ett ljufligt, alla lifvets smärtsamma dissonanser upplösande slutackord, efter hvilket hans musikaliska öra länge lyssnat. Icke minst härigenom blef säkerligen Weimar för honom en af de mest betydelsefulla stationer pa den pilgrimsfärd, ägnad ett dyrbart och vemodigt minne, hvars slutliga mål var Berlin och en murgrönsklädd grafkulle pa en af dess kyrkogårdar.

...Om allt detta talade man emellertid ej under denna första, stämningsrika afton i Weimar. Det sparades till ensligare, mera förtroligare stunder och det Närvarande, sedt mot det Förflutnas bakgrund, var färgrikt och fängslande nog för att fylla både hjärtan och tankar. Sedan det första mötets upprörda känslor något hunnit lugna sig började man se närmare på hvarandra, göra iakttagelser och med glädje finna hvarandra ännu älskvärdare än man vågat hoppas — en glädje som tydligt afspeglas såväl i bref som Dagböcker. Agnes skrifver: —

....»Friherrinnan von Kloch — eller L o u i s e I m h o f f, som jag i tankarna helst kallar henne — är a l l d e l e s s o m j a g t ä n k t m i g h e n n e — eller kanske borde jag snarare säga: ännu o ä n d l i g t m y c k e t s ö t a r e, b e h a g l i g a r e o c h i n t r e s s a n t a r e ä n j a g k u n n a t t ä n k a m i g h e n n e! — Det är något så eget poetiskt öfver hennes utseende och hela hennes väsen som ej alls kan beskrifvas, något stilla och ljufligt och ändå så fullt af liflighet och känsla... Man ser hur vacker hon måste varit — de stora svarta ögonen äro ännu alldeles härliga! — — Men ännu mer förtjuste mig hennes dotter, H e n r i e t t e — den första v e r k l i g t g r a c i e u s a tyska jag sett och öfver hufvud taget en af de allra sötaste, älskligaste flickor jag någonsin träffat!... A l l t hos henne var j u s t p r e c i s s o m d e t b o r d e v a r a, i n t e t som ej kunde kallas vackert — men framförallt ögonen, leendet och själfva uttrycket, så obeskrifligt intagande att jag ej kunde

se mig mätt på henne utan oupphörligt i smyg måste stjäla mig till att betrakta henne. Äfven hennes sätt var oändligt behagfullt — lifligt, naturligt, frimodigt och på samma gång blygt och försynt samt präglad af finaste bildning och finaste ton — med ett ord fullkomligt idealiskt. Aldrig vet jag mig ha sett någon ung flicka som genast från första ögonblicket så intagit mig. Och när jag då därtill tänkte på att hon verkligen var Amalia von Helvigs systerdotter, då — ja då kände jag rentaf som om vi varit släkt och känt hvarandra allt sedan vi lågo i vaggan!!.....»

— Agnes har, som man ser, ett synnerligen akut anfall af flickaktig förtjusningsfeber — den svärmiska och fullkomligt okritiska beundran för en lyckligt begåfvad jämnåring som så väl klär en varmhjärtad och fantasirik ung varelse och som man håller af äfven då man smaler åt de öfversvallande uttryck hvari den ger sig luft. Svärmeriet hade dock denna gång en djupare grund än vanligt i dylika fall och tyckes äfven hafva varit mer än vanligt berättigadt. Ty såväl den sansade och i detta fall fullkomligt opartiska Eva Hamilton som fru Anna-Lisa försäkra i varmaste ordalag att äfven de finna Louise von Klochs dotter i högsta grad beundransvärd... »Denna charmanta, alltigenom intagande och förtjusande unga flicka!» kallar den senare henne i bref till Malla Silfverstolpe, i det hon tillägger: »...Vi blefvo rent ut sagdt alla samt och synnerligen riktigt litet smått kära i henne — och du kan ej föreställa dig hvad denna bekantskap förtjuste och gladde min Agnes eller hvad väl de båda passade tillsammans och på alla sätt sympatiserade! — Jag hoppas det blir en vänskap af hvilken de äfven för framtiden få ömsesidig glädje... Agnes och hon ha lofvat skrifva till hvarandra och de allra vackraste chateaux en Espagne byggdes angående ett blifvande sammanträffande mellan

oss och denna älskansvärda mor och dotter en gång – på Blomberg! —... Med huru innerlig rörelse», fortsätter hon »talade icke den goda Louise, E. Gustaf och jag om möjlighet att äfven Du kära dyrbara vän! – vid detta tillfälle skulle vilja göra oss sällskap! – Tänk hvilken glädje för dig och Louise att sålunda än en gang i lifvet återse hvarandra – hon håller så mycket af min Malla att det just gör mig godt att höra! — och hur oändligen kärt för E. Gustaf att sålunda fa sammanträffa med Eder båda! — Ja, hvem vet, kanske vår Herre verkligen en gång förunnar oss denna glädje... att resa går ju lätt i dessa tider och egentligen finnes väl intet oöfverstigligt hinder för att denna projet i sinom tid kunde realiseras —!...»

...På Friherrinnan von Klochs vackra blomsterprydda balkong, med utsikt öfver den park som Goethe planerat och anlagt, har man emellertid »under intagande af några lätta förfriskningar» lifligt diskuterat eftermiddagens program. Ty i Weimar finns som man vet åtskilliga Sehenswürdigkeiten — visserligen hvarken så manga eller sa märkliga som man på förhand tänkt sig, men i alla fall af det slag som man ej får försumma att se – och tiden är dyrbar, då man tyvärr ej har så mycket däraf till sin disposition som man hoppats. Geijer har nämligen redan i Gotha mottagit ett bref fran Mendelssohn i Leipzig med enträgen inbjudan till en Gewandhauskoncert som »det vore en dödssynd att försumma», enligt hvad äfven Josephson samtidigt skrifvit; och följaktligen måste resan påskyndas och vistelsen i Weimar blifva vida kortare än man från början tänkt sig. Alltså gäller det att på bästa sätt utnyttja hvarje ögonblick hvaröfver man förfogar. Naturligtvis

skall man senare återvända för att supera hos Klochs, där man efter ett par timmars samvaro redan känner sig så godt som hemma; men dessförinnan bör atskilligt medhinnas — och medhanns också utan all svårighet, enligt Dagboksanteckningarnas ojäfaktiga vittnesbörd.

... Kosan ställes »naturligtvis först och främst till Goethes hus», hvilket man dock till sin harmsna missräkning måste nöja sig med att betrakta från gatan, ty »det inre visas ej för besökande» — den af så många minnen helgade boningen är nämligen, berättar Agnes upprörd, — »uthyrd till främmande personer af Goethes arfvingar, hvilka sägas vara snala och tarfliga menniskor, alls icke värda det namn de bära!!...» Icke dess mindre lyckas de båda flickorna att på ett eller annat sätt obemärkt krångla sig in i trädgården samt där i största hast »stjäla hvar sin pensée», hvilka med stolthet hemföras för att »till evärdelig åminnelse» förvaras mellan Dagböckernas tättskrifna blad. Sedan man — likaledes endast på afstånd — betygat sin vördnad för Wielands, Schillers och Herders hus beger man sig till Slottet, hvars yttre man finner »föga imponerande», men där man med intresse beser de ännu blott halffärdiga rum hvilka som bäst »hålla på att dekoreras med freskomalningar till de Store Männens ära». Här får man också ändtligen skåda ett mera intimt och personligt minne, nämligen: — »En Stol, ett Bord och en Spegel hvilka verkligen lära hafva tillhört Schiller och begagnats af Honom!! — vi betraktade dem med Rörelse och många tacksamma tankar för de njutningsrika stunder Hans gudomliga Dramer beredt oss!» skrifver Fru Anna-Lisa. En kort tur i parken och en hastig titt på den »rätt ruskiga och förfallna lilla träbyggnad

der Goethe i yngre år gerna lärer uppehållit sig om somrarna» afslutar ronden — och härmed har man i själfva verket uttömt listan på Weimars sevärdheter, sådan den tedde sig för en resande på 1840-talet. Den verkar torftigt nog — utsidan af ett alldagligt hus där en stor man för icke länge sedan lefvat men där intet synligt spår af hans personlighet ännu dröjer kvar; — ett furstligt slott, icke mindre banalt än många andra, äfven om man vet att män med odödliga namn en gång vandrat upp- och nedför dess trappor i sällskap med otaliga längesedan förgätna dussinmänniskor — en park, äfven den hvarken större eller vackrare än tusen liknande — och ett »ruskigt och förfallet» lusthus, där en skald »i yngre år gärna lärer uppehållit sig...» Det är det hela. Sannerligen en mager kost i jämförelse med den orgie af fantasieggande sensationer hvartill det nutida Weimar med sin mångfald af minnesmärken, sina pietetfullt bibehållna eller rekonstruerade interiörer, sina muséer, arkiver och oskattbara reliksamlingar inbjuder den mer eller mindre tacksamme pilgrimen! — Men för den hvilken som Geijer alltifrån ungdomen i andanom förtroligt umgåtts med ställets härskande genius torde dock den lilla staden just i sitt dåvarande skick, med sin prägel af gammaldags, förnämt, afskildt och stilla vegeterande landsortsresidens, sina »knaggliga, gräsbevuxna gator och ojämna, gul- eller hvitrappade husrader med gröna fensterluckor» haft stämning nog — ty just sådan den var var den dock ännu i yttre måtto helt och hållet Goethes Weimar — »wie Bethlehem in Juda, klein und gross» — och kanske i själfva sin hvardaglighet så mycket verkningsfullare som bakgrund för en imponerande och utomordentlig gestalt. För Geijer kunde det troligen på det hela taget komma

på ett ut huruvida han måste nöja sig med att utifrån betrakta de murar inom hvilka Goethe så länge lefvat, tänkt och diktat, eller om han på närmare håll fått tillfälle beskåda den säng i hvilken den store mannen plägat sofva eller den länstol i hvilken han utandats sin sista suck — det ena skulle antagligen ej på hans fantasi hafva verket mer stimulerande än den andra och i detta fall torde nutiden, med sitt öfverflöd af omsorgsfullt tillvaratagna reliker och hela sin effektfullt anordnade mise-en-scène, knappast kunnat skänka honom något värdefullare än hvad han verkligen fann. Men i ett annat afseende har nutiden ett afgjordt företräde; ty af den »Underbara Smörjelse», de Odödligas gåfva, om hvilken Geijer gärna talade med sin Agnes, den Smörjelse »hvars namn är Kunskap» och som äger gåfvan att öppna människans ögon och öron för det eljest förborgade — af den äger ett senare släkte onekligen ett vida rikligare förråd än den generation som ännu kunde räkna Goethe bland sina samtida men som dock i många afseenden visste så oändligt mycket mindre om honom, hans Weimar och det lif, som en gång lefvats där, än så godt som hvarje något så när litterärt intresserad turist i våra dagar. Då Geijer tyst och tankfull betraktade den boning från hvilken under decennier så mycken visdom, skönhet och andlig rikedom strömmat ut öfver världen, eller då han vandrade på de gator där Goethe så många gånger vandrat före honom — gator, den tiden icke mindre ojämna och fulla af fridfullt spirande ogräs än de välkända vid Fyris där han själf gått och tänkt så många tankar under årens lopp — förefőll honom helt säkert den lilla staden vid Ilm allt annat än alldaglig, huru föga näring den än till sin yttre gestalt tycktes kunna erbjuda för känsla och fantasi.

Och dock — underligt nog att tänka — var det honom, den eljest i dylika fall så klarsynte, ej förunnadt att skåda hvad väl knappast någon med normal inbillningskraft utrustad resande som i våra dagar besöker Goethes Weimar kan undgå att se: — den här af vålnader, mer eller mindre älskvärda, mer eller mindre tilldragande eller frånstötande, men alltid pittoreska och intresseväckande, som nu befolka dessa gator, komma vandraren till mötes vid hvarje korsväg af parkens alléer, invänta honom i de drömmande skuggorna kring Goethes Gartenhaus eller tysta vandra vid hans sida genom de rum dem Mästaren en gång själf prydt med högt skattade och med stolthet förevisade konstskatter... På Geijers tid, då den gamle Excellensens vördnadsbjudande personlighet ännu för de flesta Weimarbor måste hafva varit ett lefvande och förtroligt minne, slumrade i själfva verket alla dessa vålnader, vänliga gengångare från hans lifs lyckligaste och rikaste dagar, ännu i familjearkivens gömmor, i svartsjukt bevarade portföljer och väl tillåsta skrifschatull eller bland de dammiga pappersluntorna i sällan vädrade vindskontor — och de som ägde nycklarna till dessa griftkamrar skulle framför alla andra betraktat det som ett helgerån att öppna dem för profana blickar. Det skulle först blifva en långt senare tid förbehållet att med ömma och vördnadsfulla händer väcka de slumrande ur den långa sömnen och därmed ej blott skänka världen en delvis ny Goethe utan äfven en helt ny värld som bakgrund åt hans gestalt. Om allt detta hade Geijer ingen föreställning. Den bild af Goethe han i sitt inre förvarade var tvifvelsutan i allt väsentligt sann — men dock, hur blek och abstrakt, hur kylig och öfvermänsklig i all sin storhet i jämförelse med den visserligen icke mindre store,

Louise von Kloch, född von Imhoff.

Efter blyertsteckning af Henriette von Kloch.

men så mycket mänskligare och mera hjärtevinnande Goethe som vi — sena tiders, i detta afseende lyckligare barn! — genom en oändlighet af sedan dess offentliggjorda aktstycken lärt oss så mycket intimare känna, så mycket varmare älska och delvis äfven så mycket djupare förstå! — Geijer kände visserligen den Goethe som på ålderdomen i »Dichtung und Wahrheit» med lugn och kylig objektivitet skildrat sin egen ungdom, dess strider, lidanden och villfarelser — men ej den unge Goethe själf, sådan han nu talar till oss ur sina af lif och eld och skälfvande känsla öfversvallande ungdomsbref, liksom ur mångfaldiga samtidas skildringar. Han kände Werthers Lotte men ej den oändligt mycket mer fängslande och intressanta Lotte som i verkligheten spelat en viktigare roll än någon annan kvinna i Goethes lif och tryckt så djupa spår i hans väsen; ty om det otal af bref och biljetter till Charlotte von Stein hvari Goethe under tolf af sin mannaålders rikaste år nedlagt allt det djupaste, innerligaste, finaste och vackraste i sin själ hade Geijer, lika litet som den öfriga världen, vid denna tid någon aning — och hvad visste man i själfva verket då om den verklige Goethe? — Han kände Philine och Mignon, Ottilie och Aurelia, Iphigenie och Leonora d'Este — men om deras förebilder och medsystrar i verkliga lifvet visste han så godt som intet och lika litet om hela den brokiga samling af begåfvade och originella människor som under så många år utgjort Goethes yttre värld — den krets om hvilken han själf skrifvit att den inom sig rymde så många goda hufvuden och älskvärda människor att man knappast kunde hoppas att något liknande ännu en gång skulle upprepas »auf so einen kleinen Fleck, wie in einer Familie...» Af Amalia von Helvig och Louise

von Imhoff hade Uppsalavännen visserligen hört åtskilligt af intresse om denna värld och dess ledande personligheter; men de båda systrarnas hågkomster tillhörde i själfva verket en tid då Weimars egentliga guldålder redan kunde räknas till det förflutna och då alla de strålande unga människor som en gång med hänförelse hälsat Werthers ungdomlige författare välkommen längesedan förvandlats till äldre, stadgade herrar och damer, om hvilkas romantiska förtid en senare generation blott hade den dunklaste föreställning. Hvad man åter i slutet af 1840-talet i Weimar visste om allt detta torde i själfva verket — jämförelsen erbjuder sig osökt — hafva varit ungefär lika mycket som de flesta på 1860- och 70-talen i Uppsala visste om Erik Gustaf Geijer och den vänskapskrets som i början af 1820-talet hade sin främsta föreningspunkt i Malla Silfverstolpes salong. Namnen voro välkända, nästan klassiska — själfva människorna lefde ännu hos ett litet fåtal personliga vänner i kärt och dyrbart minne; men för det öfvervägande flertalet af ett yngre släkte framstodo de dock blott som bleka, färglösa skuggspelsfigurer, ur stånd att väcka vare sig kärlek eller varmare intresse, ja, ofta endast manande till opposition mot en traditionell storhet hvars brist på verklig grund man gjorde sig en ära af att lyckas bevisa... Sedan dess ha många länge tillåsta skrifschatull öppnats och förseglingen på många gulnade brefpackor brutits. Huru gärna skulle man icke vilja tänka sig att de vänliga vålnader som lyckats frigöra sig ur dessa mångåriga fängelser åt Geijers och Atterboms, åt Malla Silfverstolpes, Törneros' och Alida Knös' Uppsala skulle kunna skänka något af samma förnyade lif och åskådlighet som genom en liknande återuppståndelse redan förlänats åt Goethes och Schillers, åt

Anna Amalies och Charlotte von Steins Weimar! — Man måste önska det — ty, som Geijer själf ofta påpekat: endast i den man ett folk lär känna sig själf och de källor ur hvilka det sugit sin andliga näring samt på samma gång skatta och vörda det Förflutnas ädlaste gafvor, kan det fullt tillgodogöra sig hvad det Närvarande skänker och därur hämta ökad lifskraft för Framtiden*.

— Det var således, som sagdt, mycket som Geijer ej såg i Weimar och som äfven den hvardagligaste, någorlunda beläste dussinturist kan se där i våra dagar. Men hvad han såg var dock för honom själf oskattbart och af den art som ej uppenbarar sig för den blott med lekamliga ögon seende. Hvad stadens officiella och för besökande tillgängliga sevärdheter saknade i stämning och intimitet ersattes för öfrigt rikligen af hvad det Klochska hemmet — dit man efter väl uppfyllda turistplikter skyndsamt åter begaf sig — i detta afseende hade att erbjuda. Detta var i självfva verket så mycket att, som Agnes vemodigt anmärker, det »nästan var så godt att alls icke börja fördjupa sig däri», då man skulle behöft veckor i stället för timmar för att göra full rättvisa däråt. Ty hos Louise von Kloch — den enda kvarlefvande af de intagande och begåfvade systrar hvilka som små så ofta lekt i »Tante Steins» af många minnen helgade trädgård, nigit för Geheimerådet Goethe

* »Visa mig Föräldravördnad hos ett folk — och jag vill profetera det en lång framtid. Alla seglifvade nationer ha tärt på denna oförstörbara lifsprincip — Israel — Rom — Kina — Hedra Fader och Moder och du skall länge lefva på jorden! Det budet ljuder från Sinai genom världen . . .» skrifver Geijer i sina Minnen. Samma tanke, något olika uttryckt, återkommer mer än en gång i hans skrifter.

och blifvit bjudna på dock-kalas till prinsessan Caroline, för att sedan genom en följd af underliga öden förflyttas först till Gustaf IV Adolphs Stockholm och sedan till den unga Fosforismens och Romantikens Uppsala — hade under årens lopp så småningom samlat sig en skatt af minnen, familjeklenoder och reliker hvilkas historia kunnat fylla många böcker — och sedan dess också delvis verkligen gjort det. För de svenska resande ägde dock, naturligt nog, en stor del af dessa minnen ej samma betydelse som eftervärlden tillmätt dem. Deras intresse koncentrerades framför allt på hvad som stod närmast i samband med det för dem personligen välbekanta — men äfven detta var sannerligen icke litet. At de många mer eller mindre värdefulla, ärfda konstskatter som prydde det vackra lilla hemmet, åt de vördnadsvärda och intressanta familjeporträtt i kopparstick eller olja, i pastell eller elfenbensminiatyr som fyllde väggarna med en gammal släkts traditioner — åt allt detta och mycket annat ägnade man säkerligen den aktningsfulla uppmärksamhet som dylika familjeskatter förtjänade. Men vida varmare och intensivare blef utan tvifvel intresset då värdinnan, efter att för de kära gästerna med blygsam stolthet hafva förevisat allt hvad hon ägde dyrbarast och mest minnesrikt i sitt hus, till sist framtog och öppnade den nötta och urblekta, med broderade slingor af rosor och förgätmigej sirade flickportfölj i hvilken hon under långa år troget bevarat en mångfald »Souvenirer» från vistelsen i Sverige och de aldrig glömda vännerna där... »Eitel Kleinigkeiten — hvad ni kallar 'Skräp'!...» säger hon ursäktande på sin milda brutna svenska, som hon särskildt utbedt sig att få tala med de svenska vännerna och som äfven dottern förstår... »Sådant som man

gömmer ! Aber doch — kanske något som kan roa er att se, kära vänner Es finden sich ja auch Perlen drunter!»... Hon vänder varsamt bladen med sina smala hvita händer, betraktar dem tankfullt och lägger ett och annat å sido kanske hör det till dem som hon hellre mellan fyra ögon vill visa Geijer i morgon — och börjar sedan förevisa, förklara och berätta, allt lifligare och mera målande i den mån hon känner sig komma i starkare och mera sympatisk rapport med sina åhörare, medan de gulnade bladen, de många olika »souvenirerna» ga ur hand i hand, vördnadsfullt berörda, med lifligaste intresse beskådade och ifrigt kommenterade... Det är till en början de många flickminnena sedan första Stockholmstiden — ända sedan 1805, så att säga före syndafloden, förefaller det de unga flickorna! — ett stort konvolut fullt af känslofulla flickbiljetter, galanta verser, textade på prydliga albumsblad af beundrare bland hvilka mer än en sedan stupat pa något af Finlands eller Tysklands många slagfält — en pressad blomma ur en bukett, en bandros från en balklänning — minne fran Börsassembléer och Piqueniquer i sällskapet »Nytta och Nöje» — och, intressantast af allt, en samling porträtt på lösa blad, i sepia, tusch eller akvarell: — hela umgängeskretsen i Helvigska huset, lätt skisserade af Amalias hand på den tid då hennes »bla salong» för hufvudstadens fåtaliga, konstnärligt och litterärt intresserade värld utgjorde en föreningspunkt, sådan Malla Montgomery-Silfverstolpe sedan efter dess förebild, men med mera bestående framgång lyckades skapa i Uppsala... Här är Malla själf som ung flicka, hvitklädd, bararmad, sedesamt böjd öfver sin sybåge men med Gud vet hvilka högstämda och svärmiska drömmar i hufvud och hjärta — här är den

manligt ridderlige Skjöldebrand och den romantiskt hemlighetsfulle Gyllensköld, som bada spelat en icke obetydande roll i dessa drömmar — här äro officerare i styfva spännhalsdukar och unga societetsskönheter i korta lif och snäfva hvita klänningar — hjältar och hjältinnor i manga oskrifna romaner — namnen blefve för manga att uppräkna ... Det är en hel försvunnen värld som passerar revy — den värld som ett senare släkte lärt känna i Malla Silfverstolpes memoarer, men som de närvarande dels själfva skådat, dels otaliga ganger af andra samtida hört skildras. Louise har lefvat midt i denna värld, Geijer har atminstone ofta tangerat den under studentårens längre eller kortare Stockholmsbesök och de kända ansiktena framkalla hos båda hågkomster, idéförbindelser och anekdoter till hvilka de öfriga med lifligt intresse lyssna — på Agnes verkar det hela nästan som en samling illustrationer och kommentarier till en ofta och gärna läst historisk roman. Det är obeskrifligt roligt och fängslande, men dock en smula overkligt, utan lefvande anknytningspunkter till det närvarande — och äfven för Geijer själf, likaså för Fru Anna-Lisa, har allt detta kanske snarare ett historiskt än ett verkligt personligt intresse; det väcker inga djupare känslor, det kommer inga dolda strängar att ljuda ... Men det bästa återstår ännu och nu först kommer det Förflutnas hemliga trollmakt att rätt göra sig gällande. Louise vet det och hennes vackra ögon fa en fuktigare glans, ett djupare uttryck då hon åter knyter det urblekta rosenröda bandet kring omslaget där Stockholmsminnena hvila och i stället löses det himmelsblå som sammanhåller en till det yttre mindre omfångsrik men till det inre vida mer betydande samling

samt tyst visar Geijer hvad som står skrifvet på omslagspapperet: — »Upsala 1816»...

Förvisso en enkel trollformel, lätt uttalad och dock tillräckligt stark för att förflytta åtminstone tvenne af de närvarande — Louise von Kloch och Geijer — långt från Goethes Weimar, trettio år tillbaka i tiden — till Mallas förmak och den lilla vänkrets som där tillsammans genomlefvat så mycket af både glädje och sorg som aldrig skulle glömmas — till det gamla välkända auditoriet på Gustavianum, där ahörarne just den våren trängdes, som de aldrig förr trängts i en Uppsaliensisk lärosal, för att lyssna till den unge adjunkten Geijers allt mer omtalade föreläsningar — till Kungagrafvarna vid gamla Uppsala, till Slottsbacken och Kyrkogården! — Hvem kan undra om ingen af dem egentligen kunde finna ord för allt hvad de därvid tänkte, kände och mindes? — Tyst räckte Louise sin gamle vän blad efter blad och tyst, blott då och då med ett flyktigt leende, ett ofrivilligt utrop af nöje, öfverraskning eller rörelse, mottog och betraktade han dem länge och noga innan han — som hans dotter väl erinrade sig — utan anmärkning lät dem gå vidare, medan hans uttryck blef allt tankfullare och mera inåtvändt men på samma gång allt ljusare och mera förklaradt. Hvilka syner han därvid såg, hvilka tankar han tänkte veta vi ej; men helt visst varseblef han, under genombläddrande af de ungdomsminnen som sålunda af en oväntad skickelse förts i hans hand, klarare än någonsin den dolda, sammanhållande tråd som genomlöper hvarje harmoniskt människolif och så småningom af många spridda och ojämna pärlor skapar ett ädelt smycke, hvars minsta del är lika oumbärlig för det hela som den största... Äfven på den som i våra dagar,

efter mer än sjuttio års förlopp, med varsamma händer vidrör de bräckliga reliker som blifvit bevarade af den gamla portföljens innehåll, verka de bilder ur det förflutna som därvid för fantasien frammanas oemotståndligt gripande och rörande. Huru oändligt mycket starkare måste de icke hafva verkat på den som i hvarje skrifvet blad, hvarje urblekt teckning, hvarje torkad blomma återsåg en del af en genomlefvad verklighet, tillräckligt betydelsefull för att lämna djupa spår i hans eget inre och i någon mån gifva färg åt hela hans kommande lif! — Icke ens den ytligaste och hvardagligaste torde lämnas helt oberörd om han vid en krökning af vägen plötsligt finner sig stå ansikte mot ansikte med sitt eget forna jag — huru mycket mindre då en själ som Erik Gustaf Geijers, för hvilken intet af hvad lifvet hade att skänka honom var obetydligt eller meningslöst? —...

...Också här funnos porträtt af välkända ansikten, rörande i sin ungdomlighet för dem som sett dem åldras och vissna — bland dem mer än ett af Geijer själf, tecknadt af Amalias hand och vittnande om många olika stämningar, af hvilka en fläkt vid åsynen af dessa förgätna bilder åter drar genom hans själ; — här finnas teckningar, dem han själf, sin vana trogen, halft förströdd nedkastat på första bästa papperslapp medan han mer eller mindre uppmärksamt lyssnade till hvad som förelästes af någon bland de andra och som sedan tillvaratagits af vänliga händer — om huru många länge sedan glömda tankar påminner honom nu icke hvarje linje! — Här äro Uppsalavyer i bleknad vattenfärg, försedda med betydelsefulla datumbeteckningar — här är tillfällighetsverser och små biljetter — en torkad lagerkvist »från Botaniska Trädgården i Upsala», och strax där bredvid några ännu starkt doftande blad

»från Geranien i Mallas Förmaksfönster» och till sist ett sorgkantadt pappersblad, ett par fastlimmade buxboms- och cypresskvistar, sammanhållna af en silkeslen mörkbrun hårlock, med påskrift: — »Bernhard — 15 april 1816» — begrafningsdagens datum, då vännerna samlades för att följa Amalias älsklingsbarn till hans sista hvilobädd i främmande jord!... Med ett ord, »sådant som man gömmer» — idel obetydligheter för den oinvigde, men för trofasta och minnesgoda hjärtan oändligt vältaligt, ett bildspråk, mera uttrycksfullt och gripande än något som talas af människotunga...

— Den innehållsrika portföljen är i det närmaste genomgången — Agnes och Anna-Lisa torka förstulet sina ögon, ty äfven för dem är ju allt detta så välbekant, och då Geijer utan ett ord skjuter sin stol från bordet och går bort till pianot förstå både de och Louise att han för det myckna som i denna stund rör sig inom honom endast kan finna uttryck på det språk som är hans innersta väsens modersmål. Men medan han stilla preludierar och fantiserar, till synes omedveten om allt närvarande, tala de sakta med hvarandra om den kära, trofasta Malla och om hvad som ännu finnes kvar af den krets hvars sammanhållande band hon så länge varit och ännu är. Man talar om Atterbom — och Louise hör med glädje berättas om hans lyckliga hemlif med hustru och barn, ehuru hon leende bekänner att hon har svårt att tänka sig honom, romantikens ljuslockige, vandrande trubadur, som äldre, stadgad familjefader! — man talar om den fina, älskvärda Charlotte Posse* och den lilla hjärtegoda Gustava Wrangel*, båda ännu alltjämt

* Charlotte Posse, g. m. öfverste frih. Claes Cederström (sedan Claeson) † 1860. Gustava Wrangel, f. Arnell, Malla Montgomery-Silfverstolpes halfsyster — för öfrigt välkänd för

tillsammans med Malla bildande samma »Vänskapens Harmoniska Treklang» som för mer än trettio år sedan och alltjämt lika kära för Anna-Lisa Geijer som för Louise von Kloch — man talar om David Silfverstolpe, om Otto Wrangel* och om andra, en gång tillhörande denna förtroliga krets men nu icke längre kvar på jorden; — och till sist, då Geijer rest sig från pianot och återtagit sin plats, helt ljus och lättad efter att ha fått ge sitt hjärta luft, erinrar sig Louise att hon ju ännu har något kvar att visa de långväga vännerna, helt visst för dem icke mindre rörande och minnesrikt än för henne själf. Hon tar ännu ett konvolut — det sista — ur portföljen, öppnar det och räcker leende ett stort, med många olika stilar fullskrifna pappersark åt Geijer. »Du känner igen det? —» frågar hon, »— Läs det högt! —»

Det är den gemensamma lyckönskningsskrifvelse som den hos Malla församlade vänkretsen sände Louise von Imhoff på hennes bröllopsdag**. Geijer genom-

---

alla läsare af dessa blad. Anna-Lisa Geijer ställde vanligen sina bref till dessa trenne vänner gemensamt — »älskade vänner, Malla — Gustava — Charlotte! . . . .»

* David Silfverstolpe, Malla Montgomery-Silfverstolpes 1819 aflidne man; Otto Wrangel, hennes svåger, † 1837.

** »Den första Maj,» skrifver Malla Silfverstolpe i sina memoarer, »var utsatt till Louise Imhoffs bröllopsdag. Då samlade Malla hennes vänner hos sig — Wrangels, Charlotte Posse, Geijers, Atterbom, Schröder m. fl. . . . Brudens skål dracks i Rhenskt vin och därtill sjöngos verser» (af Malla) »på ett par tyska melodier som Amalia och Louise gerna gnolat . . . De sjöngos med tårar och välsignelser . . .» Den vänskapliga rundskrifvelse som vid samma tillfälle författades omnämnes däremot, egendomligt nog, ej; men den har i stället i original blifvit bevarad ända till våra dagar tillika med andra minnen af Louise von Imhoffs vistelse i Sverige och fortsatta förbindelse med sina vänner där, hvilka nära femtio år senare

ögnar den smaleende, visar den för Anna-Lisa och läser därpå, då och då afbruten af utrop eller kommentarier. Vi läsa öfver hans axel — själfva inledningen, skrifven med Mallas egen välkända, kraftfullt karaktäristiska stil, lyder:

»Upsala d. 13 Maij 1817.

Bästa Louise!! — Dina Vänner på långt afstånd äro dock närvarande i dag hos dig med sina Tankar och sina Önskningar. Din Bild, omgifven af Myrthen, Lager och Rosor, tyder oss på en gång hvad Du förtjenar och hvad vi önska Dig! — Måtte Himlen höra de förenade Böner som för Dig höjas — Du goda, Du älskvärda Louise —!»

...Och därpå följa några rader från hvar och en af de närvarande, karaktäristiska hvar på sitt vis som en samling skarpt skurna silhuetter. Hur tydligt måste icke Geijer och hans Anna-Lisa vid deras genomläsande hafva sett de välkända gestalterna för sig, samlade i den välkända omgifningen och i tur och ordning intagande sin plats vid Mallas skrifbord, öfver hvilket Louises blomstersmyckade porträtt för dagen intagit hedersplatsen!

Först i raden kommer sällskapets obestridde ålderspresident, den gamle fine diplomaten baron d'Albedyhll*, som i väl valda ordalag med sin spetsiga tyska stil sålunda uttrycker sina välönskningar:

---

skänktes till Geijers dotterdotter af friherrinnan Henriette von Bissing, född von Kloch. Det egendomliga aktstyckets innehåll har förefallit tillräckligt intressant och karaktäristiskt för att motivera dess införande i sin helhet i detta samband. —

* Gustaf d'Albedyhll, f. d. minister, f. 1758, † 1819, gift med Charlotte Wrangel.

Unverhofft kommt offt! Aber, edle, vortreffliche Frau! — kein Gluck kann Ihnen in irgend eine periode Ihres Daseyns begegnen, das Ihnen nicht wünschte und für Sie hoffte Ihr gehorsamer und treuer Diener

Gustaf d'Albedyhll.»

Efter honom följer svagern, den godhjärtade men alltid en smula virrige och konfyse Otto Wrangel — han uttrycker sig något dunkelt, men ingen betviflar hans goda mening:

— »Mina Önskningar göres så mycket starckare från mig till den goda Louises Sällhet som jag idag för många åhr sedan för min Sällhet erfarit Försynens Nåd!!

Otto Wrangel.»

Och så några med stor rund barnstil mödosamt präntade rader:

— »Lille Tönnes* kommer också för att önska Sin goda Tante Louise alt godt på sin Brölopsdag!»

— »Lilla Amélie pusar också Tante Louises händer på denna Stora Dagen! — Ack söta Tante! — När Tante träffar Bror så helssa honom så mycket från min goda Tantes lilla

Amélie.»

— Och nu, sedan man och barn fullgjort sin plikt, får ändtligen också lilla grefvinnan Gustava själf ge fritt lopp åt sina känslor. Man nästan hör hur svårt det varit henne att så länge återhålla dem, då hon andlös utbrister:

— »Nu kommer Touren till mig min lilla allrabästa Louise som ändtligen får tillställa Dig några Rader sedan jag så länge tänkt långa Bref till Dig!! — De långa Brefven och

* Tönnes Wrangel, f. 1812, † 1895, Malla Montgomery-Silfverstolpes systerson; Amélie Wrangel, f. 1809, † 1855, hans syster. Helsningarna äro till Bror von Helvig.

de få Raderna kunna dock lika litet innehålla hvad mitt Hjerta är fullt af! — Gud välsigne Dig, min lilla söta Louise!!! — är allt hvad jag förmår uttala — men det innehåller ock allt hvad Himmelen och Jorden har ljufvast och härligast: Lugn, Lycksalighet, Kärlek och Vänskap!! evigt Din

Gustava.»

Därnäst kommer ordningen till den milda, kloka, hårdt pröfvade Charlotte Posse. Hon skrifver:

— »Än jag då, min Louise — skulle intet äfven jag säga några ord ur mitt hjerta på denna högtidliga Dagen? — Men hvad är ord? — Nej — den mäktiga känsla som sammanbinder hjertan och gör dem, oagtadt afståndet, närvarande för hvarandra — den Känslan kan ej uplösas i Ord; men väl i den innerliga suck jag upsänder till Ledaren af alla våra Öden för min Louises Sällhet, sådan som endast Han kan tillskapa den! — Måtte hela Ditt lif blifva ett återsken af Din harmoniska Själ — och må dess himmelska Renhet redan här skiänka Dig den försmak af Sällhet som så få få njuta — emedan de ej äro den värdiga. Men Du — redan Ängel på Jorden! — måste Du äfven här finna det Himmelska! — Var lycklig, Louise, och påminn Dig at Du på andra sidan Hafvet har Vänner som äro det genom Dig och bland hvilka en af de oföränderligaste är Din tillgifna —

Charlotte.»

— Charlotte skrifver så vackert att man knappast förvånas öfver att stackars David Silfverstolpe, alltid litet bortkommen och osympatiskt berörd då sällskapet i hans hustrus salong blir alltför högstämdt och poetiskt, endast kommer sig för med att i största korthet tillägga:

— »Gud gifve den goda Fröken Louise så mycket Godt hon förtjenar önskar af alt Hjerta hennes upriktige Vän

David.»

— Och hvad säger Geijer själf? — För ett finkänsligt öra ligger det kanske något tvunget, en smula främmande

i hans uttalande. Han hör ej till dem som på beställning och i stort sällskap förmå gifva uttryck åt en djup känsla och det är därför blott naturligt att han till att börja med anslår en ton af något forcerad skämtsamhet, där allvaret dock snart lyser igenom:

— Hochwohlgeborenste, Liebenswürdigste — leider auch Entfernteste Frau Louise —! — Jag lemnar till en början detta prof på huru jag kommit af mig i Tyska Språket sedan min vänliga lärmästarinna är borta — och som jag förnimmer att hon nu beslutat att äfven på allvare bli borta, så måste jag väl också önska henne Lycka därtill! — Vi ha åter Maj — och med anledning deraf måste jag tillägga ännu en önskan: — Glöm ej för den nya Maj helt och hållet bort den gamla Maj i Upsala — i hvilken äfven Jag var med! — Språket är fattigt, isynnerhet då det gäller att meddela känslor och tankar — Mycket, ganska mycket hade jag att säga Louise på denna dag om mina innerliga önskningar för hennes sällhet — men jag kommer ej ut dermed. Jag skall i stället säga det med en blick på bilden af Louise framför mig på väggen — och inom mig sända det i bön till himmelen, der ju både de goda och deras önskningar slutligen råkas. Lebe wohl, liebe kleine Lehrmeisterinn! —

E. G. Geijer.»

Och därunder har hans unga Anna-Lisa, som ännu ej firat första årsdagen af sitt eget bröllop, med något osäker hand tillagt:

— »Geijers lyckliga hustru får ju äfven uttala sin Lyckönskan, ehuru den enda bland alla närvarande som ej kan glädja sig åt en personlig bekantskap! — Jag kan ej önska något bättre än hvad jag sjelf eger. Och med lika mått af Sällhet hoppas jag att Försynen måtte välsigna det Band som i dag knytes af Kärleken!

Anna-Lisa Geijer.»

Här har Malla, innan hon afsände den innehallsdigra skrifvelsen, i marginalen senare tillfogat några

ord som ännu komma Fru Anna-Lisas fina kinder att rodna en smula, då Geijer, rörd låter henne själf läsa dem:

»P. S. Du skall med glädje läsa Fru Geijers rader. De måla henne alldeles! Hon är charmante!! — Det är på en gång det lyckligaste och det älskeligaste par jag känner!! —»

— Sist kommer ordningen till Atterbom. Han har fått vänta länge och fyller nu allt som återstår af sista sidan med sin vackra, pärlrunda stil. De första orden syfta på det stående skämtet mellan honom och den dyrkade* men ett par år äldre Louise: nämligen att hon

* »Atterbom», skrifver Malla Silfverstolpe i sina memoarer — »som oändligen behagade sig i de intressanta, ovanliga systrarnas sällskap, tycktes ibland tro sig vara kär i Louise. Det föreföll Malla dock så inbilladt — hon trodde ej att Atterbom rätt kunde bli kär! Hans eget rika Jag uppfyllde dertill alltför mycket både känsla och fantasi. Han föreföll henne som en etherisk varelse, utan kön och kropp . . . Som bekant har Atterbom dedicerat sin Hörbergsbiografi till Louise von Imhoff, hvars väsen han i det poem som inleder biografien vackert karaktäriserat med orden:

»Wie Spiegelfluth im zarten Mondenscheine
Wenn leis' von fern ertönt der Sphären Schwung,
So spiegelt Dein Gemüth des Himmels Bogen —
Ernst, einfach, hell, in sich zurückgezogen.»

— »Johan Henrik Schröder,» tillägger Malla vidare, »hade däremot en andaktsfull beundran för systrarna, som intresserade Malla hos den blyge, hvite unge mannen. Aldrig betraktade han Louise von Imhoffs porträtt utan med ihopknäppta händer» —. »Lille Schröders» namn är emellertid, som man ser, det enda som saknas bland de lyckönskande vännerna. Möjligen hafva hans känslor varit alltför öfverväldigande för att tillåta honom »fatta pennan» i ett så ödesdigert ögonblick.

i själfva verket var »gammal nog att vara hans mor», hvarför hon också gent öfver honom anslog en lekfull, moderligt beskyddande ton. Han skrifver — och hur väl igenkänner man honom icke i hvarje ord! —

...»Jetzt, mein holdes Mütterlein! — kommt die Reihe auch an mich, Ihre weisse, gütige Hand mit alter Demuth und Treue zu küssen — und dabei den herzlichsten, innigsten Glückwunsch abzustatten den je eine Menschenseele auszusprechen vermag! — Erkennen Sie den würdigen Sohn wieder? — Er wollte gern einen ganzen Bogen vollschreiben — denn ach! — er hat Ihnen viel, recht viel zu sagen! — Allein — er ist ein Bisgen krank und sehnt sich gar schmerzlich nach der Genesung — um endlich nach Deutschlands Ufern die Seegel aufspannen zu dürfen. Dann wird er wohl auch — wenn Sie und Ihr glückseeliger Ferdinand es gnädigst erlauben! — in Ihrer eigenen ritterlichen Burg das Übrige Ihnen mündlich mittheilen und in den Schlesischen Wäldern — (es finden sich doch wohl um Gotteswillen auch Wälder dort? —) die Schwedenharfe dankbar ertönen lassen. Durch mich sendet auch die holde und freundliche Alida Knös ihren Gruss! — Ihr Förmak ist noch eben so hübsch wie in vorigen Zeiten. —

Atterbom.»

— Äfven här har Malla bifogat en randanmärkning som på samma gång är ett afsked:

— »Atterbom längtar till Tyskland! och hans vänner längta att se honom der! — Har du fått mitt långa bref, har du årkat genomläsa det? — Ack, Louise, du var så god så innerlig mot mig — har jag tackat dig nog? — Kan jag giöra det? — Välsignelse öfver Dig för den tröst Du gjöt i ett lidande Hjerta! — O! — måtte du själf aldrig behöfva sådan tröst — och om äfven Du skulle pröfvas — ack! — måtte då en annan Louise belöna Din deltagande godhet mot dina vänner. Lebewohl, beste, innig geliebte Freundinn!

Malla.»

Hur klart förnimmas icke de många rösterna, hvar med sitt säregna tonfall, ännu öfver de många årens breda klyfta. Hvad är väl »verkligt», hvad »overkligt» i en stund som denna? — De osynliga gästerna i Louise von Klochs salong denna afton äro sannerligen icke mindre lefvande, icke mindre närvarande än de synliga ... Tid och rum, fantasi och verklighet — är det kanske, när allt kommer omkring, intet annat än idel ord, bakom hvilka människoanden söker dölja sin obekantskap med oändliga möjligheter —? —.

Men ännu är den innehallsrika portföljen icke fullt uttömd. Ännu återstår ett par små prydliga blad som Louise räcker Geijer och som han leende genomläser. Därpå reser han sig hastigt med en munter glimt i ögat, vinkar åt Agnes och Anna-Lisa och går, åtföljd af dem, till pianot — slår an ett par ackord, söker några ögonblick melodien — och så sjunga de alla tre tillsammans de verser »af den dalige poeten Malla», som hon anspråkslöst plägar kalla sig själf, hvilka enligt öfverskriften på ett af de små pressade bladen pa sin tid sjöngos —:

»Vid Mallas bord.

Den 1:ste Maij 1817.

(Melodi: Am Rhein, am Rhein, da wachsen unsre Trauben o. s. v.)

— — — — — — — — — — — — — — — —

Det Rhenska Vin som fröjdar allas Hjerta
På Våhrens första Dag
Förljufve nu jemväl vår Saknads Smärta
Med tröstande Behag!

Det kommer ju från Rhens och Neckars Stränder
Och oss en Helsning bär
Från dem som bo i vidt aflägsna länder
Men våra Vänner är!

Ja, öfver Haf och Land sig Banden knyta
Dem trogen Vänskap slöt!
Ej Afstånd eller Skiften kunna bryta
Hvad Sympathien knöt! —

Och evigt ömt och tacksamt skall vi minnas
Det älskansvärda par
Af Syster-änglar, som bland oss ej finnas
Men — bor i Hjertat qvar!

Så denna Dag bland oss är helig vorden:
Louises Bröllopsdag!!!
Töm Glaset för den bästa Brud på Jorden —:
Louise von Imhoffs Skål!!!»

— Geijer snurrar om på pianostolen och kysser med den för honom karaktäristiska åtbörden af öm och ridderlig hyllning på fingret åt den djupt rörda Louise, smältande i tårar i sitt soffhörn.

— »Ja, den skålen den tömdes i botten, det kan du vara säker om! —» säger han halft rörd, halft skämtande... »Men nu tar vi väl den andra biten med, du Agnes du? — du vet: 'om sent ur aftonrodnans slöja'...»

Han gör ett par löpningar medan Agnes hastigt genomögnar texten – och därpå sjunger hon till hans ackompagnement den sång som, enligt det lilla bladets påskrift, af Gustava Wrangel med biträde af samma ackompagnatör först sjöngs –

— »Vid Mallas clavér.

Om aftonen den 1:sta Maij 1817.

(Mel.: 'Anderöst' af Geijer)*.

Louise! — Du borta är — vi sakna
Förgäfves Dig ibland oss här —

* Komponerad till ord af Atterbom. Ofvanstående verser liksom de föregående af Malla Silfverstolpe.

Med Våhren våra minnen vakna
Och söka Dig — Du borta är! —
Men dock, från Höga Nordens Land
Vår Suck Dig når — vid Neckars Strand!

Du Främling nu för oss är vorden —
Du! — som ibland oss Hemma var —
Dock — Ängeln har ej Hem på Jorden
Fast öfverallt sitt mål den har:
Att skiänka Glädje, Frid och Tröst
Och sprida Sällhet i hvart Bröst! —

Du syntes oss — att blott försvinna
Och att vår Saknad Ämne ge —
Men fastän Tårar bland oss rinna
Din Sällhet vi med glädje se —
Vi hoppas den utaf det Band
Som knytes nu — af Hymens Hand! —

Må denna Dag då alltid blifva
För Dig en skiön, en helig Dag
Och Kärleken Ditt minne lifva
Att städs välsigna dess Behag! —
Och hör vår Suck från fjerran Strand
Välsigna Dig — och Ferdinand!»

— Burna af och genomträngda af den rörande melodiens och den klockrena stämmans poesi få Mallas enkla verser en helt ny och gripande klang. Då sista tonen förklingat blir det tyst ett ögonblick — därpå reser sig Louise hastigt för att skynda till pianot och på en gång leende och snyftande sluta både sångerskan och hennes föräldrar i ett stort, gemensamt famntag... »Ach Gott — Ihr lieben Menschen! — dass ich noch das erleben sollte! —» stammar hon upprörd och lycklig. De båda unga flickorna i bakgrunden — passiva, men djupt sympatiska åskådare — äro icke mindre rörda; och från väggarna se Goethes och Schil-

lers, Charlotte von Steins, Carl Augusts och hertiginnan Louises bilder tillsammans med många andra stumma vittnen ned på det hela. Det är, skulle man kunna säga, det gamla Weimar och det gamla Uppsala — två vidt atskilda och dock i mycket besläktade världar — som för ett ögonblick mötas, se hvarandra in i ögonen och förstå hvarandra. Sannerligen ett sällsamt sammanträffande, sådant det icke ofta blir människor förunnadt att i verkligheten bevittna!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— Sedan man sålunda rikligen betalat sin gärd åt det förflutna och dess dyrbara minnen ägnades det öfriga af aftonen åt det närvarande, som ju, äfven det, hade så mycket att bjuda — ty sällskapet hörde icke till de alldagliga, lika litet som de omständigheter genom hvilka det sammanförts. Först sent skildes man åt, efter några »obeskrifligt intressanta och angenäma timmar» och under ömsesidigt beklagande af att samvaron oundvikligen måste blifva så mycket kortare än man hoppats och önskat. Föga anade man dock att detta första sammanträffande också skulle bli det sista — och då man sade hvarandra farväl var det visserligen med saknad, men, som vi redan sett, i glad förhoppning om ett icke alltför aflägset återseende, ledande till ett ännu starkare återknytande af de gamla vänskapsbanden.

Redan följande dag måste de resande lämna Weimar för att i tid hinna fram till den bebådade konserten i Leipzig. Före afresan gjorde Geijer, som vi veta, ännu ett besök hos Louise von Kloch* — och under denna

* Enligt ett intressant meddelande af friherrinnan Henriette von Bissing, född von Kloch, föreslog Geijer vid detta sista sammanträffande hennes mor att till tyska öfversätta hans »Minnen», af hvilka han medfört ett exemplar för att skänka

stund af stilla och förtroligt meddelande ha de gamla vännerna säkerligen fått säga hvarandra allt som dem emellan ännu kunde vara osagdt. Ett längre uppehåll i Weimar skulle troligen ej kunnat skänka honom mer eller lämna en rikare behållning än de stämningsrika timmar han nu tillbragte där — kanske så mycket stämningsrikare just därför att de voro så korta.

---

henne. Hon ingick med glädje på detta förslag och öfversättningen utfördes under följande vinter af mor och dotter gemensamt, i det manuskriptet efter hand öfversändes till Geijer samt återsändes med rättelser och anmärkningar af hans egen hand — »die begonnene Arbeit wurde von ihm nachträglich durch-corrigiert und uns zugesandt»... Ett bevaradt bref af Louise von Kloch visar att hon rådfrågat honom angående rätta återgifvandet af vissa svenska uttryck o. s. v. Öfversättningen blef emellertid ej offentliggjord, då manuskriptet vid frih. von Klochs 1848 inträffade död ännu ej var fullt tryckfärdigt och hennes dotter »genom sitt giftermål kallades till andra uppgifter än de litterära». Under sina senaste lefnadsår sysslade frih. von Bissing — efter utgifvande af sin bekanta biografi öfver Amalia von Helvig — äfven med detta arbete och det var hennes afsikt att utgifva detsamma. Huruvida hon verkligen före sin död hann utföra denna afsikt har jag ej lyckats erfara. Ett öfversättningsprof — afskrift af de fyra första sidorna — visar att öfversättningen torde varit synnerligen förtjänstfull.

XIV.

I Weimar, dit Geijer och hans reskamrater kommit för att betyga Goethes skugga sin vördnad, hade de, som vi sett, helt oväntadt återfunnit hela det forna, romantiska Uppsala, företrädt af några af dess mest karaktäristiska gestalter. I Leipzig, dit de nu begåfvo sig för att träffa Mendelssohn, hälsades de däremot genast vid ankomsten välkomna af det nya — Adolf Hamiltons och Agnes Geijers, Wennerbergs och prinsarnes, Ava Wrangels och de »små Knösarnes» glada, svärmande, sångupppfyllda Uppsala — icke ovärdigt representeradt af den älskvärde unge musikern, Jakob Axel Josephson,* hvars »mörklagda fysionomi och goda

* J. A. Josephson — eller »Jason» som han med en skämtsam omskrifning benämdes i det närmare vänkotteriet — räknades under sin Uppsalatid till de förtroligaste, alltid välkomna gästerna såväl i Geijerska som Silfverstolpeska och Kræmerska husen, ehuru han i detta arbetes föregående delar föga omnämnts, då han redan 1843, efter att föregående år hafva aflagt fil. kand. examen och promoverats till filosofie magister, lämnade Uppsala för att helt och hållet ägna sig åt musiken. Efter grundliga studier såväl i Leipzig som Dresden begaf han sig — med understöd af Jenny Lind, som för honom hyste en varm tillgifvenhet, vackert tolkad i de systerligt förtroliga bref som blifvit bevarade — till Italien, hvarifrån han 1849 återvände till Sverige. På återvägen uppehöll han sig åter någon tid i Leipzig och Dresden för ytterligare studier.

bruna ögon, strålande af vänlighet», var den första syn som mötte deras blickar då de stego ur kupén och som sedan allt framgent under Leipzigervistelsen förblef deras »trogne följeslagare, vägvisare och rådgifvare», sedan han från bangården följt dem till de af honom på förhand beställda »alltför trefliga» rummen i Hotel de Saxe, samt öfverlämnat de biljetter till morgondagens konsert som Mendelssohn anförtrott honom för de svenska gästernas räkning. Äfven här hade man således från första stunden den välgörande känslan af att ej komma som en främling, utan i stället välkommen och efterlängtad såväl af nya som gamla vänner.

Resdagen hade varit ansträngande nog, då man under färden från Weimar måst anlita »alla både forntida och nutida fortskaffningsmedel» — i alla händelser såväl »extrapost» som diligens och järnbana — hvilka ombyten naturligtvis ej kunnat försigga utan många talamodspröfvande uppehåll, andra besvärligheter att förtiga. Man var således glad att få gå tidigt till hvila denna första afton för att med förnyade krafter och friska lifsandar kunna möta en morgondag hvars fröjder man »med lifligaste förväntningar» emotsag.

Att dessa förväntningar ej blefvo besvikna, därom bära Dagböckernas anteckningar det vältaligaste vittnesbörd. Som »En förtjusande, en härlig, en obeskrifligt rolig dag!» — betecknar Agnes redan på första raden af sina Leipzigerskildringar »Söndagen

---

På utresan hade han besökt familjen Wennerberg i Lidköping samt äfven — som man ser af Adolf Hamiltons bref från denna tid — gästat såväl Hönsäter som de öfriga Kinnekulle-egendomarna, hvarför han äfven för Eva Hamilton var en gammal och gärna återsedd bekant.

den 19:e Juli 1846» — och då man genomögnar de följande sidorna undrar man ej därpå. Nu som alltid förstod det lilla ressällskapet beundransvärdt väl konsten att taga vara på tiden samt helt och fullt njuta af hvarje ögonblickets stämning. Redan klockan åtta följande morgon infann sig således, enligt aftal, den trogne Josephson för att ledsaga de båda flickorna till ottesången i S:t Nicholaikyrkan, där en »messa af Mozart» utfördes af Sånginstitutets elever och man för öfrigt med »andaktsfull rörelse» lyssnade till »de skönaste choraler, beledsagade af en orgel, bland de vackraste jag någonsin hört» — skrifver Agnes. »Musiken klingade så härligt, som änglastämmor under de höga hvalfven,» tillägger hon — »och det var obeskrifligt ljufligt att denna vackra soliga Söndagsmorgon få tillbringa en sådan stilla andaktsstund i Guds hus. Jag hade just behof däraf — ty under hela denna roliga, förtjusande resa har jag dock alltför sällan haft tillfälle att bevista en Gudstjenst, annat än som nyfiken åskådare af för mig nya och ovanliga ceremonier... Jag kan ej beskrifva hur godt det gjorde mig — det gaf liksom från början en särskild stämning åt hela dagen!...»

I hotellets vackra trädgård väntade redan Geijer och fru Anna-Lisa de hemvändande vid ett »festligt dukadt kaffebord —»; och samma ljusa helgdagsstämning hvilade helt visst öfver den då tillsammans med Josephson intagna frukosten, hvarunder man hade så oändligt mycket att meddela hvarandra om gamla vänner och nya erfarenheter som ej medhunnits under det flyktiga sammanträffandet i Schlangenbad. Därpå företogs i vagn en hastig tur genom staden, hvarvid man i förbifarten beság Sebastian Bachs monument och läm-

nade sina kort hos Mendelssohn — en skyldig hyllning åt stadens båda musikaliska skyddspatroner — innan man slutligen hamnade i Rosenthals »skuggiga parkalléer» för att där tillbringa den tid som återstod innan man borde bege sig till konserten — dagens centrala tilldragelse, en högtidsstund för hvars värdiga begående man kände behof att »i stillhet samla sina tankar» samt på förhand noga genomgå programmet och i detalj göra sig reda för hvad det hade att bjuda på, för att sedan kunna göra så mycket fullständigare rättvisa däråt. Ty en Gewandhauskonsert, gifven af Mendelssohns »världsberömda» orkester under hans egen ledning och medverkan, räknades den tiden till de verkligt epokgörande tilldragelserna i en musikälskares lif — och säkerligen motsåg Geijer själf, icke mindre än de båda unga flickorna, »med verkligt högtidliga känslor» denna enastående konstnjutning. Programmet, andaktsfullt granskadt och sedermera förvaradt af damerna samt sakkunnigt diskuteradt af Geijer och Josephson under »angenäm hvila i en af parkens förtjusande, skuggiga bosquéer», hade följande utseende:

"Sonntag, d. 19. Juli 1846.

Concert

im Saale des Gewandhauses zu Leipzig zum Besten

der Hinterlassenen des Herrn Carl Queisser.

Erster Theil.

1. **Ouverture** zu Adolph von Nassau, von H. Marschner, (neu.)
2. **Arie aus Faust** von Spohr, gesungen von Herr Mindermann.

3. **Sonate** für Pianoforte und Violin von Beethoven, Opus 47, vorgetragen von den Herren F. Mendelssohn-Bartholdy und Concertmeister David.

Zweiter Theil.

4. **Die Schlacht bei Vittoria,** für Orchester, von Beethoven.„

Att intresset under sådana förhållanden framför allt maste koncentrera sig på de båda Beethovenkompositionerna säger sig själf och naturligtvis var det egentligen på dem man med glad förväntan tänkte då man på utsatt tid begaf sig till konsertlokalen — men äfven det i och för sig mindre betydande skulle, upptäckte man snart, endast ge ökad anledning att beundra den utförandets »rent af underbara» fullkomlighet som förmådde adla själfva medelmåttan... »Marschners ouverture,» skrifver Agnes senare, »var det visst egentligen inte mycket bevändt med i musikaliskt hänseende — men tack vare en exekution som i förträfflighet öfvergick allt hvad man någonsin kunnat drömma om, lyssnade man ändå till den nästan som om den varit ett mästerverk!... Mendelsohn anförde med samma lif och eld i hvar rörelse som förut i Aachen; men här var Orkestern så att säga fullkomligt ett med honom — den förstod honom vid minsta vink, det var ett samspel, en finesse i minsta detalj, en nuancering som öfvergick all föreställning; man satt alldeles stel af bara förundran och nöje från början till slut!»...

Med något förströdd uppmärksamhet lyssnade man därpå till Spohrs Faust-aria, »föredragen af en tysk herre med vacker baryton men ett ohyggligt manér, tjockt och grötigt, långt ner i halsen»... och så kom ändtligen hvad som åtminstone för de svenska åhörarna

obestridt var aftonens glanspunkt: »... Beethovens Kreutzersonat — spelad af Mendelsohn och David!!!...» skrifver Agnes. »Något sådant har jag aldrig gjort mig begrepp om. Det var den högsta, den mest fullkomliga musikaliska njutning som det är möjligt att föreställa sig — ja, oändligt mycket större än väl någon kan föreställa sig utan att ha erfarit den! — Naturligtvis måste jag släppa till min vanliga dumma tribut af tarar, som alltid då något innerst rör mig — jag skäms för det alldeles förfärligt, men i alla fall smakar det bra skönt att få gråta så! — och pappa var för resten fullt ut lika illa däran som jag, så jag hade åtminstone godt sällskap... Ack, hvad Gud ändå är god mot oss, som låter oss se och höra så mycket herrligt tillsammans —! — Jag vet inte hur jag skall tacka Honom tillräckligt!»...

... »Die Schlacht von Vittoria», som uppfyllde konsertens andra afdelning, gaf förnyad anledning att beundra orkesterns »fenomenala samspel» och dirigentens förmåga att elektrisera och elda den väl exercerade armé med hvilken han just på denna plats redan vunnit så många segrar. Minst af allt kunde väl någon af de många som denna Julidag sågo den smärta, spänstiga, af lif och energi vibrerande gestalten på den anförarplats där man var så van att se honom, tänka sig att detta i själfva verket var sista gången som han sålunda skulle föra sina trupper i elden och tillsammans med sin kära orkester samverka till framställandet af ett fullkomligt konstverk. Så var emellertid förhållandet. I det Leipzigska musiklifvets annaler skulle den nittonde juli 1846 framdeles antecknas som en vemodigt minnesvärd bemärkelsedag — ty med den voro de Mendelssohnska Gewandhauskonserternas ärorika dagar för

alltid räknade.* Att Geijer, helt oförtänkt och så att säga utan egen medverkan, skulle få bevista denna afskedsfest — ty så kan man väl kalla den — utgör ännu ett af de många egendomliga och stämningsfulla sammanträffanden hvarpå denna sommar var så rik.

Innan Geijer och hans sällskap hunnit lämna konsertsalen uppsöktes de af Mendelssohn, som för dem presenterade sin förtjusande hustru — »en skönhet,» skrifver Agnes, »hvilken verkligen lyste som en stjerna bland de för öfrigt ovanligt litet sköna Leipzigerdamerna» — samt inbjöd dem på middag »och litet musik» följande dag, en bjudning som naturligtvis med tacksam glädje mottogs. För eftermiddagen hade man tillsammans med Josephson planerat en utflykt till Lützen, och de unga damerna hade just från trädgården, där man intagit sitt eftermiddagskaffe, gått upp på sina rum för att göra toalett för resan, då, som Agnes beskrifver — »det helt modest knackade på dörren» och

* »Hvem kunde hafva trott» — skrifver Jenny Linds biograf efter att hafva skildrat den hänförelse som väcktes af hennes och Mendelssohns gemensamma uppträdande på Gewandhauskonserten den 12 april 1846 — »att redan då dödsängeln sväfvade öfver det världsberömda konsertrum som varit vittne till så många af den tidens mest framstående konstnärers triumfer... att denna konsert skulle blifva den näst sista på hvilken Mendelssohn spelade offentligt i Gewandhaus, eller att slutackorderna efter Jenny Linds sista sång skulle — med ett enda undantag — blifva de sista han framlockade ur pianot i det konsertrum som genom hans inflytande blifvit så berömdt?... Mendelssohns sista uppträdande i Gewandhaus egde rum den 19 Juli 1846, då han spelade pianostämman i Beethovens Kreutzersonat tillsammans med Ferdinand David.» ... Jenny Lind-Goldschmidt, af H. S. Holland och W. S. Rockstro. I, s. 354. Mendelssohn dog, som redan anmärkts, d. 4 nov. 1847.

hon »helt cavalièrement, i tanke att det var någon af betjeningen» ropade ett likgiltigt »Herein!»... »Och så var det Mendelssohn som stod där!»... Glad och förlägen på en gång förde hon honom ned i trädgården, där föräldrarna kvarstannat och där hela det lilla sällskapet nu åter samlades kring den välkomne gästen, som gaf sig god ro och »länge satt kvar, lifligt och intressant samtalande både om musik och mycket annat» — helt visst väl värdt att lyssna till. Vid afskedet anhöll han att få återkomma följande förmiddag för att föra de svenska vännerna till S:t Thomas-kyrkan, hvars orgel han förklarade vara ännu bättre än den till hvilken Agnes med så mycken förtjusning lyssnat samma morgon och där han, som han anspråkslöst uttrycker sig — »om damerna och den käre Geijer ej hade något däremot gärna skulle vilja spela litet för dem...»

... Om de ej hade något däremot —!! — Hvem kan undra om flickorna »sakna ord för att uttrycka sina känslor» och mer än någonsin tycka sig vara, som Agnes redan i början af resan uttryckte sig — »Lyckones Skötebarn» på alla sina vägar! —

Besöket och det perspektiv af oanade fröjder det öppnade för morgondagen bidrog säkerligen att ytterligare höja den »på en gång glada och allvarliga stämning» hvari det lilla sällskapet en stund senare satte sig upp i vagnen för att företaga den vallfärd som väl knappast af någon svensk vid ett besök i Leipzig försummas och som naturligtvis allra minst kunde försummas af Erik Gustaf Geijer och hans reskamrater: — Vallfärden till Lützen. I tankarna hade denna färd i själfva verket redan ofta företagits af Geijer och hans hjärtebarn under de oförgätliga vinterkvällar då de, lyckliga i känslan af den stundande sommarens obe-

gränsade möjligheter, roat sig med att tillsammans »resa på kartan», så långt fantasi och längtan velat bära dem, för att förrätta sin andakt vid många af minnet helgade altaren — bland hvilka »der Schwedenstein» på Lützens slagfält visserligen icke var det ringaste. Geijer hade berättat om sitt första besök på den minnesrika platsen, den sjunde september 1825 — och Agnes hade därefter med sådan hänförelse genomläst och åter genomläst de sidor i »Svenska Folkets Historia» där han skildrat några af de syner han där i andanom såg, att hon, som hon sedan yttrade, kände sig »bokstafligen genomdränkt» af deras på en gång tragiskt gripande och upplyftande stämning samt så länge hon lefde skulle vara i stånd att ordagrant upprepa vissa meningar och passager som outplånligt inristats i hennes minne. Hon var alltså väl förberedd att denna afton fira en af de inbillningens och känslans dramatiska högtidsstunder som för ungdomliga och fantasirika sinnen äro så dyrbara, och hvilkas hela utsökta och berusande charme kanske endast af dem kan förnimmas. Man förstår så väl att det ej blott var af flickaktig nyck som hon vid afresan bestämdt yrkade på att få »åka på kuskbocken», under det att den lifligt protesterande Josephson i stället måste intaga hennes plats vid Evas sida inne i vagnen — för att, antydde Agnes skälmskt, ge den senare tillfälle att »höra ännu litet mera om sitt älskade Italien!»... — Agnes ville vara ensam och slippa konversera medan hon åkte den »långa raka vägen» fram öfver de »minnesrika slätter som fyra gånger vattnats af svenskt blod» — för att citera Dagboken — »men som nu äro täckta af de yppigaste sädesfält och fruktträdgårdar — —» Den upphöjda plats hon tillförsäkrat sig gaf henne en vidsträckt utsikt; kusken vid hennes sida kunde lämna

alla nödiga upplysningar om namn och lokaliteter — och allt som man närmar sig Lützen ordnar hon som en fältherre i tankarna de båda fientliga härarna i terrängen . . . : — »Wallenstein hade sin ställning norr om denna väg . . . Han stödde sin högra flygel på staden Lützen och de väderkvarnar som ligga framför dem» . . . repeterar hon tyst för sig själf. ». . . I trädgårdarna mellan dem och staden logerades musketerare . . . Hela natten arbetade kejserliga dragoner och pionierer för att fördjupa dikena på båda sidor om landsvägen från Leipzig till Lützen, så att de kunde tjäna till bröstvärn . . .» Landsvägen fran Leipzig till Lützen . . . Just denna samma väg där man nu rullar fram i sin bekväma vagn, medan aftonsolen förgyller den vida slätten och sveper den i fjärran skymtande staden med dess historiska väderkvarnar och frukträdgårdar i sitt rosenskimmer . . . Agnes ser den för sig, uppblött af höstregnen, fårad af djupa hjulspår, höljd i natt och dimma, upplyst af fladdrande facklor, bloss och lägereldar, medan mörka gestalter rastlöst arbeta med hacka och spade och marken darrar under det tunga trampet af anryckande, hastigt sammankallade kavallerikolonner, af marscherande fotfolk, under det att luften fylles af oredigt larm och gny från den ofantliga tältstaden där bortom, plötsligt uppskrämd ur sin trygghet af Colloredos ilbud, varslande om öfverhängande fara . . . »I kejserliga lägret rådde stor oro . . . Order utfärdades åt alla håll att skynda till lägret . . . Regementena uppställdes i slagordning, allt som de ankommo . . .» Hon ser det så lifligt alltsammans att hon skakas af iskalla rysningar midt i sommarvärmen — en mörk, orolig feberdröm, ett dystert, på en gang förförande och fängslande skådespel, utfördt af de välkända gestalterna ur Schillers

Wallenstein... »Till venster såg man i stora kolonner Piccolominis kyrassierer, mot hvilka svenskarnas anfall bröt sig och konungen förlorade sitt lif...» De svarta kyrassiererna, »höljda i dunkla rustningar från hufvud till fot» —! — Sannerligen, ödet kunde ej valt sig mera lämpliga representanter i det stora sorgespelet, ett af de mest gripande och dramatiska som världen sett uppföras. — — Agnes är sin fars dotter äfven däri att en hel värld af lefvande bilder genast upprullas för hennes lifaktiga och skapande fantasi äfven ur de torraste fakta, så snart hon på allvar ger sig ro att dröja vid dem; hvad under då om i en skildring som denna hvarje mening verkar som en trollformel! — I andanom har hon redan genomkämpat hela slaget då vagnen plötsligt stannar och hon helt förvirrad vaknar ur sin dröm, ännu blek och med kinderna våta och kalla af tårar som flutit utan att hon märkt det... Hon torkar dem hastigt och förstulet, svingar sig lätt som en fågel ned från sin upphöjda plats och är i nästa ögonblick åter den vanliga muntra Agnes, för hvilken allt »sentimentalt känslopjunk» är lika förhatligt som de stora, äkta känslornas allvarsmusik är henne dyrbar.

— Man är framme vid »der Schwedenstein» och beser med ingalunda oblandad beundran det »götiska tempel» — Agnes liknar det till och med vanvördigt vid en »begrafningskrokan» — hvilket sedan Geijer sist besökte platsen uppförts öfver det ursprungliga, enkla minnesmärket: det gråstensblock som ridknekten Jakob Erikson, efter att hafva tillfrisknat från sina sår, »under suck och tårar» och med tillhjälp af några bönder från byn Meuchen, mödosamt vältrat till den plats där det ännu ligger för att något så när angifva det ställe

där han sett sin älskade herre och konung stupa. De »förmådde ej föra det längre» — berättar Geijer för flickorna, på samma gång som han visar dem den ett stycke längre bort belägna punkt, på andra sidan vägen, där konungen enligt en annan sägen verkligen skulle hafva fallit, och som ännu af folkets mun betecknas som »der Schwedenrain». Här eller där — hvad betyder det egentligen på det hela? »Där en hjälte fallit, tala jord och stenar» — och hvarje tum af denna mark är och blir dock för hvarje svenskt hjärta ett heligt rum. Om monumentet i dess nuvarande form vill han icke yttra sig — sådant det är, vittnar det dock om pietet för ett stort och vackert minne och i sådana fall gäller känsla och afsikt mer än förmåga. För egen del syntes honom visserligen redan vid hans första besök — som han då skref till Anna-Lisa — »den gamla stenen, redan helgad af flera generationers minnen», i all sin enkelhet vara det bästa monumentet, fullt värdigt den flärdfriaste och mänskligaste bland konungsliga hjältar. Men, som sagdt — hvad betyder minnesmärkets yttre gestalt, så länge det i alla fall vittnar om att själfva minnet lefver —? —

— Agnes känner att han har rätt och skäms en smula öfver att hon gycklat med »krokanen», som, ur denna synpunkt sedd, onekligen har sina både vackra och vördnadsvärda sidor; men i tysthet kan hon ej underlåta att upprepa för sig själf hvad Geijer en gång skrifvit: »En stor gerning vore visserligen ett bättre monument. Sverige må besinna sig derpå!...» — — —

— »En stor gerning!...» Ack, men är icke de stora gärningarnas tid för alltid förbi för Gustaf Adolfs land? — Hvilken stor gärning återstår väl nu för det

fattiga Sverige att utföra —? — Hon spinner tanketråden vidare och förlorar sig i drömmar — vid tillfälle skall hon tala med »lilla pappa» om detta, det föresätter hon sig...

Men i nästa ögonblick återföres hon hastigt till det närvarande och glömmer både Gustaf Adolf och hans minnesvård för ett ännu kärare minne. Den enögde invalid som vårdar och förevisar den historiska platsen har anhållit att »die gnädigen Herrschaften» täcktes inskrifva sina namn i den bok där besökande pläga anteckna sig — de andra ha redan skrifvit och nu är det hennes tur. Men hvad upptäcker hon väl »med obeskriflig fröjd» då hon efter fullgjordt värf nyfiket vänder några blad tillbaka, om icke sin Adolfs namn — hans egen »älskade, karaktäristiska namnteckning», hvars åsyn redan så ofta kommit hennes hjärta att klappa, men aldrig så som nu, då det så plötsligt och oväntadt träder henne till mötes »bland en här af obekanta»! — Hur har hon icke setat och önskat, hela tiden på färden hit ut, att hon haft honom vid sin sida och med honom — »blott med en blick, en tyst handtryckning, mer behöfves icke» — kunnat dela allt det outsägliga hon känt, alla de syner hon sett!... Och nu är han ju här... »Det var nästan som om jag sett Dig själf!» — — Ack, det kära solbrynta unga ansiktet, de trofasta mörka ögonen, alltid så färdiga att återspegla och besvara hvarje hennes skiftande stämning —! — Det förefaller henne som en evighet sedan hon såg dem, och med ens gripes hon af en »förtviflad längtan att resa från alltsammans — bara hem, hem, till Dig!!» — — Men det är blott ett ögonblick — sedan kan hon åter glädjas vid tanken på att han verkligen varit här och att »Lützen äfven blir ett af de många minnen som vi

en gång skola dela med hvarandra...» Därpå skyndar hon att meddela de öfriga sin upptäckt, för dem, isynnerhet för Eva, knappast mindre intressant och värdefull — och då man bläddrar vidare i den minnesrika boken upptäcker man med återseendets glädje det ena välbekanta namnet efter det andra. Där är Herman Gyllenhaal, där är Döbeln, där är den och där är den... »en oändlighet af svenska namn, både kända och okända» med ett ord, och, som Eva sedan skrifver, »tillhörande såväl den gentila som den ogentila världen», men alla i de fosterländska unga damernas ögon utgörande »ett glädjande bevis att svenskheten och Gustaf-Adolfskärleken ännu lefver qvar i alla svenska hjertan! —»...

Värmd af denna tanke anträder man hemfärden i den ljumma sommarskymningen, hvilken här så mycket fortare än därhemma i Sverige vid denna tid öfvergår till mörker, med stora stjärnor på himmelen och »full illumination» af ljus och kulörta papperslyktor vid alla de otaliga små förlustelseställen invid vägen som man passerar och som ligga allt tätare ju närmare man kommer staden. Mångenstädes ljuder musik, och helgdagsklädda grupper vandra sjungande hemåt efter att hafva tillbragt sin söndag i det fria — ingen är drucken eller bullersam men alla glada — »det ligger en obeskriflig stämning av vänlig gemytlighet öfver det hela», och man kan ej undgå att önska att de kära landsmännen därhemma »i allmänhet lika väl förstodo konsten att roa sig i all enkelhet» som dessa »hederliga tyskar». Framför allt, säger Geijer, skulle han gärna vilja upplefva den dag då svenskarna i lika hög grad som dessa deras nära stamfränder verkligen blefve »ett sjungande folk» — då sången låge på allas läppar

och blefve det gemensamma, spontana uttrycket för hvarje högre stämning såväl af fest och glädje som af högtid och allvarlig hänförelse. Det borde så vara — tycker han — ty svenskarna äro i grund och botten ett musikaliskt folk och ett faktum är att de producera det bästa röstmaterielet i hela Europa!... Men när skulle man väl därhemma, frågar han, en helgdagskväll som denna kunna få höra hvad man hör här öfverallt: — gamla och unga, ynglingar och flickor helt okonstladt, som vore det det naturligaste i världen, tillsammans höja sina röster till *gemensam sång* — folkvisor, fosterländska sånger, ofta rena slagdängor om man så vill, men dock sprungna ur folkets hjärtan och för alla lika kända och kära —? — Vackert ur rent konstnärlig synpunkt är det ju icke alltid, men ändå — hur höjer det icke stämningen, hur förädlar det icke glädjen, hur binder det icke hjärtan och känslor samman och lyfter dem till ett högre plan än den platta och ödsliga hvardaglighetens! — Och med samma leende nöje som alltid citerar han det uttryck som, enligt hvad Adolf Hamilton berättat honom, en gång fälldes af en af dennes tyska kamrater i Hohenheim i afseende på en planerad, för öfrigt högst enkel festlighet: »... *Musik* muss es dabei sein — *sonst geht es nie* —!»... Ja, så känna tyskarna verkligen. ... »De ta det helt naivt, helt anspråkslöst, gud signe dem — de sjunga bara af hjärtans lust för att de tycka att det är roligt, utan tanke på hur det låter för *andra* —!— Det är *det* de behöfva lära sig därhemma... svenskarna äro för fåfänga, för anspråksfulla, både på sig själfva och andra...» Och medan vagnen rullar vidare fördjupar han sig med Josephson i den stora, ständigt ånyo diskuterade frågan: — huru *konsten*

skall kunna populariseras, göras verkligt tillgänglig och förstaelig äfven för folket, för de djupa lagren, där dess förädlande och uppfostrande inverkan bäst behöfdes — utan att på samma gang neddragas och banaliseras...? — Det är ett problem, säger han tankfull och allvarlig, hvars lösning han själf ännu icke funnit men som en gang måste finnas. — »Förmågan att fatta och älska det högsta och ädlaste är dock hvarje människosjäl medfödd — den ligger där slumrande... frågan är blott om sättet att väcka den till medvetet lif...» Men hvem vet, undrar han till sist, om det icke också här kan sägas att människan måste taga himmelriket som ett barn om hon någonsin skall komma därin? — Kunde någon framtidens uppfostrare finna ett sätt att helt enkelt, helt naturligt, utan att störa dess oskuld eller framtvinga någon förtidig, brådmogen utveckling, alltifran första stunden göra Barnet — det unga släktet, den kommande mänskligheten — förtroget med det bästa, det skönaste, det mest upphöjda som föregående generationer lämnat det i arf — så förtroget att endast detta bästa allt framgent blefve den måttstock hvarefter det dömde världen och sina egna andliga behof att det ej läte sig nöja med något lägre — da hade man väl ändock hunnit ett godt stycke på det stora problemets lösning!... »Jaja, min kära gosse, hvem vet — än tima tecken och under — kanske ni unga en gång ändå få upplefva den dagen!...»

Den unge musikern småler en smula vemodigt, med en fuktig glans i sina svärmiska mörka ögon. Men Fru Anna-Lisa lyssnar tyst och tankfull, i det hon, liksom en annan älskande kvinna före henne, troget »gömmer alla dessa ord uti sitt hjärta», för att längre fram under

ensliga timmar teckna sig dem till minnes, liksom så många andra liknande — kanske med tillägget: ... »I sådana stunder föreföll Han mig ofta liksom verkeligen besjälad af en prophetisk Ande — och huru mycket af hvad Han sålunda uttalade och som då mången gang föreföll mig dunkelt och fantastiskt, har icke sedan af Verkligheten besannats!...»

— Efter nära sjuttio års förlopp grubblar världen i själfva verket ännu alltjämt öfver »det stora problemet». Men lösningen synes måhända mången icke längre så oupphinnelig som i Geijers dagar — och för de starka i tron, de hvilka, liksom han, våga »tänka högt om mänskligheten», förefaller det kanske icke längre otänkbart att en tid kan komma då äfven denna hans profetiska aning, liksom sa mången annan, »af verkligheten besannas».

*

Klockan har hunnit slå tio i Leipzigs många kyrktorn innan vagnen stannar vid hotellet; men hvem kan väl genast tänka på sömn efter en dag, så full af skiftande intryck och stämningar? — Josephson måste följa med upp och medan Agnes serverar thé har man ännu tusen saker att tala om — de båda herrarna fördjupa sig i »oändliga diskussioner om musik, konst, religion, Jenny Lind, Mendelssohn och mycket annat» ... ett omfattande program, som man ser — och innan man slutligen skiljes åt har man kommit öfverens om att »titta upp» till Josephson strax efter frukosten i morgon — flickorna brinna af längtan att få se hans »Italienska album», till hvilket alla hans konstnärliga Romavänner lämnat mer eller mindre värdefulla och

karaktäristiska bidrag — och själf längtar han icke mindre att få inhämta »farbror Geijers» omdöme om »ett par små kompositioner» som sett dagen därnere... Hur lycklig skulle han icke känna sig om de vunne den vördade vännens bifall! —

I god tid infinner han sig också för att hämta sina gäster — det är icke långt att gå, ty han bor blott några hus längre bort på samma gata, i »ett litet gladt och soligt rum, tvänne trappor upp», där pianot redan står uppslaget, medan en långhalsad rhenvinsflaska i sällskap med gröna remmare och en väldig »Kirschkuchen» vinka från det lilla blomsterprydda bordet vid fönstret, vältaligt vittnande om den unge värdens ifver att sörja för de kära besökandes såväl andliga som lekamliga välfägnad. Och här tillbringar man nu »ett par utomordentligt angenäma timmar under lifligaste konverserande och musicerande»; Romaminnena förevisas, de nya kompositionerna genomgås och diskuteras och Geijer förklarar sig »högst belåten» med den i Italien fullbordade violinkvartetten, hvilken han hoppas redan nästa vinter få höra utföras på någon kammarmusiksoirée i Stockholm... Själf har han ju också komponerat »litet smått» i sommar — ja, uppriktigt sagdt — han har till och med »sträckt upp sig» till en duett för violin och piano som han »nästan funderat på att tillegna Mendelsohn»; motivet har »legat honom i hufvudet» allt sedan samvaron med honom och Jenny i Aachen och han roade sig med att utarbeta det i stillheten därborta i Schlangenbad... Flickorna hjälpte honom så snällt med att skrifva ut stämmorna — han skulle haft god lust att ta det med sig i afton, men gud allena vet hvart fruntimren stoppat det under deras eviga rifvande i kappsäckarna och iordningställande —

han har inte varit människa att få tag i det... Nå, lika godt, han har det ju i hufvudet i alla fall... Och han slår sig ned vid pianot och börjar preludiera, medan flickorna förstulet och skälmaktigt bakom hans rygg småle åt hvarandra. De veta nog hvar de dyrbara notbladen äro att finna: — längst ned i botten af Agnes' egen kappsäck, i den »stora portföljen» där alla resans värdefullaste minnen förvaras, omsorgsfullt inlagda i silkespapper och oåtkomliga för »lilla pappas» ohjälpligt vårdslösa fingrar —!— Hvilken möda ha de icke gjort sig för att rätt prydligt utskrifva både violin- och pianostämma, hur samvetsgrant ha de icke arbetat för att dechiffrera Geijers flyktigt nedkastade, hieroglyfiska not-tecken — Agnes är lyckligtvis icke ovan att tyda dem — och hur bergfast ha de icke föresatt sig att »Schlangenbad-Sonaten», som de sinsemellan kalla den, verkligen skall »tagas med» till Mendelssohn i afton och, hvad mera är, öfverlämnas åt honom, som den enda tacksamhetsgärd hvilken i någon mån kan anses vara honom värdig, i gengäld för all den njutning han beredt dem —! Så har ju också i själfva verket varit Geijers afsikt; men hans omtänksamma skyddsänglar veta alltför väl att man i dylika fall ej vågar lita på hans egna oberäkneliga ingifvelser och ha tagit sina mått och steg därefter, på förhand vissa att han med glad tacksamhet skall taga det som det naturligaste i världen att de erinra sig hvad han förgäter...

Det har emellertid blifvit tid att bryta upp och man har knappt hunnit tillbaka till hotellet förrän Mendelssohn infinner sig där för att enligt aftal följa sina svenska vänner till Thomaskyrkan — »samma kyrka» anteckna de unga damerna nästan andaktsfullt — »och

samma orgel där Bach en gång utfört sina Fugor och Motetter!»... Det blir också hufvudsakligen Bachs musik som Mendelssohn nu »med fulländadt mästerskap» föredrager — dock ej uteslutande, ty han spelar också »en härlig Sonat för orgel af egen komposition» och »partier ur Paulus och Elias...» Men vare sig det han spelar är gammalt eller nytt, »klassiskt» eller »modernt», så äga hans konstnärshänder makten — icke allom gifven, som man vet — att ur detsamma frambesvärja musikens egen ande, dess innersta själ, som på starka vingar höjer sig mot det oändliga och bär de lyssnandes hjärtan med sig... Ute rader en tryckande värme, men här inne under de gamla kyrkohvalfven är svalt och godt; det är »outsägligt ljufligt och hvilande både för kropp och själ» att sitta här i stilla frid, sluta ögonen för hela den yttre världen och helt låta sig öfversköljas af tonernas mäktiga flod, med hvilken alla djupets plötsligt frambrytande källor i ens eget inre förena sig, svämmande vidt öfver alla hvardaglighetens trånga bräddar, som det blott är dem förunnadt att göra i dylika stunder — stunder af befrielse och förnyelse, ur hvilka själen framgår styrkt och renad som af ett föryngringens bad... Geijer sitter tyst och orörlig i hörnet af sin bänk med djupt nedböjdt hufvud, armbågen stödd mot knäet och handen skyggande för ögonen; men Agnes ser att han förstulet torkar dem allt som oftast, och hennes egna fuktas af glädje och tacksamhet vid tanken på att han ännu en gång — som så ofta förut under denna »evigt välsignade resa» — fått genomlefva en stund af den högsta och ljufvaste lycka han känner. Och sakta för sig själf upprepar hon hvad han en gång skrifvit under det ännu lefvande in-

trycket af en liknande stund* — det förefaller henne alltid som kunde intet vältaligare återgifva hvad alla ord dock äro oförmögna att helt och fullt tolka, men af hvilket poesien åtminstone kan bevara ett eko: . . .

. . . »Stilla gå
De melodiska vågor;
De herrska, de rå
Öfver nöjen och plågor —
Ur himmelsk källa
De flöda, de välla;
— Blott de göra sälla
Och fången fri . . . .»

— — — — — — — — — —

— Hon smyger sakta sin hand under »lilla pappas» arm där han sitter — och ehuru han icke ser upp, ger han sitt hjärtebarn med en sakta tryckning till känna att de förstå hvarandra och att han väl vet hvad hon vill säga honom.

. . . Geijers äro icke de enda åhörarna; — fru Mendelssohn är också där och några andra af kompositörens närmare vänner, musikälskare och musik-kännare alla och väl kompetenta att uppskatta värdet af hvad som presteras. Men icke dess mindre äro de båda svenska flickorna fast öfvertygade — som de sedan anförtro sina Dagböcker — att ingen så som de kunnat njuta af »denna oförgätliga Högtidsstund».

Från Mendelssohn och hans hustru skiljes man vid kyrkdörren med ett hjärtligt »Auf Wiedersehen!» — för att några timmar senare åter mötas i deras hem, hvilket i Dagböckerna skildras som »ingalunda praktfullt, men

* Brages Harpa, poem af E. G. Geijer — »skrifvet efter åhörandet af en skön musik». Geijers Saml. Skr. 2:a uppl. I, s. 239.

vackert, poetiskt och angenämt, just passande för en Konstnär»... De enda middagsgästerna utom Geijers voro Josephson samt »musikhandlaren Hærtel»; och att samtalet i ett sålunda sammansatt sällskap »nästan uteslutande» skulle röra sig kring »musikaliska ämnen» finner man helt naturligt. Till dessa »ämnen» — och säkerligen icke till de minst tacksamma och outtömliga — räknades emellertid äfven Jenny Lind, om hvilken den för öfrigt »utsökt charmanta och delikata» måltiden dessutom medförde ett par öfverraskande påminnelser af vida mer hvardaglig och prosaisk art än man kunnat tänka sig under så intressanta och poetiska förhållanden. Redan då man satte sig till bords hade nämligen de svenska gästerna »med glad förvåning» vid hvarje kuvert funnit ett stort stycke »riktigt äkta, hederligt svenskt knäckebröd» — en »länge saknad njutning», och, som värdinnan leende meddelade, en gåfva af »vår goda Jenny», hvilken — sedan familjen Mendelssohn utvecklat en oväntad passion för denna af henne införda nationella läckerhet — gjort sig till en kär plikt att ständigt hålla dem försedda med densamma... Och ännu mera öfverraskande verkade det onekligen då, som lättare mellanrätt mellan rådjurssteken och desserten, ett »väldigt fat risgrynsgröt, riktig svensk Julgröt med Socker och Kanel» kringbjöds tillsammans med »den härligaste tjocka, iskalla grädde — högst delikat om också i vårt tycke en smula eget som anrättning vid en finare middag»... anmärker fru Anna-Lisa. Äfven denna svenska »Nationalgericht» hade introducerats af Jenny och från första stunden i så hög grad tillvunnit sig isynnerhet Mendelssohns egen ynnest att man öfverallt, där man såg honom som gäst, nästan ansåg det som en skyldig artighet att servera honom

denna »lifrätt» för att »sätta honom rätt i stämning». — — Nu senast i Aachen, berättar han skämtsamt för Geijer — hade både markis de Sassenay och borgmästar Nelleson gjort sig det »oerhördaste besvär» för att kunna traktera honom med den så högt värderade läckerheten, dock med föga framgång: — deras fina franska kockar smorde ihop något förstås — »Riz a la Mendelssohn» gudbevars! — men hvad det var så — »icke var det risgrynsgröt!...» Fru Cecilia har emellertid fått receptet af Jenny själf och hoppas att det verkligen är som det skall vara — hvad säger den goda Fru Geijer —?— Fru Anna-Lisa förklarar att gröten är mönstergill men bifogar dock, som god husmoder, några små rön ur egen erfarenhet, tack vare hvilka den möjligen skulle bli ännu bättre... Öfvergången till andra »svenska nationalrätter» är naturlig och Geijer försäkrar Mendelssohn att om han bara en gång smakat rökt renstek — med äggröra! — sådan som man får den i Uppsala vid Distingstiden, skulle han kanske medge att det funnes ett och annat som till och med vore bättre än risgrynsgröt... Men à propos — — hvarför egentligen inte komma till Sverige, till Stockholm, redan nu i vinter — på Nyåret, då Geijers kommit sig i ordning i det nya hemmet i Operahuset —?— Hvarför icke —?— Då skall det minsann vankas både Julgröt och renstek »och det som bättre är» — det svarar han för. Och Herre Gud — hvilken glädje för Lindblad —!! Hvad säger Mendelssohn, hvad säger Fru Cecilia om förslaget — skulle det icke göra den gode doktorn godt att företaga en sådan utflykt — slå sig lös, komma i helt nya förhållanden för en tid och smaka på en ärlig svensk vinter? —

— Den vackra Frun får tårar i ögonen och ser på

sin man med en blick, hvari plötsligt skymtar ett djup af tyst och undertryckt ångest. Ack jo... Felix är så öfveransträngd... han behöfde komma bort — en tids hvila, en smula ro — hur välgörande vore det icke för honom! — De ha talat om Schweiz, men Sverige — det vore kanske ännu bättre — ännu längre från Leipzig —!—

Men Mendelssohn slår bort det hela en smula otåligt — Hvila, ro —?— Det är en fix idé hos Cecilia, detta eviga tal om öfveransträngning, det irriterar honom... Till Sverige vill han för resten gärna komma, ja, han kommer nog — någon gång, då han icke har fullt så många järn i elden som just nu... Elias skall ju uppföras i Birmingham i augusti; Geijer kan själf tänka sig om det är tid för honom att tänka på hvila, att planera rekreationsresor — just nu!...

Man känner instinklikt att man oförtänkt råkat in på farlig mark och öfvergår skyndsamt till de »musikaliska ämnenas» mera neutrala område.

Efter middagen slår man sig en stund till ro i den vackra salongen medan värd och värdinna förevisa husets dyrbaraste skatter: — först barnen — »sköna som Raphaels och Murillos englar alla fyra»... och sedan andra klenoder, af den art som endast de få invigda kunna fullt uppskatta — »Album» fyllda af »dyrbara minnen af alla Tysklands yppersta litteratörer och artister», samt stora portföljer med handskrifna noter, »originalcompositioner af Bach, Haydn, Mozart, Beethoven m. fl.» — värda mer än sin vikt i guld i kännares och samlares ögon. Isynnerhet är Beethovensamlingen sällsynt rikhaltig, innefattande »flera fullständiga Symphonier, skrifna af Hans egen Hand» anteckna flickorna senare med all den vördnad så heliga reliker

äro ägnade att framkalla i musikälskande sinnen. Och svårligen skulle väl Mendelssohn på ett vackrare, mera vältaligt sätt kunnat uttrycka sin känsla af att i den gamle svenske professorn — icke ens musiker till yrket utan ur formell synpunkt en blott dilettant — verkligen hafva funnit en sannskyldig broder i andanom, en rättrogen tillbedjare i Konstens heliga tempel, än då han, sedan samlingen med vederbörlig andakt genomgåtts, granskats och diskuterats, med varsam hand delar ett af de oskattbara manuskripten i tvenne hälfter och ber Geijer mottaga den ena som minne af de stunder — få, men innehållsrika — som de denna sommar tillsammans fått genomlefva, samt — hoppas han — äfven som en symbol af ett fortvarande inre samband dem emellan, vare sig ett vänligt öde åter till det yttre sammanför dem eller icke. I sanning en furstlig gåfva, värdig att af en konung i konstens rike skänkas åt en högt ärad gästvän!* — Geijer är ingen autografsamlare i vanlig mening; men han vore icke den fantasimänniska han är om icke åsynen af de flyktiga och förvirrade skriftecken med hvilka en konstnärssjäl i feberaktig brådska sökt på papperet fasthålla stundens hastigt flyende ingifvelse fyllde honom med vördnad och rörelse, på samma gång som det sätt hvarpå den dyrbara skänken öfverlämnas värmer och fröjdar hans hjärta. Säkert är det icke med torra ögon han omfamnar sin käre doktor Felix till tack för den heder som blifvit honom bevisad. Men lika säkert är det också utan all parad af falsk anspråkslöshet, enkelt och okonstladt som mellan vän och vän, som han därpå till gengäld erbjuder

* Det af Mendelssohn till Geijer skänkta manuskriptet — efter Geijers död förvaradt af hans dotter — befinner sig numera i landshöfdingen grefve Hugo Hamiltons ägo.

sin egen gåfva: »Schlangenbad-Sonaten», af flickorna fintligt framtrollad i sista ögonblicket före afresan från hotellet och »till undvikande af alla olyckshändelser» af Agnes egenhändigt öfverförd till Mendelssohns bostad. Geijer gör inga ursäkter, anställer inga förklenande jämförelser mellan sitt eget verk och de Store Mästares som han och Mendelssohn gemensamt dyrka. Mellan de verkligt Invigda göres sådant icke behof. De veta att visserligen icke hvarje stjärna på konstens himmel kan vara en af de solar kring hvilka världar kretsar — men att äfven den ringaste har klarhet nog om dess glans är ett återsken af det eviga ljuset, tillräckligt för att i jordelifvets nätter leda seglarens stråt öfver det dunkla haf bortom hvilket han anar sitt mål. — »Den som ur brinnande och ödmjukt hjärta gifvit sitt Bästa behöfver ingalunda blygas, äfven om han inser att andra kunnat gifva något större och bättre än han — må han snarare innerligen tacka Gud för all den rikedom Han nedlagt hos sina skapade varelser —!» är en af de tankar som Geijer älskar att upprepa; och i denna anda är det helt visst som han nu lägger sin sista komposition — »Sonate für Violin und Piano, Felix Mendelssohn-Bartholdy in Freundschaft gewidmet von E. G. Geijer» — på bordet bredvid de digra portföljerna med Glucks och Haydns, Mozarts och Beethovens handskrifter. I samma ande — vågar man väl hoppas — mottages den äfven; och senare på aftonen, då flera gäster — »idel musikmänniskor» — infunnit sig och Agnes, ehuru »bäfvande i sitt innersta», på Mendelssohns enträgna bön och »lilla pappas» bestämda maning låter förmå sig att till konsertmästare Davids violinackompagnement utföra pianostämman i den nya Sonaten, finna — som

fru Anna-Lisa sedan stolt och glad kan meddela svägerskan Sophie, »alla dessa stora connaisseurer» densamma »både vacker och interessante»... För Agnes var det säkerligen ett eldprof; men det blef icke det enda: hon måste ytterligare, fyrhändigt med Mendelssohn, spela »någonting af Mozart» som hon »aldrig förr sett för sina ögon», samt därpå — naturligtvis — sjunga »Geijer och Lindblad, som vanligt!»...* Men därmed hade hon också fullgjort sin andel af aftonens program och kunde ostörd njuta af allt det vackra och värdefulla som den outtröttligt älskvärde och omtänksamma värden för öfrigt anordnat till sina musikälskande gästers fägnad — framförallt en »gudomlig Trio af Mozart för piano, clarinette och violin, alldeles hänförande utförd af Mendelssohn och David...» för att icke tala om Mendelssohns eget föredrag af åtskilliga af sina pianokompositioner — »så, som visst ingen annan i världen än han kan spela!...» Med ett ord, hela aftonen var i musikaliskt afseende »en enda oafbruten fest», och ehuru man ej skiljdes åt förrän efter midnatt, finnes ingen antydan att de tacksamma åhörarna känt några symptom vare sig af trötthet eller öfvermättnad. Tvärtom — »man hade kunnat lyssna i evighet till denna himmelska musik!...» Till råga på allt medförde den lyckliga Agnes äfven ett mera påtagligt

* »Vet ni af,» skref Mendelssohn några dagar senare till Jenny Lind, »att Geijers varit här och bjudit mig till Sverige på renstek —? (Risgrynsgröt kan jag få hos er!) — Och att m:lle Geijer åter sjöng för mig 'Framåt, så är mitt ödes bud!' — och den där sången af Lindblad —?...» Agnes hade kanske, då allt kom omkring, icke sjungit fullt så »jämmerligt» som hon själf tyckte i Aachen, då Mendelssohn tydligen önskat än en gång få höra de sånger hon där utfört.

minne af den »oförgätliga» aftonen: ty i afskedsstunden skänkte Mendelssohn henne »ett exemplar af sina samlade sånger och duetter, i hvilket han själf skrifvit hennes och sitt eget namn... »Jag kan ej beskrifva hvilken glädje detta gjorde mig!...»

De timmar — ingalunda få — som sålunda tillbragts i Mendelssohns hem hade varit rika på ädlaste njutning och därtill öfverflödande af bevis på en personlig välvilja och sympati som ej kunde annat än verka värmande och välgörande och hvilken man alltid med innerligaste tacksamhet och rörelse skulle erinra sig. Men icke dess mindre var — underligt nog — det totalintryck man förde med sig därifrån allt annat än gladt — häri öfverensstämma både bref och dagboksanteckningar, ehuru man fåfängt söker göra sig reda för anledningen därtill. Det är i själfva verket med en egendomlig känsla som den i tidens memoar- och breflitteratur någorlunda förfarne konstaterar att de svenska damerna — eljest så benägna att se allt i rosenrödt — just i detta hem, hvars ljust harmoniska lycka så ofta skildrats och nästan blifvit till ett ordspråk bland dess förtroliga umgängesvänner, alltjämt hade en »tryckande förnimmelse af att det låg e n o l y c k a i l u f t e n» — något »plågsamt beklämmande» hvarifrån man aldrig fullt kunde frigöra sig. Den vackra Fru Cecilia är så vänlig, så älskvärd, så intagande på alla vis; men »så fort hon icke tror sig vara iakttagen» får hennes ansikte »ett uttryck af djupt lidande» — hennes ögon fyllas af plötsliga tarar utan all synbar anledning och man kan ej annat än tänka att hon i tysthet bär på »n å g o n s t o r, h e m l i g s o r g»... ehuru hon anstränger sig till det yttersta för att dölja det. Och Mendelssohn själf — man kunde ju ej annat än finna honom »förtjusande,

genialisk, intressant och älskvärd *öfver all beskrifning*», men ända — skrifver senare Fru Anna-Lisa till Malla Silfverstolpe — var det stundom något »oroligt, häftigt, lidelsefullt och retligt» i hela hans väsen, som »gjorde ett ängsligt intryck»... Med ett ord, man kan ej värja sig för den föreställningen att bakom allt detta måste ligga »*något smärtsamt missförhållande*», hvars art man fåfängt söker gissa sig till, men som ger anledning att frukta att den husliga sällhet hvarom man så mycket hört talas kanske icke längre är så fullkomlig och ogrumlad som den varit och som man så gärna velat tänka sig den... Med innerligt deltagande tala Fru Anna-Lisa och hennes dotter härom med hvarandra och skrifva därom i bref och dagböcker, i det ingen af dem fullt kan dölja den farhåga som ingen dock öppet vill uttala: — att man kanske, när allt kommer omkring, blott alltför väl känner den förtrollerska som, om ock ofrivilligt och omedvetet, kommit denna ofärd åstad och bragt ofrid och splittring till människor som älska henne och af hvilka hon är älskad tillbaka... Det vore icke första gången — man har sett det förr. Hon rår icke därför — men synd är det om alla som råka in i denna trollkrets! — — — »Man kan ju tyvärr knappast undgå att tänka på *Jenny*» skrifver Fru Anna-Lisa i förtroende till sin Malla... »Du, min kära Vän, förstår bäst hur jag menar!... men mera härom munteligen...»

— Så döma äfven de bästa och ädlaste i fåvitsko i denna blinda värld, där människor veta så oändligt mycket om hvarandra — utom det ena nödvändiga, som ger nyckeln till alla gåtor: verkliga beskaffenheten af den inre valplats där hvarje själ i tysthet utkämpar sina hårdaste strider och lider sina smärtsammaste ne-

derlag. Sedda i ljuset från senare tilldragelser te sig i själfva verket de svenska gästernas iakttagelser och skildringar, förskrifvande sig, som de göra, från en tid då Mendelssohn för alla utomstående ännu syntes stå på höjdpunkten af lifskraft och skaparförmåga och ingen yttre skugga förmörkat hans husliga lif, egendomligt gripande. Fru Anna-Lisas aningsfulla sinne bedrog henne ej då hon i detta hittills så solljusa hem alltjämt hade en »beklämmande förnimmelse» af öfverhängande olycka — och om förklaringen af de hotande varsel hvartill hon lagt märke var mindre romantisk än hon tänkt sig, så var den i stället så mycket mera tragisk. Jenny Linds och Mendelssohns vackra och ogrumlade vänskap hade ingen del i det »tysta lidande» som tryckt sin prägel på hans hustrus väsen — men icke dess mindre bar hon verkligen, som de sympatiska svenska gästerna anat, på en »stor, hemlig sorg», en sorg som många älskande kvinnor känt både före och efter henne och som minst var främmande för Fru Anna-Lisas eget hjärta: — den kvalfulla angest hvarmed man inför sina ögon dag för dag ser ett älskadt väsen förtäras och förbrinna i hettan af en arbets- och alstringsfeber, närd af inre eld och ökad af yttre förhållandens ödesdigert stimulerande drifhusluft. Mendelssohn hade under de föregående månaderna med hänsynslöst slöseri af hälsa och krafter så att säga bränt sitt ljus i båda ändar; han skulle fortsätta att göra det under större delen af den korta tid som det ännu var honom förunnadt att lefva och arbeta; och det torde ej kunna betviflas att denna fortvarande och oafbrutna öfveransträngning var främsta anledningen till hans — mänskligt taladt — så alltför tidiga död. De varnande tecken som bordt mana till större försiktighet voro kanske icke

märkbara vare sig för honom själf eller flertalet af hans vänner; men af den som stod honom närmast af alla hade de säkerligen ej varit obeaktade. Da man läser om den »retlighet och häftighet» — eljest så främmande för hans lyckliga och harmoniska natur — som hos Mendelssohn så plågsamt paverkade Fru Anna-Lisa vid detta tillfälle*, kan man ej afhålla sig från tanken att den kvinna som älskade honom säkerligen — liksom Geijers hustru erkänt att hon själf gjort — »i tankar och inbillning redan tusen gånger genomlefvat» det förfärliga hvars möjlighet hon ej ens för sig själf ville erkänna, innan det slutliga slaget föll. Det är i själfva verket ett tyst sorgespel, ännu mer smärtsamt och hjärtgripande än de skrifvande själfva anat, som skymtar mellan raderna i de här återgifna skildringarna från Geijers och hans reskamraters besök i Felix Mendelssohn-Bartholdys hem.

För dem var detta emellertid blott en tillfällig och, som man gärna ville hoppas, öfvergående skugga på en ljus och vacker tafla. Leipzigervistelsen i sin helhet, intrycket af Mendelssohns älskvärda och genialiska personlighet samt all den glädje man haft honom att tacka för skulle icke dess mindre som ett kärt och dyrbart minne allt framgent af de svenska vännerna i tacksamma hjärtan bevaras.

* Troligen hade fru Mendelssohn just för ögonblicket särskild anledning till oro. Mendelssohn omnämner nämligen i det förut citerade brefvet till Jenny Lind (af den 23 juli), att han »några dagar varit illamående» — således alldeles samtidigt med såväl Gewandhauskonserten som Geijers besök. Både hans egen stegrade nervositet som hans hustrus ängslan och förstämning torde häri finna sin naturliga förklaring.

XV.

Några dagar senare finna vi de resande i Dresden, »angenämt etablerade i Hotel de Saxe, vackert beläget vid Neumarkt, midt emot det världsberömda Malningsgalleriet» och frossande ända till öfvermättnad i alla de Sehenswürdigkeiten som erbjudas af »denna perla bland städer». Allt är härligt, allt är förtjusande, intet vill man försumma och allt vill man gärna bese »med andakt och eftertanke» — men ansträngande blir det dock i längden och man förvanas ej öfver den halfkväfda suck af resignerad trötthet hvarmed fru Anna-Lisa efter ett par dagars uppehåll fortsätter sitt påbörjade bref till svägerskan Sophie: —

... »Jag hann ej afsända detta i går som jag ämnade — Gud vet när jag får det färdigt! — Ingenstädes ha vi varit så upptagna af allt som är att se som här. Träffar du Böttiger så hälsa honom att han nog vet hvilka krafter som därtill behöfvas! — Men intet vill man gärna försumma då man ju vet att det är enda och sista gangen i ens lif som ett tillfälle att se och njuta af så mycket skönt varder en förunnadt... Så har nu,» fortsätter hon, »besetts Malningsgalleriet — Grünes Gewölbe — Japanska palatset, Antiqvariska Muséet, Bibliotheket, professor Dahls atelier, Theatern, Brühlsche Terasse och mycket annat, hvarjemte en förtjusande

utfärd företagits till det natursköna Tharand... Ett och annat af allt detta har jag visserligen af brist på krafter och för att spara mig måst resignera; men mycket vackert och roligt har jag dock fått lägga i Minnespasen till framtida fägnad... Agnes och Eva har bra roligt — och de och E. Gustaf skala omkring öfverallt som visste de ej hvad trötthet ville säga. Jag kunde afundas dem deras rörlighet — men dock är det mig den ljufvaste tillfredsställelse att ständigt se dem så glada och intresserade och finner jag häri den rikeligaste ersättning för hvad jag själf en och annan gång måste försaka!...»

De unga damernas energi tyckes verkligen hafva varit okuflig; ty efter dagar, fran morgon till kväll tillbragta i beskådande, äro de ständigt lika färdiga att ägna åtskilliga af nattens timmar åt de kära Dagböckerna, där allt hvad man sett och inhämtat på det samvetsgrannaste refereras — ända därhän att man i detalj beskrifver de flesta af de konstverk man vid de dagliga besöken i Målningsgalleriet funnit särskildt anslående. För ett senare släkte torde denna catalogue raisonnée emellertid äga betydligt mindre intresse än den haft för de skrifvande själfva och deras närmaste, hvarför alla citat i detta fall torde vara öfverflödiga. De rent personliga notiserna äro däremot — naturligt nog under dessa förhållanden — så mycket mera kortfattade och sparsamma; och öfver hufvud taget tyckas de människor med hvilka man i Dresden sammanträffat — i rak motsats mot hvad som varit fallet på andra platser — hafva spelat en helt och hållet underordnad roll i jämförelse med själfva staden och dess många märkvärdigheter. Äfven här mottogs och uppsöktes Geijer emellertid — efter hvad fru Anna-Lisa

i förbigående meddelade — af »många framstående och intressanta personligheter, hvilkas umgänge beredde honom det största nöje...» men namnen hafva ej blifvit bevarade. Staden »vimlade» för öfrigt af svenskar, större delen gamla bekanta, med hvilka man naturligt nog slöt sig tillsamman vare sig det gällde längre utflykter eller gemensamma förströelser på närmare håll — ytterligare ett skäl hvarför intet privat familjeumgänge här tycktes hafva kommit i fråga. »Halfva Sveriges befolkning tycktes vara ute och resa i sommar» skrifver Agnes — »och de flesta ha stämt möte i Dresden —». I alla händelser utgjorde de där församlade landsmänmännen onekligen en rätt representativ bråkdel af nationen. Josephson har följt Geijers från Leipzig och kommer ytterligare att följa dem till Berlin; fröken Sophie Adlersparre är på galleriet sysselsatt med sin stora kopia af Raphaels madonna — »taflan bland taflor», som Agnes kallar den* — samt blir för de båda svenska flickorna en ovärderlig och outtröttligt

* ... »Det första och sista, det yppersta af allt hvad jag skådat» — skref Geijer 1825 om Madonna di San Sisto, sedan han sett den i Dresdnergalleriet — »Rafaels till jorden nedsväfvande madonna med det himmelska barnet på sin arm. Man talar om det idealiska — hvem vågar nämna ordet här? Det är ej det idealiska i formerna som här hänrycker... Denna bild är tagen midt ur mänskligheten, ja, ur hvardagslifvet om man så vill. Den skulle kunna vara hemma i hyddan, liksom urbilden var det, och likväl utgår från den, omgifver den ett sådant ljus af själens skönhet och helighet, som om hon med oändligt förbarmande skulle kunna genomtränga allt jordens elände och rena och skära dess qval till droppens klarhet i ett förtjust och tårfullt öga... Jag är lycksalig att ha sett denna bild och vill bära den i mitt hjerta — om en sådan boning är den värd!» — Geijers Saml. Skr. I, s. 113.

välvillig vägviserska och ledsagerska genom »dessa Konstens Labyrinter»; — friherrinnan Knorring — »Kusinernas» intagande författarinna — är här med sin dotter pa genomresa till Italien; — Operachefen, baron Hugo Hamilton, är här — med ett ord ,listan blefve för lång att upprepa, ty, efter hvad det sports, lär »mer än ett attiotal» svenska resande, »kända och okända», för tillfället uppehålla sig i Dresden under det att endast det »lilla kotteri» som kommit öfverens att äta middag tillsammans vid table d'hôten på Hotel de Saxe räknar öfver trettio medlemmar... Och till råga på allt höra flickorna en kväll — just då de stå i begrepp att gå till hvila efter hemkomsten från en »förtjusande, men ansträngande» utflykt till Sachsiska Schweiz — plötsligt i yttre rummet »ett helt virrvarr» af glada svenska, välbekanta röster, utrop och hälsningar: — det är hela familjen Kræmer, far, mor, son och tvenne döttrar, som helt oväntadt anländt samma afton och ej kunnat neka sig glädjen att genast hälsa på Geijers, då man upptäckt att de bo pa samma hotell... Nu får man färska hälsningar och oändligt många välkomna underrättelser om vännerna i Uppsala och mycket annat därhemma, hvarom man, tack vare den »olidligt långsamma och opålitliga postgången» hittills sväfvat i ovisshet. Under de följande dagarna är man naturligtvis ständigt tillsammans. Den alltid gästvänlige baronen ger middag för »hela svenska kolonien» på Brühlsche Terrasse, man gör sällskap på Operan och beser ytterligare »Åtskilliga konstsamlingar», under det att det alltjämt förefaller Agnes »som en Dröm» att hon verkligen upplefver allt detta tillsammans med de gamla förtroliga Uppsalavännerna, Kræmers och Josephson, från hvilka man skilts »utan en tanke på att man sålunda

skulle komma att sammanträffa långt bort i främmande land»... Lustigt och roligt är ju onekligen detta sammanträffande, men... det kan icke nekas att det ytterligare skärper den längtan som på sista tiden allt oftare börjat röra sig på grunden af ens hjärta: — längtan efter de ännu närmare och kärare som man icke kan hoppas att en vacker dag helt oväntadt möta på sin väg härute, men som i stället vänta — därhemma. Med ett ord, man börjar på fullt allvar längta hem och trots allt vackert man ser, allt roligt och intressant man ännu har att upplefva, börjar denna hemlängtan allt tydligare skymta mellan raderna både i bref och dagböcker. Den förtjusande, på solljusa minnen och intryck så öfverflödande resan skulle således ej ens sakna hvad som åt dylika lustfärder kanske skänker deras finaste, mest utsökta krydda: — känslan af att själfva hemkomsten dock blir det bästa, det käraste, det vackraste af allt vackert och godt man fått upplefva — af att ens eget lilla rike »bortom bergen» i själfva verket innefattar skatter dem man ej ville byta bort mot all världens härlighet. Som trötta, lyckliga barn, återvändande med famnen full af blommor och frukter efter en lång, strålande lofdag i det fria, börja Geijer och hans reskamrater allt oftare sända sina tankar i förväg till hemmet och den ljufva, efterlängtade frid som där väntar dem, de kärleksfulla armar af hvilka de där skola omslutas.

... »Men ack!»... skrifver Agnes i det bref hon sista dagen af Dresdenvistelsen sänder sin hjärtevän med redogörelse för allt det myckna hon upplefvat och njutit af — »ack, hur jag ända i hemlighet nu börjar längta till Sverige och till Dig!! — Vi få aldrig mer vara så långt skilda åt af land och haf, min Adolf.

— Du var ej heller rätt glad då du sist skref till mig —! — Ja, inte sant, älskade, — det käns ej godt att ha hvad som är hjertat kärast så långt borta, att ej ens rätt veta hvar man skall söka hvarandra med tankarna! Så kände jag hela det långa, långa året då du var härute... Men Gud vare lof — nu kommer jag snart hem — hem till Dig — och sedan skall jag aldrig, aldrig mer flyga så långt ut i verlden — utan dig! —»...

Och som postscriptum tillägger hon de mycket sägande orden:... »Pappa helsar dig oändligt och ber mig säga dig att det enda han nu riktigt längtar efter är — att få ligga i gräset under ett stort skuggigt träd på Kinnekulle — och bara blunda —!»...

Man hade tydligen haft nog af »Sehenswürdigkeiten» och hvad som ännu återstod blef för första gången under resan mera plikt än nöje.

Fru Anna-Lisa å sin sida anförtror svägerskan att hon nu verkligen börjat »räkna dagarne» till dess man på allvar får anträda färden mot hemmet. Både i Berlin och Köpenhamn måste man emellertid stanna längre än man egentligen haft för afsikt — ty ångbåtarna gå, som man nu inhämtat, blott tvenne gånger i veckan och därtill »så galet» att det alls ej vill passa tillsammans med den uppgjorda resplanen. Ej förrän omkring den tolfte augusti kan man hoppas vara i Göteborg... »Skulle det» — frågar hon, »väl vara möjligt att der sammanträffa med Eder, älskade Syskon, såvida ni ännu äro qvar i Marstrand? — Hvilken obeskriflig fägnad detta skulle bereda både mig och E. Gustaf behöfver jag icke utmåla för Eder... Det synes mig en hel Evighet sedan vi hörde något från Eder och mina tankar sväfva nu ständigt kring hemmet i undran

om jag der skall återfinna alla mina kära friska och sunda? — Ack, hvad *ängsligt* det är att på 3 *hela veckor* ej haft minsta underrättelse från sina närmaste! — Men så *kringflackande* som vi på sistone varit har ju detta ej kunnat undvikas — gifve gud vi nu måtte finna *goda* bref oss till mötes i *Berlin* — att allt måtte stå väl till och vi alla i sinom tid åter träffas med glädje!... Erik Gustaf» — tillägger hon emellertid med innerlig tacksamhet — »har visserligen just sista dagarne varit *litet tagen* af den oerhörda värmen, men tycker sig dock i det stora hela *allt mer* röna de stärkande verkningarna af Badet — sådant *kommer efter*, som man vet — och är förunderligen kry och rask. Sitt *goda hull* återfår han dock visst aldrig mer; men efter hvad läkarne här ute påstå lärer detta ej heller vara *nödvändigt för helsan*. Själf är jag nu frisk — det har varit litet *si och så* med *magen* under allt detta resande och calasande! — och flickorna raska, glada och snälla som alltid. Ack ja! — Gud vare innerligt lofvad — snart ha vi nått *Hamnen*, utan att någon olycka inträffat eller att någon af oss blifvit *sjuk på allvar*, hvilket alltjämt på sistone varit ett Föremål för min hemliga Angest och Inquiétude!» —

Ännu hade man emellertid ett par innehållsrika veckor att genomlefva, innan man hann den efterlängtade hamnen — äfven de fulla af intresse men allt mera ansträngande, framför allt till följd af den »oerhörda värma» hvaröfver fru Anna-Lisa klagar och som gjorde denna sommar länge minnesvärd. Den ansågs i självfva verket som en af de hetaste man »i mannaminne» i större delen af Europa upplefvat och äfven i brefven från Sverige utgör den — tropiska värmen — och bristen

på nederbörd ett ständigt återkommande tema — bekymmersamt nog icke minst för den unge godsägaren på Blomberg, med många breda åkrar af visserligen bördig, men grund och lätt uttorkad jord. För de sorglösa resenärerna däremot hade det »ständigt vackra vädret», det »oafbrutna solskenet» hittills blott utgjort ännu ett af den glada resans många glädjeämnen, så att säga den guldgrund mot hvilken dess skiftande och förtjusande erfarenheter framstått med ännu klarare och ljusare färger än de eljest skulle haft; men hvad som endast skänkt ökad ljuflighet åt den svala skuggan i Schlangenbads och Heidelbergs lindalléer och förhöjt Rhenfärdens uppfriskande behag, började nu, sedan skådeplatsen förlagts till de stora städernas solstekta gator och kvafva musei-salar, allt mer kännas som en dagligen återkommande pröfning både för kroppskrafter, energi och uthållighet. Redan i Leipzig börjar man finna kyrkorna en »oändligt ljuflig fristad» efter gatornas »glödande ugnshetta—»; i Dresden är man, midt under alla de konstnjutningar hvaraf man »bokstafligen frossar» från morgon till kväll, ständigt »dignande och fullkomligt upplöst af värme»; och äfven då man har som roligast, måste man erkänna att det verkligen är »trots den fruktansvärda hettan...» Lyckligtvis har man här alltid Brühlska Terrassen — »en gudomlig plats» — att fly till efter dagens tunga och hetta. Här stämmer man efter solnedgången »möte med alla bekanta» äter glace, lyssnar till musiken, skrattar och pratar med i aftonsvalkan allt mer återvaknande lifsandar, med ett ord, njuter af ett muntert och obesväradt sällskapslif under förhållanden hvilkas pittoreska behag lifligt uppskattas af de unga svenska flickorna... »Det är som på en teater, som något i en bok — något

sådant har man icke hemma i Sverige!... Men nästa dag är det lika varmt igen då man börjar sin obligatoriska vandring genom Målningsgalleriet, till porslinsutställningar, fornsamlingar och allt det otaliga som man icke vill lämna obesedt och obeskrifvet — — Intet under om krafterna börja svika, om Geijer känner sig »litet medtagen» och om flickorna, hur förtjusta de än äro i Dresden, — »denna obeskrifligt vackra och angenäma stad» — dock till sist kommo öfverens att de, när allt kommer omkring, äro »rätt glada att komma därifrån»! —

Emellertid kom man — nästan bokstafligen — endast ur askan i elden: — ty om det var varmt i Leipzig och Dresden så var det i själfva verket tiofalldt varmare i Berlin... »Aldrig i mitt lif» — skrifver fru Anna-Lisa klagande — »har jag gjort mig en föreställning om, än mindre erfarit och pinats af en sådan hetta som i denna stora sandiga Stad med dess breda, dammiga, oändligt långa gator — ett verkligt Sahara i mitt tycke!...» Och fafängt söker man här efter skugga och svalka äfven där man hoppats att finna dem; — träden vid Unter den Linden stå »som förbrända» och till och med uti Thiergarten täckes grönskan öfverallt af ett askgrått lager af damm som »gör det hemskaste intryck»... Icke dess mindre fullgör man dock hjältemodigt sin plikt som samvetsgrann resande och intet af allt det myckna som här ses och antecknas lämnas obesedt eller obeskrifvet. — Potsdam och Sans Souci, das Neue Palais, Charlottenhof, Drottning Louises mausolé, Muséet och åtskilliga målares och bildhuggares atelierer — allt besökes och åt allt bemödar man sig att göra full rättvisa; men man läser dock tydligt nog mellan raderna att det varit ett drygt dagsverke.

Lyckligtvis hade dock Berlin äfven annat och bättre att bjuda det lilla svenska ressällskapet — ej heller var det i själfva verket de officiella i »Rathgeber für Reisende» angifna sevärdheterna som man framför allt kommit för att uppsöka där, utan minnen och förbindelser af vida innerligare och mera personlig art. Allt hvad man hoppats att finna fann man visserligen icke, men dock tillräckligt för att äfven åt Berlinervistelsen — trots damm, värme och torka — skänka mer än ett af de ögonblick hvilkas stämningsfulla skönhet i tacksamma hjärtan bevaras, långt sedan hågkomsten af alla tillfälliga obehag förbleknat. Ett sådant ögonblick var utan tvifvel den tidiga morgonstund — »strax efter soluppgången», medan daggen ännu låg kvar på gräsmattorna och något af nattens svalka dröjde i trädens skugga — då Geijer och hans Agnes tillsammans stodo vid Amalia von Helvigs graf på Luisenstädterkyrkogården samt, tysta och rörda, på den murgrönsklädda kullen nedlade de blommor de kvällen förut gemensamt utvalt i den berömda handelsträdgård som också utgjorde en af hufvudstadens sevärdheter, och där, trots den allt förbrännande hettan, en »hel verld af skönhet» ännu, »tack vare de sinnrikaste anordningar», blomstrade, grönskade och doftade »i obeskriflig friskhet och yppighet»... Det hade varit en liten meningsskiljaktighet mellan far och dotter: — Agnes — och äfven fru Anna-Lisa, som hvars representant hon betraktade sig — var af den bestämda åsikten att de blommor hvarmed man prydde en *graf* borde vara *hvita*, på sin höjd violetta, med ett ord »i allvarliga färger —». Men härom ville Geijer icke höra talas... »Dumheter — det är väl inte på *död* och *liksvepning* man skall tänka vid en graf, utan på *lif* och

uppstandelse —! Jaja, mitt Socker, gör du som du vill, — men jag vill ha rosor — fins här inga rosor —?»

— Det fanns rosor — vackra, större och djupare i färgen till och med än allt hvad man vid denna tid ännu skådat i Sverige — och det var de blodrödaste och mest glödande af alla som han med nästan barnslig tillfredsställelse utvalde... »Den färgen, du Agnes du —! den gör godt ända in i själen att se på —! —»...

Och Agnes smaler med tårar i ögonen, i det hon plötsligt påminner sig hur ofta hon hört samma ord då »lilla pappa» om vårarna flyttat ut sin stol i trädgården därhemma för att, hvarje gång han såg upp från boken, mätta sina ögon med de blommande pionernas kraftiga purpurfärg... »Den färgen, du —!!...»

— Men själf väljer hon »en stor knippa höga hvita liljor», mellan hvilkas stänglar hon i sista stunden oförmärkt smyger in några vissnade penséer från Heidelbergs kyrkogård —. Fru Anna-Lisa skulle så gärna velat följa sina båda kära på denna pilgrimsfärd; men hon måste afstå därifrån, ty den föregående dagen har varit särskildt ansträngande, den kommande blir det icke mindre och hon behöfver hvila. De blommor som Agnes lägger på Amalias graf äro en hälsning äfven från henne; och därmed måste hon nöja sig — »I hjerta och tankar var jag dock visserligen med dem!...»

Under liknande morgonströftåg hinna Geijer och hans flicka — innan dagens hetta hunnit blifva alltför tryckande och medan skuggorna ännu ligga breda utefter husraderna — att tillsammans uppsöka äfven andra af minne och tradition helgade platser, om hvilkas läge man omsorgsfullt gjort sig underrättad: — det hus där

Amalia bodde vid Geijers förra besök i Berlin och där han för sista gången sade henne farväl — det gamla huset vid Jägerstrasse, »midt emot Sjömanshandeln», från hvars vindskammarvåning Rahel en gång skrifvit så många af de underbara bref hvilka Agnes nästan kan utantill — »hörnhuset vid Mauerstrasse», där hon framlefde sina sista år och där så många märkliga och förtjusande människor förtroligt gått ut och in... och till sist äfven Trefaldighetskyrkogården, där hon ligger begrafven... Hur mycket intressantare är icke egentligen allt detta, hur mycket närmare ligger det icke ens hjärta, hur mycket mer näring ger det icke åt känsla och fantasi än alla »snirkliga paviljonger» ute vid Sans-Souci, som resehandboken försäkrar att man måste se! — Sannerligen, om Berlin är ett Sahara, så saknar det dock icke oaser där de friskaste källor alltjämt flöda midt i ökensanden.

— Och så människorna —. Tiden hade handskats tämligen hårdhändt med den krets som stått Amalia von Helvig närmast och i hvilken hon för tjuguett år sedan infört sina svenska vänner; men helt och hållet hade den dock ej skingrats och dess traditioner lefde ännu kvar, förkroppsligade i några få betydande och välkända gestalter, självflysande solar som ännu ej förlorat något af sin glans och kring hvilka nu som fordom en skara af smärre planeter på större eller mindre afstånd beskrefvo sina banor. Kretsens vördade patriark var den gamle Schelling — sedan några år tillbaka bosatt i Berlin — och dess inspirerande och lifvande genius nu som förr Bettina von Arnim, ännu som sextioårig samma af genialitet och oförbrännelig ungdom gnistrande, nyckfulla, alla regler trotsande och dock alltid lika oemotståndligt fängslande och förtjusande väsen

som hon alltid varit och allt intill sin sista stund skulle förblifva. Att ännu en gång i lifvet få sammanträffa med dessa hvar i sin art lika sällsynta undantagsmänniskor hade under hela resan för Geijer utgjort ett kärt och längtansfullt motsedt önskemål, hvarom han ofta talat med de sina. Men här väntade honom för första gången en missräkning — ty hvarken Schelling eller Bettina befunno sig för tillfället i Berlin och hunno ej heller, ehuru »dagligen väntade», återkomma dit under Geijers vistelse därstädes. Glädjen att få återse den man, hvilken, som han själf sagt, »på hela hans bildning haft det största inflytande», blef honom således icke förunnad och han fick ej, som han längtat att göra, med Schelling diskutera resultaten af de »långa tankar» som ingen af dem vid deras förra sammanträffande »hunnit tänka till slut» —* och hvilka

* Efter sitt första sammanträffande med Schelling i Carlsbad 1825 skref Geijer: — »... Schelling har en verklig, stor enkelhet i sitt väsen — allvarlig och dock angenäm... Det är en djup öppenhet i hans väsende, om jag så får säga. Man känner att det är klart, utan att se botten. Sjelf frågar han icke det ringaste efter hvad man der ser eller icke ser, och ger sig sådan han är. Det fans frågor hörande till tidens vigtigaste angelägenheter, i hvilka han t. ex. öppet erkände att han ännu icke bestämt sin tanke. Hvad gaf det mig ej att fundera på sedan vi skildes! — Det var långa tankar, som jag ännu ej tänkt ut; men morgonen i Böhmen den 31 Augusti, hvilken jag sedermera på vår resa från Karlsbad för elaka vägars skull tillbragte under ensam gång, skall aldrig gå ur mitt minne...» Kanske har Geijer, på det hela taget, aldrig skrifvit något för hela gången af hans senare utveckling mera vägledande och upplysande än dessa få, men innehållsdigra rader. Äfven om han af Schelling ej lärt annat än den andens ödmjukhet som erkänner att äfven den störste tänkare ej på blotta

allt sedan dess helt visst aldrig upphört att utgöra hufvudinnehållet af deras inre lif och arbete. Mycket skulle de helt visst haft att säga hvarandra och möjligen skulle de funnit att de långa åren och de långa tankarna på skilda vägar så småningom fört dem båda allt närmare samma mål och samma slutsatser — men härom veta vi intet med bestämdhet.

Det var, som sagdt, en missräkning — och äfven Agnes kände sig »djupt besviken» då hon måste uppge sin förhoppning att med lekamliga ögon verkligen få skåda denna »underbara Bettina» som i andanom sedan långt tillbaka tillhört hennes förtroligaste umgängeskrets. Hvad som i stället erbjöds var emellertid i och för sig ingalunda att förakta; ty den forna Helvigska kretsen, där Geijer och hans reskamrater från första stunden mottogos med öppna armar och obegränsad välvilja, led ingen brist på framstående och intressanta personligheter, äfven om den för tillfället saknade ett par af sina mest lysande stjärnor; och de svenska flickorna fingo under de följande dagarna många tillfällen att pryda sidorna i sina Dagböcker med välkända och be-

---

spekulationens väg kan finna den ändgiltiga lösningen af tillvarons djupaste frågor, att äfven han så småningom måste lära af lifvet själf, har han förvisso haft honom att tacka för mycket. — Ännu under de sista åren af sitt lif sysslade Schelling, som bekant, alltjämt med en ytterligare utveckling af sitt filosofiska system, i afsikt att — åtminstone efter hvad som påståtts af de som under denna tid stått honom nära, ty intet resultat af detta arbete blef någonsin offentliggjordt — bringa detsamma i »en för honom själf allt mera klarnande öfverensstämmelse» med den visserligen allt annat än kyrkligt orthodoxa, men dock i djupaste mening »kristliga» världsåskådning till hvilken de »långa tankarna» slutligen fört honom — liksom man väl vågar påstå att de äfven fört Geijer.

römda namn, hvilkas bärare man pa närmaste hall haft tillfälle att studera.

Det sällskapliga lifvets medelpunkt var Justitieminister von Savignys gästfria hus, hvars vackra trädgård i de sköna manskenskvällarna utgjorde en »förtjusande samlingsplats» efter dagens tunga och hetta. Värden själf, som bekant en af samtidens främsta auktoriteter pa det rättsvetenskapliga omradet och — för att citera Agnes — »författare till en otrolig mängd grufligt lärda böcker»* — var en statlig och älskvärd man, hvars personliga bekantskap, enligt Fru Anna-Lisa, beredde Geijer »det största nöje och tillfredsställelse»; — värdinnan var Bettina von Arnims syster, mindre genialisk, men, som Malla Silfverstolpe beskrifvit henne »med en helt annan tournure, mera verld och jämvigt» än denna och kanske därför troligen på det hela lättare att umgås med under det att de båda sönerna skildras som »utomordentligt älskvärda, bildade och charmanta unga män». Med ett ord, hela familjen gjorde »det angenämaste intryck» och äfven om man fann de yttre umgängesformerna i denna krets »präglade af en viss Brentanisk frihet», så måste man dock medgifva att själfva sällskapstonen var »den finaste, behagligaste och mest spirituella man gerna kan tänka sig», så att man i hela den andliga atmosfären verkligen tyckte sig förnimma »som en fläkt från Rahels och Amalias dagar» och de historiska Berlinersalongernas tid. För gestalter sådana som bröderna Grimm, Ja-

* Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter, 6 vol., 1815—1831; Beitrag zur Rechtsgeschichte des Adels im Neuern Europa, 1836; System des heutigen Römischen Rechts. — m. fl. m. fl.

cob och Wilhelm, Leopold von Ranke, bildhuggarna Rauch och Wichmann, professorerna Dieffenbach och Dœnninger och alla de andra »märkliga och berömda personer» med hvilka man här sammanträffade, kunde man i själfva verket icke gärna hafva önskat sig en lämpligare bakgrund. Men äfven åtskilliga mindre berömda, ehuru ingalunda mindre älskvärda och välvilliga människor träffade man här, hvilka tillhört den krets man så ofta hört skildras af Malla Silfverstolpe och som ännu med vänskap och intresse mindes henne samt gärna ville höra talas om henne — framför allt den »goda, förträffliga Fru von Bardeleben», Amalia von Helvigs trofasta väninna, till hvilken man medfört bref och hälsningar både från Malla och från Louise von Kloch, och som hade så mycket att berätta, hvarigenom känslan af det förflutnas obrutna samband med det närvarande ytterligare bestyrktes. En viktig länk i denna kedja saknades dock: — Amalia von Helvigs dotter, på hvars bekantskap man med så mycket intresse beredt sig, hade strax före de resandes ankomst varit nödsakad att lämna Berlin för att följa en af de unga prinsessorna, hos hvilken hon var anställd som gouvernant, till en badort, och gick sålunda miste om den efterlängtade glädjen att personligen få sammanträffa med de vänner med hvilka hon från barndomen varit van att växla bref och hälsningar — . »Den goda flickan» — skrifver Fru Anna-Lisa till Malla — »hade, som Fru von Bardeleben helt rörande beskref, häröfver fällt de bittraste tårar och alls icke kunnat trösta sig. Hon afgudar moderns minne och hade mycket gladt sig åt att med E. Gustaf — som hon sade sig väl minnas från hans förra besök här — få tala om henne. Äfven för honom hade detta säkerligen varit kärt! —

— Och för oss alla var det verkligen en sensibel missräkning att ej få se henne... Särskildt Agnes hade med största intresse motsett denna bekantskap och kände sig nu rätt besviken. — Genom Fru von Bardeleben fingo vi emellertid från henne mottaga ej blott de ömmaste hälsningar utan äfven åtskilliga små souvenirer samt sände liknande tillbaka...»

Berlinervistelsen hade, som man ser, varit rik både på missräkningar och intressanta erfarenheter — men lyckligtvis är det i dylika fall vanligen de senare som längst lefva i minnet och så blef äfven här förhållandet. En »alldeles charmant middag hos svenske ministern, baron d'Ohsson, — hvilken under hela det lilla ressällskapets uppehåll i Berlin visat dem »den utomordentligaste artighet» — afslutade på ett »lika värdigt som glänsande sätt» det hela. Middagssällskapet var till större delen detsamma med hvilket man varit van att sammanträffa i Savignyska huset, endast tillökadt med »några genomresande svenskar». Agnes fördes till bordet af Jacob Grimm och fann honom »mer intressant än någonsin» samt fick äfven efter middagen åtnjuta lyckan af ett »långt, innehållsrikt samtal» både med honom och hans icke mindre intressante broder — man förvånas ej öfver att hon tycker sig »sällan haft så riktigt verkligt roligt!»... Värden höll ett »blomsterrikt» tal för »vår store Svenske Historiker» samt föreslog Geijers skål, hvilken »med acklamation» tömdes i champagne — och baron Hugo Hamilton, hvilken, lustigt nog, äfven denna gång var närvarande, fick tillfälle att i samband härmed »fint och spirituellt» erinra om ett och annat af hvad han själf yttrat, då han för tre månader sedan ombord på Svithiod bjöd den berömde landsmannen farväl och före-

spadde honom »det emottagande som man i Tyskland alltid varit färdig att bereda hvarje framstående kämpe och eröfrare på intelligensens slagfält.» Erfarenheten hade visat att han varit sannspadd — och häröfver, det visste han, skulle alla ärliga svenska hjärtan glädja sig med honom, då man nu hälsade Erik Gustaf Geijer välkommen åter till fosterlandet — som man hoppades med återvunnen hälsa och många lyckliga arbetsår framför sig! — Hvad Geijer svarade på alla dessa vackra fraser har icke blifvit bevaradt — mycket var det antagligen ej — men genom fru Anna-Lisa veta vi att han kände sig »innerligen rörd, öfverraskad och fägnad af all den heder och vänlighet som sålunda bevisades honom i ett så illustert Sällskap», och på hvilken han lika litet nu som eljest tyckes hafva varit beredd. Ytterligare tal »i de vackraste och mest hedrande ordalag» höllos af herr von Savigny och ett par andra af de närvarande tyskarne, hvarjämte Geijer, som hans hustru tacksamt antecknar, »äfven enskildt af dessa framstående män fick mottaga de varmaste försäkringar om vänskap och högaktning, hvilka verkligen beredde honom en obeskriflig glädje»...

Uppfylld af dessa vackra och hjärtevärmande intryck sade man följande dag Berlin farväl, ännu till bangården följd af »en massa vänliga människor», ifriga att med »blommor och sötsaker» underlätta den förestående dagsresans besvärligheter. Redan samma afton var man i Stettin; klockan tolf dagen därpå gick man ombord på ångaren Geiser — och just i soluppgången följande morgon kunde Agnes och Eva, varskodda af uppasserskan, »med hjärtklappning och en känsla som alls icke kan beskrifvas» genom hyttfönstret uppfånga en blånande skymt af »den äl-

s k a d e svenska kusten». Det var dock blott en skymt, försvunnen redan innan man hunnit göra toalett och komma upp på däck, och innan man verkligen fick beträda »den dyra fosterjorden» måste man — tack vare de olämpliga ångbåtsförbindelserna — ännu tillbringa nära en vecka i Köpenhamn... »Men» — skrifver fru Anna-Lisa med en suck af oändlig tacksamhet — »nu h a vi dock ändå, Gud vare innerligt lof, verkligen hunnit så långt att vi kunna säga: N ä s t a V e c k a!!»...

— Glad hade afresan varit, festlig och solbelyst hela färden, men — det kände man nu — återkomsten skulle dock bli det bästa af allt; först den skulle sätta kronan på all den glädje man fått njuta, allt skönt och härligt man fått upplefva under denna oförgätliga sommar.

—

XVI.

Redan vid afresan från Stockholm hade man, till lindring i afskedets smärta, förespeglat hvarandra den förtjusande möjligheten att de båda unga svågrarna, Adolf Hamilton och Knut Geijer, skulle kunna vara de resande till mötes i Köpenhamn, och denna plan hade ytterligare utvecklats och afhandlats i alla bref som växlats under de gångna månaderna. Den kom emellertid endast delvis till utförande - ty fästmannen fann det vid närmare öfvervägande omöjligt att »midt i brinnande skördetid» lämna sitt Blomberg och alla de många plikter som där dagligen och stundligen kräfde husbondens egen omtanke och öfvervakande blick. Knut, som dessförinnan tillbragt ett par veckor på Kinnekulle och, som Adolf skref, »gladeligen camperat tillsammans» med honom i hans lilla ungkarlsvåning på Blomberg, fick således ensam fortsätta färden till Köpenhamn, där han inträffade ett par dagar efter de sina. »Outsägligt kärt» var visserligen detta aterseende och välkomna öfver all beskrifning de bref och hälsningar han medförde — men allt hvad man hoppats och gladt sig åt var det dock icke och man kan knappast undra öfver att denna missräkning, åtminstone hvad de båda flickorna beträffade, kastade en viss skugga öfver hela Köpenhamnsvistelsen ... »Hvad frågar jag efter hela detta gamla dumma Köpenhamn och alla deras muséer och Old-.

Hönsäter.

Efter fotografi.

sager, då jag inte får träffa Dig! — skref Agnes med en hos henne ovanlig liknöjdhet för stundens glädjeämnen... »Nu längtar jag så uhyre hem till Sverige att allt annat förefaller mig odrägligt — och ända äro vi tvungna att ännu stanna så många dagar här — ! ...

Som vanligt använde man emellertid tiden väl, försummade intet af hvad som borde ses eller företagas och fick därvid äfven — som man tacksamt erkänner — lära känna en »oerhörd mängd älskvärda och intressanta människor» samt åtnjuta en obegränsad välvilja och gästfrihet, hvilken länge skulle bevaras i vänligt minne, äfven om den kanske icke alltid för tillfället uppskattades fullt efter förtjänst — ty värmen fortfor alltjämt att vara lika tryckande och det myckna »sällskapandet och beskådandet» blef under sådana förhållanden ofta mera ansträngande än nöjsamt... »Det är något så okonstladt och naturligt öfver danskarnes vänlighet att man måste hålla af dem och genast känna sig helt hemmastadd med dem» — skrifver Agnes... »Svenskarne äro egentligen bra mycket stelare och högtidligare, åtminstone gent öfver främmande... Här ha vi verkligen öfverallt blifvit mottagna, firade och omhuldade rent af som om vi varit gamla vänner — de snälla människorna ha ej vetat hur väl de velat oss och om vi bara ej varit så trötta så hade vi säkert haft förtjusande roligt!...»

Tröttheten lät sig emellertid ej bortresoneras, och man finner det helt naturligt att den äfven tryckt sin prägel på de från dessa dagar bevarade anteckningarna, hvilka allt mer inskränka sig till ett summariskt uppräknande af hvad man sett och hvem man träffat. En utflykt till Lyngby, dit man inbjudits att äta middag hos etatsrådet Rosenvinge, skildras dock mera utförligt — »innerligt snälla, fina och vänliga människor

skrifver Agnes... »Excellensen Örsted var utom oss den ende gästen — en gammal vänlig och älskvärd herre! På hemvägen åkte jag med honom och pappa och de fördjupade sig så småningom i så bottenlöst lärda, filosofiska och politiska resonnementer att det med bästa vilja blef mig omöjligt att följa med... Han och Heiberg tror jag nästan äro de intressantaste af alla de många intressanta bekantskaper vi här gjort»...

Geijer gick för öfrigt här mer än förut under resan sina egna vägar, öfverlämnande åt Knut att eskortera damerna till Frederiksberg och Dyrehaven, till Thorvaldsens museum och Fruekirke, medan han själf, tillsammans med några af de många så väl nya som gamla vetenskapliga vänner, hvilka skyndat att uppsöka honom, besåg konst- och fornsakssamlingar, tillbragte timmar på Biblioteket eller bevistade smärre, till hans ära föranstaltade »lärda herrbjudningar» hos några af de »akademiska storheter», som för tillfället ej hade sina fruar i staden. Dessa festligheter kulminerade i det af hjärtligaste stämning präglade samkväm, hvilket kort före hans afresa anordnats på Skydebanen, där — enligt en dansk beskrifning* — »flere af landets äldre berömde vetenskapsmän samlats tillika med de mest framstående bland de yngre» för att fira den svenske hedersgästen. Genom ett senare bref från fru Anna-Lisa till Malla Silfverstolpe veta vi att denna offentliga hyllning »på det högsta både rörde och gladde» Geijer; men under själfva festen satt han dock — så berättar ett ögonvittne** — för det mesta »något tyst och

* Carl Ploug, »Til Minde om Erik Gustaf Geijer. Et Foredrag, holdt i det skandinaviske Selskab i Kjöbenhavn den 30 oktober 1847».

** Citeradt af Ploug, som för tillfället ej befann sig i Köpenhamn.

fåmäld i kretsen af sina glada värdar... Stundom, tillägger berättaren, »flög en skugga af vemod öfver hans manliga, nu af sjukdom något tärda drag, då hans öga fåfängt sökte en eller annan af de vänner han funnit här för tjuguett år sedan;... stundom åter blef han, påverkad af det festjubel som omgaf honom, för en stund liksom ung på nytt, i det han talade om framtiden och de arbeten han ännu hoppades få fullborda... för att snart därpå åter sjunka tillbaka i sin allvarligt iakttagande tystnad...»

Skildringen, vältalig och gripande nog i sin flyktiga knapphet, vittnar blott alltför tydligt om att Geijer, hvars »outtröttliga lifaktighet» under hela resan utgjort ett ständigt föremål för hans närmastes glädje och förvåning, nu verkligen var trött — något för honom säkerligen af vida allvarligare betydelse än för hans ungdomliga reskamrater. Hvarken han själf eller hans kära sågo dock i denna trötthet någon anledning till oro och huru »tyst och fåmäld» han än synts sina entusiastiska och välvilliga värdar på Skydebanen, så kunde han dock — enligt fru Anna-Lisas vittnesbörd — vid hemkomsten, »högst upplifvad», för hustru och dotter berätta om all vänlighet för hvilken han varit föremål och alla vackra tal som hållits. Några vid tillfället afsjungna och utdelade verser, pietetsfullt gömda af Agnes, torde kanske i detta samband förtjäna att bevaras:

»Til Geijer.

Den 10:de August 1846.

Mel.: Der staar et Træ i min Faders Gaard.

Naar Stormen suser og Land og Stad
I Vintrens Sneedragt sig drappere,
Naar ei man har noget andet Blad
End dem, som Censor la'er passere,

Da færdes man trygt med Pen og Bog,
Då flokkes man i Arnens lune Krog,
Da fulde Glas
Er os tilpas, —
Da dvæle vi med Lyst i Hjemmet!

Men naar i Sommerens varme Frist
Den store Redacteur hist oppe
Med Blade fylder hver Gren og Qvist
Som intet Cancelli tör stoppe —
Da bli'er der tyst og ensomt i vår By,
De gamle söge hen til svale Ly, —
Yngling og Mö
Vidt over Ö
Beruste sværme langt fra Hjemmet.

See, derfor kan Dig, vor ædle Gjæst,
I denne Quel saa Faa kun favne,
Og tusind Brödre, som denne Fest
Saa gjerne delte, maa vi savne! —
Men hver af Os, som sidde her om Bord,
Tör sværge Dig, at vore Brödres Chor
Jublende er
I Aanden her,
Skjöndt Rummet skiller det fra Hjemmet!

Saa hil Dig atter ved Bægerklang,
Du Sön af Nordens höie Saga!
Du Skjald, som vandt Dig ved herlig Sang
En Krands af Gudebarden Braga! —
Modtag vor Hilsen — og bring den igjen
Til Dine kjære, fagre Qvinder hen —;
Bring dem en Bön
Fra Danmarks Sön
At De vil mindes ham — i Hjemmet! —

Carl Borgaard.»

*

Festen på Skydebanen utgjorde Köpenhamnsvistelsens högtidliga och officiella afslutning och redan följande dag vid middagstiden gick det lilla ressällskapet ombord på ångaren Christiania, med hvilken man skulle göra öfverfärden till Göteborg. Vädret var stralande och stämningen, åtminstone hos de båda unga flickorna, nästan svärmisk i sin jublande glädje öfver att ändtligen vara det längtansfullt åtrådda målet så nära... »Ändtligen» utbrister Eva hänförd vid minnet af detta »oförgätliga ögonblick»... »Ändtligen sattes machineriet i gång och vi lade ut på det svallande haf... Fäderneslandets kust vinkade på andra sidan; Öresunds böljor brusade under kölen — mångtusende större och mindre segel ilade förbi oss — snart voro vi vid Helsingör, der de båda landen äro hvarandra så nära att man fullt tydligt på en gång kan urskilja föremålen på båda sidor. En stund lågo vi stilla här — sedan satte vi åter ut mot det blånande Fjerran... Hjertat klappade af fröjd vid tanken på att på andra sidan dessa Vågor väntade mig det stilla lugna Hemmet och alla mina Kära der —!...»

Agnes var ännu lyckligare; ty i Göteborg — det visste hon — skulle Adolf verkligen vara henne till mötes och nu återstodo blott några timmar till dess hon åter fick slutas i den trofasta famn, till hvilken hon så länge längtat och som för henne utgjorde själfva inbegreppet af både hem och fosterland.

Aftonen var vacker och ännu en gång såg man med förtjusning — liksom för tre månader sedan, då man med icke mindre förväntansfull glädje styrde kosan söderut — solen »i oförliknelig prakt» från molnfri himmel sjunka i hafvet på samma gång som aftonstjärnan tändes stor och klar i öster — öfver det tysta, slum-

rande Sverige, hvars älskade närhet man anade och kände bortom den mörknande horisonten. Det blef en underlig och stämningsfull natt, denna natt på öppna hafvet; Eva kallar den »en af de märkvärdigaste jag någonsin upplefvat» — och äfven Agnes skulle allt framgent bevara dess hågkomst i sitt minne som något sagolikt och oförlikneligt, sväfvande på gränsen mellan dröm och verklighet. Efter den långa, soliga dagen föreföll hettan i hytter och salonger outhärdligt tryckande, hvarför åtskilliga af de resande, bland dem Geijer och hans båda flickor, föredrogo att låta flytta sina madrasser och filtar upp på däck och sofva där, »under Guds bara himmel», som Eva uttrycker sig — »på hvilken måne och stjärnor herrligt lyste... Det blåste temligen friskt» — fortsätter hon — »lätta hvita skyar jagade hvarannan på den dunkelblå grunden — under oss brusade djupet och då och då stänkte oss saltvattnet, uppkastadt af vågorna i skimrande cascader, i ansigtet, under det att hela däcket omkring oss var fullt af slumrande menniskor, insvepta i täcken och filtar...» Sjögången var ej tillräckligt stark för att vålla något obehag — den endast ökade stämningen. Agnes tyckte sig alltjämt »ligga som i en stor vagga, lullad till ro af vågornas brus och hvarken fullt sofvande eller fullt vaken... en alldeles obeskriflig men oändligt ljuflig förnimmelse!...» Att Geijer själf, trots all trötthet efter de föregående dagarnas ansträngningar, ej sof mycket en sådan natt, finner man helt naturligt, ehuru hans närmaste gärna skulle sett att han unnat sig den hvila han så väl behöfde. Men — berättar Agnes — i stället »gick och satt han för det mesta uppe så godt som hela natten, rökande och försjunken i sina funderingar...» Hustru och dotter skakade bekymrade och beklagande

sina hufvuden — hur skulle han kunna förmås att skona sig, den älskade, omistlige, när skulle han väl lära sig att bedöma gränsen för sina krafter —? — Men kanske visste han dock själf, när allt kom omkring, bättre än de hvad hans frid verkligen tillhörde och hvar han skulle söka och finna den vederkvickelse som var honom mera af nöden än sömn och hvila. Tystnadens röster, ensamheten, hafvet och stjärnorna hade helt visst mycket att säga honom denna natt, — mycket, till hvilket det var honom angeläget att lyssna, ostörd af det virrvarr af främmande stämmor som under de förflutna månaderna alltjämt fyllt hans öron. Hvad han under dessa nattliga timmars tysta umgängelse med sin själs äldsta och käraste förtrogna förnam, hvilka tankar han tänkte, hvilka uppenbarelser han mottog, veta vi ej. Men — hvem vet — kanske skulle till sist dock allt hvad vind och vågor, tindrande stjärnor och flygande skyar haft att säga honom äfven nu kunnat sammanfattas i de ord som alltjämt utgjort hans lifs lösen och så skulle förblifva till det sista — den enslige seglarens på en gång stolta och ödmjukt förtröstansfulla valspråk:

... »Framåt! — så är hans ödes bud —
Och i djupet bor, som uti himlen — Gud! —»

— — — — — — — — — — — — — — — —

Visst är i alla händelser att han, den sömnlösa natten till trots, strax före soluppgången, »kry som ett vinterny», väckte sin Agnes, som slumrat till på allvar fram emot morgonen. Visserligen var det synd att störa henne, men — hon måste väl ända för en gång i sitt lif se solen gå upp öfver hafvet! —

— Agnes är genast färdig och arm i arm, tysta och andaktsfulla, njuta far och dotter från kommandobryggan tillsammans den sköna, majestätiska synen samt hälsa

strax därpå »nästan med tårar» de första svarta, blanknötta, bohuslänska skären — fosterlandets yttersta utposter i väster. Nu börjar det också bli lif i de många orörliga gestalterna på däck; man vaknar och hälsar och jämför sina erfarenheter under natten — »en »ljuflig kaffedoft» sprider sig frestande från matsalongen och flickorna skynda ner för att väcka Fru Anna-Lisa samt själfva göra en smula toalett — nu kan man vara framme om ett par timmar. — Stackars Fru Anna-Lisa har haft en »fruktansvärd natt, faslig öfver all beskrifning», som hon sedan skrifver till svägerskan Sophie; ty nere i den kvafva hytten har hon räddningslöst hemfallit åt alla sjösjukans kval — »sjufalldt värre än någonsin förut!» och är däraf »grufligen medtagen». Men väl uppkommen på däck vaknar hon snart åter till lif och kan tillsammans med de sina i fulla drag njuta af den strålande morgonen, medan ångaren genom solglittrande vågor stadigt plöjer sin ban mellan tätnande holmar och skär och svenska kusten längst bort i fonden så småningom förvandlas från en drömblå fjärrsyn till en med allt skarpare och mera karaktäristiska konturer framträdande verklighet. Med hvilken rörelse visar man ej hvarandra den första förblåsta, stormpiskade tallen, den första »lilla rödstrukna, af sol och vind urblekta fiskarkojan», inkrupen i lä mellan nakna gråstensbergen — hvilken underlig och hjärtgripande skönhet upptäcker man ej plötsligt i denna sträfva och stolta fattigdom, efter att så länge ha mättat sina ögon med sydligare nejders mjuka former och yppigt saftiga grönska! — Med tacksamhet skall man alltid minnas allt det vackra man sett, allt det sköna hvaraf man fått njuta — men det bästa af allt är kanske ändå att känna, så varmt och starkt som man känner det i detta

ögonblick, att man ej mot all världens härlighet skulle vilja byta det älskade land med hvilket alla ens innersta rottradar hänga samman och hvars klippiga kust nu sträcker tusende uddar och skär som välkomnande armar langt ut i hafvet, sina hemvändande barn till mötes — !

— Tiden har gatt fort, men ännu är det langt till Göteborg da angbaten plötsligt saktar farten — anghvisslan ger nagra langdragna signaler, det ropas och kommenderas, maskinerna upphöra att arbeta och man ligger stilla, drifvande pa vattnet — hvad nu — ? Det är tulltjänstemännen, som skola komma ombord för att visitera — där glider den hvita tulljakten just kring udden och med intresse följer man fran däcket dess manövrer medan den i morgonbrisen sakta kryssar sig upp genom sundet och kommer allt närmare... Men hvem sitter väl i fören, ensam civilklädd bland uniformerade tullnärer? — hvem viftar vildt med en bredskyggig halmhatt, hvem ler med glittrande hvita tänder i ett solbrynt ungt ansikte, sa att glädjen lyser pa langt hall — ? — Agnes tar sig plötsligt at hjärtat och kramar svägerskans arm sa det gör ondt... »Eva, se — s e! — — k a n det vara — jo, jo — det ä r han — A d o l f, A d o l f —!! —»...

Det är verkligen han, stolt och öfverlycklig öfver att hafva lyckats i den plan med hvilken han länge i tysthet umgatts och som han varit uppe langt före solen för att utföra. Nagra ögonblick senare flyger hon i hans famn, »nästan sanslös af glädje» och likgiltig för alla de askadare hvilka pa afstand bevittna mötet med den leende och intresserade välvilja som ungdom och kärlek lyckligtvis sällan undga att framkalla, all nykter hvardagsprosa till trots. Ännu ömmare

och innerligare känslor väcker det lilla uppträdet naturligtvis i de älskande hjärtan som hafva en personlig andel i återseendets glädje... »Deras lycka,» skrifver fru Anna-Lisa senare, »var verkligen alltför rörande att skada — i tysthet tackade jag innerligen Gud som låtit oss upplefva denna sälla stund!...» Och äfven Eva anförtror sin Dagbok att hon ännu långt efterat ej kan tänka på detta möte utan att hennes öga »fuktas af en glädjetår». Ej blott för de unga älskande själfva utan äfven för far, mor och syster var och blef i själfva verket denna solglittrande morgonstund ute bland skären ett af de strålande minnen som med oförminskad glans lysa och värma genom åren — ett af lifvets sällsynta, fullkomligt lyckliga ögonblick.

Många knappast mindre lyckliga blef det dem emellertid ytterligare förunnadt att genomlefva under närmast följande dagar och veckor. Redan samma eftermiddag fortsattes färden med kanalbåt till Trollhättan — och här var man — tyckte åtminstone Eva — nästan »så godt som hemma»; ty här väntade Hönsäters ekipage redan sedan ett par dagar på de resande och då man väl intagit sin plats i »den kära, välkända vagnen», i hvilken man under årens lopp färdats till så många glada släktbjudningar, befann man sig ju i själfva verket onekligen till en viss grad på egen grund. Natten tillbragtes i Grästorps gästgifvaregård under »mycket prat och litet sömn» — hur oändligt mycket hade man icke att säga hvarandra, fråga och höra —! — Men icke dess mindre var man tidigt uppe och ifrig att fortsätta resan. Och i dag — förklarade »Unge Grefven» kategoriskt — ville han själf köra: Mamsell Geijer skulle åka på kuskbocken med honom och kusken finge i stället ta plats på den efterföljande bagagevagnen. Den

gamle trotjänaren log kanske tyst i mjugg då han med till det yttre bibehållen butter värdighet efterkom tillsägelsen, i hvilken han säkerligen ej utan protest fogat sig om den gifvits af en annan. Men grefve Adolf — det var en annan sak. I hans händer kunde man lugnt lämna tömmarna — det var icke första gången han körde »de Stora Svarta»; de kände hvarandra ömsesidigt — och om Unge Grefven nu gärna ville sitta själf på kuskbocken och ha fästmön bredvid sig då han körde in på Blombergs gård, så — na, det förstod man ju...

Och så går färden vidare på långa, djupa, sandiga vägar, genom ett landskap i hvilket äfven de mest fosterlandsälskande ögon knappast torde kunna upptäcka någon skönhet: ödslig mo, sanka löfängar och kärrmarker, sandiga ljunghedar och sumpig, förkrympt skog — detsamma och åter detsamma i ständigt lika enformig omväxling. Mot denna nejd är själfva Lüneburger Heide ett blomstrande paradis — och som hvilken svärmare och fantast skulle icke den stämplats som vid denna tid i det arma förhärjade Västergötland vågat drömma om möjligheten att en gång se äfven dessa öde fält täckta af rika, böljande skördar! — Så långt in i framtiden sträcka sig säkerligen icke ens Adolf Hamiltons tankar, äfven om han kanske i förbigående nämner för sin Agnes att den trakt, där hans far just är i färd med att bryta bygd och delvis redan lyckats göra det, en gång knappast varit mindre ödslig och ofruktbar än denna. — Men solen skiner, himlen är blå och om vägen är flack och ful och ointressant så har man så mycket mera vackert och roligt att tala om — hvad betyder på det hela taget landskapet för ett

par unga lyckliga människor som finna allt hvad de helst vilja se i hvarandras ögon —?

Men det kommer en punkt, där landskapet med ens upphör att vara ointressant ett oförgätligt ögonblick, som Agnes aldrig sedan utan rörelse har erinrat sig. Det är da Adolf plötsligt haller in hästarna, pekar med piskan och säger:

— »Agnes, se: — Kullen!! —»

— Och genom oemotståndligt frambrytande, lyckliga tarar, med ett hjärta som sväller af känslor utan ord, ser Agnes för första gången i fjärran sitt framtida hem, den plats som en gang för henne skall blifva den käraste pa jorden - en underbar hägring vid yttersta synranden, ett ensligt, himmelsblått jättetält uppslaget midt pa den vida slätten liksom för att fira nagon sagodrottnings bröllopsfest, ett berg olikt alla andra berg hon någonsin skadat: - Kinnekulles väldiga, terrassformigt afsmalnande kägla, hvars underligt exotiska profil man ej kan undga att snarare tänka sig inramad af palmer och pinier och speglad af nagon bla lagun än som bakgrund till den västgötiska slättbygdens alldagliga sommarlandskap. Äfven på dem som från tidigaste barndomen varit vana vid denna syn verkar den alltjämt med oförminskad styrka — både Adolf och Eva erkänna uppriktigt att de ännu i dag »aldrig kunna se den med torra ögon» då de efter någon längre franvaro återvända till hemmet och det älskade blå berget redan på flere mils afstånd sänder dem sin välkomsthälsning tvärs öfver slätt och skog och sjö - och Agnes tycker sig redan ana att äfven hon en gång skall känna som de.

Fran denna stund är färden full af spänning -- ty slättbygdens afstånd äro ej så långa som de synas och allt som man rullar vidare växer berget minut efter

minut inför ens blickar, får allt bestämdare färger och konturer och utvecklar allt flera karaktäristiska detaljer, ifrigt utpekade för de resande af de båda syskonen, Adolf och Eva... Det röda därborta, — det är Martorpsklefven — där ligger Brattfors med sitt vattenfall och sina fantastiska bergformationer, om hvilka Eva nyligen »så lifligt påmints» i Sachsiska Schweiz; — där skymtar redan i sluttningen Husabys uraldriga, treklufna kyrktorn — och nu — nu — nu ser man Blombergs skog!! — ... Alla vidare ord äro öfverflödiga.

Och strax därpå är man framme vid den första långa, branta backen, utmed hvilken de väldiga, vågräta sandstensblock som bilda Kinnekulles grundmur lysa hvitgrå och mossbevuxna i solskenet som ruinerna af någon forntida jättestad. Geijer yrkar, som alltid, på att man skall stiga ur vagnen »för att skona hästarna» och alla följa villigt hans maning, medan kusken återtar sin plats och långsamt kör förut. Det blir en vandring som tar tid — ty hvilken utsikt breder sig icke här för ens syn, mera fängslande och underbar för hvarje steg! — Hur ofta måste man icke stanna för att se sig om, glädas och förvånas! — Allt vidare och vidare, allt mera blånande rullar slätten ut sig, allt högre höjer sig synranden åt landsidan — och på den andra — hvem kan väl någonsin glömma detta första intryck af oanad, öfverväldigande skönhet, af luft och ljus, af obegränsad rymd och friskhet —? — Vänerns breda yta, närmast inramad af Kallands långa udde, men där bortom strandlös och oändlig som hafvet själf så långt ögat når... Har det väl, frågar man sig gripen och betagen, egentligen bland allt det sköna man rest så långt för att skåda och beundra funnits någon enda syn som ej blir matt och blek, färglös och alldaglig i

jämförelse med denna? — Åtminstone i denna stund, så mycket är visst, förefaller den enastående och ojämförlig. Det är som man i tysthet tänkt sig. Ja, mer än man tänkt sig: — hemkomsten har dock blifvit det vackraste, det bästa af allt hvad man upplefvat denna minnesrika sommar.

— I grinden strax ofvanför backen stannar Adolf ett ögonblick och lyfter med en viss högtidlighet på hatten för reskamraterna.

— »Ja — välkomna då till Blomberg» — säger han halft skämtsamt, halft allvarligt. »Här börja mina egor...»

Strax därpå sitta han och hans Agnes åter sida vid sida, tysta och rörda, medan färden går vidare mellan breda åkerfält där den gula rågen redan står i skylar, förbi rykande kalkugnar och afmejade klöfvervallar där rödbrokig boskap betar, genom parkliknande ängar där mångundraåriga ekar, askar och lindar höja sig mellan grupper af trädhöga hasselbuskar — hur väl känner icke Agnes allt detta redan från hans beskrifningar och under huru många långa, ensliga höst- och vinterkvällar har han icke drömt om den dag då han ändtligen skulle få visa det för henne —! —

Och nu — denna gång är det ingen dröm, utan glad och lefvande verklighet — kör unge grefven verkligen upp på gården till sitt gamla fädernehem med dess blifvande unga härskarinna vid sin sida. Folket har rest en äreport — okonstlad men hjärtligt menad — mellan de gamla grindstolparna vid inkörseln; gården är nykrattad, dufvor trippa, kuttra och flaxa i solskenet, på köks-trappan stå leende och nigande i hemväfda bomullsklänningar den vindögda Stina-Kajsa och den trinda mamsell Kullander, hushållerskan, som till stor båtnad

för den unge husbondens välbefinnande intagit det nu mera pensionerade gamla inventariets plats — och då vagnen stannar framför flygeln där Adolf fortfarande har sin bostad, rusar den linhårige Per, icke längre barfotad, utan, som Adolf redan meddelat Agnes, betydligt uppklädd i ett enkelt men snyggt livré, fram som skjuten ur en kanon för att öppna vagnsdörren, medan det prydligt dukade middagsbordet, siradt med lönnlöfsgirlander som till en namnsdagsfest, skymtar genom gästfritt vidöppna dörrar inne i värdens lilla ungkarlsvåning, strålande i prakten af nyskurade golf, nystärkta gardiner och slösaktigt i alla vinklar och vrår anbragta löfruskor... Med ett ord, idyllen är fullkomlig och mottagandet fullt värdigt det »Arkadien» som Adolf ännu för få år sedan knappast vågade hoppas att någonsin kunna bjuda sin »hjärtans Lilja», men dit de nu verkligen hunnit... Glädjestrålande och öfverlycklig sluter han nu både henne, syster och svärföräldrar gång på gång i sin famn och hälsar dem välkomna — man gråter och skrattar i samma andetag, man frågar utan att ge sig tid att vänta på svar, man vill se allt på en gång och ropar högt af glädje och förvåning vid hvarje ny upptäckt, vare sig allt är just som man på förhand tänkt sig eller oändligt mycket vackrare, egendomligare och mera förtjusande än man någonsin kunnat föreställa sig... Och sedan middagen väl är intagen — den moderliga omtänksamheten på Hönsäter har sörjt för välfägnaden i form af gödkalfstek och Blombergs vidtberömda filbunkar göra äfven nu skäl för sitt rykte — dricker man kaffe under de stora kastanjernas svala skugga uppe på den mossbelupna trädgårdsterrassen, medan Geijer sakta blossar på sin cigarr, lyssnar till allt hvad Adolf berättar om förbättringar, förhoppningar

och ljusa framtidsplaner, eller då och då växlar en nick, en blick af tyst och rördt samförstånd med sin Anna-Lisa. ... Ja sannerligen — här är det hem, det lif, den trygga, på kärlek och förtroende grundade lycka som de helst af allt kunnat önska för sin Agnes — i denna stund förefaller det dem kanske båda som hade lifvet med slösaktiga händer rågat måttet af all den sällhet som blifvit dem beskärd.

— Man gör en hastig rundtur kring den gamla trädgården och tittar ett ögonblick upp i »Stora Byggningen», där förödelsens styggelse dock ännu råder och snickare och kakelugnsmakare härja. — Adolf hoppas ha allt bättre i ordning vid nästa besök — men nu får man icke dröja längre. Ty äfven på Hönsäter vänta kärleksfulla hjärtan och ingen vet bättre än Adolf hur de båda gamla där, som i finkänslig grannlagenhet velat lämna honom att ensam mottaga sina dyrbara gäster, nu räkna timmar och minuter till dess också de få välkomna sitt länge saknade hjärtebarn ... Vagnarna köra fram — denna gång skjutsar Adolf själf sin Agnes i sin egen lätta, tvåsitsiga schäs — och snart är man åter på väg till den långa resans slutliga, på sistone så längtansfullt motsedda mål. Just då aftonklockan ringer för att kalla skördefolket hem från arbetet och solen, sjunkande mot väster, slår en bred bro af flytande guld tvärt öfver Kinneviken, viker man af från stora vägen nedåt Hönsäters långa allé, vid hvars slut den gamla gårdens vänliga gula murar skymta mellan jättelika almar och kastanjer. Redan på långt håll urskiljer man mellan portikens pelare gamle-grefvens hvita hufvud och resliga gestalt — han har varit ute många gånger denna eftermiddag för att se uppåt allén och hans tålamod, aldrig långt, har pröfvats till det yttersta. Men

Gudskelof, här har man dem då ändtligen! Nu är allt väl — han ropar inåt förstugan och i ett ögonblick vimlar det omkring honom af glada människor — ty han är säkerligen icke den ende som länge stått på vakt och nu skynda mor, bröder och tjänare till från alla håll, ifriga att hvar på sitt sätt få välkomna de länge efterlängtade resenärerna. Nu svänga vagnarna upp framför porten — och midt i den öfverväldigande hvirfvelstorm af glada röster, af utrop och välkomsthälsningar, af tårar och famntag som mottager dem, känna både Agnes och hennes föräldrar med välgörande visshet att det verkligen ej är som en främling utan som det gamla husets älskade och varmt välkomnade dotter som hon nu, sent omsider, gör sitt inträde i sin trolofvades hem. Tro, hopp och kärlek, de milda makter till hvilka de båda unga länge satt sin lit, ha varit goda bundsförvanter. Målet är vunnet och efter alla strider och sorger blir det Adolf Hamilton och hans hjärtans kär förunnadt att med ogrumlad glädje tillsammans upplefva ännu ett af lifvets få, verkligt stora och sköna ögonblick.

*

Från denna stund föreligga inga vidare Dagboksanteckningar; man hade nog af själfva lifvet och alla de följande veckornas ljufliga och oförgätliga erfarenheter behöfde man ej med bläck och penna teckna sig till minnes — de voro i stället med outplånliga bokstäfver inristade i hjärtan och tacksam hågkomst. Att denna tid äfven för Geijer och hans hustru blef ett af den glada sommarens bästa och lyckligaste minnen ser man tydligt nog af de få, men innehållsrika bref som därifrån blifvit bevarade. Ett par utdrag, belysande både

för stämning och omgifning, må därför här finna en plats.

Nära fjorton dagar hade de resande redan tillbragt pa Kinnekulle da Fru Anna-Lisa skref till Malla Silfverstolpe: —

Hönsäter — Aug. 1846.

»— Min goda, min älskade Vän —! Ack huru obeskrifligen välkommet var mig ej det bref jag för ett par dagar sedan från dig här fick emottaga! — Jag måste gråta af glädje då jag på utanskriften igenkände din hand, som jag nu ej sett på så länge — tack, tack af hela mitt hjerta du goda kära trogna Vän som så innerligen deltager i alla våra sorger och fröjder! ... Ja Gud vare innerligen lofvad för allt godt som mötte mig då jag efter så långt kringflackande ute i stora vida Verlden åter kom till mitt land igen — och framför allt att jag nu verkligen är här med min Erik Gustaf, frisk och oskadad, ja som jag väl hoppas friskare och starkare än han på länge varit! — du kan nog tänka dig att mycken oro och många hemliga bekymmer för honom alltjemt i tysthet följt mig och ofta stört mitt nöje på denna eljest så alltigenom roliga, angenäma och lyckosamma resa. Oändligt mycket skönt och interessant ha vi därifrån att tacksamligen minnas — men dock har det gått alldeles precis så som jag från början anade och äfven till dig yttrade: — neml. att Kinnekulle och dess Innevånare till sist dock för mig, ja, för oss alla skulle blifva det roligaste och interessantaste af Allt! ...»

Efter en noggrann redogörelse för vistelsen i Berlin och Köpenhamn, ankomsten till Göteborg och resan därifrån till Kinnekulle, fortsätter hon:

... »Till Blomberg kommo vi just vid middagstiden och blefvo af Adolfs tjenare och underhafvande helt festligt emottagna med Äreport, gröna löfguirlander m. m. som gjorde ett vackert och rörande intryck ... Du förstår nog min Malla hur det skulle kännas för E.-Gustaf och mig att nu ändteligen med egna ögon få skåda detta Ställe som våra tankar så ofta

gästat! — I verkligheten funno vi det oändeligen täckt och trefligt på alla vis — och i andanom ser jag för mig huru ännu mycket trefligare det torde blifva då allt en gång blir färdigt och i ordning — stora Byggningen står nu som bäst under Reparation. Rätt eget och antikt är det hela i sina anordningar med klippta häckar m. m. men tar sig dock rätt herrgårdsmessigt ut just som det är — Agnes är utom sig af förtjusning och tycker liksom Adolf att hon ej vill hafva det annorlunda äfven om större beqvämlighet dermed i ett och annat kunde vinnas — och ett skönare läge med herrligare utsigt och omgifningar torde man länge få leta efter... Den käre Adolfs förtjusning och glädje öfver att nu verkeligen ha sin Agnes och oss hos sig var outsäglig och rörande!... På eftermiddagen reste vi hit till Hönsäter, der vi af Adolfs föräldrar och bröder mottogos redan på trappan och med obeskriflig hjertlighet och vänlighet välkomnades så väl för Evas som för vår egen skull... Nu ha vi således redan tillbragt nära 2 veckor tillsammans med denna famille hvars alla medlemmar hvar på sitt sätt verkeligen äro bra älskvärda och förträffliga och som man vid närmare bekantskap allt mer lär sig värdera och hålla af... Sjelfva Stället är i hög grad vackert, statligt och alltigenom med solidaste smak inredt, med ett ord charmant både utan och innan. I allt röjer sig den största ordning, förstånd, omsorg och omtanke, ingen öfverdrifven lyx, intet gjordt för Skryt eller för Skenets skull men präktigt och gediget från det minsta till det största. Man måste i sanning innerligt beundra och högakta menniskor som så klokt och väl förstå att ordna alla practiska och ekonomiska angelägenheter samt dertill så förträffligt uppfostra sina Barn och med dem lefva på så öm och förtrolig fot — ett så till den grad kärleksfullt Förhållande mellan Föräldrar, Barn och Syskon vet jag mig sannerligen ej ofta hafva sett och innerligen tackar jag Gud att min Agnes nu äfven fått blifva delaktig af denna kärlek och ej längre behöfver utgöra någon Skiljemur. Alla rent af öfverhölja henne med godhet och vänlighet, smeka henne och kunna ej nog visa huru de hålla af henne — du kan tänka dig den käre Adolfs lycka då han så ser sina Föräldrar i allt bemöta henne som vore hon

deras eget Barn och ej göra den ringaste skilnad! — Med ett ord man kan icke tänka sig ett vackrare och enigare famillelif ... Visserligen röjer vår gode Värd sjelf stundom i sätt och tal ett visst Brusquerie som för främmande måhända kanske synes stötande — i grunden har han dock det ömmaste hjerta och den redligaste, ädlaste charactère man gerna kan tänka sig — E.-Gustaf sätter honom mycket högt och då man dagligen ser honom med de sina förvånas man sannerligen ej att han af dem är så afhållen. Att se honom i kretsen af dessa många blomstrande, lofvande och välartade Söner är en syn som gör godt i själen. De 4 äldre har du ju sett — de båda yngste befinna sig ännu i barnaåldern och af dem säges Gustaf vara synnerligen begåfvad å hufvudets vägnar. Lille Gilbert, nu på tionde året, är ett ovanligt vackert, vaket och lifligt barn, hela famillens älskling och rodocka ... Både E.-Gustaf och jag känna oss nu gudskelof fullkomligt hemmastadda och ogenerade med dem alla och trifvas öfver all beskrifning väl ... Vi bo högst spatiöst, beqvämt och angenämt — ha en stor treflig sängkammare i öfre våningen med herrligaste utsigt öfver sjön och derbredvid ett mindre rum der E.-Gustaf kan skrifva, läsa och röka efter behag — han hoppas ock att här i stillhet och ro få afsluta det litterära arbete som påbörjades i Schlangenbad och som skall utgifvas i Tyskland ... Alldeles förtjust är han åt naturen här, går dagligen långa promenader åt alla håll och säger sig till och med ha den största lust att framdeles här slå ned sina bopålar för beständigt — men jag tänker vi nöja oss med att här ha vårt Sommarhem — då Agnes en gång blir Fru på Blomberg! ... I går voro vi alla samt och synnerligen bjudna dit på Honungscalas – Adolf lät nemligen slakta några bikupor. Han och Agnes reste i förväg och togo som värdfolk emot oss på trappan — sedan voro vi qvar hela aftonen och qvällen till thésoupé, der Agnes äfvenledes fick vara värdinna — obeskrifligen roligt! — Adolf var som du väl kan tänka dig alldeles überglücklich åt sådant främmande — och hur innerligt unnar man honom ej denna lycka, som han så rikligen förtjenat! ... Med ett ord vi trifvas förträffligt på alla vis och kunna ej nog tacka Herran för all den glädje som blifvit oss beskärd ... Hamil-

tons vilja ej höra talas om att vi stanna här mindre än en månad och vi lära således ej komma till Stockholm förrän medio af September — stanna väl då där ett par dagar för att se litet på Våningen och träffa de kära Syskonen — och komma sedan till Upsala — ack, blott för att taga Afsked —! — Men därpå vill jag ej nu tänka, då jag ändock har så oändligt mycket att tacka för och glädjas åt. Alltså träffas vi snart — jag längtar innerligen derefter. E.-Gustaf och Agnes sända varmaste helsningar. Gud signe min Goda Älskade Vän, beder din

A. Lisa G:r.»

*

I den fridfulla hamn dit Geijer och hans Anna-Lisa, Adolf Hamilton och hans Agnes sålunda efter alla de föregående årens strider och stormar hunnit, lämna vi dem tills vidare. Länge blir det, som man vet, aldrig de dödliga förunnadt att dröja på de Sällas Öar här på jorden; — men länge nog ha de dock säkerligen vistats där om de ur deras ljufliga ro hämtat nytt mod och nya krafter för morgondagens uppgift — för dess förnyade kamp och seger.

INNEHÅLL.

